

ΓΙΑΝΝΟΥΛΑΣ ΧΑΛΕΠΑ

ΑΘΗΝΑ

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΕΤΟΣ Α'

ΑΘΗΝΑΙ, 15 ΜΑΪΟΥ 1927

ΤΕΥΧΟΣ 3

ΤΟ ΜΟΙΡΟΛΟΪ ΤΗΣ ΛΥΓΕΡΗΣ

Πικρό τὸ μῆνυμα ἔλαβα, πὸς ἦσαν πεθαμένη
στὴν πολιτεία, τραγὴ κρὰ καὶ ἀσχοντιζὰ θαμμένη...

Κι' ὁ νοῦς μου κίνησε γοργὰς τῆς νύχτας καβαλάρης,
κ' ἦρθε, καὶ βοήκη, κ' ἔσκαψε τὸ μνῆμα ποῦ κοιμώσουν
καὶ τὸ κρημὶ σου φόρτωσε στοῦ ἀλόγου του τὴ σέλλα,
καὶ νεκροκλέφτης τό φερε σὶ πατρικὸ σου σπίτι.

Τὸ ξέντυσε ἀπ' τ' ἀταίριαστα τῆς πολιτείας τὰ ροῦχα,
τὸ ράντισε ροδόσταμα νὰ μὴ μυρίζῃ χόμα,
τὸ πότισε τοῦ ἀμάρταντου δροσιὰ νὰ ξαναγιώσῃ,
καθὼς τὸ πρωτογνώρισε στῆς νιότης του τὰ χρόνια,
καὶ τό ντυσε τῆς λυγαρῆς τὰ ροῦχα ποῦ τοῦ πρέπουν:
τὸ κεντησιὸ πονκάμισο, τὸ πλουμιστὸ σιγγούνι
καὶ τὴν ποδιά τὴν κόκκινη καὶ τὸ πλατὺ ζουνάρι.
Ξαράχνιασε τὰ ὄραϊα μαλλιά μὲ τίς ριχτὲς πλεξοῦδες
καὶ τὰ σφιχτομαντίλωσε μὲ διάφανο μαντίλι
καὶ τὰ χρυσοστεφάνωσε μὲ τὰ φλουριὰ ἀλυσίδα.

Τοῦ στρώσε νεκροκρέβατο τῆς λυγαρῆς τοῖς γλόσσους
καὶ τ' ἄνθη τῆς ἀγορίμπελης στεγνὰ προσκεκαλάδι —

καὶ σὶ κατώφλι κιάθισε νὰ πῇ τὸ μοιρολόι...

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΡΟΣΙΝΗΣ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΖΩΗΝ ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΕΧΝΗΝ

ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ ΧΑΛΕΠΑΣ (*)

«Ένα ταξίδι εις τὸν Πύργο τῆς Τήνου, πρὸ τριῶν ἐτῶν, μοῦ ἔδωκε νὰ ἰδῶ στὸ ὑπόγειό του τὸν τραγικὸν μας γλύπτην.

Ἐδούλευε!

Μὲ τὸν λιχανό του, σκληρὸν σὰν ἐργαλεῖο, ἔκοβε πηλοῦς, μὲ τὸν ἀντίχειρα ἐχάιδε καὶ ἐπλαττε. Μὰς εἶχε πῆ μόνον τὴν λέξιν «ὀρίστε» στὰν ἀνοιξε τὴν πόρτα. Δὲν μὰς πρόσθεε πλέον. Ὁ ἀνὴρ ὁ αὐτὸς ἀνάστανε μορφὲς ποὺ δὲν θὰ κριθοῦν οὔτε θ' ἀγοραστοῦν ἀπὸ κανένα, ἀδιάφορος γιὰ τὸν κόσμον καὶ τὴν ἐπιτυχία. Ἐτυχευμένη ἐργασία! Δημιουργοῦσε ἔπως τὸ δέντρο βγάζει φύλλα. Εἶνε ἀνάγκη γι' αὐτὸν νὰ δημιουργῇ.

Τίποτε δὲν φτάνει στὸ ὑπόγειό του. Ὅλα μένουν ἀπέξω· ἡ κοινωνία, ἡ φήμη, κι' αὐτὴ ἀκόμα ἡ φύσις. Εἶνε ὁ γλύπτης ποὺ δὲν ἔχει μοντέλο. Δὲν εἶδε τέτοιο πρᾶγμα ἀπὸ σαρανταπέντε χρόνων κι' ἐδῶ. Τὰ γυμνά του τὰ φτιάχνει ἀπὸ μνήμης. Εἶνε ὁ μόνος γλύπτης στὸν κόσμον ποὺ ἐργάζεται μὲ τὸ ἀπόθεμα τῶν διανοητικῶν του εἰκόνων. «Ὅ, τι ἔχει ἀποθηκευθῇ στὸν ἐγκέφαλό του τόσα χρόνια, εἰκόνες σωμάτων καὶ ἀγαλμάτων, ἀπὸ τὸ Μόναχο εἰς τὰς Ἀθήνας, ἀναπλάττονται, ξαναζωντανεύουν, μεταμορφώνονται, βρίσκονται σὲ διαρκὲς ἀνακάτωμα καὶ χαλασμό. Μάταια ζοῦν ἀνθρώποι τριγύρω του. Ὁ κόσμος ὁ δικός του, ἡ μνήμη του, τὸ Μόναχο, ὁ πρὸ σαράντα ἐτῶν Χαλεπᾶς, οὔτε ἀγγίζεται οὔτε ταρασσεται ἀπὸ ὅ, τι κινεῖται καὶ συμβαίνει τώρα στὸ χωριό του. Οἱ χωριανοὶ του εἶνε

σκιῆς σκιῶν... Τὸ παρελθὸν μόνον ζῇ γι' αὐτόν. Τὰ μοντέλα του ἔρχονται ἀπὸ τὸ χαλασμό τῆς μνήμης του, τὰ θέματά του ἀπὸ τὸν κόσμον τῶν μύθων καὶ τῶν ἀφαιρέσεων, ἀπὸ τὸν ὁποῖον αὐτὸς ἀντλοῦσε τότε. Εἶνε ἡ Ἀρετή, ἡ Καρτερία, ἡ Ἐλεημοσύνη, ἡ Ἀντιόπη, ἡ Νιόβη, ἡ Μήδεια. Στὸ ὑπόγειό του αἰσιθάνεσαι τὴν φύχρα μιᾶς Ἀκαδημίας, ἡ ὅποια ἐπιμένει νὰ διατηρῇ ἐκεῖ μέσα ἀλληγορίες, θεοὺς ἀρχαίους, ἀφαιρέσεις, γιὰ νὰ ἔχη τὸν γλύπτην δικό της. Ὁ Χαλεπᾶς περιφέρεται μέσα στὸν κόσμον αὐτὸν τῶν Ἀκαδημαϊκῶν τύπων, ὁ ὁποῖος ἐδῶ καὶ σαρανταπέντε χρόνια ἦτο κόσμος δικός του. Τὸν ἀναγνωρίζει, τὸν ψηλαφεῖ μὲ τὸ μνημονικό του, τὸν ξαναφτιάχνει... ἔξαφνα τὸν μεταμορφώνει! Μιὰ δὲναμις τὸν κινεῖ νὰ σπάσῃ αὐτοὺς τοὺς τύπους. Θέλει νὰ κινήσῃ τὰ θέματα τῆς Ἀκαδημίας, νὰ τοὺς δώσῃ τὸ παθητικὸ καὶ τὸ δραματικὸ στοιχεῖον. Ἐνα θέμα, ἡ «Μήδεια», τὸν ἀπασχολεῖ σὲ ὅλο τὸ σκοτάδι τῶν σαρανταπέντε τούτων χρόνων.

Λέγεται πῶς τὸ θέμα εἶχε παίξει ρόλον στὴν ταραγμένην ζωὴν του. Τὸ εἶχε ἀρχίσει τότε. Δὲν τὸ τελείωσε... Δὲ θὰ τὸ κάμῃ ποτέ! Ἀλλὰ τὸ κινεῖ ἐδῶ κι' ἐκεῖ μὲ προπλάσματα τραγικῆς ἁρμονίας. Εἶδα ἀκόμη σημαντικὰς του προσπάθειες ἐπάνω στὸ δραματικὸν θέμα τῶν Νιοβιδῶν. Τὸ ἀποκορύφωμα τῶν δραματικῶν του διαθέσεων εἶνε ἓνα νέο γυμνὸ γυναικὸς ποὺ ἔχει τὸν τίτλο—μοῦ τὸν εἶπε ὁ ἴδιος—ἡ «Ψυχορραγοῦσα», τὸ μόνον ἴσως ἔργο του ποὺ βρίσκεται ἔξω ἀπὸ τὸν κόσμον τῆς θρησκείας καὶ τῆς μυθολογίας. Εἶνε μιὰ κίνησις καταστροφῆς. Ἡ γυναίκα πέφτει ἀπὸ τὸ κτύπημα τῆς μοίρας νὰ πεθάνῃ. Αὐτὴ τῇ στιγμῇ ἐδιδάσκει καθαρὰ τὸ πεπρωμένο της—καὶ λυγίζει σὰν κλαδί ποὺ στραγγαλίζεται ἀπὸ ἄγριο φύσημα ἀνέμου. Ἡ τόλμη καὶ ἡ τραγικὴ ἁρμονία τοῦ γυμνοῦ αὐτοῦ ἀφίχθουν νὰ φαίνεται ἡ φρίκη τῶν τυφλῶν δυνάμεων ποὺ σκοτώνουν κι' ἀφανίζουν. Δὲν εἶνε παράπονο, εἶνε κραυγὴ. Ὁ Χαλεπᾶς λοιπὸν δὲν ἔμεινε στὴν «Κοιμωμένην» του.

Τὸ χριστιανικὸν ἐκεῖνο ἔργον του, ἀρκετὰ ἐπηρεασμένο ἀπὸ ἓνα τύπο πλαγιασμένης ποὺ ἐπικριτοῦσε τότε στὴ γλυπτικὴ, (τάφος τῆς βασίλισσας Λουίζας εἰς τὸ Σαρλότεμπουργκ ἀπὸ τὸν Knudt κτλ.), εἶχε πολλὴ πίστιν μέσα στὸν ὕπνο του, πολλὴ μακαριότητα καὶ ἐλπίδα τοῦ ἄλλου κόσμου. Τὰ σαρανταπέντε ὅμως χρόνια ποὺ ἔζησε ὁ Χαλεπᾶς μὲ τὸ πεπρωμένο του, ἦτο φυσικὸν νὰ τὸν ὀδηγήσουν σὲ μιὰ σύλληψιν πεσσιμισμού καὶ ἀντζαρίας, καὶ τέτοια εἶνε ἡ νέκ του κόρη, ἡ «Ψυχορραγοῦσα». Ἀντίθετα πρὸς τὴν ἀδελφὴν τῆς τοῦ Κοιμητηρίου Ἀθηνῶν ποὺ ἀλαφροκοιμᾶται γλυκύτατα καὶ περιμένει ν' ἀνοίξῃ τὰ μάτια της στὸ φῶς τοῦ χριστιανικοῦ παραδείσου, ἡ «Ψυχορραγοῦσα» γκρεμίζεται σὲ σκότος βαθύ, χωρὶς ἀχτίδα, χωρὶς ἐλπίδα,—σὰν νὰ δέχεται μὲ πείσμα καὶ θρίαμβο τὸ κύλισμά της στὴν ἄβυσσος καὶ στὸ μηδέν. Ἡ «Ψυχορραγοῦσα» μπορεῖ νὰ θεωρηθῇ μέσα στὰ βλαστησμένα ἐκεῖνα προπλάσματα ἓνα ἔργον ποὺ δὲν ἔμεινε ἀπλὴ προσπάθεια.

Μολαταῦτα θὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ ἔχωμεν ἰδέαν τοῦ Χαλεπᾶ τῶν σκοτεινῶν χρόνων, εἰάν δὲν προσέξωμεν ὅλα του τὰ προπλάσματα, τὰ ὁποῖα μέσα στὰ ὑπόγειά του διατηροῦνται ἀπὸ τὸν γλύπτην ὕγρα τὰ περισσότερα καὶ κάθε τόσο δέχονται ἓνα χτύπημα, μιὰ θωπεῖαν, ἓνα ἀγγίγμα, ὥστε νὰ βρίσκωνται σ' ἓνα ἀτελειωτὸ καὶ ἡρωϊκὸ γίγνεσθαι. Μὲ πολλὴν εὐλάβεια καὶ προσοχὴ πρέπει νὰ ἐξετασθοῦν. Ἀλλὰ εἶνε ἄμορφον, σύννεφον, ἀλλὰ δὲν δίνουν καμμιά ἐξήγησιν, τὴν κρατοῦν μέσα των—εἶνε τὸ μυστικὸ τοῦ Χαλεπᾶ καὶ τὸ κρατεῖ πολὺ γερὰ!—ἀλλὰ δέχονται νὰ τὰ νοιώσουν οἱ ἀνθρώποι. Μεταξὺ αὐτῶν τῶν τελευταίων ὑπάρχουν συλλήψεις ποὺ προκαλοῦν συγκίνησιν καὶ κάποτε ξάφνισμα γιὰ τὴν δύναμιν των καὶ τὴν ἀγνότητά των. Πρέπει νὰ θεωρηθοῦν ἀληθινὰ γλυπτικὰ εὐρήματα. Ἡ πλαστικὴ διάνοια τοῦ Χαλεπᾶ ζῇ. Ἐάν δὲν εἶνε ἱκανὴ νὰ ὀλοκληρώσῃ ἓνα ἔργον, χωρὶς τὴν βοήθειαν τῶν ἀνωτέρων πνευματικῶν κέντρων, μπορεῖ ὅμως καὶ μὰς δίνει τὸ ρίγος τῆς καλλιτεχνικῆς προσπάθειας σ' αὐτὰ τὰ μικρὰ ἔργα, τῶν ὁποίων τὸ χαρακτηριστικὸν εἶνε ἡ τόλμη καὶ ἡ πρωτογένεια.

Ὁ ἀνὴρ αὐτὸς εἶνε «πριμιτίφ» χω-

ρὶς πρόθεσιν, καὶ μπορεῖ νὰ λεχθῇ μοντέρνος γλύπτης, ἐνῷ πρὸ μισοῦ αἰῶνος ἔχει χωρισθῇ ἀπὸ τὸν κόσμον. Τὴν ἀπαλότης, ποὺ θέλγητρον στὴν «Νεφέλη» του, μιὰ γυμνὴ γυναίκα ποὺ βγαίνει ἀπὸ ἓνα ὄγκον κι' ἐνσαρκίονει τὴν θείαν κίνησιν τῶν συννέμων στὸ διάστημα, ἔτοιμη, θαρρεῖς, νὰ σβύσῃ καὶ νὰ ξαναβγῇ μὲ ἄλλη μορφή! Στὰ μικρὰ ἐκεῖνα προπλάσματα φαίνεται ζωηρότητα ἢ μορφοκρατικὴ διάθεση τῆς νέας τέχνης. Ὅπως ἓνας σύγχρονος τεχνίτης, ἀπολαμβάνει κι' ὁ Χαλεπᾶς τὰ καθαρὰ ἐπίπεδα, θέλγεται μὲ τὴ γεωμετρικότητα, μὲ τὴν τόλμην καὶ μὲ τὴν εἰλικρίνεια μιᾶς μορφῆς, ἡ ὁποία πρὸ σαράντα χρόνων δὲν θὰ ἔλεγε τίποτα σ' ἓνα γλύπτην—οὔτε στὸν Χαλεπᾶ. Εἶνε περίεργον πῶς, ἀπὸ ποιαὺς δρόμους, ἡ πλαστικὴ του διάνοια ἐφθασε στὸν ἀρχαϊσμό καὶ δημιούργησε τὰ δύο του παράδοξα ρεαλιστικὰ εἰδῶλια, τὸν «Γαλατῶν» καὶ τὸν «Φαρμακοποιό», τοιμηρὰ καὶ τὰ δύο, πολὺ ἐνδιαφέροντα στὸ ἀρχαϊκὸ των ὕψος. Θὰ τὰ ὑπέγραψαν κι' αὐτοὶ οἱ «κισουμπιστ». Ὁλη αὐτὴ ἡ μεταμόρφωσις ἔγινε μέσα στὸν ψυχικὸν του κόσμον. Καὶ τί κόσμος! Ἐκαμε ἓνα ἔργον εὐλαβείας καὶ χρησιμοῦτος μαζί ὁ γλύπτης κ. Θωμᾶς Θωμόπουλος, ἔταν πρὸ τεσσάρων ἐτῶν ἔφερεν ἐδῶ ἀπὸ τὸ ὑπόγειο τοῦ καλλιτέχνου μερικὰ προπλάσματα, τὰ ὅποια θὰ εἶχαν ἴσως χαθῇ μαζί μὲ τὸν Χαλεπᾶ, ἂν ἔμεναν ἐκεῖ. Χάρης σ' αὐτὰ κατέχομεν τὸν Χαλεπᾶ τῶν τελευταίων σκοτεινῶν χρόνων, καὶ κυκλοφοροῦμε μέσα στὸ μυστήριον μιᾶς διανοίας, ὅπου, μὲ ὅλον τὸ σεισμό της, ζῇ ἀκόμα καὶ ἐνεργεῖ ἡ πλαστικὴ ἱκανότης καὶ τὸ ἁρμονικὸν τάλαντο.

Εἶνε 74 ἐτῶν. Ζῇ μέσα στὸ χωριό του τὸν Πύργο, κατὰμονος. Τὸ κομψὸ σπιτάκι του ἔχει μιὰ μικρὴ μαρμάρινη σκάλα, τὴν ὁποῖαν οἱ Χαλεπάδες—οἰκογένεια μαρμαρογλύφων—ἐφρόντισαν νὰ κάμουν καλοπελεκημένη καὶ συμμετρικὴ. Στὸ ὕψος της στέκει καὶ φρουρεῖ τὴν πόρτα μιὰ θαυμάσια τούφα ἀνθισμένων γιαιοειῶν. Τὸ πρῶν βγαίνει ὁ Χαλεπᾶς ἀπὸ καὶ καὶ μὲ μεγάλα καὶ στερεὰ βήματα σκαρφαλώνει τὴν ἀπὸτομη πλαγιά ποὺ ὀδηγεῖ στὸ Μπερναρντάτο, μικροσκοπικὸ χωριό. Ἐκεῖ θὰ βοσκήσῃ τὰ δέκα του πρόβατα. Τὸν γνωρίζουν, τὸν περιμένουν, βόσκουν χαρούμενα κοντὰ του.

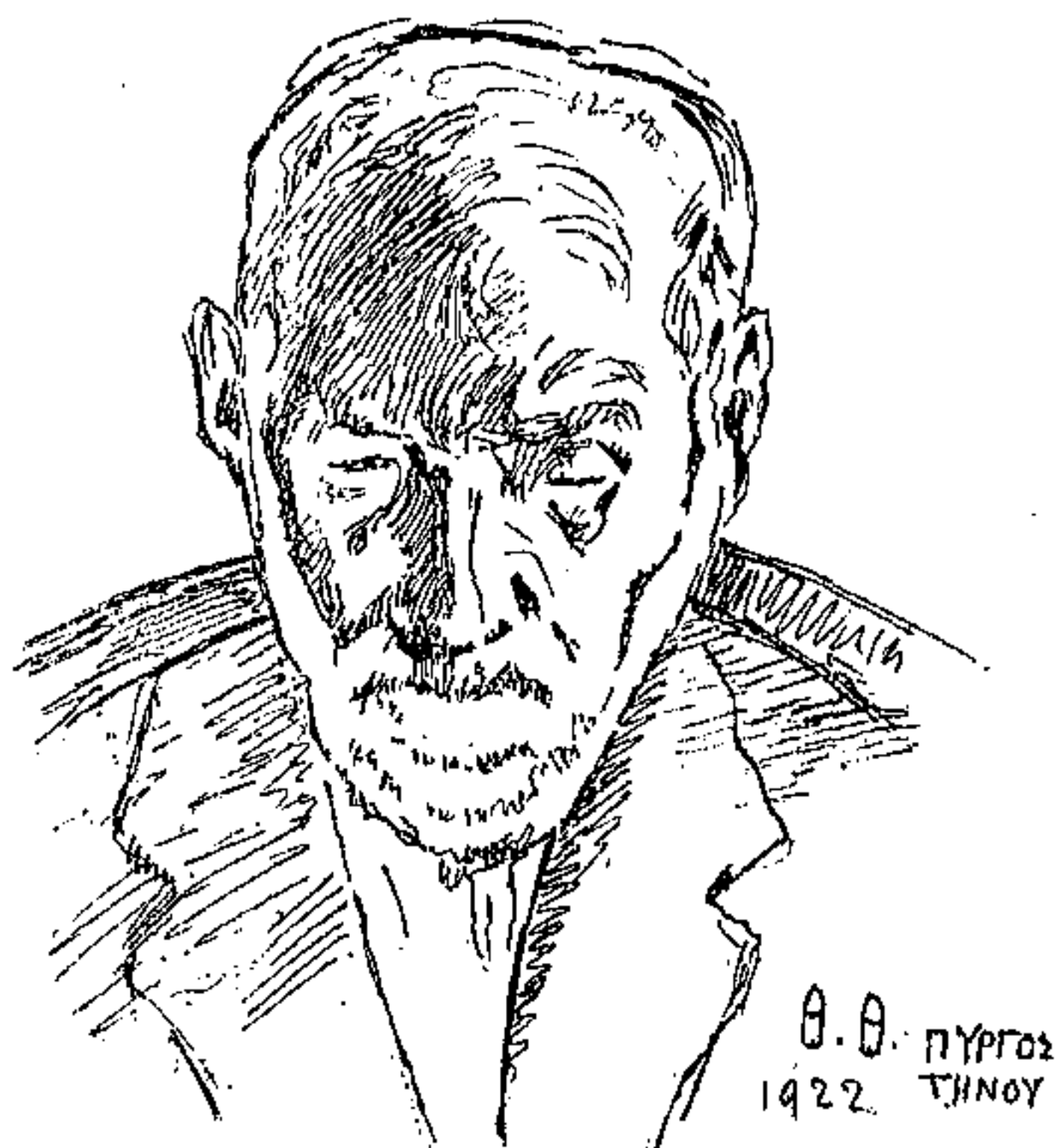
(*) Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν ἀπένευμε τὸ Ἀριστείδην τῶν Τεχνῶν εἰς τὸν γλύπτην τῆς «Κοιμωμένης», τοῦ «Σκτύρου» καὶ τῆς «Ἐλεημοσύνης». Ἐν ἓκ τῶν μελῶν τῆς, ὁ ἀρχιτέκτων κ. Κουρεμένος ἀπεφορτίσθη ν' ἀναγγεῖλῃ εἰς τὸν γλύπτην τὴν ἀπόφασιν τῆς Ἀκαδημίας καὶ ἡ ἀναγγελία θὰ γείνη εἰς τὴν Τήνον, ὅπου ὁ Χαλεπᾶς ἐκλήθη πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἀπὸ τὸ χωριό του, τὸν Πύργον τῆς Τήνου. Εἶναι ἡ πρώτη τιμὴ ἐπισήμου σώματος πρὸς τὸν διαπρεπῆ μας καλλιτέχνην εἰς τὸ δικαίωμα τῶν σαράντα ἐτῶν ὅπου εἶχε πᾶσαι καὶ ἐπικρὴ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς κοινῆς.—Σ. τ. Ν. Β.

Ἐξαίρεσις! Στὴν Ἰήνον ἔχει τόση μεγάλη ἀσφάλεια ὥστε τὰ γιδοπρόβατα βόσκουν μόνον τῶν. Ἐξαιρετικῶς τὰ προβάτακια τοῦ Χαλεπᾶ βλέπουν κάθε μέρα βισκό. Ὁ γλύπτης, ἀφοῦ πάρῃ τὸ πρωῒνόν του ῥόφημα στὸ σπῆτι τῆς χωρικῆς τοῦ Μπερναντάτο Μαργαρίτς Γαῖτη καὶ τῶν παιδιῶν τῆς—εἶνε ἡ ἐξαδέλφη του—κατεβαίνει πάλιν στὸν Πύργον καὶ βυθίζεται στὸ ἀτελιέ του. Τὸ ἀπόγευμα θὰ ποτίσῃ τὸν κῆπο του—διατηρεῖ σ' ἓνα μέρος τοῦ χωριοῦ καὶ πράσινο, μὰ ἐστάθη ἀδύνατο νὰ ἰδῶ ποῦ—κι' ἐπειτα ἀνεβαίνει πάλι στὰ πρόβατα. Τίποτε δὲν ἀλλάζει. Κανένα γεγονός δὲν περιμένει. Βαθύτατη σιωπὴ στὸ σπῆτι του. Κανεὶς ἄλλος δὲν σαλεύει ἐκεῖ μέσα. Οὔτε γάτα. Κάποτε ὁ Χαλεπᾶς πηγαίνει στὴν πλατεῖα καὶ κάθεται σ' ἓνα τραπέζι τοῦ καφενείου. Δὲν μιλεῖ σὲ κανένα. Οὔτε τοῦ μιλοῦν. Γιὰ τὸ χωριὸ εἶνε ὁ μπαρμπα-Γιαννούλης. Οἱ χωρικοὶ ξεύρουν πῶς ἦτον μαρμαρᾶς, ἀπὸ τὸ σπῆτι τῶν Χαλεπάδων,

καὶ πῶς εἶνε πάρα πολλὰ χρόνια ποῦ δὲν ἐκέρδισε χρήματα... Εἶνε ψηλὸς μὲ καλὸ παράστημα καὶ κάτασπρος. Τὸ μέτωπο μεγάλο, ἡ φαλάκρα ἐκφραστικὴ, ἡ μύτη λεπτὰ σχεδιασμένη. Ἡ μαύρη ματιὰ του κάτω ἀπὸ τὰ θυμωμένα του φρύδια φαίνεται νὰ μὴν κυττάζῃ τὸν κόσμον αὐτόν. Ἐπίπεδα, τόξα, ρυτίδες, κρόταφοὶ εἶνε σχηματισμένα μὲ τὸ ἱερὸν ὕψος ποῦ ξεύρει νὰ δώσῃ τὸ Μοιραῖον σὲ ὅσους ἐχτύπησε. Εἶνε κι' αὐτὸ γλύπτης.

Δὲν ἐλπίζομε δυστυχῶς πῶς θὰ κάμῃ ποτὲ ἓνα τελειωμένο ἔργο, ἀπὸ κείνα ποῦ γίνονται: ὅταν ἡ λογικὴ διάνοια κυβερνήσῃ τίς πλαστικὰς ἱκανότητες. Ἄς ἀρκεσθοῦμε στίς προσπάθειές του. Αὐτὰ τὰ συντρίμματα εἶναι πλαστικὰς σκέψεις, πολὺ συχνὰ φωτεινές, ἱκανές νὰ μᾶς δείξουν τὸν πλοῦτον τῶν χυμῶν τοῦ ἁρμονικοῦ αὐτοῦ ταλάντου καὶ τὸ βαθύ του πένθος γιὰ ὅσα δὲ μπόρεσε νὰ πῇ μετὰ τὸν «Σάτυρο». Μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ διαβάζωμε μέσα στὸ σκοτάδι.

ΖΑΧ. ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ

ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ ΧΑΛΕΠΙΑΣ

(Ἀπὸ σκίτσο τοῦ κ. Θ. Θωμοπούλου)

ΜΑΡΓΑΡΙΤΕΣ

Εἶναι γιορτερὲς καὶ ἡμερνές, κ' εἶναι πάλι σκόλες—μαῦρες Κυριακὲς τοῦ χειμῶνα—πὶδ νεκρὲς κι' ἀπ' τίς καὶ ἡμερνές ἀκόμα.

Ὅλη μέρα σχεδὸν οἱ στάλες τῆς νοτιᾶς, λοξὰ φερμένες, ἔσερναν ἀπάνω στὰ κοκκινωπά σάνδια τῆς πόρτας ρυτίδες μακρουλές.

Πίσω ἀπὸ τ' ἀνήσυχια τζάμια, σκυμμένος σ' ἄταχτα παλιὰ χαρτιά, στὰ περιχυμένα γράμματα, στὰ λογιὰς χάρτινα κουρέλια, πολεμοῦσα νὰ σφαιλιστῶ μέσα στὸν ἐζυτό μου καὶ, βυθισμένος σὲ κατάνυξη, ν' ἀναδέψω τίς ἀποκαμωμένες μνήμες. Πολεμοῦσα νὰ ξαναστρέψω πίσω ὅχι τὰ περιστατικά, μὰ τὸ ἐσωτικὸ ἀνταύγασμά τους, τὴν ἐσωτικὴ ἱστορία γραμμένη μόνο ἀπὸ συγκίνηση. Παρόμοια τὸ μεγάλο παιδί ἀνασέρνει κι' ἀραδιάζει ἀπ' τὸ κουτί του τὰ χρωματιστὰ κραγιόνια του, ἀποζητώντας, πότε μὲ τὸ χτυπητό τους χρώμα, πότε μὲ τὴν ὁσμὴ τους ἀκόμα, ν' ἀνασάνει τὰ περασμένα ἀπὸ τ' ἄψυχα ποῦ δέθηκαν μαζί τους.

Μὰ τοῦ κάκου ἡ ἐπιμονή μου! Ἀντὶ γιὰ μέθη, μ' ἐπῆρε ὁ κάματος· ἡ μνήμη ἀρνιόταν ν' ἀναρρουφήσῃ μέσα ἀπ' τὴν ψυχὴ, ἀρνιόταν νὰ μοῦ δώσῃ πίσω τίς πρωτινὲς ὥρες. Κι' ἐννοίωσα πῶς κοντεύω νὰ πέσω πάλι σὲ μιὰν ὑποκριτικὴν κι' ἀναγκαστικὴν ὀνειροπόληση.

Μὴν ἔχοντας πιά τίποτα νὰ κάνω, μόλις ὁ καιρὸς γύρισε πὶδ ὕστερα κι' ἡ ἀγλὴ χώρισε σὲ ὀγκωμένα ἀκέρια σύννεφα, βγήκα νὰ περπατήσω καὶ ν' ἀνυσάνω. Πῆρα τὸν ἀνήφορο, ἴσια-πάνω, ἐκεῖ ποῦ οἱ ἀρχοντικὲς γειτονιὲς κρυώνουν κ' οἱ δρόμοι εἶναι ἔρημοι. Κουρτίνες φόρτωναν τὰ κάθετα βιτράγια, κι' ὅπου δὲν ἦταν κλεισμένα κί-λας τὰ παραθυρόφυλλα, μάντευες ἄφαντα χέρια νὰ σφαιλοῦν γερὰ τὰ τζάμια ἀπὸ μέσα. Γιὰ σπῆτια στέκονταν κατάντικρυ στὸ βορρῆα: πίσωθὲ τους ἔτρεμε ὁ διάφανος ἀνοιχτὸς ἀέρας, ποῦ μέσα του βούρκωναν τὰ σύννεφα. Οἱ ἴδιες οἱ ψυχὲς τῶν σπιτιῶν τὰ βάρκιναν, μεγάλες καὶ νεκρές.

Κι' ἄξαφνα—τί παράξενο!—ἀνάμεσα στὸ μαντέμι καὶ στὴ γυμνὴ πέτρα, ἐκεῖ πίσω

ἀπ' τ' ἀγκωνάρι, κάτω ἀπ' τὰ μπρούτζινα κατεβασμένα στόρια ἑνὸς παραθυριοῦ, ἀνά-μεσά στίς μαρμαρόπλκες μιανῆς αὐλῆς, ἓνα μύτσο μαργαρίτες ἔφριξαν! Ἐκεῖ μέσα ποῦ ἡ τέχνη ἀνοίξε δρόμους, χάράκωσε κ' ἔβαψε τὸ μέταλλο, φύτεψε σιδερένια κάγκελα κ' ἐπαράστεινε τὰ πάντα μόνῃ τῆς,—τετράγωνη καὶ παγερὴ στὴν αὐτάρκειά της,—ἐκεῖ ποῦ ἡ μουσικὴ δούλευε νότες κ' ἡ πραγμασίδια ἔλειπε, ἦταν μιὰ σύναξη ἀπὸ μαργαρίτες!

Ἔστεκαν μέσα στὴ λιγυρὴ βορεινὴ ἀντηλιά, πίσω ἀπὸ δυὸ παράπλευρα στρογγυλὰ κάγκελα, καὶ τὸ φύσημα διαπερνῶσε τὰ λαστιχένια κοτσάνια τους καὶ τὰ κάνα νὰ τρεμουλιάζουν ὡς τοὺς μικροὺς κόμπους, ὡς τίς λιγνὲς τίς ρίζες.

Ὅρφανούλες, ὀρφανούλες μαλωμένες ἄδικα, ποῦ γιὰ τιμωρίαν τίς εἶχαν βγάλει ἔξω ἀπὸ τὴν πόρτα,—ἔτσι ἔμοιαζαν οἱ ριγελὲς μαργαρίτες· κ' ἔλεγε πῶς ἀποζητοῦσαν τὴ φωτιά καὶ πάλι πῶς δὲν ἤθελαν μήτε ν' ἀκουστοῦν ποῦ τρεμοσείνονταν, γιὰ τὸ φρίξιμό τους ἦταν ὀλότελα δίχως ἤχο.

Φωτιά κάτω ἀπὸ βροχή—κεράκια ποῦ τὰ ζυγώνεις γιὰ νὰ ζεσταθεῖς—σάλεμα ἐξώθυρας ποῦ ἀνεμοσέρνει—λιλά λιθάνι ποῦ ὁ ἀνεμος μοιράζεται τὸν καπνὸ του—ἡ παγωνιά ποῦ κλέβει ἀπ' τὴν ἀντηλιά,—ἂ, ὅλ' αὐτὰ δὲ φέρουν, ὅλ' αὐτὰ τ' ἀντιφαντικά, τὰ μισοτελειωμένα καὶ τ' ἀδέδαια, δὲ φέρουν ἀνατριχίλα πλιότερη στὴν ψυχὴ ἀπ' τίς προσηλιακὲς αὐτὲς μαργαρίτες... Τί συναπάντημα! Γιὰ μιὰ στιγμή, ἄθελα κι' ἀσυναίσθητα, μονομιᾶς, ἡ αἰσθησις ἀνοίξε, ἡ ψυχὴ δόθηκε. Ὅ, τι ἀποζητοῦσα μάταια ἀπ' τὸ πρωὶ πέρασε εὐθὺς μέσα μου, κ' ἔγινε ἓνα μ' ἐμένα, κ' ἔγινε δικό μου... Ἀπόλυτη κι' ἀπρόσωπη αἰσθησις τῶν πραγμάτων—μυστικὴ μετεμψύχωση—σύλληψη—ποίησις.—δὲν ξέρω πῶς τὸ λένε αὐτό! μὰ τὸ κλειδί του δὲν εἶναι στὸν ὀρισμὸ μας, παρὰ χαμένο μέσα σ' ἀνέλπιστα φτωχολούλουδα, στὰ χαμολούλουδα ποῦ τυραννοῦν οἱ χειμωνιές.

ΤΕΛΟΣ ΑΓΡΑΣ

ΤΟ ΣΤΑΜΑΤΗΜΑ

ΕΝΑ ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΟΥ ΙΩΝΟΣ ΔΡΑΓΟΥΜΗ

Α'.

Ἀμφιβάλλω ἂν, καὶ ὅταν ἀκόμη ἐκδοθοῦν ὄχι μόνον τὰ λογοτεχνικά ἀλλὰ καὶ ὅλα τὰ ἄλλα ἔργα (κοινωνικά, πολιτικά, κλπ.) τοῦ Ἰωνος Δραγούμη, θὰ ἔχωμε σχηματισμὸν πλήρη περὶ αὐτοῦ ἰδέα· γιατί ὁ ἄνθρωπος αὗτός, μὲ τὴν πλούσια καὶ πολυσύνθετη ψυχὴ καὶ μὲ τὸ ἀνήσυχο καὶ δεξιό πνεῦμα, ἦταν πρὸ παντός μιὰ ἐξαιρετικὴ προσωπικότης, καὶ σὰν τέτοιος δὲν ἦταν δυνατό νὰ ἐξικνηθῇ ὁλόκληρος στὰ ἔργα του. Ἰσως μόνον ἡ ἀλληλογραφία του καὶ τὸ ἡμερολόγιό του, ποὺ μένουν ἀκόμη ἀνέκδοτα καὶ ποὺ θὰ ἐκδοθοῦν δυστυχῶς τελευταία, ἀποκαλύπτοντάς μας κάποιες ἀγνωστες γωνιὰς τῆς ψυχῆς του, μᾶς βοηθήσουν νὰ τὸν πλησιάσωμε ἀκόμη περισσότερο, ὅσο μπορούμε, ἐννοεῖται, νὰ πλησιάσωμε μέσ' ἀπὸ τὰ βιβλία του ἕναν ἄνθρωπο καὶ μάλιστα σὰν τὸν Δραγούμη. Λέγω τὸ ἡμερολόγιό καὶ ἡ ἀλληλογραφία του, ὄχι μόνο γιατί αὐτὰ μᾶς δίνουν συνήθως τὴν ἀμεσώτερη εἰκόνα ἑνὸς ἀτόμου, ἀλλὰ καὶ γιατί, ἰδιαίτερος γιὰ τὸν Δραγούμη, τὰ εἶδη αὐτὰ τῆς ἀμεσης ἐκδηλώσεώς μας ἦσαν τὰ πιὸ σύμφωνα μὲ τὴν φύση του, μιὰ φύση ἐξόχως ἀναλυτικὴ. Κανεὶς πράγματι Ἑλλήν δὲν ὑπῆρξε σὲ ὅσο βαθμὸς ὁ Δραγούμης ἀναλυτικός. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς συγγενεὺς περισσότερο μὲ μερικὸς εὐρωπαίους «analystes» παρὰ μὲ τοὺς συγχρόνους τοῦ Ἑλλήνας.

Ὡς τόσο μὲ τὸ «Σταμάτημα» μπορεῖ νὰ πῇ κανεὶς ὅτι, ἐξωτερικὰ τοῦλάχιστον, κλείνει ὁ κύκλος τῶν λογοτεχνικῶν ἔργων τοῦ Ἰωνος Δραγούμη, ἀφοῦ δὲν μένει γιὰ τύπωμα παρὰ ἕνα μόνον, ποὺ θὰ ἐκδοθῇ μὲ τὸν τίτλο «Διάφορα» καὶ θὰ περιέχῃ, ἐκτὸς ἄλλων, καὶ μιὰ σειρά νεανικῶν ποιημάτων του, τῶν μόνων ποὺ ἀφῆκε καὶ ἀπὸ τὰ ὁποῖα κανένα ὡς τώρα δὲν ἔχει δημοσιευθεῖ.

Θὰ βγῇ τάχα λογοτεχνικὰ ὠφελυμένος ἀπὸ τὴν ἐκδοσὴ τῶν λογοτεχνικῶν του «ἀπάντων» ὁ Δραγούμης; Δὲν τὸ πιστεύω·

γιατί οὔτε τὸ «Μονοπάτι», τὸ ἕνα ἀπὸ τὰ ἀνέκδοτα λογοτεχνικά ἔργα ποὺ ἀφῆκε καὶ ποὺ ἐξεδόθη πέρυσι, οὔτε τὸ «Σταμάτημα» αὐξάνουν σημαντικὰ τὴν καθαρὴ λογοτεχνικὴ του ἀξία, τέτοια ποὺ εἶχε ἐκδηλωθεῖ στὴ «Σαμοθράκη», στὸ «Μαρτύρων καὶ Ἡρώων Αἶμα» καὶ στὸ «Ὅσοι Ζωντανοί». Ἦταν ὅμως ἀπαραίτητο καὶ τὰ δύο νὰ ἐκδοθοῦν, γιατί τὸ μὲν «Μονοπάτι» ρίχνει ἀφθονο φῶς στὴν πρώτη περίοδο τῆς νεότητός του, σὲ ὅ,τι ὁ Γκαίτε ὠνόμαζε «ἔτη μαθητείας» (τοῦ Βίλχελμ Μάιστερ), τὸ δὲ «Σταμάτημα» γιατί μᾶς δείχνει τὴν προτελευταία φάση (προτελευταία ἀπὸ ὠρισμένων ἀπόψεων) τῆς ἰδεολογικῆς καὶ τὴν τελευταία ἰσως τῆς καλλιτεχνικῆς του ἐξελιξέως.

Μὲ τὸ «Σταμάτημα» συμπληρώνεται ἡ μορφή του ὡς λογοτέχνη, καὶ γι' αὐτὸ καλὰ θὰ ἦταν, πρὶν τὸ ἐξετάσουμε ἰδιαιτέρως, νὰ ρίξωμε μιὰ γρήγορη ματιὰ στὸ σύνολο τῆς λογοτεχνικῆς ἐργασίας τοῦ Ἰωνος Δραγούμη. Ἔτσι θὰ ἐννοηθῇ καλλίτερα καὶ τὸ τελευταῖο του ἔργο.

* *

Τὰ λογοτεχνικά ἔργα τοῦ Ἰωνος Δραγούμη δὲν ὑπάγονται σὲ κανένα ἀπὸ τὰ γνωστὰ εἶδη ἀλλὰ μᾶλλον συγγενεύουν μὲ ὠρισμένα ἰδιότυπα ἔργα, σὰν «Τὸ Ταξίδι στὴ Σπάρτη» τοῦ Μπαρρές, ποὺ εἶναι κείμενα ἀπὸ κηρύγματα ἰδεολογικά, καίματα αὐτοβιογραφίας, ταξιδιωτικὲς ἐντυπώσεις, σελίδες ἡμερολογίου, ἀναλύσεις ψυχικῶν καταστάσεων, καὶ σὰ ὅποια περισσότερο παρ' ὅσο σὰ συνήθη ἔργα, τὸν κύριο χαρακτήρα δίνει ὁ τόνος. Ὅ,τι ἔγραψε ὁ Δραγούμης ξεχωρίζει ἀμέσως ἀπὸ τὸν τόνο, —τόνο ὄχι ἀνθρώπου τῶν γραμμάτων, ἀλλὰ μιᾶς πλούσιας προσωπικότητος ποὺ θέλει προπαντός νὰ ἐκφρασθῇ καὶ ποὺ δὲν πολυσκοτίζεται ἂν θὰ ἐκφρασθῇ μὲ ποίημα, μὲ διήγημα ἢ μὲ ὁποιοδήποτε ἄλλο «εἶδος». Στὰ ἔργα του ποὺ μποροῦν νὰ ὀνομασθοῦν, ὅπως καὶ τοῦ Μπαρρές, (ἂν καὶ εἶναι ἐντελῶς ἄλλου τύπου· δὲν ὑπάρχει καμμιά ἐσωτερικὴ ἀναλογία μεταξὺ τοῦ

«Du Sang de la Volupté et de de la Mort» καὶ τῆς «Σαμοθράκης» π.χ.) «idéologies passionnées» — passionnées μὲ τὴν ἔννοια τοῦ ὄχι ξηρὰ ἰδεολογικός — καὶ ποὺ εἶναι προδολὲς ὁλοκληροῦ τοῦ ἀνθρώπου, ἐκφράσεις τῆς αἰσθηματικῆς καὶ συναισθηματικῆς του ζωῆς ὅσο καὶ τῆς καθαρῆς ἰδεολογικῆς, βρίσκει κανεὶς μαζί καὶ πλάι σὲ πολιτικὲς συζητήσεις καὶ ἐνέργειες, καὶ σὲ κυρήγματα ἐθνικιστικά, σελίδες ψυχαναλυτικῆς καὶ αὐτοβιογραφικῆς, ταξιδιωτικῆς ἐντυπώσεις, λυρικές περιγραφές, ὅπως ἡ «Θάλασσα» στὴ Σαμοθράκη, ἐρωτικὲς ἐξομολογήσεις, ὅπως ἡ θαυμάσια «Ἀγνή» τοῦ «Μαρτύρων καὶ Ἡρώων Αἶμα», σκέψεις καθαρὰ φιλοσοφικῆς, ὅπως τὸ «Αἰώνιο Διάδο» στὸ «Ὅσοι Ζωντανοί», σχεδὸν ξηρὰ ἐπιστημονικὲς ἀναλύσεις ζητημάτων, ὅπως τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς στὸ ἴδιο βιβλίο καὶ μαζί μ' αὐτὰ καὶ μέσ' ὅλ' αὐτὰ, ἔκην ἄνθρωπο ποὺ ἐνθουσιάζεται, ποὺ θυμῶνεται, ποὺ ἀτονεῖ, ποὺ αὐτοκεντρίζεται, αὐτοαναλύεται καὶ αὐτεπισκοπεῖται, ποὺ ρεμβάζει καὶ δρᾷ, ποὺ διχάζεται καὶ κατόπι σὲ μιὰ πύρινη στιγμή δράσεως, βρίσκει τὴν ἐνότητά του, ποὺ γέρνει πότε πρὸς τὴν θεωρίαν καὶ πότε πρὸς τὴν πράξιν, ποὺ παθαίνεται καὶ πονεῖ· καὶ ἄλλοτε δείχνει τοὺς πόνους του καὶ ἄλλοτε τοὺς κρύβει· ἕναν ἄνθρωπο ποὺ φανατίζεται καὶ κατόπιν ὑψώνεται σὲ μιὰν ἀλὰ Γκαίτε καὶ ἀλὰ Σπινόζα sue specibe aeternitatis θεώρηση τῶν πραγμάτων, ποὺ εἶναι πολιτικός, καλλιτέχνης καὶ φιλόσοφος συγχρόνως καὶ ποὺ δὲν κατορθώνει νὰ συμβιβάσῃ τίς τρεῖς του αὐτὲς ιδιότητες· ἕναν ἄνθρωπο ποὺ αἰσθάνεται σὰν ποιητῆς καὶ σκέπτεται σὰν ἐπιστήμων, ἐνθουσιᾶται καὶ ξηρός, ἐθνικιστής, νυχελιστής, σκεπτικιστής, ματεριαλιστής καὶ ἰδεολόγος, ἐγωτιστής, νιτσειστής, δαρβινιστής, ἄθεος. Ἡ πολυμέρεια αὐτῆς τῆς φύσεως τοῦ Δραγούμη δείχνει πόσο πλούσια προσωπικότης ἦταν, καὶ αὐτὴ δίνει, μαζί μὲ τὸν ὑποκειμενισμό, τὴν πανταχοῦ παρουσίαν τοῦ συγγραφέως στὰ ἔργα του, μαζί μὲ τὸν προσωπικό του τόνο, τὸν ἐξομολογητικὸ καὶ αὐτοβιογραφικὸ, τὸν ἄμεσο, ποὺ τόσο σήμερα ἀρέσει, μαζί μὲ τὴν ἀνάληψη ποὺ ἐπίσης εἶναι τόσο ποτισμένη σήμερα μ' αὐτὴν ἢ διάθεσή μας, μαζί μὲ τὴν ἰδιότυπη τέλος σύσταση τῶν βιβλίων

του ποὺ καὶ αὐτὴ ἀρέσει τόσο στὴν ἐποχὴ μας, τὸ ὅλως ἰδιαίτερο ἐκεῖνο σὲ ὅλη τὴν νεοελληνικὴ φιλολογία (ἑλγῆτρο τῶν ἔργων του, τῶν ἐποίων τὸ διάδασμα, ἂν καὶ δὲν ἔχουν ποτὲ σχεδὸν «καθαρὰ» καλλιτεχνικὸ περιεχόμενο, (ἐκφράζομαι ἔτσι γιὰ νὰ ἐννοηθῇ καὶ ὄχι γιατί πιστεύω στὸ σχολαστικὸ ξεχώρισμα τῶν εἰδῶν,) συναρπάζει ἐντούτοις, καὶ ἰδίως ὅσους μοιάζουν μὲ τὸν Δραγούμη, πολὺ περισσότερο παρ' ὅσο τὸ διάδασμα πολλῶν καθαρῶς λογοτεχνικῶν ἔργων. Αἰσθάνεται κανεὶς διαβάζοντας τὰ ἔργα τοῦ Ἰωνος Δραγούμη, τὸ ἑλγῆτρο τῆς προσωπικότητός του τὸ παντοῦ χυμένο στὸ ἔργο του, ὅλο ἐκεῖνο τὸ ἀκαθόριστο πνεῦμα ποὺ ἐμψυχώνει τὴν ζωὴ ἑνὸς ἀνθρώπου καὶ ποὺ μπορεῖ ν' ἀποτελέσῃ, καὶ ἀποτελεῖ αὐτὸ καὶ μόνο συνήθως, μιὰ «προσωπικότητα». Στὰ ἔργα τοῦ Δραγούμη ὑπάρχει ὁλόκληρος ὁ ἄνθρωπος καὶ ὄχι ὅπως σὰ περισσότερα λογοτεχνικά ἔργα, μόνον ὁ συγγραφεὺς.

Ἀλλὰ καὶ κατ' ἄλλο ἀκόμη δίνει σὰ ἔργα τοῦ Δραγούμη, (ὅπως καὶ σ' ὅλα τὰ ἔργα τοῦ εἶδους αὐτοῦ,) ἕνα ξεχωριστὸ ἑλγῆτρο· ἡ πυρετώδης ἀτμόσφαιρα τῆς δράσεως ὅπου εἶναι βυθισμένα καὶ ἡ ὁποία τόσο θέλγει ἀνθρώπους σὰν καὶ μᾶς, θεωρητικούς. Μᾶς γεννᾷ ἢ ἀνάγνυσή των μιὰν αὐταπάτη δράσεως, μᾶς κεντρίζει σὰν τὸνωτικὸ καὶ διεγερτικὸ, ξυπνᾷ τὴν κοιμισμένη μας «βούληση γιὰ ἐνέργειαν», μᾶς ἀπομακρύνει γιὰ λίγο ἀπ' τὴν θεώρηση ποὺ εἶναι πάντα τόσο πικρὴ. Θέλγῆτρο ἀκατανίκητο, βαθύτερο ἀπ' τὸ καλλιτεχνικὸ, γιατί ἐρεθίζει τίς ρίζες τῆς ζωῆς μας. Δὲν εἶναι ἰσως τὸ μικρότερο ἀπ' ὅλα ὅσα ἔχουν τὰ ἔργα τοῦ Δραγούμη.

* *

Τὸ «Σταμάτημα» ἐγράφη, καθὼς μᾶς πληροφορεῖ στὸν λιτὸ καὶ σεμνὸ πρόλογό του ὁ κ. Φίλιππος Δραγούμης, τὸ 1917, στὴν Κορσική, ὅπου ὡς γνωστὸν εἶχε ἐξοριθεῖ ὁ Ἰων Δραγούμης, ἐπρόκειτο δὲ νὰ ἐκδοθῇ ἀπ' τὸν ἴδιο τὸν συγγραφέα, ὁ ὁποῖος εἶχε συνεννοηθεῖ μάλιστα ἀπ' τὴν Κορσικὴ ἀκόμη μ' ἕναν ἐκδότῃ στὴν Ἀλεξάνδρεια· δὲν ἐξεδόθη ὅμως, γιατί φαίνεται, (τὸ εἰκάζει ὁ κ. Φ. Δραγούμης ἀπ' τὴν μελέτη τοῦ χειρογράφου,) ὅτι δὲν τὸν ἱκανο-

ποιοῦσε πιά τόσο, ἀλλὰ ἴσως καὶ γιατί ἤ-
θελε νὰ τοῦ κἀνὴ ὠρισμένες τροποποιήσεις,
πρᾶγμα ποὺ δὲν κατόρθωσε, γιατί ἀπ' τὸν
Νοέμβριο τοῦ 1919, ὅποτε ἐγύρισε ἀπ' τὴν
Σκόπελο, ὡς τὸν θάνατό του (Ἰούλιος τοῦ
1920), ἀπορροφήθηκε ἐντέλως ἀπ' τὴν πο-
λιτική. Ἔτσι λοιπὸν τὸ ἔργο αὐτὸ πρέπει
νὰ θεωρηθῇ μάλλον, ὅπως πολὺ σωστά πα-
ρατηρεῖ καὶ ὁ κ. Φ. Δραγούμης, σὰν ἕνα
κλείσιμο τῆς ἐποχῆς τῆς νεότητος καὶ μιὰ
εἴσοδο τοῦ Ἰωνοῦ Δραγούμη στὴν ἐποχὴ
τῆς ὠριμότητος. Καὶ λέγοντας ὠριμότητα,
ἐννοεῖ, εἶμαι βέβαιος, ὁ κ. Φ. Δραγούμης
«τὴν μεταρρύθμιση, ὅπως λέγει, ποὺ εἶχε
συντελεσθῇ στὴν ψυχὴ τοῦ Ἰωνοῦ κατὰ τὸ
τέλος τοῦ πολέμου», καὶ ἡ ὁποία δὲν ἦταν
παρὰ ἡ «νέα του τροπὴ» πρὸς τὰ ἀνθρω-
πιστικά ἰδανικά (!), τροπὴ ποὺ ἡ ἀνάμιξή
του στὴν πολιτικὴ δὲν τοῦ εἶχε ἐπιτρέψει νὰ
ἐκδηλώσῃ σὲ ἔργο ἀλλὰ μόνον προφορικά,
σὲ ἀποσπάσματα τοῦ ἡμερολογίου του καὶ
σὲ γράμματά του καὶ ποὺ γι' αὐτὸ ἴσως δὲν
εἶχε γίνῃ ἀντιληπτὴ ἀπὸ τοὺς πολλούς.

Ἡ νέα αὐτὴ τροπὴ εἶναι φανερὴ καὶ στὸ
«Σταμάτημα», ὅχι θετικὰ ὅμως ἀλλ' ἀρνη-
τικά, ἀπὸ τὴν ἐλλειψὴ σὲ ὅλο τὸ ἔργο καὶ
τῆς παραμικρότερης νύξεως γιὰ δυὸ ἀπ'
τὶς πρὸ προσφιλῆς ἰδέες τοῦ Δραγούμη, τὸν
ἐθνικισμὸ καὶ τὸν πατριωτισμὸ, πρᾶγμα
ποὺ δείχνει ἀρκετὰ ὅτι εἶχε ἀρχίσει νὰ γί-
νεται μέσα του, ἀσυνείδητα τοῦλάχιστον ἡ
μεταστροφή του πρὸς τὸν ἀνθρωπισμὸ.

Τὸ «Σταμάτημα», ἔργο νέο, ὅσον ἀφορᾷ
τὴν μορφή καὶ τὴν σύσταση, στὴν ὅλη πα-
ραγωγή τοῦ Δραγούμη, ἀποτελεῖται ἀπὸ
δύο μέρη, ἕνα «μυθιστορηματικὸ» (ὡς τὸ
ποῦμε ἔτσι,) καὶ ἕνα ἄλλο ποὺ φέρει τίτλο
«παράρτημα» καὶ ὑπότιτλο «ἡ γνώση μου»,
—μέρος ποὺ ἔχει πολὺ ὀλίγη σχέση μετὰ
τὸ πρῶτο, (ἡ μόνη των σχέσις εἶναι ὅτι καὶ
τὰ δυὸ ἀφοροῦν τὸ ἴδιο πρόσωπο, τοῦ ὁ-
ποίου τὸ μὲν πρῶτο εἶναι ἕνα αἰσθηματικὸ
καὶ συναισθηματικὸ, νὰ ποῦμε, ξεδίπλωμα,
ἐνῶ τὸ δεύτερο, τὸ ἰδεολογικόν,) καὶ ὅπου ὁ
Δραγούμης ἀναλύει μετὰ ξηρότητα καὶ ἀ-
τημελησίαν σελλίδων σημειωματαρίου, ὠρι-
σμένες του ἰδέες γιὰ διάφορα ζητήματα.
Τὸ βιβλίον στὸ σύνολό του ἔχει πολλὰ ἀτέ-

(!) Γιὰ τὸ ζήτημα αὐτὸ ἔγραψα διεξοδικὰ στὴν
«Βραδυὴ» τῆς 11ης καὶ 12ης Φεβρ. τρ. ἔτους.

λειες ὡς τόσο καὶ τὰ δύο μέρη του παρου-
σιάζουν ἐνδιαφέρον, τὸ μὲν ἀφηγηματικὸ
γιατὶ μᾶς δείχνει πρῶτη φορὰ σὲ τόση ἐκ-
τασὴ τὶς καλλιτεχνικὰς ἱκανότητες τοῦ Δρα-
γούμη, καὶ τὸ δεύτερο γιατί εἶναι ἕνας κα-
θαρώτατος καθάρτης τῶν κυριωτέρων του
ιδεῶν, σὲ μιὰ κρίσιμη καμπὴ τῆς ζωῆς, στὰ
σαράντα του χρόνια.

Ἦν ἀρκετὰ ἐκτεταμένο ἀφήγημα, μετὰ
ὑπόθεση τὸν ἔρωτα τοῦ συγγραφέως μετὰ
παντρεμένη γυναῖκα σ' ἕνα ξενοδοχεῖο ἐλ-
βετικοῦ χωριοῦ, αὐτὸ εἶναι ὅλο κι' ὅλο τὸ
πρῶτο μέρος. Γιατὶ οὔτε ἡ «Ἐαδέλφη» ποὺ
προτάσσεται, ἕνα μικροεπεισόδιον χωρὶς ση-
μασία, οὔτε ἡ «Ἀδελφή», ἄλλο ἐπεισόδιον
ποὺ ἀκολουθεῖ, ἐπεισόδιον μετὰ δραματικὸ τέ-
λος καὶ τὸ ὅποιον διαπνέεται ἀπὸ ἕνα λε-
πτὸν ἀέρα ἀδελφικῆς τρυφερότητος, ἔχουν
καμμιά σχέση μετὰ τὸ κύριον ἀφήγημα, τὸν
«Πειρασμό». Τὸ μόνον ποὺ συνδέει καὶ ἐδῶ
τὰ τρία αὐτὰ μέρη μετὰξὺ των, εἶναι ὅτι ὁ
ἥρωας καὶ στὰ τρία εἶναι τὸ ἴδιο πρόσωπο,
δηλαδή ὁ συγγραφεύς. Ὁ «Πειρασμός» εἶναι
ἕνα αὐτοβιογραφικὸ ἀφήγημα ὅπως καὶ κά-
θε τι ποὺ ἔγραψε ὁ Δραγούμης.

Οἱ μόνες μάσκες, — μάσκες διαφανέστα-
τες, — ποὺ σκεπάζουν τὸν συγγραφέα, εἶναι
ἡ ἀλλαγὴ τοῦ ὀνόματος, (ὁ Ἀλέξης τῶν ἄλ-
λων βιβλίων γίνεταί Δημήτρης ἐδῶ,) καὶ τὸ
ὅτι ἡ ἀφήγησις γίνεταί στὸ τρίτον πρόσω-
πο. Κατὰ τὰ ἄλλα ὁ συγγραφεύς εἶναι τό-
σον ἐμφανὴς παντοῦ, σὲ ἰδέες, σὲ τὸν χα-
ρακτήρα, στὴ γλῶσσα, (μεταχειρίζεται ὡς
καὶ φράσεις ἀκόμη προηγουμένων ἔργων
του,) σὲ τὸν τόνο του, ὥστε τὸ ἀφήγημα αὐτὸ
μόνον μετὰ τὶς κατευθεῖαν αὐτοβιογραφί-
ες μπορεῖ νὰ παραβληθῇ. Ἄν ὁ Δραγούμης
ἔγραφε «ἐξομολογήσεις» σὰν τὸν Ρουσσώ,
μποροῦσε ἀξιόλογα νὰ περιλάβῃ σ' αὐτὲς
τὸν «Πειρασμό» χωρὶς καθόλου νὰ τὸν με-
ταβάλλῃ. Ὁ τόσον ἄμεσος αὐτὸς αὐτοβιο-
γραφικὸς τόνος δείχνει ὅτι ὁ Δραγούμης
δὲν εἶχε ἀρκετὴ πλαστικὴ φαντασία, γιὰ
νὰ κἀνῃ τὴν ἀπαραίτητη, καθὼς λένε οἱ
Γάλλοι, transposition, τὴν μετουσίωση
δηλαδή τοῦ πυρήνος ποὺ τοῦ εἶχε δώσει ἡ
πραγματικότης, σὲ αὐθόπαρκο καὶ αὐτο-
τελὴ κόσμον καλλιτεχνικόν. Ἀδυναμία ποὺ
ζημιώνει πολὺ τὸν «Πειρασμό», γιατί παρ'
ὅλες τὶς χάρες του, μένει ἕνα ἀπλὸ ἀφή-
γημα, τὸ ὅποιον σὲ πολὺ λίγα μέρη γεννᾷ

πραγματικὸ καλλιτεχνικὸν ἐνδιαφέρον. Τό-
σον αὐτοῦσια μεταφορὰ τῆς πραγματικότη-
τος στὴν τέχνη, οὔτε εἶναι δυνατὴ, οὔτε ἐπι-
τρέπεται. Σ' αὐτὴν ἀφίεται τὸ ὅτι οἱ διά-
λογοι σὲν «Πειρασμό» εἶναι σὰν «ξεση-
κωμένοι» ἀπ' τὴν πραγματικότητα (σ. 48,
65) χωρὶς ποικίλια, «πρόοδο» καὶ ἀρχι-
τεκτονική, χωρὶς τὸν παλμὸ ἐκείνον καὶ
τὴν ἀταξία τοῦ «ζωντανοῦ», συγχρόνως ὁ-
μως καὶ χωρὶς τὴν καλλιτεχνικὴ «τάξη»·
σ' αὐτὴν ἐπίσης ἀφίεται καὶ τὸ ὅτι ἡ ἐ-
ξέλιξις τῆς ὑποθέσεως, (τοῦ ἔρωτος τῶν δύο
ἡρώων,) ὅπως καὶ οἱ περιγραφὲς τοῦ ἡθικοῦ
ὅσον καὶ τοῦ φυσικοῦ κόσμου (σ. 61, 74,
80, 92) εἶναι σὰν ἀπ' εὐθείας ἀντιγραμμέ-
νες ἀπ' τὴν πραγματικότητα, πρᾶγμα ποὺ
φαίνεται περισσότερο καὶ κάθε φορὰ ποὺ
ὁ συγγραφεύς, ὑποχρεωμένος νὰ φανταστῇ,
δὲν βρίσκει τὸν ἀκριβῆ τόνον ἢ δὲν σοῦ δί-
νει τὴν ἐντύπωση ὅτι τὸν βοῦν (σ. 43).

Παρ' ὅλες ὡς τόσο τὶς ἀτέλειές του, ὅχι
μόνον διαβάζεται εὐχάριστα ὁ «Πειρα-
σμός», ἀλλὰ καὶ παρουσιάζει ἰδιαιτέρο φι-
λολογικὸ ἐνδιαφέρον, γιατί εἶναι τὸ πρῶ-
τον ἴσως νεοελληνικὸ καθαρῶς ψυχανάλυ-
τικὸ ἀφήγημα. Καλλιτεχνικώτερα μετα-
πλάσμενος, ὅα γινόταν ἕνα ἀξιολογώτατο
ἔργο, γιατί καὶ ἔτσι καθὼς εἶναι, ἔχει ἀρ-
κετὰς ἀρετὰς. Οἱ ψυχολογικὲς ἀποχρώσεις
τῆς ἡρωϊδος ἔχουν ἀποδοθεῖ μετὰ πολὺ λε-
πτότητα (σ. 66, 72, 79, 82, ὅπου ἀναγκά-
ζομαι καὶ πάλιν ἀπλῶς νὰ παραπέμψω),
καὶ στὴν ὅλη διάθεσιν τοῦ ἥρωος ὑπάρχει
κάτι τὸ τρυφερὸ καὶ εἰρηνικὸ μαζί, τὸ
βαθὺ καὶ παιχιδιάρικο, ποὺ τοῦ δίνει λυ-
γεράδα καὶ ζωντάνια καὶ ποὺ θέλγει.
Ἀλλωστε καὶ τὸ ὅτι ὁ «Πειρασμός» δια-
βάζεται εὐχάριστα, ἂν καὶ δὲν ἔχει τὴν
παραμικρότερη πλοκὴ καὶ κανένα σχεδὸν
ἐπεισόδιον, ἐκτὸς ἀπὸ τὶς συναντήσεις τῶν
δύο ἡρώων, ἀπὸ μιὰ πυρκαϊὰ καὶ ἀπὸ τὴν
ἀναχώρησιν τοῦ Δημήτρη, δείχνει ὅτι εἶναι
ἕνα ἐνδιαφέρον ἀφήγημα.

Ἡ ὑπόθεσίς του γράφεται μετὰ δυὸ λέξεις:
Ἦνας νέος, γιὰ νὰ ξεκουρασθῇ ἀπ' τὴν πο-
λιτικὴ, πάει σ' ἕνα ἐλβετικὸ χωριὸ ὅπου
ἔρωτεύεται μιὰ ἐλληνίδα ποὺ μένει ἐπίσης
ἐκεῖ μετὰ τὸν ἄνδρα τῆς. Τῆς ἐξομολογεῖται
τὸν ἔρωτά του, ἐκείνη τὸν ἀφήνει νὰ προ-
χωρήσῃ ὡς ἕνα σημεῖον, δὲν τοῦ παραδί-
δει ὅμως, εἴτε γιατί δὲν τὸν ἀγαπᾷ ἀρκετὰ,

εἴτε γιατί δὲν θέλει νὰ ριψοκινδυνεύσῃ τὴν
οἰκογενειακὴν τῆς γαλήνην.

Οἱ ψυχολογικὲς διακυμάνσεις, αἱ αἰσθη-
ματικὲς καὶ διανοητικὲς ἀποχρώσεις τῶν
δύο προσώπων τοῦ «Πειρασμοῦ» περιγρά-
φονται συχνὰ μετὰ πολὺ λεπτὴ τέχνη, μετὰ
ἀνέση καὶ γνώση ἐμπειροῦ παρατηρητῆ
καὶ ψυχογράφου, ποὺ ξέρεי νὰ βλέπῃ ὡς
τὰ βάλῃ τὸν ἄνθρωπον. Πολὺ τεχνικὰ αἰ-
φνης εἰκονίζεται ἡ μετὰπτωσις ἀπ' τὸν ἔ-
ρωτα-περιέργειαν ἢ τὸν ἔρωτα-κοκετταρία,
καθὼς θὰ ἔλεγε ὁ Σταντάλ, σὲν ἔρωτα-
πάθος, ποὺ κάμνει τὸν Δημήτρη νὰ ξυπνᾷ
τὴ νύχτα ταραχμένος καὶ νὰ συλλογιέται
ὥρα τὴν γυναῖκα ποὺ ἀγαπᾷ. Καὶ ἀπὸ
ἀνέφερα τὸν Σταντάλ, ὡς σημειώσω ὅτι ὁ
Δραγούμης μεταχειρίζεται τὸν «ἐσωτερικὸν
λεγόμενον μονόλογον», γιὰ τὸν ὅποιον χαλᾷ
τὸν κόσμον ὁ Valéry-Larbaud, σὰν τὸν
συγγραφέα τοῦ «Rouge et Noir», ὅτι
διερχὼς σὰν κι ἐκεῖνον αὐτεπισκοπεῖται
καὶ αὐτοαναλύεται μέχρις ὑπερβολικῆς ξη-
ρότητος κάποτε, καὶ ὅτι τέλος σὰν τὸν
Σταντάλ ἀποφεύγει τὸν λυρισμὸ καὶ εἶναι
ξηρὸς ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη.

Ἡ γλῶσσα τοῦ «Σταματήματος» εἶναι
ἡ συνηθισμένη τοῦ Δραγούμη, μιὰ δημο-
τικὴ ποὺ ἡ πολλὴ τῆς ἀναλυτικότης τὴν
κάμνει ρηχὴ κάποτε, γλῶσσα ρασιοναλι-
στικὴ, «ἀφηρημένη», ποὺ ἀποδίδει τὸ ἐξω-
τερικὸ μόνον σχῆμα τῶν πραγμάτων. Δὲν
ἔχει χρῶμα, ἀλλ' οὔτε καὶ τὸ ἄδρὸ καὶ
ἀδίαστο μουσικὸ κυμάτισμα, τὴν ἄνετη
λυγεράδα ποὺ συναντοῦμε σὲ ἄλλα του
ἔργα. Εἶναι μιὰ γλῶσσα χωρὶς τόνο, νεῦρο,
παλμὸ. Δὲν πρέπει ὅμως νὰ λησμονοῦμε
ὅτι τὸ τελευταῖον τοῦ ἔργο δὲν τὸ ἐπεξερ-
γάστηκε ὁ Δραγούμης ὅσο τὰ προηγουμένα
καὶ ὅτι εἶναι φυσικὸ νὰ ὑστερῇ παραβαλ-
λόμενο μ' ἐκεῖνα, σὲ ὅρος. Ἀλλὰ καὶ πάλιν,
μ' ὅλες τὶς ἀτέλειές τῆς, ἡ δημοτικὴ
του, ἂν καὶ ὀρθόδοξη καὶ σχεδὸν ψυχαική,
δὲν εἶναι οὔτε ἀκκμπτη οὔτε πλαστὴ σὰν
τόσων ἄλλων δημοτικιστῶν ὀρθοδόξων·
πλευρίζει, ὅσο εἶναι: δυνατόν σὲ μιὰ γρη-
πτὴ γλῶσσα, τὴν ὀμιλουμένην, καὶ δὲν πα-
ρουσιάζει ποτὲ σχεδὸν τὶς λεκτικὰς, τὶς
συντακτικὰς καὶ τὶς φθολογολογικὰς βαναυ-
σότητες ὠρισμένων ψυχαιστών.

Κ. ΠΑΡΑΣΧΟΣ

(Τὸ Β' καὶ τελευταῖον μέρος σὲ ἐρχόμενο.)

ΣΤΗ ΣΥΚΑΜΙΑ ΑΠΟ ΚΑΤΩ (*)

Ἡ Μαρίνα δὲν μπορούσε νὰ καταλάβῃ, πῶς ἦταν δυνατό νὰ παντρεύεται ἢ φιλενάδα της μὲ ἄνθρωπο ποὺ δὲν τὸν ᾔξερε, καὶ νὰ χαίρεται κι ὅλας!...

Τὸ βράδυ ρώτησε τὴ Μαλέκω της: Πῶς θὰ παντρεύονταν ἔτσι ἡ Φωτεινὴ; Αὐτὴ ποὺ γύριζε ὅλη τὴν ἡμέρα καὶ ζοῦσε λεύτερη, πῶς θὰ μπορούσε νὰ κλειστὴ τῆρα σ' ἓνα μακρινὸ ξένο σπίτι, ὅπου θάκανε κι ὅλες τίς δουλειές; Θὰ μπορούσε νὰ ζήσει ἔτσι;

— Ἔτσι λεύτερα ζοῦνε καὶ τὰ δαμάλια, ἀπάντησε ἡ Μαλέκω της. Ἀλλὰ ἔταν ἔρθῃ ἡ ὥρα τους, τοὺς ρίχνουν στὰ κέρατα τὴν τριχιά ὥς ποὺ νὰ μουδιάσουν, ὥστε τοὺς βάζουν τὴ ζευγάλα καὶ πίσω στὸ λαϊμὸ τὸ σκεδουκλι· σὲ μιὰ βδομάδα θὰ τὰ φέρουν κοντὰ στὸ βώϊδι τὸ μνημένον, θὰ ρίξουν ἀπὸ πάνω τὸ ζυγὸ, θὰ βάλουν καὶ τάλετρι, «ἄιντε» θὰ τοὺς ποῦνε, κι αὐτὰ θὰ σκίζουνα σιγά-σιγά τὴ γῆς. Ἔτσι εἶναι κι οἱ ἄντρες μὲ τίς γυναῖκες.

Ἡ Μαρίνα δὲν κατάλαβε τίποτα.

— ΤΟ ΚΑΛΥΤΕΡΟ εἶναι νὰ σταυροκοπιέται κανεὶς καὶ νὰ μὴ τὸν ὀνοματίζει ποτέ, ἔλεγε ἡ Μαλέκω της Μαρίνας στὰ δυὸ κορίτσια, ποὺ κάθονταν σταυροπόδι στὴν κρεβατίνη καὶ τὴν ἄκουαν.

Ἡ Μαλέκω, καθισμένη στὸ πάτωμα, στὸ χαγιάτι, ἀπάνω σ' ἓνα κόκκινο ραβδωτὸ προσκέφαλο, λανάριζε τᾶσπρο μαλακὸ μαλλὶ τῶν προβατιῶν της ποὺ δῶ καὶ λίγες μέρες τᾶχαν κουρέψει.

Τοὺς ἔλεγε γιὰ τὴν ἀρρώστεια τοῦ Νικόλα Μπάλιου. Ἦτανε τέσσερις μῆνες στὸ στῶμα κι ἀκόμα δὲν μπορούσε νὰ πάρῃ ἀπάνω του. Τόση τρομάρα ἐπῆρε ὁ ἄνθρωπος.

Ἐπῆγαινε στὸ μῦλο, πέρασε τὸ ποτάμι, κι ἀνέβαινε τὸ μονοπάτι. Ὁ γαϊδάρὸς του στραβοπάτησε ἄξαφνα καὶ λίγο ἔλειψε νὰ πέσῃ στὸ ποτάμι μῶλα τὰ σακκιά τὸ στᾶρι.

— «Ντέ! ὁρὲ διάολε!» φώναζε· κι ἀμέσως παρουσιάστηκε ἓνας γενᾶτος ἄνθρωπος κ' ἐσπρωχνε τὸ γαϊδάρου νὰ τοῦ τὸν ρίξῃ στὸ ποτάμι. Ὁ Νικόλας ἔκαμε τὸ σταυρὸ του, μὰ ὁ γενᾶτος τραβοῦσε δίπλα στὸ γαϊδάρου, ὥσπου ἔφτασαν σ' ἓνα παρεκκλήσι. Ἐκεῖ ὁ Μπάλιος στάθηκε καὶ ξανάκαμε τὸ σταυρὸ του, κι ὁ γενᾶτος ἔγινε μὲ μιὰς ἓνας μεγάλος μαῦρος σκύλος καὶ γαύγιζε στὴ μύτη τοῦ γαϊδάρου γιὰ νὰ τὸν σκιάξῃ. Πάλι τὸ σταυρὸ του ὁ Μπάλιος κι ὁ σκύλος ἔγινε γάτα. Ὁ σταυρὸς τοῦ ἄνθρώπου καὶ τὸ παρεκκλήσι τοῦ πήρανε τὴ δύναμη καὶ δὲ μπόρεσε νὰ κἀνῃ τὸ κακὸ οὔτε στὸ ζῶ οὔτε στὸν ἄνθρωπο. Μὰ ἀπὸ τὸ φόβο του ὁ Νικόλας ἀρρώστησε.

Αὐτὰ ἔλεγε ἡ Μαλέκω ἐνῷ τραβοῦσε τὸ ἓνα λανάρι ἀπάνω στ' ἄλλο καὶ χτένιζε τὸ μαλλί.

Αὐτὰ ἄκουαν μ' ὀρθάνοιχτα μάτια οἱ δυὸ κοπέλες, καθισμένες σταυροπόδι, μὲ τοὺς ἀγκῶνες στὰ γόνατα καὶ μὲ τὰ πηγούνια μέσα στὶς χούφτες.

Ἡ Φωτεινὴ δὲν ἐπίστευε πῶς παρουσιάζεται ὁ διάλογος στοὺς ἄνθρώπους.

— Αὐτὰ εἶναι ὅλα φέμματα, ἔλεγε στὴ Μαρίνα· ἀλλὰ δὲν μπορούσε νὰ πῇ τὸ ἴδιο καὶ στὴ Μαλέκω.

— Αὐτὸς ὁ Νικόλας Μπάλιος θάναί κακὸς ἄνθρωπος, τῆς εἶπε μοναχά· στοὺς καλοὺς δὲν μπορεῖ νὰ περυσιαστῇ ὁ διάλογος.

— Ἐννοία σου καὶ παρουσιάζεται καὶ στοὺς καλοὺς καὶ στοὺς ἄγιους, καὶ στὸν ἴδιο τὸ Χριστὸ παρουσιάστηκαν οἱ πειρασμοί, τὸ λέει καὶ τὸ Βαγγέλιο. Ἀλλὰ τὸν καλὸ τὸν ἄνθρωπο τὸν φυλάει ὁ Θεὸς καὶ δὲ γίνεται τὸ χατήρι τοῦ πειρασμοῦ.

Ἐφτυσε στὴν παλάμη της, ἔτριψε τὰ δυὸ τὰ χέρια καὶ ξανάπιασε τὸ λανάρι.

— Ὅσο γιὰ τὸν ἄνθρωπο, δὲν μπορούμε μεις νὰ πούμε ἂν εἶναι καλὸς ἢ κακὸς. Βλέπουμε ἓναν, καλὸν τὸν βλέπουμε· ἀλλὰ τὴν καρδιά του τὴν ξέρεί κανεὶς τί ἔχει; Καλὸν τὸν ἔλεγαν καὶ τὸν Γεώργιο-Πήλιο ἀπὸ τὴ Δίβρη. ἀλλὰ σὰν πέθανε, — ὁ Θεὸς νὰ μὲ συχωρέσῃ, — βρουκολάκισε. Θὰ πῆς, τοῦ ἔτυχε καὶ μεγάλη κακοτυχία τοῦ ἀνθρώπου. Εἶχε καμίνι στὸ λόγγο κι ἔκανε κάρδουνα. Ἀρρώστησε καὶ πέθανε κεῖ στὸ λόγγο. Ἡ γυναῖκα του ἔτρεξε στὸ χωριὸ νὰ φέρῃ τὰ μαντάτα. Τὴν ἄλλη μέρα ποὺ ἦρθαν νὰ τὸν πάρουν, τὸν ἦσαν γραντζουνισμένο ἀπὸ κάποιον ζούδιο, καθὼς εἶπανε. Αὐτὸ μπορεῖ καὶ νὰ γίνῃ. Μὰ δίχως ἄλλο κάποιον γάτα πέρασε ἀπὸ πάνω του καὶ γι' αὐτὸ βρουκολάκισε. Νᾶταν ἔτσι δὲν παραφύλαγαν ὁ κόσμος τοὺς πεθαμένους. Τὸν ἔφεραν καὶ τὸν ἔθαψαν στὸ χωριὸ του. Μὰ αὐτὸς κάθε νύχτα ἔβγαине ἀπὸ τὸ μνήμα του καὶ πήγαινε στὸ σπίτι του καὶ φώναζε τὴ γυναῖκα του, τὰ παιδιὰ του. Πῆγαινε καὶ ἄλλες συγγένειες. Γύριζε ὁλόγυρ' ἀπὸ τὸ σπίτι καὶ χτυποῦσε μὲ λιθάρια στὰ κεραμίδια. Τότε ἔκαμαν θεοτικά. Πῆγαινε ὅλοι οἱ παππάδες στὸ μνήμα του, ποὺ εἶχε μιὰ τρύπα ποὺ ἔβγαине ὁ πεθαμένος, τὸν ἐδιάβασαν κι ὥστερα χύσανε ἓνα τενεκὲ πετρόλαδο καὶ τὸν κάψανε... Ἐέρριμ' ἐμεῖς ἂν ἦτανε καλὸς ἢ κακὸς; Καλὸν τὸν ἔλεγαν, μὰ τὴν καρδιά του ποῖός τὴν ᾔξερε;

Ἡ ΜΑΡΙΝΑ κι ἡ Φωτεινὴ μάζευαν στὸ «Μέγα Λόγγο» ἀγριόμηλα. Μῶλο ποῦτανε ὠριμα, δὲν τρώγονταν, ἦτανε σκληρὰ καὶ στυφά. Μὰ εἶχανε τέτια μοσκαβολιά, ποὺ ἡ Φωτεινὴ τᾶθελε γιὰ τὰ σεντούκια της.

Ἦστερα κάθησαν κάτω ἀπὸ ἓνα μεγάλο φτελιὰ νὰ ξαποστάσουν.

Σὲ δεκαπέντε μέρες θὰ γίνονταν ὁ γάμος τῆς Φωτεινῆς. Θὰ ἦτανε μεγάλη διασκέδαση στὸ χωριὸ, ποὺ θὰ βαστοῦσε πολλές μέρες. Ἀλλὰ τὰ κορίτσια δὲ μιλοῦσαν γι' αὐτό, ἔλεγαν γιὰ τὰ ὥστερνά.

Ἡ Φωτεινὴ θάφευγε ἀπὸ κεῖ γιὰ πάντα. Πῶς θὰ ζοῦσε σὲ κείνο τὸ ἄλλο μέρος ποὺ θὰ πήγαινε;

Ἐκεῖ δὲν ἦτανε οὔτε βουνά, οὔτε λόγ-

γοι. Ὅλο κάμποι μὲ γεννήματα καὶ βοῦρκοι.

Ποτάμια εἶχανε καὶ κεῖ. Ἀλλὰ καὶ οἱ δυὸ τὰ φαντάζονταν πολὺ πλατεῖα, ἀργακίνητα, σὰν κοιμισμένα καὶ ὁσά.

— Ἐκεῖ τὰ ποτάμια κυλᾶνε βούρκους, εἶπε συλλογισμένη ἡ Φωτεινὴ.

— Ἀ, μπᾶ! σὲ ὅλους τοὺς τόπους τὰ νερά εἶναι ἴδια, εἶπε μὲ πεποίθηση ἡ Μαρίνα. Θὰ δῆς τί ὥραια ποὺ θὰ εἶναι κεικάτω καὶ πῶς θὰ σάγαποῦν ὅλοι. Οὔτε θὰ τοὺς συλλογίσαι τοὺς λόγγους μας καὶ τὰ δάση. Κι ἐμένα θὰ μὲ ξεχάσης.

— Ἐσένα; ἔσένα ὅχι!

Κι ἐσφίξε μὲ τὰ δυὸ της χέρια τὸ κεφάλι τῆς Μαρίνας:

— Ἐσένα δὲ θὰ σὲ ξεχάσω οὔτε στιγμὴ!

Καὶ τὰ μάτια της βούρκωσαν:

— Μὰ νὰ μὲ θυμᾶσαι καὶ σὺ, Μαρίνα.

Κι ἔταν θὰ φύγῃς γιὰ νὰ ξαναγυρίσης στὸ σπίτι σου, νὰ μοῦ τὸ μνησησῇ, θὰ βγῶ νὰ σὲ καρτερέσω καὶ νὰ σὲ πᾶω ὥς τὴ θάλασσα.

Ἡ Μαρίνα δὲ θὰ μπορούσε νὰ τὴν ξεχάσῃ καὶ νάθελε. Τὸ κάθε τι θὰ τῆς τὴν ἐθύμιζε. Εἶχανε πάει σὲ ὅλα τὰ μέρη μαζί καὶ τώρα θὰ πήγαινε πάντα μονάχη.

— Κι ὁ Δημήτρης; τὸν ξεχνᾶς τὸ Δημήτρη;

— Τὸ Δημήτρη; Ποιόν, ἐκείνον ποὺ μᾶς κυνηγοῦσε μιὰ μέρα στὸ λόγγο καὶ ποὺ τὸν φοβόσουνά τότε;

— Ἔτσι μᾶς κυνηγοῦσε, γιὰ νὰ γελάσῃ. Ἡμουνα κουτὴ ποὺ τὸν ἐσκιαζόμουν· ἔχτὲς κουδέντιασα τόση ὥρα μαζί του· εἶναι πολὺ καλὸς. Τοῦ εἶπα νὰρχεται μαζί σου, ὅπου κι ἂν θέλῃς, κι εὐχαριστήθηκε. «Αὐτὴ ἡ μικρὴ ἀξίζει ὅσο ἓνας γέρος» μοῦ εἶπε. «Τὰ μάτια της δὲ βρίσκουν οὔτε στιγμὴ ἡσυχία. Ὁ Θεὸς νὰ μᾶς φυλάῃ, δὲν τῆς ξεφεύγει τίποτα...»

— Γιατί τὸν ἐφοβόσουν;

— Γιατί δὲν εἶναι σὰν τοὺς ἄλλους ἄνθρώπους. Ἀκουσα ποὺ δὲ θέλησε νὰ πάρῃ τὴν κοπέλλα ποὺ τοῦ βρῆκε ἡ μάνα του καὶ ποὺ ἦτανε καλὴ, κι ἀπὸ σόι, γιατί μιλοῦσε δυνατὰ, κι ἔταν γελοῦσε ἀνεδοκατέβαζε τὸ κεφάλι της καὶ χτυποῦσε μὲ τὰ χέρια τὰ μεριά της. Ἦτανε πλούσια ἡ κοπέλλα κι' αὐτὸς φτωχός. Ὅλοι τὸν εἶπανε ζουρλό. Ἦστερα γύριζε μοναχός του στὸ λόγγο ἀντὶ νὰ πηγαίῃ στὸ «Θεολόγο».

(*) Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο, σελ. 98.

στάργαστῆρι πού μαζεύοντ' οἱ ἄντρες, ἢ νὰ κουδεντιάξῃ μὲ τοὺς δημογέροντας στὸν Ἀγιώρη. Μ' ἐτρόμαξε κι' ἡ δύναμή του. Μπορεῖ νὰρπάξῃ ἀπὸ τὰ κέρατα καὶ νὰ σταματήσῃ ἕνα ἀγριεμένο βώϊδι. Στὸ σημάδι στῆνουν ἕνα ξύλο, ἀπανοὺ στὸ ξύλο ἕνα ἐρπὶ δαχτυλίδι, καὶ ἡ σφαῖρα του περνάει ἀπὸ μέσα. Μὰ ὅλα αὐτὰ δὲν εἶναι τίποτα μπροστὰ σὲ τοῦτο: "Ἕνα βράδυ ἦρθε στὸ σπῖτι· ἦταν ἀποκρηῆς καὶ ὁ σουρρῶς ἦταν στρωμένος μὲ πῆτες, μὲ κόττες ψητές, μὲ γιαχνῶ· μονιχὰ ἡ μυρωδιά τους σὲ λίγωνε.

«— Κάθῃσε, Δημήτρη, νὰ φῶς», τοῦ εἶπε ἡ Μαλέκω μου.

«— Δὲν πεινάω, φχαριστῶ. "Ο,τι ἔφαγα».

— Καὶ πήγαινε πάνω καὶ κάτω στὸ σπῖτι, ξετσιτώντας τὰ δόντια του. Καὶ ὅμως εἶχε πέντε μέρες νὰ φάῃ. Γιὰ ὅλα αὐτὰ, τὸν ἔλεγαν ζουρλὸ κι' ἐγὼ τὸν ἐσκιαζόμουνα. Μὰ ξέρεις, εἶναι πολὺ δυνατὸς ἄνθρωπος, μπορεί νὰ βαστάῃ ὅλες του τίς ἐπιθυμίες. Δὲν ἔχει ἀνάγκη ποτὲ ἀπὸ τίποτα. Καὶ δὲ ζητάει οὔτε θέλει ἀπὸ κανένα τίποτα. Ξέρεις, ὕστερα ἀπὸ μένα, αὐτὸς θὰ σοῦ κρατήσῃ τὴν καλύτερη συντροφιά.

ΜΕ ΜΙΑΣ ἄκουσαν ἕνα τριζιμο πῶς τους, σὰν πατήματα ἀνθρώπου σὲ ξερά φύλλα. Κι' ὕστερα ἕνα δυνατό θόρυβο σὰν ἀπὸ κλαδιά πού παραμέριζαν ἄξαρνα. Ἐγύρισαν. Ἕνας ἄνθρωπος ξεπετάχτηκε ἀπὸ τοὺς θάμνους κ' ἐτρεξε κατὰ τὴ μεριά τους.

— Σ' ἐπέτυχαι! τρεῖς βδομάδες σοῦ κάνω καρτέρι!

Ἡ Φωτεινὴ ἔδγαλε μιὰ δυνατὴ φωνὴ κι' ἔφυγε σὰν ἀστραπὴ.

Ὁ ἄνθρωπος τὴν κυνήγησε· μὰ σὲ λίγο γύρισε λαχανιασμένος κοντὰ στὴ Μαρίνα.

— Φοβήθηκες;

— Τί νὰ φοβηθῶ;

Κάθονταν ἀκόμα στὴν ἴδια θέση. Εἶχε τρομάξει καὶ ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο καὶ ἀπὸ τὴ φωνή κι' ἀπὸ τ' ἄξαρνο τρέξιμο τῆς Φωτεινῆς· μὰ δὲν ἠθελε νὰ τὸ δείξῃ.

Ἐπαιξε μ' ἕνα ἄχυρο τσακίζοντάς το σὲ μικρὰ τετράγωνα.

— Ἐσὺ δὲν εἶσαι ἀπὸ δῶ.

— Ἀπὸ δῶ εἶμαι.

— Δὲ λές ἀλήθεια.

— Πῶς τὸ ξέρεις;

— Τότε γιατί δὲν ἔφυγες;

— Καὶ γιατί θάφευγα;

— Ἡ ἄλλη γιατί ἔφυγε;

— Δὲν ξέρω.

— Ἄν ἦσουν ἀπὸ δῶ, θὰ τῶξερες.

Τῆς ἔκανε θυμὸ αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος πού τίς ἐσκιαζε, καὶ σηκώθηκε νὰ φύγῃ.

— Καὶ τί σὲ μέλει ἐσέανε ἂν εἶμαι ἀπὸ δῶ ἢ ἀπ' ἄλλου;

Καὶ τὸν κύτταξε ἄγρια.

Ὁ ἄνθρωπος πού στέκονταν μπροστὰ τῆς ξεσκούφωτος, ἦταν ἕνας ψηλὸς, ἡλιοκαμένος νέος μὲ πρόσωπο γελαστὸ καὶ εὐχάριστο· εἶχε βιθειὰ γαλανὰ μάτια καὶ τὴν ἐκύτταζε ἡσυχὰ καὶ λυπημένα. Ὁ ἀέρας τοῦ ἐπαιρνε κατὰ πῶς τὰ μακριὰ μαῦρα μαλλιά του καὶ τὸ πλατὺ, φωτεινὸ μέτωπό του ἔδειχνε πῶς δὲν μπορούσε νὰ κλείσῃ οὔτε μιὰ κακὴ σκέψη.

— Μὴν εἰσαι... ξωθικιά;

— Ξωθικιά; ἰ εἶπε ὁ νέος ἀπορώντας. Τί κουδέντα εἶν' αὐτὴ;

Ἡ Μαρίνα γέλασε.

— Καλὰ λές, οἱ ξωθικὲς εἶναι γυναῖκες. Μὰ γιατί σὲ σκιάχτηκε;

— Ἡ Φωτεινὴ;

— Πῶς τὸ ξέρεις πού τὴ λένε Φωτεινὴ;

— Εἶναι ἡ ἀρραβωνιαστικὴ μου.

— Ἄ, ἐσὺ εἶσαι;

Μίλησαν πολλὴ ὥρα γιὰ τὴ Φωτεινὴ. Ἦτανε τώρα τρεῖς μῆνες, πού γύριζε σ' ὅλες τίς ἐρημιὲς μήπως καὶ τὴν ἀπαντήσῃ. Κι' ὅσο ζύγωνε ὁ καιρὸς πού θὰ τὴν ἐπαιρνε, τόσο οἱ μέρες τοῦ φαίνονταν μεγαλύτερες.

Ἐ, δεκαπέντε μέρες εἶναι κι' αὐτές, πού θὰ πᾶνε, θὰ περάσουνε!

— Νάξερές τί τράβηξα ὅλον αὐτὸ τὸν καιρό, δίχως νὰ τὴ βλέπω! Μὰ νὰ μὴν πῆς τίποτα στὴ Φωτεινὴ. Κι' ὅς πηγαίνῃ ὅπου θέλει, δίχως φόβο. Ἐγὼ δὲ θὰ τὴν ματακυνηγήσω. Πές της νὰ μὲ συμπαθήσῃ, γιατί ἔφταιξα. Εἶμαι μετανοιωμένος πού τὴν ἐτρόμαξα.

Κάθῃσε δίπλα στὴ Μαρίνα τόσο στενοχωρημένος, πού αὐτὴ τὸν ἐλυπήθηκε.

ΞΥΠΝΑ περιστεροῦλα μου, τί ἔρθη στὸ μυχα-

Χρυσὴ πλεξίδα σοῦ ἦφερα νὰ πλέξης τὰ μαλ-

Ξύπνα περιστεροῦλα μου, καὶ μὴ βαρυνκοιμᾶ-

σαι...

Τὰ τραγοῦδια ζύγωναν πρὸς τὸ σπῖτι τῆς Φωτεινῆς. Οἱ τουφεκιὰς ὅλο καὶ πῶς πυκνές, ὅλο καὶ πῶς δυνατές, ἔδειχναν πῶς οἱ συμπεθέροι κόντευαν νὰ φτάσουν. Οἱ καλεσμένοι βγήκαν νὰ τοὺς δεχτοῦν.

Ἦ, γιὰ μὴ, γιὰ μὴ σὺς κακοφραίνεται
Γιὰ μὴ σὺς κακοφραίνεται ποῦθ' ἔθαρ' ἀπὸ χωριὸ
Καὶ μετὰ τὴ νύφη παίνομε καὶ τὸ χωριὸ δικό
[σαι]

Πυκνοὶ τουφεκισμοὶ τοὺς ὑποδέχτηκαν ἐκεῖνοι ἀπαντοῦσαν τουφεκίζοντας· κι' ἀνάμεσά σ' ὅλα αὐτὰ τὰ ντουφεκίδια, ἀντηχοῦσαν τὰ τραγοῦδια τῶν χοριτσιῶν πού εἶχανε τριγυρίσει τὴ νύφη καὶ τὴν τραγουδοῦσαν:

Μῆλο μου κόκκινο, ῥόδιδο βαμμένο
Τι ἔχεις καὶ θλίβεσαι καὶ μαρμαρίζεσαι...

Τὴ ὥρα αὐτὴ νύφη πού ἦταν ἡ Φωτεινὴ! Μὲ τὰ μαῦρα, πυκνὰ, καμαρωτὰ φρύδια τῆς· τὰ μεγάλα πολὺ σκοτεινὰ μάτια τῆς μὲ τὰ μακριὰ τους γυριστὰ ματόκλαδα, πού ἐρριχταν παράξενους ἱσκιούς ἀπάνω 'στὸ χλωμὸ πρόσωπο, τὸ τόσο χλωμὸ, πού θὰ ἦτανε σὰν ἄρρωστο, ἂν δὲν τὸ ζωντάνευε τὸ στόμα, σὰν ἀνοιγμένο κατακόκκινο ῥόδιδο. Κρατοῦσε μὲ τὰ δύο τῆς χέρια τὴ Μαρίνα κι' ἐκλαιγε. Δὲν εἶχε οὔτε μᾶνα οὔτε πατέρα νὰ τὴν ξεπροδοῦν.

Κι' αὐτὴ τὴν ὥρα τῶνοισθε περισσότερο. Οὔτε ὁ γέρω-πάππους τῆς οὔτε ἡ Μαλέκω τῆς μπορούσαν νὰ σταθοῦν 'στὸν τόπο ἐκεῖνὸν πού ἔλειπαν.

Ἐσφιγγε τὰ μικρὰ ζεστὰ χέρια τῆς φίλης τῆς σὰν νὰ ζητοῦσε ἀπὸ αὐτὰ ὅ,τι τῆς ἔλειπε.

Ἐκεῖνη τὴν ὥρα ἦρθαν οἱ ἀδελφές καὶ οἱ συγγένισσες τοῦ γαμπροῦ. Ἀγκάλιασαν τὴ Φωτεινὴ, τὴν ἐπῆλσαν καὶ τὴν ἐστόλισαν μὲ τάσημένα θηλίκια καὶ μὲ τὰ κρεπνὰ πού τῆς ἔφεραν. Οἱ φίλες τῆς Φωτεινῆς τραγουδοῦσαν:

Ἦ, καλὲς συμπεθερές, φέρετε μας τάσημιά
Νάσημώσουμε τὴ νύφη, νὰ τὴν ἀσημώσουμε
Κι' ὕστερα νὰ σὺς τὴ δώσουμε.

Οἱ συμπεθερές ἔδγαλαν τὴ μεταξωτὴ κόκκινη «μποῦλα» καὶ σκέπασαν τὸ ὠραῖο πρόσωπο τῆς Φωτεινῆς.

Πάνω 'στὴν ὥρα μπῆκε κι' ὁ γαμπρός.

Ἦλθες, λιχνός, μὲ τὰ σκοτεινὰ μαλλιά καὶ τὰ ξάστερα μάτια ζύγωσε τὴ νύφη.

Κύτταξε τὴ Μαρίνα, τῆς χαμογέλασε καὶ πῆρε ἡσυχὰ ἀπὸ τὸ χέρι τῆς τὸ χέρι τῆς Φωτεινῆς.

Τὴν εἶσε ἀλαφριά πρὸς τὸ μέρος του καὶ τῆς πᾶτησε ἀπαλὰ μὲ τὸ πόδι του τὸ δεξὶ τῆς πόδι.

Ἦως θὰ προτιμοῦσε νὰ στρώνονταν αὐτὸς κάτω καὶ νὰ τὸν πατοῦσε ἡ Φωτεινὴ!

Ἦτανε πολὺ χλωμὸς καὶ ποῖος ξέρεῖ ἂν θὰ μπορούσε νὰ κρατήσῃ τὸ παλὸ αὐτὸ ἔθιμο, ἂν ἡ Φωτεινὴ ἦταν ξεμπούλωτη.

Ἡ Μαρίνα ἦτανε ζαλισμένη. Τὰ τραγοῦδια, οἱ πυροβολισμοί, τὰ κουδούνια τῶν ἀλόγων, οἱ φωνές, οἱ τραγουδιστοὶ χαιρετισμοί:

— Φίλοι, καλῶς σὺς ἤρθαμε, φίλοι κι' ἀγαπημένοι,
Νὰ φάμε καὶ νὰ πιθῶμε.
— Φίλοι, καλῶς ὄρασατε, φίλοι κι' ἀγαπημένοι
Νὰ φάτε καὶ νὰ πιῆτε.

οἱ στρωμένοι σουρράδες, οἱ πίττες, τὰ μπουρέκια, τὰ τσουρέκια, οἱ τσίτσες μὲ τὸ γλυκὸ κρασί· τάσημνια παγούρια πού περνούσαν ἀπὸ χέρι σὲ χέρι, οἱ εὐχές, τὰ γέλια, ὅλα μαζί κι' ἀπάνω ἀπ' ὅλα ἡ λύπη πού σὲ λίγο θὰ τῆς ἐπαιρναν τὴ Φωτεινὴ, τὴν ἔκαναν νὰ μὴν αἰσθάνεται οὔτε πού ἦτανε οὔτε τί ἄκουε οὔτε καὶ τί ἔλεγε.

— Καὶ 'στὰ δικά σου, συμπεθέρα, ὄραστε τὸ παγοῦρι, κι' αὐτὸ τὸ σῦκο.

Ἄκουσε μιὰ φωνὴ κοντὰ στ' αὐτὴ τῆς. Ἐγύρισε· ἕνας μελαχροινός, πανύψηλος νέος, μὲ μαῦρο μουστάκι καὶ γυαλιστερὰ μάτια, τῆς χαμογελοῦσε δείχνοντας μιὰ σειρὰ ἀπὸ μεγάλα κάτασπρα δόντια.

— Ὁρίστε!

— Εὐχαριστῶ, δὲν πίνω ἀπὸ παγοῦρι.

— Καὶ γιατί;

— Σιχαίνομαι.

— Σιχαίνεσαι; Ἄρρωστος εἶμ' ἐγὼ πού σιχαίνεσαι; εἶπε ξαφνισμένος. Αὐτό, συμπεθέρα, τῶχω μεγάλη προσβολή.

— Μὴ τὴν ξεσυνερίζεσαι, ξάδελφε, εἶπε ὁ γαμπρός πού ζύγωσε ἐκεῖνη τὴν ὥρα καὶ ἄκουσε τὸ διάλογο.

— Αὐτὸ δὲν μοῦ τῶπε καμμιά ὥς τώρα, Ἄλῆξη, καὶ μοῦ κακοφάνηκε.

— Εἶναι ξένη καὶ δὲν ξέρεῖ τὰ συστήματα τοῦ τόπου· εἶναι καὶ στενοχωρημένη γιὰ τὴ φίλη τῆς.

Κι έπειδή ο ξάδερφος δέν έφαινονταν ή-
συχασμένος :

— Άλλά τó βλέπεις και μόνος σου, δέ
στάπε στα σοβάρá· δέν είν' έτσι, Μαρίνα ;
ρώτησε ήσυχα και γλυκά ó Άλέξης.

— Όχι, δέν είν' έτσι ! Τώπα στα σοβα-
ρά ! Δέ θά πιώ από τó παγούρι του !

Και σηκώθηκε.

Έδγ'ηκε 'στό μαντρί και κύτταξε τά ψη-
λά κόκκινα άλογα· πώς έχλιμιντρούσαν
άνυπόμονα και πώς χτυπούσαν τó πεταλω-
μένο πόδι τους άπάνω 'στis πλάκες.

Τό άλογο τής νύφης ήτανε άσπρο, στο-
λισμένο με κόκκινο παχύ κελίμι με κίτρινα
στολίδια 'στis άκρες.

Σέ λίγο τó μαντρί γιόμισε κόσμο.

Οί συμπεθεροί τοίμαζαν τάλογά τους.

Έφεραν τή νύφη και τήν άποχαιρε-
τούσαν :

— Όρα καλή, παιδί μου, τώρα στό κίνημά σου
Στή ξεπροβόδημά σου . . .

Κι' άπαντούσαν οί ίδιες σάν από μέρους
τής νύφης ;

— Φκηθ'ητε με, γονέοι μου, τώρα στό κίνημά μου
Στό ξεπροβόδημά μου.

Ένα δυνατό κλάμμα ξέφυγε τής Φω-
τεινής.

Οί κοπέλλες στενοχωρέθηκαν. Γιατί νά
μή τó συλλογιστούνε πρωτήτερα, νάλλάξου-
νε τά λόγια τού τραγουδιού ; . .

— Σ'ας πήραμε τήν πέριδα τήν πανταπλουμι-
[σμένη]

Κι άφήσαμε τή γειτονιά σάν παραπονεμένη.
τραγουδούσαν οί συμπεθεροί.

— Θέλεις δέ θέλεις, νύφη, θά σέ πάρουμε.

έξακολούθησαν έν'ή τήν έσήκωναν άπάνω
στό άσπρο της άλογο.

— Μ'ηλο μου κόκκινο, ρόϊδο βαμμένο,

Τί έχεις που άχνισες κι άχνοκιτρίνισες . . .

τής έτραγουδούσαν οί φίλες της. Οί συμπε-
θεροί επήδησαν άπάνω σταλογά τους.

Άνοιξε διάπλατη ή θύρα τού μαντριού
και τάλογα ξεκίνησαν, χτυπώντας με δύ-
ναμι άπάνω στis πέτρες. Πυκνοί πυροβο-
λισμοί κι από τά δυά τά μέρη επνιξαν τά
λόγια τού τραγουδιού :

Στό καλό, συμπεθεροί και μεγάλοι και μικροί
Σήμερα παίρνετε σβίς κι αύριο πέρνομι' έμεις
Πέρνομε καλύτερη, πέρνομι' όμορφότερη.

Η Μαρίνα άκουμπούσε στέν τοίχο τού
μαντριού και κύτταζε τó άσπρο τó άλογο.
Τά μάγουλά της έκαιαν· τόσο πολύ και
τόσο σφιχτά τήν είχε φιλήσει ή Φωτεινή.

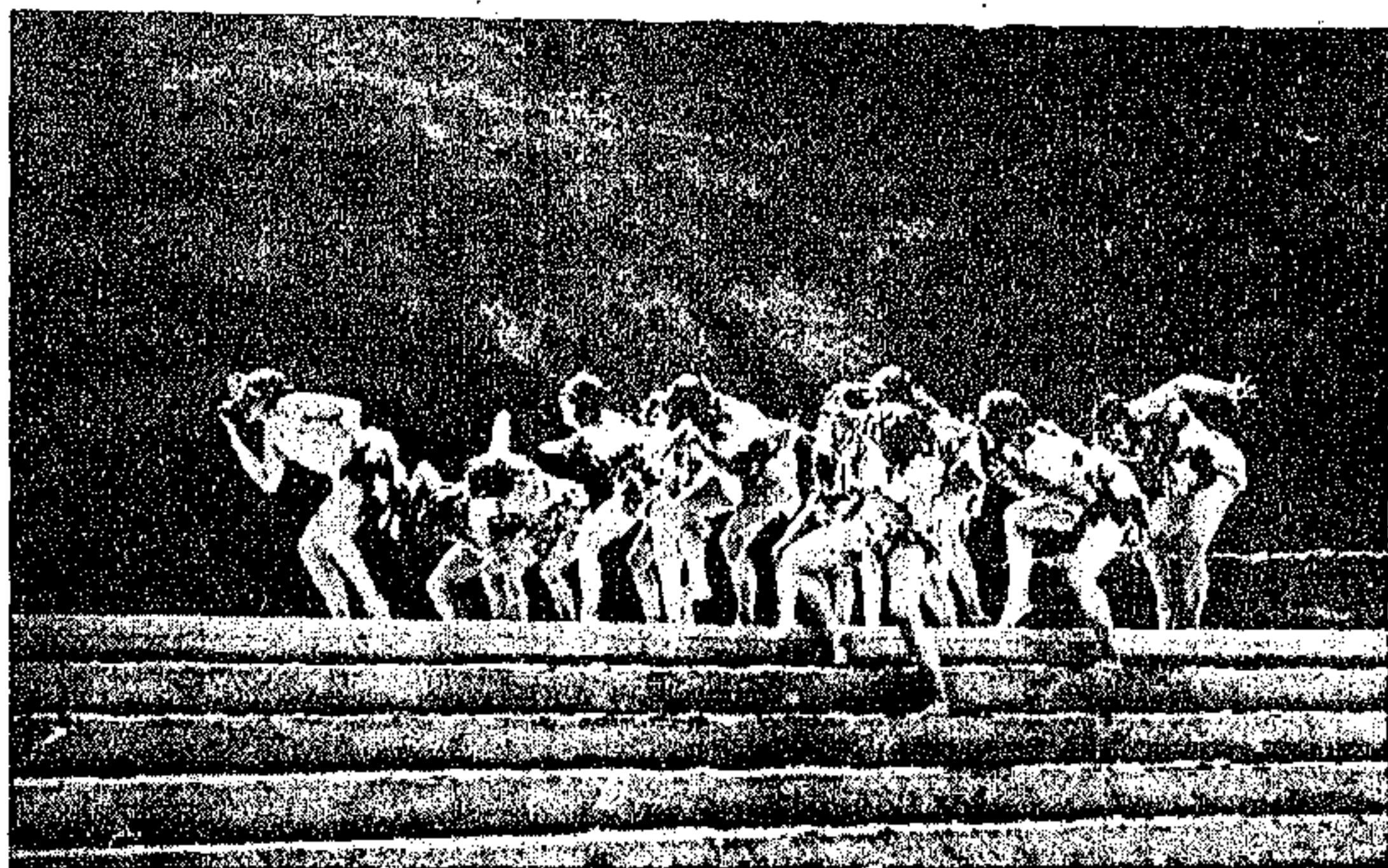
— Θέλω νά σέ καίνα τά μάγουλά σου
πολλές μέρες για νά με θυμάσαι, τής είπε
όταν τήν άποχαιρετούσε.

Δίπλα στό άσπρο τó άλογο επήγαινε τó
κόκκινο, κι ó καθαλάρης του όλο και ζύ-
γωνε προς τó άσπρο.

— Ά, και νά γλυστρούσε ή νύφη, πώς
θά τήν άρπαζε !

(Άκολουθεί)

ΚΑΤΙΝΑ Γ. ΠΑΠΑ

ΣΑΤΥΡΟΙ ΙΧΝΕΥΤΑΙ. — Ο ΧΟΡΟΣ

ΤΑ ΑΡΧΑΙΑ ΔΡΑΜΑΤΑ ΣΤΟ ΘΕΑΤΡΟ ΤΩΝ ΣΥΡΑΚΟΥΣΩΝ

Όταν διαβάζουμε άρχαία δράματα, έπι-
κοινωνούμε άμεσα με τήν πνοή τους και
τά κενά τά συμπληρώνει ή φαντασία μας.
Η παράσταση, που περιορίζει και δεσμεύει
τή φαντασία, έχει σκοπό νάναστήσει όλο-
κληρωμένο μπροστά μας τó έργο· αν δέν
πραματοποιήσει αυτό τó σκοπό, μάς άφή-
νει άναγκαστικά άνικανοποίητους.

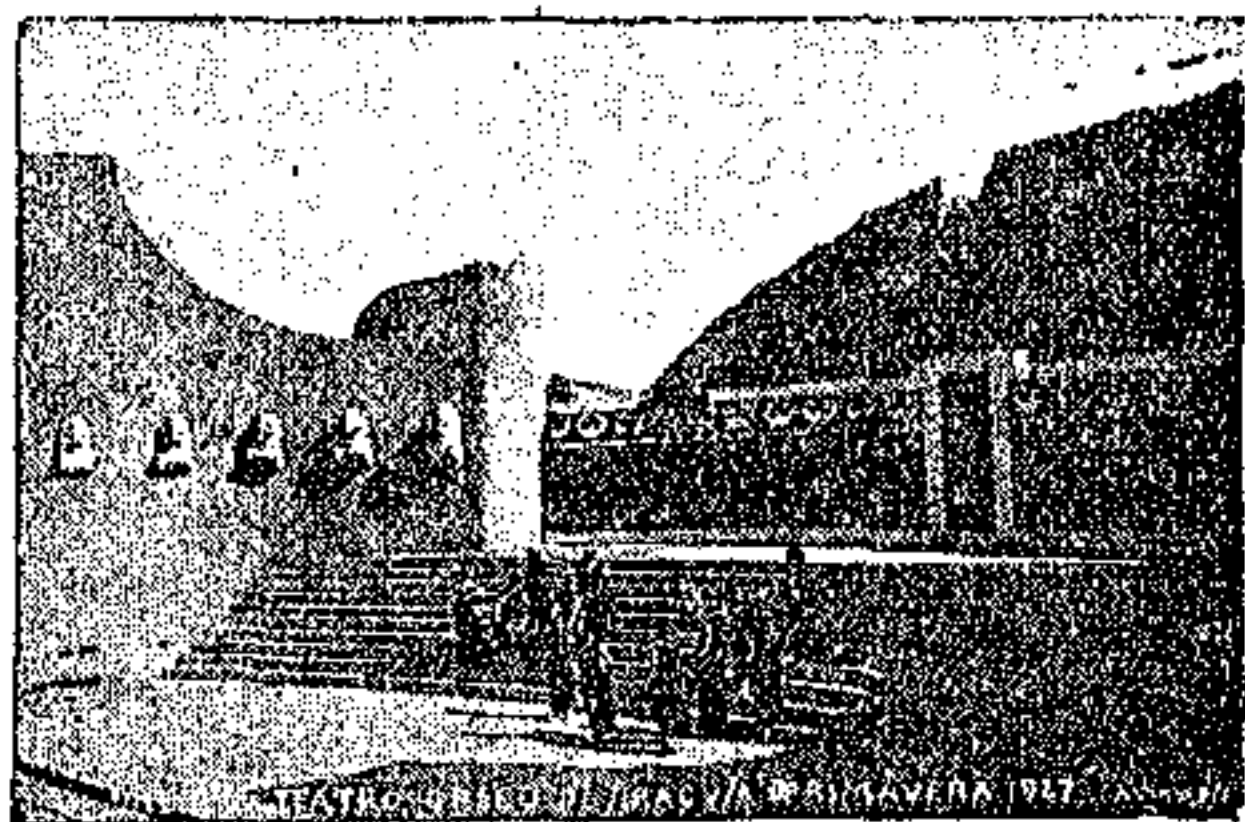
Πώς θά ξαναζωντανευθεί τώρα ένα έργο
πού έγεινε έρείπιο ; Μαγεμένοι από τήν
όμορφηά που διατηρεί και μέσα στη φθορά
του τó άρχαίο δράμα, λησμονούμε συχνά
ότι έχει ύποστεί τήν ίδια τύχη με τούς άρ-
χαιούς ναούς. Η φαντασία μας, βοηθημένη
από τή γνώση, μπορεί ν' αναπλάσει έναν
Παρθενώνα. Καμιά γνώση δέν μπορεί νά
τόν ξανακτίσει !

Στήν ίδια άδυναμία βρίσκεται κι' ή πα-
ράσταση ενός άρχαιου έργου. Τά περισσό-
τερα από τά στοιχεία που άποτελούσαν τήν
ένότητά του, έχουν χαθεί. Η μουσική, αυτή
άκόμα ή προφορά τού κειμένου, ή προσω-
δία, με μιά λέξη όλη ή ύποβλητικότητα τού
ήχου, μάς είναι άγνωστη . . . Κι' όμως έχει

έξακριβωθεί ότι ή μουσική και τó κείμενο
ένώνονται στό άρχαίο δράμα πολύ πιό
σφιχτά παρά στή σημερινή όπερα. Ήταν
ισότιμοι παράγοντες τού συνόλου. Ο
ποιητής που δημιουργώντας τó δράμα του,
έκτελούσε μιά θρησκευτική σχεδόν άπο-
στολή, έγγραφε τά λόγια και συνέθετε τή
μουσική με μιά έμπνευση ένιαία. Κάτι
άνάλογο άπαντούμε σήμερα μόνο στόν Wa-
gner. Είναι δυνατό νά φαντασθούμε ένα
έργο τού Wagner παιγμένο χωρίς τή μου-
σική του ;

Επίσης μάς είναι άγνωστες και οί κινή-
σεις τού χορού. Μερικές μάς τις δείχνουν
τά άρχαία άγγεία, αλλά στατικά σχημα-
τοποιημένες από τόν άγγειογράφο· ώστε
δέν μπορούμε νά ξέρομε τή σειρά αύτών
τών κινήσεων, ο'ντε ποιά κίνηση άρκειώς
άνταποκρινόταν σέ κάθε στιγμή τού δρά-
ματος. Μά κι' αν τó ξέραμε, πάλι ίσως δέν
θά μπορούσαμε νά συλλάβουμε τó έσώτερο
συμβολικό νόημα τής κάθε κίνησης. Τό
άρχαίο θέατρο, που άναπήδησε από θρη-
σκευτικές έροτελεστίες, διατηρούσε για

τὸν ἀρχαῖο θεατὴ τὸ θρησκευτικὸ τοῦ νόημα. Τὸ θέατρο, ὅπου δὲν πηγαινε ὅπως ἐμεῖς σχεδὸν κάθε βράδυ γιὰ τέρψη, ἀλλὰ μόνο μερικές ἡμέρες ἐξαιρετικές, δὲν ἀποτελοῦσε τόσο θέλημα γι' αὐτὸν ὅσο μύηση. Τὸ δράμα, καὶ ἰδιαίτερα ὁ χορός, ξυπνοῦσε μέσα του τίς διονυσιακές ἐκστάσεις πού τίς εἶχε ζωντανές. Οἱ μυθολογικοί, κοσμογονικοί καὶ θεογονικοί θρύλοι συγκινοῦν πιά σήμερα μόνο τὸ λογικὸ μας. Ὁ ἀρ-

ΜΗΔΕΙΑ

χαῖος θεατὴς πίστευε καὶ ζοῦσε αὐτοὺς τοὺς θρύλους. Μέσα στὸν ἀρχαῖο χορὸ ἐνσαρκώνονταν αὐτὸς ὁ ἴδιος. Τίποτε δὲν ὑπάρχει μόνον ἀντικειμενικά. Ὅλα ὑπάρχουν σύμφωνα μὲ κείνο πού προκαλοῦν μέσα μας. Ὁ ἐσωτερικὸς μας κόσμος εἶναι διάφορος ἀπὸ τὸν ἐσωτερικὸν κόσμο τοῦ ἀρχαίου θεατῆ. Κατὰ συνέπεια θὰ δεχθεῖ διαφορετικὰ τὸ ἀρχαῖο δράμα. Αὐτὸ τὸ ἴδιο τὸ ἔργο, κι' ἂν ἀκόμα ἀνασταίνονταν ἀπαράλλαχτο, θὰ εἶναι κάτι ἐντελῶς διάφορο γιὰ τὸν θεατὴ τῆς κάθε ἐποχῆς.

**

Δὲν πρέπει ἀκόμα νὰ λησμονοῦμε πῶς ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Τριλογία τοῦ Αἰσχύλου, κανένα ἄλλο ἀρχαῖο θεατρικὸ ἔργο δὲν σώζεται ἀκέραιο. Ἐπειδὴ ἔχομε μόνο σχεδὸν ἀνεξάρτητες τραγωδίες ἢ κωμωδίες πού παρουσιάζουν ἓνα σχετικὸ ὁλοκλήρωμα, δὲν ἀναλογιζόμαστε πόσο τὸ ὁλοκλήρωμα αὐτὸ εἶναι μόνο σχετικόν. Βέβαια, κάθε ἔργον τῆς ἀρχαίας Τριλογίας δὲν συνδέεται τόσο ἀρρηκτα μὲ τὸ ἄλλο ὅσο συνδέονται μετα-

ξύ τους οἱ τρεῖς πράξεις ἐνὸς σημερινοῦ δράματος. Κάθε μέρος τῆς Τριλογίας ἔχει αὐτοτέλεια· πλέκεται γύρω ἀπὸ μιὰ ἀνεξάρτητη στιγμή τοῦ μύθου. Ὁ μῦθος ὅμως, φανερωμένος σὲ τρεῖς τοὺς στιγμές, ξετυλίγεται ὁλόκληρος μέσα στὴν Τριλογία. Τὴν πρόθεσιν τοῦ συγγραφέα δὲν μπορούμε νὰ τὴν συλλάβουμε, παρὰ ἅμα τὴ δοῦμε ἀνεπτυγμένη καὶ στὰ τρία ἔργα τῆς Τριλογίας.

Γιὰ ὅλους αὐτοὺς τοὺς ὑποκειμενικοὺς κι' ἀντικειμενικοὺς λόγους, —κι' ἀνέφερα μόνο τοὺς κυριότερους, — θεωρῶ οὐτοπιστικὴ ἀκόμα καὶ τὴν προσπάθεια τῆς πιστῆς ἀναπαραστάσεως ἐνὸς ἀρχαίου ἔργου. Γιὰ τὴν ἀντίληψή μου, τὸ πρόβλημα δὲν πρέπει καθόλου ν' ἀπασχολῇ τὸ σημερινὸ σκηνοθέτη, γιατί θὰ τὸν ὀδηγοῦσε σὲ μιὰ ἐξασφαλισμένη ἀποτυχία... Ὁ σημερινὸς σκηνοθέτης, μὲ συνείδησιν πῶς δὲν πρόκειται ν' ἀναστήσει ἓνα ἀρχαῖο ἔργο ἀλλὰ μόνο ἓνα ὁμοίωμά του, πρέπει νὰ προσπαθῇ νὰ ἐκμεταλλεῖται ὅλες τίς ὁμορφιές πού δὲν πέθαναν, γιὰ νὰ δώσει μὲ σύγχρονα μέσα μιὰ αἰσθητικὴ συγκλί-

νησιν στὸ σύγχρονο θεατῆ. Τὴν αἰσθητικὴ αὐτὴ συγκλίνησιν δὲν θὰ τὴ δώσει, ἀνζητήσῃ ὑπερβολικὰ νὰ συγχρονίσῃ τὸ ἀρχαῖο ἔργο. Τὸ ἀρχαῖο ἔργο ὑπάρχει μέσα σὲ χρόνον καὶ σὲ τόπον. Ὁ σημερινὸς θεατὴς εἶναι ἀνάγκη νὰ μεταφερθεῖ κι' ἡ μεταφορὰ αὐτὴ ἐπιτυγχάνεται ὅχι μὲ μιὰ προσπάθεια ἀντιγραφῆς, πού δὲν θὰ εἶναι ποτὲ ἐντελῶς πιστὴ, παρὰ μὲ μιὰ ἐλεύθερη ἀναδημιουργία, πού θὰ κατόρθωνε νὰ ὑποβάλλῃ τὴν ἀτμόσφαιρα μιᾶς ἄλλης ἐποχῆς.

**

Τὸ ἀρχαῖο δράμα ξαναζωντανεύθηκε ἀπὸ τὸν Reinhardt. Σύμφωνα μὲ τὴν διδασκαλεία του, ἀνέβασε ἐδῶ τὸ 1919 ὁ κ. Φ. Πολίτης τὸν «Οἰδίποδα Τύραννον». Γιὰ ὅλες τίς ἄλλες παραστάσεις ἀρχαίων δραμάτων στὴν Ἑλλάδα, δὲν ἀξίζει νὰ γίνῃ κανένας σοβαρὸς λόγος... Ἐκτὸς ἀπὸ τὸν κ. Πολίτη, κανένας ἄλλος ἐδῶ σκηνοθέτης δὲν φαίνεται νὰ συλλογίστηκε κἂν ποιά τεράστια προβλήματα ἔχει νὰ ἀντιμετωπίσῃ γιὰ τὸ ἀνέβασμα ἐνὸς ἀρχαίου ἔργου. Γι'

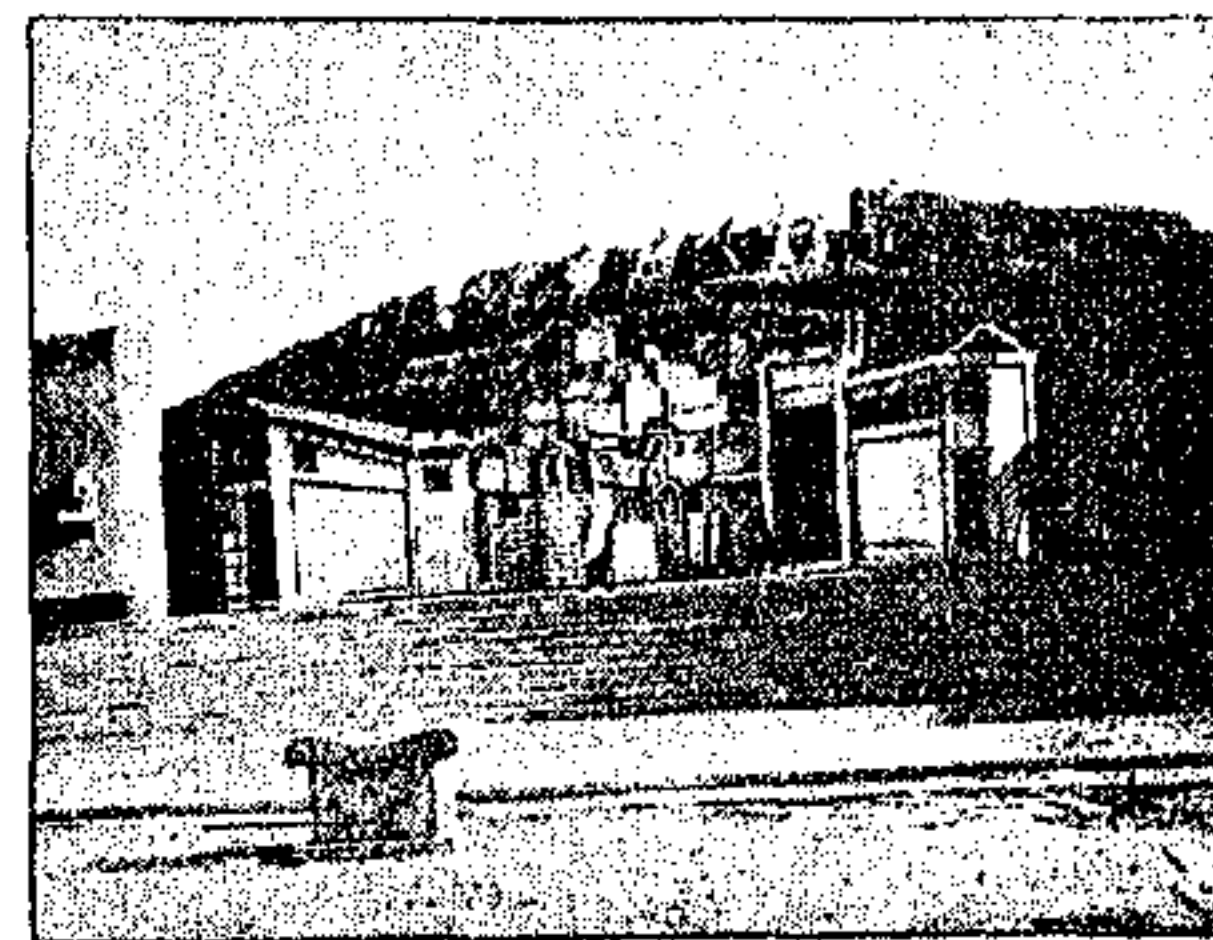
αὐτὸ οἱ ἑλληνικὲς αὐτὲς παραστάσεις δὲν μποροῦν βέβαια οὔτε νὰ συγκριθοῦν μὲ τίς παραστάσεις τῶν Συρακουσῶν. Κι' ὅμως οἱ παραστάσεις τῶν Συρακουσῶν ἔδωσαν μιὰ συγκίνηση πολὺ λιγότερο ἐντονη ἀπὸ κείνην πού εἶχε δώσει ὁ «Οἰδίπους Τύραννος» τοῦ κ. Πολίτη. Αὐτὸ ἀρκεῖ γιὰ νὰ τίς καταδικάσῃ, ἅμα ἀναλογιστοῦμε ὅτι δὲν παρουσιάζονται ὡς προσπάθεια, ἀλλὰ μὲ τὴν ἀξίωση νὰ συγκεντρώσουν καὶ νὰ ἐνθουσιάσουν ἓνα πυκνὸ διεθνὲς κοινόν. Ἔχουν ἄλλωστε καταδικασθεῖ στὴν κοινὴ συνείδησιν. Αὐτὸ φάνηκε καθαρά. Ἄν ἐξαιρέσωμε τὴν κερκίδα, ὅπου εἶχαν συγκεντρωθεῖ οἱ ἐκδρομεῖς τοῦ Ὀδοιπορικοῦ, τὸ ἄλλο θέατρο εἶταν περίπου ἄδειο.

Βέβαια ὁ Ἰταλὸς σκηνοθέτης κ. Romagnoli εἶχε νὰ πηλαίσει ἐνάντια στὴν πιὸ τεράστια ἀπ' ὅλες τίς δυσκολίες: ὁ Reinhardt ἀνέβασε τὰ ἀρχαῖα ἔργα σὲ θέατρα πού ὅσο κι' ἂν ἦταν μεγάλα, ἦταν πάντοτε κλειστά. Τὸ πελώριο ὑπαίθριο θέατρο, πού δὲν συγκεντρώνει ὅλη τὴν προσοχὴ τοῦ θεατῆ καὶ πού δὲν μπορεῖ κἂν νὰ φωτίσῃ ἐντεχνά τὸ θέαμα, ἀλλὰ τὸ ἐγκαταλείπει στὸν πολλὸ ὠμὸ φωτισμὸ τῆς ἡμέρας, εἶναι ὑπερβολικὰ ξένο στίς σημερινές μας συνήθειες. Χωρὶς καλὰ νὰ τὸ καταλαβαίνωμε, ἡ διάθεσή μας, μέσα στὸ ὑπαίθριο θέατρο, εἶναι ἀφηρημένη κι' ἐχθρική πρὸς τὸ θέαμα. Ἀλλὰ οἱ δυσκολίες πού εἶχαν νὰ ὑπερνικήσουν οἱ παραστάσεις τῶν Συρακουσῶν δὲν δικαιολογοῦν τίς ἐλλείψεις τους. Τὸ ἐπαναλαμβάνω: παραστάσεις πού ἐμφανίζονται μὲ τεράστιες ἀξιώσεις, δὲν μποροῦν νὰ κριθοῦν μὲ τὸ μέτρο τῆς ἐπιεικειᾶς πού χαρίζεται σὲ μιὰ προσπάθεια: ἔχουν τὴν ὑποχρέωση, ἀφοῦ καταμετρήσουν τίς δυσκολίες, νὰ τίς ὑπερνικήσουν ὅλες.

Οἱ ἐλλείψεις ἦταν περισσότερο ἀδικοιολόγητες, γιατί πολλὰ ἀπὸ τὰ κύρια προβλήματα λύθηκαν μ' ἓναν τρόπο ἐντελῶς ἱκανοποιητικό. Ὁ κ. Romagnoli δὲν ζήτησε καθόλου ν' ἀναπαραστήσῃ πιστὰ μιὰ ἀρχαία παράσταση· προσπάθησε νὰ τὴν ἀναδημιουργήσῃ καὶ κατόρθωσε σὲ πολλὰ σημεῖα νὰ παρουσιάσῃ ἀληθινὰ εὐρήματα.

Οἱ παραστάσεις τῶν Συρακουσῶν ὁστέρησαν προπάντων στίς λεπτομέρειες. Καὶ οἱ ἀτελεῖς λεπτομέρειες, ὅπως εἶναι γνωστό, καταστρέφουν πολὺ εὐκόλα τὴ συνολικὴ ἐντύπωση.

Ἡ γενικὴ σύλληψις τῆς σκηνοθεσίας δὲν μπορεῖ νὰ προκαλέσῃ καμμιά ἐπιφύλαξιν. Στὴ μέση τῆς ὀρχήστρας ἦταν βωμός. Πίσω ἀπὸ τὴν ὀρχήστρα στήθηκε μεγάλη σκάλα. Ἡ σκάλα, ἓνα ἀπὸ τὰ εὐτυχέστερα εὐρήματα τῆς σημερινῆς σκηνοθεσίας, βοηθεῖ πολὺ τὴν κίνησιν τῶν ἡθοποιῶν καὶ τὸ παρουσιασμὸν τους σὲ διάφορα ἐπίπεδα. Πίσω ἀπὸ τὴ σκάλα τοποθετήθηκε ἓνας ψηλὸς καὶ πλατὺς βράχος, πού ἐκλείνε ὅλη τὴ σκηνή. Ἐμπόδιζε τὴ θέαν ἀπάνω στὴν ἐξοχὴ τῶν Συρακουσῶν, τὴ μηχανικὰ γλυκεῖα κι' ἀπαλή, ἀλλὰ σύγχρονα δὲν ἀφῆνε τὴν προσοχὴ τοῦ θεατῆ ν' ἀπορροφηθῇ ἀπ' αὐτὴ τὴ θέαν, καὶ τὸν συγκέντρωνε στὸ θέατρο. Ὁ βράχος, μ' ἓνα πελώριο βαθούλωμα, σὰν ἄντρο, πρὸς τὸ

ΝΕΦΕΛΑΙ

μέρος τῆς ὀρχήστρας, ἀπετέλεσε τὴ κύριον πολὺ πλαστικὸν καὶ πολὺ ἐπιδητικὸν σκηνικὸν τοῦ «Κύκλωπος» καὶ τῶν «Ἰχθυεῶν». Ἀπὸ τίς πλευρὰς τοῦ βράχου ἀνέβηκε ἡ κατέβηκε, σὲ μερικὰ ἔργα, μὲ ἐλιγμούς πολὺ ἀρμονικοὺς, ὁ χορός. Στις «Ἰχθυεῖς» μάλιστα, οἱ τελευταῖες ἀκτίνες τοῦ ἡλίου ἐφώτισαν χρυσὲς τὸ χορὸν πού ἐξαφανίζονταν στὴν κορυφὴ τοῦ βράχου κι' ἔδωσαν κάτι αὐλὸν στὴν κίνησιν του. Στὴν κορυφὴ

τοῦ βράχου παρουσιάσθηκε ἐπίσης μὲ ἐπι-
δλητική μεγαλοπρέπεια ἡ Μήδεια στὸ πτε-
ρωμένο τῆς ἄρμα. Ἔδινε ἀληθινὰ τὴν ἐν-
τύπωση πῶς τὴν χώριζε ἀπὸ τὸν Ἰάσωνα
καὶ τοὺς ἀλλοὺς ἠθοποιοὺς μιὰ τεράστια
ἀπόσταση, πῶς ἔγεινε ἀφύσγη. Ὅταν ἐ-
ξαφανίστηκε, πυκνὰ σύννεφα ἀνέδθηκαν ἀπὸ
διάφορες ὁπές τῆς σκηνῆς: φάνηκε πῶς τὸ
παλάτι κἀνκε κι' ἐξολοβρεύθηκε ἡ ἀλλο-
γὴ τῶν σκηνηκῶν σχεδὸν δὲν ἔγεινε ὁρατὴ,
γιατὶ συντελέσθηκε μέσα στοὺς καπνοὺς.
Τὸ τέλος αὐτὸ τῆς τραγωδίας ἔδειξε ἀσυ-
ζήτητα ἓνα σπάνιο θεατρικὸ εὖρημα.

* *

Δυστυχῶς, τὴν ἄρτια αὐτὴ στίς γενικὲς
τῆς γραμμὲς σκηνοθέτηση τὴν χάλασαν
δρισμένα σκηνηκὰ. Μπροστὰ στὸ βραχὸ στή-
θηκε, στὴ «Μήδεια», ἡ πρόσσψη ἐνὸς παλα-
τιοῦ, καὶ στίς «Νεφέλες» ἓνας σωρὸς σπι-
τιῶν. Καὶ τὰ δύο αὐτὰ σκηνηκὰ ἦταν, κι'
ἀρχιτεκτονικὰ καὶ ζωγραφικὰ, ἐντελῶς
ἀκκαλισθητὰ καὶ ξένα στὴν ἀτμόσφαιρα
τοῦ δράματος. Στὴ «Μήδεια» ταποθετήθηκε,
ἀνάμεσα σὲ δύο fresques μὲ παραστάσεις
ἀσυνάρτητες, μιὰ πύλη ἀνακτόρου τόσο
μικρὴ καὶ τόσο στενὴ, ποὺ ἔδινε μᾶλλον
τὴν ἐντύπωση εἰσόδου σ' ἓνα ἀσήμαντο
σπίτι. Ἐπίσης στίς «Νεφέλες» καταντοσε
σχεδὸν κωμικὸς ὁ σωρὸς τῶν σπιτιῶν ποὺ
στεφανώνονταν ἀπὸ ἓναν Παρθενῶνα καὶ
ἀπὸ ἓνα ἀγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς σὲ μικρογρα-
φία. Πολὺ ἀντικαλλιτεχνικοὶ ἦταν καὶ οἱ
δυσὲς μεγάλοι τοῖχοι ποὺ ἐκλείναν ἀπὸ τίς
δυσὲς πλευρὰς τῆς σκῆλα καὶ τῆς σκηνῆς. Ἡ
σκῆψη νὰ κλεισθεῖ καὶ νὰ περιορισθεῖ ἡ
σκηνὴ ἦταν ἐπιτυχημένη· ἀλλὰ στοὺς τοί-
χους δόθηκε ἓνα σχῆμα καθαρὰ αἰγυ-
πτιακόν, καὶ τὰ πλάγια τοὺς στολίστηκαν
μὲ θεατρικὲς μάσκες ποὺ ἔχουν τὴ θέση
τοὺς μόνο σὲ μιὰ ἀύλατα θεάτρου. Οἱ τοί-
χοι ἀποτελοῦσαν μέρος τοῦ σκηνηκοῦ, καὶ
τὸ σκηνηκόν δὲν μπορεῖ νὰ φορτῶνεται μὲ
μοτίβα ἐξωτερικὰ διακοσμητικὰ καὶ ξένα
στὴν οὐσία τοῦ δράματος.

Γιὰ τὸ χορὸ χρησιμοποιήθηκαν οἱ χο-
ρεύτριες μιᾶς γερμανικῆς Σχολῆς ρυθμι-
κῶν χορῶν. Χόρευαν ἀρμονικὰ καὶ οἱ κι-
νήσεις τοὺς εἶχαν ἀρχαιοπρεποὺς χαρακτήρα.
Ἀλλὰ ἐντελῶς ἐξωτερικόν. Διακρίνονταν
ἀδιάκοπα πῶς ὁ χορὸς δὲν δημιουργήθηκε

ἀπὸ τὰ μέσα πρὸς τὰ ἔξω... Ὁ θεατὴς δὲν
παρakoυθοῦσε οὐσιαστικὰ τίποτε ἄλλο,
παρὰ μιὰ ἐπιτυχημένη χορευτικὴ ἐπίδειξη,
ἐπιφανειακὰ μόνον ἀφομοιωμένη μὲ τὴν πε-
ρίσταση. Ὅπως εἶπα καὶ στὴν ἀρχή, τὸ
θερησκευτικὸ νόημα καὶ ἡ ἐκστασις τοῦ
ἀρχαίου χοροῦ δὲν ἀνασταίνονται πιά σή-
μερα. Στίς Συρακούσες ὁ χορὸς παρουσιά-
σθηκε σχεδὸν σὰν τὸ μπαλλέτο τῆς ὁπε-
ρας τοῦ περασμένου αἰῶνα, σὰν ἓνα στοι-
χεῖο δηλαδὴ περίπου ξένο στὴ δράση καὶ
μόνον διακοσμητικόν. Ἡ ἐντύπωση τῆς διά-
σπασης δυναμώθηκε κι' ἀπὸ τὸν τρόπο ποὺ
τραγουδήθηκαν τὰ χορικά. Δὲν τὰ τραγού-
δησε ὁ ἴδιος ὁ χορὸς ποὺ χόρευε! Στὰ
διαλογικὰ μόνον μέρη λάβαιναν μέρος οἱ
κορυφαῖες. Εἰδεμὴ ὅλα τὰ χορικά, ἡ μάλ-
λον ἀποσπασμὰτά τους, (γιατὶ συντομεύ-
θηκαν ἀλύπητα.) τὰ τραγούδησε ἓνας δεύ-
τερος χορὸς κρυμμένος στὰ παρασκήνια καὶ
συνοδευμένος ἀπὸ μιὰ μουσική, πολὺ πιὸ
συγγενική πρὸς τὴν ὁπερέττα παρὰ πρὸς
τὸ ἀρχαίον δράμα.

Ἐπέτυχε τουλάχιστον ὁ χορὸς μιὰ δια-
κοσμητικὴ ἀριστεία: Οὔτε αὐτό. Χόρευε
ἀρμονικὰ καὶ μὲ σύνολο· ἀλλὰ γιὰ νὰ ἱκα-
νοποιήσῃ τέλεια ἡ κίνησή του μέσα σ'
ἓνα μεγάλο ὑπαίθριο θέατρο, χρειάζο-
ταν ἓνα πλήθος χορευτριῶν. Οἱ χορεύ-
τριες ἦταν μόλις εἴκοσι καὶ ἡ σκηνὴ ἔμενε
ἀδεια.

Τὸ μάτι δυσαρεστοῦνταν ἀκόμα κι' ἀπὸ
τίς ἐνδυμασίαις τοῦ χοροῦ καὶ τῶν ἠθο-
ποιῶν. Ἦταν κατασκευασμένες ἀπὸ μιὰ
κοινότατη καὶ μὲ ἀσχημοὺς χρωματισμοὺς
satinette, ποὺ ἔπεφτε σκληρὴ καὶ χωρὶς
πτυχές. Ἰκανοποιητικότερη ἦταν ἡ ἐμφά-
νιση τῶν Σατύρων, ποὺ παρουσιάστηκαν μι-
σόγυμνοι καὶ σκεπασμένοι μονάχα μ' ἓνα
δέρμα ζώου. Γενικὰ ὁ χορὸς τῶν Σατύρων
ὁ φαῖδρος, ἀνυπότακτος καὶ γι' αὐτὸ εὐ-
κολότερος, ἦταν ὁ μόνος ποὺ ἀρμονίσθηκε
κάπως ἐσωτερικὰ μὲ τὸ δράμα.

Ἀρκετὴ ζωηρότητα πρόσθεσαν στὰ σα-
τυρικὰ δράματα καὶ ἡ εἰσοδὸ στὴ σκηνὴ
ἐνὸς δολοκλήρου κοπαδιοῦ ἀπὸ ἀγελάδες
καὶ κατσίκες. Τὸ true ὅμως εἶναι τόσο
εἴκοστο νὰ τὸ διανοηθεῖ ἓνας σκηνοθέτης
ποὺ ἔχει ν' ἀνεβάσῃ ἔργο σὲ ὑπαίθριο
θέατρο, ὥστε δὲν μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ εὐ-
ρημά του.

Ἐλπίζω γιὰ τὴν Ἰταλία, ὅτι ἔχει ἠθο-
ποιοὺς ἀνώτερους ἀπὸ κείνους ποὺ παρου-
σίασε στὸ θέατρο τῶν Συρακουσῶν. Δὲν
εἶναι φυσικὰ μικρὴ ἡ δοκιμασία τοῦ πι-
ξίματος μέσα σ' ἓνα θέατρο μεγάλο κι' ἀ-
νοικτό. Ἡ ἐπαρὴ μὲ τὸ κοινὸ ἐπιτυχάνε-
ται τόσο δύσκολα! Ὁ θεατὴς δὲν μπορεῖ
νὰ παρακολουθήσῃ καμμιὰ λεπτὴ μεταλ-
λαγὴ τῆς φυσιογνωμίας. Γιὰ νὰ συγκινή-
σῃ ἓνα παῖξιμο ἐσωτερικόν, πρέπει νὰ ἐμ-
πνευσθεῖ ἀπὸ τὴν ἐνταση μιᾶς μεγαλοφυΐας·
καὶ τέτοιες μεγαλοφυΐες δὲν εἶχε νὰ ἐπι-
δείξῃ ὁ θίασος τῶν Συρακουσῶν. Ὅλοι οἱ
μέτριοι ἠθοποιοὶ θὰ πέσουν ἀναγκαστικὰ ἢ
στὸ ἐλάττωμα τῆς ὑπερβολικῆς ψυχρότη-
τος κι' ἀλυγισίας, ἢ στὸ ἐλάττωμα τῶν με-
λοδραματικῶν κινήσεων καὶ φωνῶν. Κανέ-
νας ἠθοποιὸς τῶν Συρακουσῶν δὲν ξέφυγε
τὸ ἓνα ἀπὸ τὰ δύο αὐτὰ ἐλαττώματα.
Ἐξωτερικότερο παῖξιμο ἀπὸ τὸ παῖξιμο
τῆς Δας Celli ποὺ ἐπαιξε τὴ Μήδεια, εἶναι
δύσκολο νὰ φαντασθεῖ κανένας. Κάποιες
στάσεις τῆς μόνο εἶχαν μερικὲς στιγμὲς
ἀρκετὴ πλαστικότητα.

Ἀξιέπαινη ἦταν ἡ diction ὅλων τῶν ἠ-
θοποιῶν. Παρ' ὅλη τὴν ἀπόσταση ποὺ τοὺς
χώριζε ἀπὸ τοὺς θεατὰς, δὲν χάνονταν οὔ-
τε μιὰ λέξη, οὔτε μιὰ συλλαβή.

Ἐνδιαφέρουσα ἦταν καὶ ἡ ἀποκάλυψη

τῆς ἀξίας τῆς μάσκας. Δυστυχῶς τὴ μά-
σκα τὴ φόρεσαν οἱ ἠθοποιοὶ μόνο στίς κω-
μωδίες, καὶ ἐκεῖ ὅχι ὅλοι: τὴ φόρεσαν μό-
νον ἐκεῖνοι ποὺ ἐπαιζαν τοὺς κωμικο-
ταροὺς ρόλους. Δὲν κατόρθωσα νὰ καταλά-
βω τὸ λόγο τῆς διάσπασης αὐτῆς τῆς ἐνό-
τητος. Ἡ σχηματοποιημένη φυσιογνωμία
τῆς μάσκας, βλεπομένη ἀπὸ ἀπόσταση,
δίνει στὸ ὄλο σῆμα τοῦ ἠθοποιοῦ μιὰ ἐξαι-
ρετικὴ ἐκφραστικότητα.

* *

Οἱ πικραστάσεις τῶν Συρακουσῶν ἦταν
ὁ κυριότερος σκοπὸς τῆς ἐκδρομῆς τοῦ
Ὀδοιπορικοῦ στὴν Ἰταλία. Ἀπ' ὅλο τὸ
ταξίδι, τὸ τόσο πλούσιο σ' ἀντιθετικὰ ἀπο-
λαύσεις καὶ τόσο τέλεια ὁργανωμένο, οἱ
μόνες ποὺ ἔδωσαν μιὰ κάποια ἀπογοήτευση
ἦσαν οἱ ὥρες οἱ ἀφιερωμένες στίς παρα-
στάσεις τῶν Συρακουσῶν. Δὲν πῆγαν ὅμως
κι' αὐτὲς χαμένες. Ἀπογοήτευσαν ὅσους
λογάριζαν ὅτι εἶχαν δικαίωμα νὰ τίς κρι-
νουν μὲ τὸ μέτρο τοῦ ἀπολύτου. Εἰδεμὴ
διάφορα εὐρήματά τους εἶναι διδακτικότε-
ρα. Καὶ τοῦτο ἀκόμη: τὴν πόρτῃ ποὺ τὸ πρό-
βλημα τῆς παράστασης τῶν ἀρχαίων δραμά-
των εἶναι τόσο ἐπικαίρο στὴν Ἑλλάδα, μᾶς
ἔδειξαν πόσο μπορούμε καὶ πρέπει νὰ εἴμα-
στε ἐπιεικεῖς γιὰ τίς Δελφικὰς Ἐορτές.

ΑΛΚΗΣ ΘΡΥΛΟΣ

W. H. HENLEY

ΜΕΣ' ΑΠ' ΤΗ ΝΥΧΤΑ

Μέσ' ἀπ' τῆς νύχτας τὸ βαθὺν κι' ἀπέραντο πηγᾶδι,
ὅπου οἱ θεοὶ μ' ἐρρίξανε καὶ μ' ἔχουνε ἀφήσει,
τοὺς στέλνω χίλια «εὐχαριστῶ» ἀπ' τὸ πυκνὸ σκοτάδι,
γιὰ τὴν ἀνίκητη ψυχὴ ποὺ μῶχουνε χαρίσει.

Νύχια μ' ἐσχίσανε σκληρά, μὰ ἐγὼ δὲν ὑποχώρησα
κι' οὔτε φωνὴ δὲν ἔβγαλα στὴν φοβερὴ τὴν πάλιν·
μοῦ δίνει ἡ μοῖρα καμουταῖς· τὸ φόβο δὲν ἐγνώρισα,
τὸ ματωμένο μου ποτὲ δὲν ἔσκιψε κεφάλι.

Πέρα ἀπ' τὸν τόπο τῆς ὁργῆς αὐτὸν, πολὺν πιὸ πέρα,
βλέπω τὴ Φοῖβη τῶν πυκνῶν σκιῶν νὰ τριγυρίῃ·
μὰ δὲν μὲ σκιαῖζει τοῦ καιροῦ ποὺ φεύγει ἡ φοβέρα,
εἶμαι καὶ θάμαι ἀτρόμητος, τοῦ κίκου φοβερίζει.

Ἄν εἶναι ἡ πύλη τοῦ στενὴ, καθόλου δὲν μὲ μέλει,
ἅς ἐτοιμάξῃ καὶ ποινὲς ὁ Ἄδης ὅσες θέλει.
Ἐγὼ εἶμ' ὁ κυρίαρχος τῆς τύχης τῆς δικῆς μου,
ὁ καπετάνιος εἶμ' ἐγὼ, — ὁ καπετάνιος τῆς ψυχῆς μου!

('Απὸ τὸ Ἀγγλικόν)

ΔΗΜ. ΣΤΑΗΣ

ΓΚΟΥΝΝΑΡ ΓΚΟΥΝΝΑΡΣΟΝ

Ο ΓΙΟΣ

Οι λογοτεχνίες των πολιτισμένων λαών, όση μεγάλη αξία κι' αν έχουν κάποτε, μοιάζουν πάντα με βαριαποτόνους πάνω στο ίδιο μοτίβο. Σπάνια νά βγῇ κανένας ξεχωριστός, πολύ μεγάλος, που ἡ φωνή του νάχη πρωτόβγαλτους φθόγγους. Γενικά οἱ ιδέες τους, οἱ σκηνοθεσίες τους, ἡ ἔκφρασή τους εἶναι σά νομίσματα που κυκλοφόρησαν παντοῦ καὶ πολὺ καὶ τρίφτηκαν ἀπὸ τὴ μεγάλη χρήση. Γι' αὐτὸ ὁ κόσμος λαχταρᾷ κάτι καινούριο, κάτι νεοκοιμημένο, ἀλλοιωτικό, ἀσυνήθιστο: τόπους ἔξωτικους καὶ ἀπόκομους, ἀνθρώπους που μόλις βγῆκαν ἀπ' τὴ φύση, ἀμόλυντους ἀπὸ τὸ προπατορικὸ ἀμάρτημα τοῦ πολιτισμοῦ.

Τέτοιος τόπος εἶναι ἡ μακρινὴ πολιτὴ, παγοσκέπαστη, ἡφαιστειοσπαρυγμένη Ἰσλανδία, καὶ τέτοιος ἀνθρώπος εἶναι ὁ Ἰσλανδός. Ψυχὴ παρθενικὰ σὰν τ' ἀπάτητα βουνὰ τῆς Ἰσλανδίας. Ἀπότομος σὰν τοὺς βράχους τῆς, σιωπηλὸς σὰν τῆς κοιλάδας τῆς, που αἰῶνες καὶ αἰῶνες δὲν ἐτάραξε τὴν κοσμογονικὴ τους ἡσυχία ἀνθρώπινο πέρασμα. Εἶναι βαθὺς σὰν τὴς βουνόλημνές τῆς: τὸ βλέμμα του ἀτέλειωτο όταν ξανοίγει τὸ πέταγμα τοῦ κάτασπρου πολιτικοῦ ἀετοῦ στὸ ἀπειρο, καὶ βυθοσκοπικὸ όταν πολεμᾷ νὰ ἰδῇ πίσω ἀπὸ τὸ σιωπηλὸ μέτωπο τοῦ γείτονά του, νὰ μαντεύσῃ τὴ σκέψη του: τὸ αὐτὶ του ἀρπάζει μὲ μιὰ ἀπίστευτὴ δξύτητα τὸ πιὸ ἀδύνατο θρόνισμα τῶν φρυγάνων, τὸν πιὸ ξεψυχισμένο στεναγμό.

Μὰ ἡ ψυχὴ του μοιάζει μὲ τὸ ἡφαιστειογενὲς νησί του: μπορεί τὰ σπλάχνα βαθιά νὰ τὰ συντάραιξῃ ἡ λάβα, ἡ ἐπιφάνεια ὅμως εἶναι παγωμένη. Ἔτσι κι' αὐτὸς κρατεῖ συγκρατημένο τὸν πόνο του: μιὰ υπερήφανη ἀταραξία σκεπάζει μὲ χιόνια τὴ συγκίνησή του.

Τέτοιας φύσεως καὶ τέτοιων ψυχῶν γέννημα, καὶ ζωγράφος καὶ τραγουδιστὴς εἶναι ὁ Ἰσλανδὸς Γκούνναρ Γκούνναρσον. Γεννήθηκε τὸ Μάη τοῦ 1889 στὴν Ἰσλανδία. Γιὸς τοῦ Γκούνναρ Γκούνναρσον (πατέρας καὶ παιδὶ τὸ ἴδιο ὄνομα πέρα-πέρα.) Ἀπὸ παιδὶ τὸν τραβοῦσε ἡ ποίηση καὶ δεκαοκτὼ χρόνων ἔβγαλε ἰσλανδικὰ δύο συλλογὲς ποιήματα. Τὸν ἴδιο χρόνο ἔφυγε γιὰ τὴ Δανία. Ἐσπούδασε δύο χρόνια σ' ἓνα ἐπαρχιακὸ λαϊκὸ πανεπιστήμιο. Ἐνοίωσε βαθιὰ τὴ δανικὴ ψυχὴ καὶ γλῶσσα, ἐγύρισε ὅλη τὴ Γιουτλάνδη, καὶ τὸ 1910 ἐγκατεστάθηκε στὴ Κοπενάγη. Ἀπὸ τότε ἐστρώθηκε στὴ δουλειὰ μὲ ἀτσαλένια θέληση. Γράφει σὲ περιοδικὰ, σὲ ἐφημερίδες, γιατί ἂν οἱ κατρώ-

τες του ζητοῦν τὸ ψωμί τους στὰ βάρη τῆς θάλασσας, αὐτὸς τὸ ζητᾷ στὸ βάθος τοῦ καλαμαριοῦ του, καὶ κάθε φθινόπωρο τυπώνει ἓνα τόμο. Γράφει σὲ δύο γλώσσες: ἰσλανδικὰ καὶ δανικά, ποιήματα καὶ πεζά. Τὰ περισσότερα ἔργα του εἶναι μεταφρασμένα σονηδικὰ, γερμανικά, ὀλλανδικὰ, φιλλανδικὰ. Στὴν Ἑλλάδα ἔργο του πρωτοδημοσιεύεται σήμερα στὴ «Νέα Ἑστία» ὁ γιὸς. Τὸ μικρὸ αὐτὸ ἀριστοῦργημα εἶναι φυσικὸ ἀνάβρυσμα ἢ ὑπέριστα τέχνη: «Ὅ,τι κι' ἂν εἶναι, μαζεθεὶ ἀβίαστα, ἀνύποπτα, στὴ ψυχὴ, σταλαματιά-σταλαματιά, τὴ συγκίνησιν που ἔξαφνα, μονομιᾶς ξεσπᾷ καὶ ξεχειλίζει. Α. Π. Κ.

ΚΑΤΟΙΚΟΥΣΑΝ λίγο παραἔξω ἀπὸ τὸ μικρὸ φαροχώρι, οἱ δύο τους—ὁ πατέρας καὶ ὁ γιός.

Καὶ οἱ δύο εἶχαν τὸ ἴδιο ὄνομα Σνγιόλφουρ. Οἱ ἄλλοι τοὺς ξεχώριζαν: ὁ μεγάλος Σνγιόλφουρ καὶ ὁ μικρὸς Σνγιόλφουρ. Ἔτσι τὸ εἶχαν συνήθιο: τοὺς φαινόταν πὼς ἦταν πιὸ σφιχτὰ ἐνωμένοι μεταξὺ τους που εἶχαν τὸ ἴδιο ὄνομα, καὶ μ' αὐτὸ φώναζε ὁ ἓνας τὸν ἄλλον.

Ὁ μεγάλος Σνγιόλφουρ θὰ ἦταν πενήντα-τάρης, ὁ μικρὸς Σνγιόλφουρ μόλις εἶχε πατήσῃ τὰ δώδεκα. Ἦταν πάντα πιστὰ μαζί. Οὔτε βῆμα δὲν ἔκανε ὁ ἓνας χωρὶς τὸν ἄλλο. Αὐτὸ γινόταν ἀπὸ τότε που ὁ μικρὸς Σνγιόλφουρ ἐνοίωσε τὸν κόσμο.

Ὁ μεγάλος Σνγιόλφουρ ὅμως μπορούσε νὰ θυμᾶται πὼς ἐδῶ καὶ δεκατρία χρόνια εἶχε ἓνα κτῆμα ὡς ἓνα μίλι μακριὰ, πὼς εἶχε μιὰ γυναῖκα καὶ τρία γερά, ζωηρὰ παιδάκια. Τότε ξέσπασε μονομιᾶς ἡ δυστυχία ἐπάνω του. Πρῶτα-πρῶτα ἔπεσε ἀρρώστεια στὰ γελᾶδια, καὶ σὲ λίγες μέρες ψόφησε ὅλο τὸ κοπάδι. Σὲ λίγο ἤρθε διφθερίτη στὰ παιδιὰ, καὶ πέθαναν καὶ τὰ τρία, τὸ ἓνα καταπανωτὰ στᾶλλο, που καὶ τὰ τρία τάθαψε μαζί σ' ἓνα μνημοδρι. Πιά νὰ πλερώσῃ τὰ χρέη του ὁ Σνγιόλφουρ που-

λησε καὶ σπῖτι καὶ κτῆμα. Ἀγόρασε αὐτὴ τὴ μικρὴ γλῶσσα γῆ, κοντὰ στὸ φαροχώρι, ἔφτιασε μὲ τὰ ἴδια τὰ χέρια του τὴν καλύβη του μὲ τίς δύο καμινούλες: χωρὶς ξένη βοήθεια, σὰν νᾶταν μαραγκὸς ἔκαμε κι' ἐνῶ ὑπὸ στεγὰ γιὰ βάρκα: καὶ τοῦμειναν τόσα λεπτὰ ὅσα χρειάζονταν γιὰ ν' ἀγοράσῃ μιὰ βαρκούλα.

Καὶ τότε ἄρχισε γι' αὐτὸν καὶ γιὰ τὴ γυναῖκα του μιὰ φτωχικὴ καὶ βρσανισμένη ζωὴ. Ἦσαν καὶ οἱ δύο τους συνηθισμένοι στὴ δουλειά, ὅχι ὅμως καὶ στὴ φτώχεια καὶ στὴν ἀκατάπυστὴ ἐννοια γιὰ τὸ ψωμί. Τὴν τροφὴ τους ἔπρεπε κάθε μέρα νὰ τὴ ζητήσουν στὰ βάρη τῆς θάλασσας. Ὅχι λίγες φορές ἡ θάλασσα δείχνονταν πολὺ φιλόργουρη, καὶ δὲν πῆγαιναν χορτάτοι κάθε βράδι: νὰ πλαγιάσουν. Καὶ γιὰ ροῦχα δὲν περίσσευε τίποτε.

Γι' αὐτὸ ἡ γυναῖκα τὸ καλοκαίρι πῆγαινε κι' ἐπιανε δουλειὰ στὸ χωριό, στοῦ φαρέμπορου, καὶ ἤλιαζε ψάρια. Μὰ ἡ δουλειὰ αὐτὴ δὲν ἦταν ταχτικὴ, μόνο τίς ἡμέρες που εἶχε ἥλιο, καὶ τὸ φτωχικὸ μεροκάματο που ἔπαιρνε δὲν ἐπιανε τόπο. Μὲ δλ' αὐτὰ ὅμως μπόρεσε νὰ φέρῃ στὸν κόσμο τὸ μικρὸ Σνγιόλφουρ καὶ πρόφτασε νὰ τὸν δεῖ βαπτισμένο—κι' ὕστερα πέθανε, κι' ἀπὸ τότε πατέρας καὶ γιὸς ἦταν μονάχοι.

Ὁ μικρὸς Σνγιόλφουρ θαμποθυμῶταν κάποιες φρικτὲς ἡμέρες που πέρασε μέσ' τὴν μοναξιά τῆς καλύβης: μέσα σὲ δάκρυα καὶ λαχτάρεις καὶ ἀπελπισία—δὲν εἶχε κανένα νὰ τὸν φροντίσῃ, ὅσο ἦταν μικρὸς ἀκόμα, καὶ δὲν μπορούσε νὰ πᾶν κι' αὐτὸς στὸ ψάρεμα μὲ τὸν πατέρα του. Ὁ μεγάλος Σνγιόλφουρ τὸν ἔδενε σ' ἓνα πόδι τοῦ κρεβατιοῦ, ἢ παρκαμέριζε τὸ κάθε τι ἀπὸ τὸ πᾶτωμα, γιὰ νὰ μπορῇ ὁ μικρὸς ν' ἀρκουδίξῃ γύρω ἐλεύθερα, ὅταν αὐτὸς αὐγῇ-αὐγῇ ἔφευγε ἀπὸ τὴν καλύβη. Ἦταν ἀναγκασμένος νὰ πᾶν μὲ τὴ φαροπούλα στὴ θάλασσα γιὰ νὰ βγάλει τὸ φτωχικὸ ψωμόφάγι καὶ γιὰ τοὺς δύο.

Πολὺ πιὸ καθαρά θυμῶταν ὁ μικρὸς Σνγιόλφουρ κάποιο εὐτυχισμένο καιρὸ μὲ ἡλιοφώτιστες ἡμέρες, στὴ θάλασσα, ὅταν καθόταν στὴν πλώρη τῆς φαρόβρκας ἐνῶ ὁ μεγάλος Σνγιόλφουρ τραβοῦσε ἐπάνω κι' ἔρριχνε μέσα τὰ ψάρια μὲ τὴν ἀσημένια λάμψη. Ἀναχατεύονταν ὅμως μ' αὐτὰ καὶ

πικρὲς ἐνθύμησες: μέρες συνεφιασμένες που ὁ οὐρανὸς ἔκλειε κι' ὁ μεγάλος Σνγιόλφουρ ἀναγκαζόταν νὰ πᾶν μόνος του νὰ ῥίξῃ τὰ δίχτυα.

Σιγὰ-σιγὰ ὅμως ὁ μικρὸς Σνγιόλφουρ μεγάλωσε καὶ μπορούσε πιά, ὅ,τι καιρὸς κι' ἂν ἦταν νὰ πηγαίνῃ μὲ τὸν μεγάλο Σνγιόλφουρ. Κι' ἀπὸ τότε ἔγιναν ἀχώριστοι. Ὁ ἓνας δὲν μπορούσε οὔτε πέντε λεπτὰ νὰ κἀμῃ χωρὶς τὸν ἄλλο. Ξυπνοῦσε ὁ ἓνας τὴ νόχτα, ξυπνοῦσε ἄμέσως κι' ὁ ἄλλος—ναί, σὰν κοιμόταν ἀνήσυχος ὁ ἓνας, δὲν μπορούσε νάδρῃ ἡσυχία ὁ ἄλλος— —Θάβριζε κανεὶς μὲ τὸ νοῦ του, πὼς εἶχαν πολλὰ νὰ ποῦν οἱ δύο τους, γι' αὐτὸ καὶ δὲ χωριζόνταν ποτέ τους.

Μὰ αὐτὸ δὲν ἦταν ἀλήθεια. Ὁ ἓνας γνώριζε τὸν ἄλλο τόσο καλά, κι' εἶχαν τόση ἐμπιστοσύνη ὁ ἓνας στὸν ἄλλο, που δὲν εἶχαν ἀνάγκη ἀπὸ λόγια,—περνοῦσαν μέρες που δὲν ἔλεγαν παρὰ λίγες λέξεις μεταξὺ τους. Ἡ εὐτυχία τους ἦταν νάναι ὁ ἓνας κοντὰ στὸν ἄλλον. Ἐκοίταζε ὁ ἓνας τὸν ἄλλον στὰ μάτια, κι' αὐτὸ τοὺς ἔφτανε.

Μὰ μέσα στὰ λιγοστὰ λόγια που ἀντάλλαζαν ἦταν κι' ἓνας λόγος που λέγονταν καὶ ξαναλέγονταν κάθε τόσο: δηλαδή που τὸν ἔλεγε κάθε λίγο ὁ μεγάλος Σνγιόλφουρ στὸ μικρό. Κι' αὐτὸς ὁ λόγος ἦταν:

«Πρέπει ὁ καθένας νάχη ἐννοια νὰ πληρῶνῃ τὸ χρέος του, νὰ μὴ χρωστᾷ σὲ κανέναν τίποτε καὶ τᾶλλα νὰ τ' ἀφήνῃ στὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ.»

Κι' οἱ δύο τους λοιπὸν εἶχαν καλύτερα νὰ πεινοῦν πρὶν νὰ μποῦν χωρὶς λεπτὰ σὲ μαγαζί. Κι' ἔρραβαν τὰ ροῦχα του ἀπὸ παλιά σακκιά καὶ τὰ φοροῦσαν ὥς που νὰ λυώσουν ἀπάνω τους, γιὰ νὰ μὴν ἀγοράσουν τίποτε μὲ πίστωση.

Οἱ ἄλλοι δλόγουρα χρωστοῦσαν καὶ πληρωναν τὸν ἔμπορο ἀριὰ καὶ ποῦ, καὶ πάλι ποτὲ δὲ ξωφλοῦσαν τὸ χρέος τους. Μὰ οἱ δύο Σνγιόλφουρ δὲ χρωστοῦσαν λεπτὰ σὲ ἄνθρωπο, ὅσο ὁ μικρὸς θυμῶταν. Πρὶν γεννηθῇ αὐτὸς, ὁ μεγάλος Σνγιόλφουρ εἶχε βέβαια ἓνα τρεχούμενο λογαριασμὸ στοῦ ἔμπορου. Μὰ αὐτὸ δὲν τῶξερε ὁ μικρὸς Σνγιόλφουρ.

Πατέρας καὶ γιὸς ἔπρεπε νὰ φροντίζουν νὰ βάζουν τὸ καλοκαίρι κάτι στὴν ἀκρὴ, γιὰ τὸ χειμῶνα που ἔκλυε τὸ ψάρεμα,

γιατί ή παγωνιά και οι μπόρες κρατούσαν τή φαρδύδαρκα σκληρωμένη στη στεριά. Αλλάτιζαν και ξήρουναν ψάρια και τὰ φύλαγαν, πουλούσαν και μερικά στον έμπορο και με τὰ λεπτά που έπαιρναν αγοράζαν ό,τι τους χρειαζόταν. Μά κάθε χειμώνα τὰ ξώδευαν όλα, και κάποτε δέν έφταναν. Σχεδόν κάθε άνοιξη υπόφεραν από πείνα — πολύ ή λίγο. "Αν και έδωγαιναν κάθε μέρα στο ψάρεμα—εταν δέν τους έμπόδιζε ή φορτούνα—συχνά γύριζαν πίσω μ' άδειανά χέρια, ή με κανένα μοναχικό στεγνό ψάρι στο άμπάρι της φαρδύδαρκας.

Μά ποτέ δέν παραπονιόνταν. Ήταν πάντα οι ίδιοι. Τις πολλές άναποδιές και δυστυχίες και τή λιγούτσικη ευτυχία τις δέχονταν πάντα με ψυχή άτάρακτη—τό παιδί όσο κι ό άνδρας. Δέ χρωστούσαν όμως σέ κανέναν λεπτό. Και παρηγοριόνταν με τήν άσθηστη έλπίδα πως, αν σήμερα δέν είχαν να φάγουν, μπορούσε όμως ό Πανάγαθος ό Θεός αύριο να γεμίση τό τσουκάλι τους... ή και μεθαύριο. "Όταν όμως έφτανε ή "Ανοιξη, τὰ πρόσωπά τους ήταν χλωμά κι ό ύπνος τους τις νύχτες βαρύς και ταραγμένος. Ή περνούσαν ώρες και ώρες χωρίς να κλείσουν μάτι.

Και ίσα ίσα σέ μια τέτοια "Ανοιξη — ήταν και κρύο κι έδρεχε, και φυσούσε δυνατά σχεδόν κάθε μέρα—ξέσπασε πάλι ή δυστυχία πάνω στο μεγάλο Σνγιόλφουρ. Ένα πρωινό μια χιονοθύελλα συνάρπαξε τήν καλύβα και έθαψε κάτω από τὰ χιόνια πατέρα και γιό. Με τρόπο άπίστευτο ό μικρός Σνγιόλφουρ κατόρθωσε να ξεθαφτ ή και νάβγη μέσα από τις χιονοστιβάδες. Κι όταν είδε κι άπόειδε πως δέν μπορούσε μόνος του νάβρη τον μεγάλο Σνγιόλφουρ, πήγε στο χωριό και φώναξε βοήθεια. Μά ή βοήθεια ήρθε πολύ άργά: ό μεγάλος ό Σνγιόλφουρ, όταν με πολλά βάζανα μπόρεσαν να τον ξεθάψουν κάτω από τὰ χιόνια, ήταν πιά πεθαμένος.

Τό παιδί ακούμπησε τό λείψανο πάνω σέ μια πέτρα στο βράχο. Πιό άργά θα τον πήγαιναν μ' ένα έλκηθρο στο χωριό. "Ο μικρός Σνγιόλφουρ στεκόταν ώρες δίπλα στο νεκρό και με τό χέρι του χαϊδευε τὰ σταχτιά μαλλιά του μεγάλου Σνγιόλφουρ. Μουρμούριζε με τή συνηθισμένη του φωνή κάτι, που κανένας δέν ένοιωθε. Μά δέν

έκλαιε. Οι άνθρωποι του χωριού έδρισκαν πως είναι αλλόκοτο παιδί, να μην κλάψη και θύμουναν μέσα τους.

«Παιδί, πράμα, κι έτσι άκαρδο!» έλεγαν συναμεταξύ τους.

Αυτός ήταν ό λόγος που δέν τό πήρε κανένας μαζί του σπίτι του. "Όταν οι φαρχωρίτες γύρισαν στο χωριό για να πάρουν τό έλκηθρο και να φάνε, ό μικρός Σνγιόλφουρ έμεινε μονάχος στο μικρό άκρωτήριο.

Ή καλύβα από τό φοβερό έρπαγμα της χιονοθύελλας έγινε κομμάτια. Δώ και κει πρόβαλε κανένα δοκάρι ή μόλις ξεχώριζε μισοσκεπασμένο μέσα στα χιόνια κάποιο άπ' τὰ φτωχικά σκεύη τους. "Ο μικρός Σνγιόλφουρ πήγε στην άκρογιαλιά για να ιδή τί άπόγεινε ή φαρδύδαρκα. Κι όταν τήν είδε συντρίμια, δέν είπε τίποτε, μόνο σήκωσε λίγο τὰ φρύδια ψηλά.

Κι ύστερα γύρισε πίσω πάλι στο βράχο, στον πεθαμένο και ξαναχάιδεψε τό πρόσωπό του.

«Πολύ άσχημα πάει ή δουλειά!» είπε με τό νού του. «Αν ήταν καν γερή ή φαρδύδαρκα, θα μπορούσα να τήν πουλήσω.» «Ή αλήθεια ήταν πως ή κηδεία κάτι θα κόστιζε; Τό ήξερε, γιατί ό μεγάλος Σνγιόλφουρ τό είχε πη πολλές φορές: πως ό κανένας έχει χρέος να φροντίση νάχη δικό του τόσο δά, όσο φτάνει, αν πεθάνη, να τον βάλουν στη γή και να μή τον θάψουν σά ζητιάνο με έξοδα της ένορίας — γιατί αυτό είναι ντροπή. Αυτοί όμως μπορούσαν —και τοῦτο τό είχε πη—πατέρας και γιός να πεθάνουν κι' οι δυο ήσυχοι, όποτε κι' αν είναι, γιατί ή καλύβα, ό τόπος στο μικρό κάβο, ή φαρδύδαρκα και τὰ λίγα έπιπλά τους αν τὰ πουλούσαν σέ δημοπρασία θάδιναν, και με τό παραπάνω, όσα έφταναν για τήν κηδεία τους.

Μά τώρα έγιναν όλα συντρίμια. Μόνο ό καθότοπος έμεινε. Και ποιος θα τον αγοράζε; "Ο μικρός Σνγιόλφουρ λογάριάζε πως δέν είχε καμμιά αξία, έτσι έρημος και άπόμερος που ήταν. Και ως εκείνη τή στιγμή είχε όλότελα ξεχάσει πως από δώ και πέρα δέ θαχε να φάη, και θα πέθαινε από τήν πείνα. Τώρα του ήρθε μια σκέψη να πάη στην άκρογιαλιά και να πείση στη θάλασσα να πνιγ ή. Μά τότε τό μεγάλο Σνγιόλφουρ θα τον έθαβαν με έξοδα της

ένορίας. Σκέφθηκε πως ήταν υπόλογος και για τους δυό τους και δέν τολμούσε να πάρη επάνω του τό βάρος να υψωθούν ντροπιασμένα και οι δύο.

Σέ τέτοιες λεπτολογίες δέν ήταν συνηθισμένο τό μυαλό του μικρού Σνγιόλφουρ. Τόν έπιασε κεφαλόπονος και λίγο έλειψε στην άπελπισία του να τὰ παραιτήση όλα. Τότε του ήρθε έξαφνα στο νού πως ήταν άστεγος, πως δέν είχε που να γείρη τό κεφάλι τή νύχτα. Και έξω ήταν τόσο κρύο! Αφού κάμποση ώρα παιδεύθηκε να λύση αυτό τό πρόβλημα, άπεράσισε να πάη να ξεχώση μερικά δοκάρια. Τὰ στήλωσε πλάγια στο βράχο, πάνω από τον πεθιαμένο, άπλωσε τό παλιό πανι της βάρκας από πάνω κι' ύστερα σκόρπισε χιόνι στην πάνινη σκεπή για να βαστά ξέστη μέσα. Ήταν κι' αυτό μια παρηγοριά, πως μπορούσε να κρατήση εκεί κοντά του τό μεγάλο Σνγιόλφουρ μέρες. "Ε, βέβαια, δέ θάταν περισσότερο από μια έβδομάδα. "Όταν τελείωσε, κάθισε στο στενό υπόστεγο κοντά στο λείψανο. Ένοιωθε μια μεγάλη κούραση, και πεινούσε και νύσταζε κι' όλα. Μά πάλι, του ξαναήρθε ή σκέψη πως να εύρη λεπτά για τήν κηδεία. Και μονομιάς του ήρθε μια φώτιση, — κι' άμέσως άλλη μία. Και στη στιγμή έφυγε ή κούραση. Κι' όσο να βήξης, ήταν έξω από τό υπόστεγο και τόβαλε για τό φαρχωρι.

Τράβηξε ίσια στο σπίτι του έμπορου. Δέν έρριξε ματιά σέ κανένα από τὰ σπία που πέρασε. Δέν έκατάλαβε πως οι φαρχωρίτες δέν τον κοίταζαν με καλό μάτι. (Τό άκαρδο παιδί, που δέν έκλάψε τον πατέρα του! έλεγαν). Σάν έφτασε στο σπίτι του έμπορου, μπήκε ίσια στο κατάστημα και ρώτησε τον υπάλληλο αν μπορούσε να μιλήση του άφεντικού.

«Ο υπάλληλος τον κοίταξε λίγο διστακτικά, έπήγε όμως και κτύπησε τήν πόρτα του γραφείου. Σέ λίγο φάνηκε στη θύρα ό έμπορος, έκοίταξε προσεκτικά τό Σνγιόλφουρ και του είπε να περάση μέσα.

«Ο μικρός Σνγιόλφουρ άφησε τό σκορφο του στο τραπέζι του μαγαζιού και μπήκε στο γραφείο.

«Λοιπόν, παληκάρι μου;» ρώτησε ό έμπορος.

«Ο μικρός Σνγιόλφουρ λίγο έλειψε να

τὰ χάση. Μά έβαλε τὰ δυνατά του και είπε: «Έρείς, χωρίς άλλο, πως τό δικό μας άκρωτήριο είναι πιό καλή σκάλα για ξεφόρτωμα, από κείνη που ξεφορτώνουν τὰ πλοία σου όταν έρχονται από τις Φερόες.

«Ο έμπορος χαμογέλασε άθελα για τον άνδρικό τόνο και τήν ήσυχη σοβαρότητα του μικρού Σνγιόλφουρ.

«—Ακουσα να τό λένε άποκρίθηκε.

«—Αν λοιπόν έδινα τήν άδεια στα πλοία σου να ξεφορτώσουν στον κάβο μου, τί θα μου δίνες;

«—Δέν είναι καλύτερα να σου τον αγοράσω τον κάβο σου; ρώτησε ό έμπορος και προσπάθησε να κρατήση τὰ γέλια.

«—Όχι, άπάντησε ό μικρός Σνγιόλφουρ, «γιατί τότε δέ θα είχα τόπο που να λέγω πως είναι δικός μου.

«—Μά κει έξω, ξέσκεπα, δέν μπορείς να μείνης. Δέ θα σου δώσουν τήν άδεια.

«—Τό καλοκαίρι, έχω σκοπό να φτιάσω μια καλύβα: ως τότε έχω ένα υπόστεγο που τό έχω μόνος μου. Μά έχασα τό μεγάλο Σνγιόλφουρ και τή βάρκα, και τοῦτο τό καλοκαίρι δέν μπορώ να βγώ στο ψάρεμα. Γι' αυτό θέλω να σου νοικιάσω τον καθότοπο για τὰ πλοία σου, σά θέλεις να τον νοικιάσης και να με πλερώσης. Από κει μπορούν να κάνουν πανιά να καΐκια με κάθε κειρό. Δέ θυμάσαι τό περασμένο καλοκαίρι: πόσες φορές οι φαράδες σου έμειναν στη στεριά, ενώ μεϊς βγήκαμε στο ψάρεμα; Αὐτό γινόταν γιατί τό ξεδαρκάρισμα είναι πιό δύσκολο στη σκάλα σου παρά στη δική μας» έλεγε ό μεγάλος Σνγιόλφουρ.

«—Και τί νοικι ζητάς για τό καλοκαίρι;» ρώτησε ό έμπορος.

«—Ω! τόσα μόνο όσα φτάνουν ν' αγοράσω ένα κυδορι για τό μεγάλο Σνγιόλφουρ, για να μή τον θάψουν μ' έξοδα της ένορίας.

«—Καλά. Θα φροντίσω για τό κυδορι και για τάλλα της κηδείας. Νάσαι ήσυχος.

«Ο έμπορος προχώρησε προς τή θύρα, σάν να ήθελε να τον ξεπροδοδίση: μά ό μικρός Σνγιόλφουρ έμεινε στη θέση του, σάν ναθελε ακόμη κάτι.

«—Πότε φτάνουν τάνοιξιάτικα πλοία σου με τήν πραιμάτεια; ρώτησε σοβαρά και με συλλογή.

«— Μοῦ φαίνεται πὼς μεθαύριο θά ναι δὴ, ἀποκρίθη ὁ ἔμπορος.

«Δὲ θὰ χρειασθῇς καὶ φέτος κάποιο βοήθον στὸ κατάστημα σὰν τὸ περασμένο καλοκαίρι; ρώτησε ὁ μικρὸς Σνγιδόλφουρ, καὶ τὸν κοίταξε ἥσυχά στὰ μάτια.

«— Ναι, ἀλλὰ πρέπει νάχει περασμένα τὰ δεκαπέντε» ἀποκρίθηκε ὁ ἔμπορος, καὶ δὲν μπόρεσε νὰ κρατήσῃ τὸ γέλιο.

«— Ἐρχεσαι μὴ στιγμούλα μαζί μου ἔξω; εἶπε ὁ μικρὸς Σνγιδόλφουρ—φαινόταν πὼς εἶχε ἔτοιμη τὴν ἀπάντησιν.

Ὁ ἔμπορος βγήκε γελῶντας μαζί του ἀπὸ τὸ κατάστημα, καὶ πῆγαν σ' ἓνα ὑψωμα τῆς ἀκρογιαλίας, ποῦ ἦταν ἐκεῖ κοντά.

Σιωπηλὰ ὁ μικρὸς Σνγιδόλφουρ προχώρησε σὲ μὴν μεγάλη πέτρα, τῇ σήκωσε μ' εὐκολία ἀπὸ χάμου καὶ τὴν ἄφησε πάλι νὰ πέσῃ. Τότε γόρισε καὶ λέει τοῦ ἐμπόρου:

«Ἐκεῖνος ποῦ εἶχες πέσου ἐδῶ δὲν μπόρεσε νὰ τὴ σηκώσῃ· τὸν εἶδα πολλὰς φορές νὰ δοκιμάζῃ τοῦ κάκου.

Ὁ ἔμπορος γέλασε μὲ ὄρεξη.

«— Ἀφοῦ εἶσαι τόσο δυνατός, μπορῶ νὰ σὲ μεταχειρισθῶ στὸ κατάστημα κι ἄς μὴν εἶσαι δεκαπέντε χρόνων.

«Καὶ τότε θὰ μοῦ δίνεις τροφή καὶ τὸν ἴδιο μισθὸ ποῦ ἔδινες ἐκεῖνος; ρώτησε ὁ μικρὸς Σνγιδόλφουρ.

«Ναι, καὶ τροφή καὶ τὸν ἴδιο μισθό.

«— Καλά. Ἔτσι δὲ θὰ βρεθῶ στὴν ἀνάγκη νὰ γίνω βίρος στὴν ἐνορία, εἶπε ξελαφρωμένος ὁ μικρὸς Σνγιδόλφουρ. Ὅταν ἕνας ἔχει νὰ φάγῃ καὶ νὰ πιῇ καὶ τὰ ροῦχα του, κανένας δὲν τὸν σκοτίζει, εἶπε ἐξηγώντας τὴ σκέψιν του.

Ἦστερα πῆρε τὸ σκούφο του κι ἔδωκε τὸ χέρι στὸν ἔμπορο, ὅπως εἶχε ἰδῇ νὰ κἀνῃ ὁ μέγας Σνγιδόλφουρ.

— Γεῖά σου! εἶπε. Θάρβω τὸ λοιπὸν μεθαύριο.

«— Αἱ! Ἐλα μαζί μου μέσα λιγάκι ἀκόμη, εἶπε ὁ ἔμπορος. Ἐπῆγε στὴν πόρτα τῆς κουζίνας ὡδήγησε μέσα τὸ μικρὸ Σνγιδόλφουρ καὶ εἶπε στὴν ὑπηρέτρια:

«— Μπορεῖς νὰ δώσης κάτ' ἡμεῖς νὰ φάγῃ σ' αὐτὸ τὸ ἀγόρι;

Ὁ μικρὸς Σνγιδόλφουρ κίνησε μὲ δύναμη ἀρνητικὰ τὸ κεφάλι.

«— Δὲν πεινᾷς; ρώτησε ὁ ἔμπορος.

«— Ω! ναί! πεινῶ!» ἀποκρίθηκε ὁ μι-

κρὸς Σνγιδόλφουρ, μὲ φωνὴ ἀδυνατισμένη· ἡ ὀρεκτικὴ μυρωδιὰ τῶν φαγητῶν ἐτράνεψε πρὸς τὸν κεφάλι του, μὴ ἔλεγε μέσα του: «αὐτὸ εἶναι ἐλεημοσύνη, καὶ δὲ θέλω.»

Ὁ ἔμπορος ἔγινε μανομίας πολὺ σοβαρός. Ἐσίμωσε τὸ παιδί, ἀκούμπησε τὸ χέρι τοῦ χαλδευτικὰ στὸ κεφάλι του, ἔκαμε νόημα στὴν ὑπηρέτρια καὶ ἔμπασε τὸ μικρὸ μαζί του στὴν κάμαρα.

«Δὲ σοῦ ἔτυχε, νὰ ἰδῇς καμμιά φορὰ τὸν πατέρα σου νὰ κερνᾷ ρακὶ σὲ κάποιον ποῦ ἦρθε γιὰ ἐπίσκεψιν στὸ σπίτι σας ἢ καφέ; αἱ, δὲ σοῦ ἔτυχε νὰ τὸ ἰδῇς;

«— Ναι.»

«— Βλέπεις λοιπὸν πὼς πρέπει νὰ περιποιώμαστε τοὺς μουσαφιρέους μας. Καὶ σὰν οἱ μουσαφιρέοι δὲ δέχονται τὴν περιποίησίν μας, δὲ μποροῦν πιά νὰ νῶναι καλοὶ μας φίλοι. Γι' αὐτὸ πρέπει νὰ φᾶς μαζί μου, καταλαβαίνει, γιὰτὶ εἶσαι μουσαφιρὸς μου καὶ κάμαμε μαζί συμφωνίες γιὰ σπουδαῖα πράγματα, ποῦ δὲ μποροῦν νὰ σταθοῦν σὰ δὲ θέλῃς νὰ γίνῃς μουσαφιρὸς μου.

«Ἀδέχομαι «ἀφοῦ εἶναι ἀνάγκη» στέναξε ὁ μικρὸς Σνγιδόλφουρ.

Ἐμείνε λίγα λεπτὰ σκεπτικὸς. Τέλος εἶπε σοβαρά:

«Πρέπει νὰ φροντίζωμε ὁ καθένας νὰ πληρώνῃ τὸ χρέος του καὶ νὰ μὴ χρωστᾷ σὲ κανένα· τ' ἄλλα νὰ τ' ἀφήνῃ στὸ Θεό.»

«— Αὐτὰ εἶναι σωστὰ λόγια» εἶπε ὁ ἔμπορος, κρατώντας τὸ μαντήλι του στὸ πρόσωπό του, γιὰτὶ σύγκαιρα γελοῦσε κι ἔκλαιε.

«Ἦῳχει στὸ αἷμά του» ψιθύρισε μόνος του. Δυνατὰ ὅμως εἶπε, χαλδευόντας τὸ κεφάλι τοῦ μικροῦ Σνγιδόλφουρ.

«— Ὁ Θεὸς νὰ σ' εὐλογῇ, ἀγόρι μου!

Ὁ μικρὸς Σνγιδόλφουρ παρατήρησε μὲ μεγάλη ἐκπληξιν τὴ μεγάλη συγκίνησιν τοῦ ἐμπόρου. «Ὁ μέγας Σνγιδόλφουρ δὲν ἔκλαιε ποτὲ» εἶπε. Κι' ὕστερα ἀπὸ λίγο πρόσθεσε:

«Κι ἐγὼ ποτὲ μοῦ δὲν ἔκλαψα ἀπὸ τότε ποῦ εἶμαι παιδί. Ἦθελα τόσο πολὺ νὰ κλάψω, σὰν εἶδα πεθαμένο τὸ μεγάλο Σνγιδόλφουρ. Μὰ φοβήθηκα μὴν τοῦ κακοφανῇ. Γι' αὐτὸ κι ἐγὼ κρατῇ...»

— — — Σὲ λίγο ὁ μικρὸς Σνγιδόλφουρ βρέθηκε κλαίοντας μέσα στοὺς βραχίονες τοῦ ἐμπόρου ποῦ ἔκλαιε...

(Μετάφρασις) ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ΚΟΥΡΤΙΔΗΣ

ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΛΑΣΚΑΡΑΤΟΥ

Τὰ κατωτέρω δημοσιευόμενα ἀνέκδοτα ποιήματα τοῦ μεγάλου σατυρικοῦ καὶ κοινωνικοῦ φιλοσόφου τῆς Κεραλληνίας Ἀνδρέα Λασκαράτου παρεχομένης εὐμενῶς εἰς τὴν «Νέαν Ἑστίαν» ὑπὸ τοῦ ἐπίσης Κεραλλήνου λογίου καὶ συγγενοῦς τοῦ ποιητοῦ κ. Διον. Α. Ζακυνθίου. [Περὶ τῆς εἰς χεῖρας τοῦ αὐτογράφου ἀνεκδότου συλλογῆς, βλέπε τοῦ ἰδίου: «Ἀνέκδοτα ποιήματα τοῦ Λασκαράτου», «Δελτίον Ἀκαδ. Ὁμίλου» 1926, φυλλάδιον 3ον, σελ. 74. Ἐπίσης, Ἡλ. Π. Βουτιερίδης, «Δελτίον Βιβλιοθήκης Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας», 1927, Α, 3, σελ. 53, καὶ περιοδικὸν «Λογοτεχνίας», 1927, φυλλ. 1-2.]

Συνήθως, τὰ μετὰ θάνατον ἀνευρισκόμενα ἀνέκδοτα δὲν προσθέτουν τίποτε σημαντικὸν εἰς τὴν ἐργασίαν γνωστῶν καὶ πολυεκδομένων συγγραφέων. Ἀλλὰ τὰ κατωτέρω εἰμποροῦν νὰ ἐξαιρεθοῦν τοῦ κανόνος ὡς ἐνδείγματα ἀληθινὰ. Ἐκτὸς τῶντις τῆς «Κοπελοῦλας», ποῦ δὲν εἶναι παρὰ ἓν' ἀπὸ τὰ στερεότυπα οὗτος εἰπεῖν παίγνια τοῦ Λασκαράτου, χωρὶς ἐξαιρετικὴν χάριν καὶ μὲ ἀρκετὰ παρημελημένην, αὐτοσχέδιον στιχοουργίαν, — τὸ «Καιρὸς γιὰ ἀρρώστεια» εἶναι ἄρτιον σονέττον, τεχνικώτατα, ἐπιμελέστατα στιχοποιημένον, μὲ ἀληθινὸν χιοῦμο, μὲ λεπτὴν παρατήρησιν καὶ μὲ λασκαράτειον ὅλος πρωτοτυπίαν. Ἐπίσης τὸ τρισχαριτωμένον «Βαγκιζὸ» εἰμπορεῖ νὰ θεωρηθῇ ὡς ἓνα διαμαντάκι, μικροσκοπικὸν βέβαια ἀλλὰ μὲ πολλὴν λάμψιν, μέσα εἰς τὴν ὅλην ποιητικὴν παραγωγὴν τοῦ Ἀνδρέα Λασκαράτου. — Σ. τ. Ν. Ε.

Η ΚΟΠΕΛΟΥΛΑ

Μὴ μὲ φιλήσῃς, γέροντα,
Μὲ κουνώνουν τὰ γυαλιά σου.
Οἱ γλῆες σου μὲ σκιάζουνε,
Δὲ θέλω τὰ φιλιά σου.

Μίλειε μου, ἂν θέλῃς, λέγε μου,
Μὰ στέκα ἀπὸ μακρυάθε,
Βάνεις ταμπάκους, γέροντα·
Μὴ μοῦ μιλήσῃς κοντάθε.

Ἐγὼ ἀγαπῶ μὲ μένανε
Παιδάκια σὰν ἐμένα.
Σύρ' εὐρες καὶ σύ, γέροντα,
Γριῆς ὅσων ἐσένα.

Σύρε, προστέ μου, σφρόγγισε
Τὴ μύτη ποῦ σοῦ ῥέει,
Καὶ μὴν κακιώνῃς ἄδικα
Μ' ἐκείνην ποῦ σ' τὰ λέει.

ΚΑΙΡΟΣ ΓΙΑ ΑΡΡΩΣΤΕΙΑ

Καλότυχος π' ἀρρώσταιε τὸ γεννάρι,
Γιὰ νὰ χορτάσῃ ζέστα κρεββατιοῦ.
Τοῦτο τὸ κοῦο, ποὺ ὁ Διάολος νὰν τὸ πάρῃ,
Μοῦ ἐπάγαγε τὰ νεῦρα τοῦ κορμιοῦ.

Κακὸ εἶναι γ' ἀρρωστῆς τὸν ἄλωνάρι,
Ποῦ ἡ κάρφα τοῦ φριχτοῦ καλοκαιριοῦ
Μᾶς βράζει μέσα σὲ ἄθλιο μας κουφάρι
Τὲς δυνάμεις μας, σώματος καὶ νοῦ.

Μ' ἂν τὰ βουνά μας, κίτασπρα ἀπὸ χιόνια,
Μᾶς χύνουν αἶτον ἀέρα ποὺ ξεσπλάει,
Ἄ! τότε μέσα στὰ ζεστά πεντόνια

Καὶ ἡ ἀρρώστεια λιγώτερο ἐνοχλεῖ,
Σὰν ὁποῦ ἀκούμε καὶ ζεστά τὰ ἐντόστια.
Χώρα δὲ τὴν ξεγνοιασιά ποὺ δὲν ἡ ἀρρώστεια.

ΒΑΚΧΙΚΟ

Ἐκεῖδς ποῦλε τὸ νερὸ
Νᾶν' τὸ τέταρτο στοιχεῖο,
Βέβαια, βέβαια, λέω ἐγώ,
Δὲν εἶχε σοφοῦ πτυχίο.

Τὸ κρασάκι τὸ καλὸ
ἔχει τούτη τὴν ἀξία
Καί, στοιχεῖο θουριχτό,
Εἶν' τὸ πρῶτο δὲ τὰ στοιχεῖα.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΛΑΣΚΑΡΑΤΟΣ

ΧΑΡΙΤΩΝ (400 π. Χ.)

ΚΑΛΛΙΡΡΟΗ

ΑΡΧΑΙΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ (*)

Ἀρχισε τότε νὰ φωνάξῃ μ' ὅλη της τὴ δύναμη:

— Βοήθεια! σώστε με!

Μ' ἀφοῦ φώνηξε πολλές φορές χωρὶς νὰ τὴν ἀκούσῃ κανένας, ἀπελπίσθηκε γιὰ τὴ σωτηρία της καί, ρίχνοντας τὸ κεφάλι στὰ γόνατά της, ἐκλαιγε καὶ εἶπε:

— Δυστυχία μου! Μὲ θάψανε ζωντανή χωρὶς νὰ χῶ κανένα κακὸ, καὶ θὰ πεθῶ νωδῶ-μέτ' με μαρτυρικὸ θάνατο! Αὐτὴ τὴν ὥρα θὰ μὲ κλαῖνε, ἐνῶ ἐγὼ ζῶ καὶ εἶμαι καλά. Ποιὸς θὰ μ' ἀκούσῃ, ποιὸς θὰ ῥῇ νὰ μὲ σώσῃ;... Ἄδικε Χειρὲς, δὲν σὲ κατηγορῶ ποῦ μὲ θανάτωσες, παρὰ ποῦ βιάστηκες νὰ μὲ βγάλῃς ἀπὸ τὸ σπῆτι σου. Δὲν ἔπρεπε νὰ θάψῃς τὴν Καλλιρρόη τόσο γρήγορα, οὔτε καὶ ἂν ἦταν ἀληθινὰ πεθυσμένη. Ἀλλὰ τώρα, ποιὸς ξέρει! Ἰσως ἐσὺ θὰ λογαριάζεις νὰ ξαναπληντρευθῇς...

Αὐτὰ ἔλεγε κλαίγοντας ἡ ζωντανὴ θαμμένη.

Καὶ τὰ μεσάνυχτα, ὁ Θήρωνας μὲ τὸ πλοῖο του, λάμνοντας ἀθόρυβ' αὐτὸν, ζύγωσε στὰ κρογιάλια τοῦ τάφου. Βγήκε καὶ ἔξω καὶ ὁρμήνεψε τοὺς συντρόφους του πῶς καὶ τί ἔπρεπε νὰ κάμουν. Τέσσερις ἀπ' αὐτοὺς τοὺς ἔδωκε νὰ φυλάνε βάρδια μὴν πλησιάζῃ κανέναν· ἂν μπορούσαν, ὡς τὸν σκότωναν· εἰδεμή, ὡς εἰδοποιούσαν μὲ σύνθημα πῶς κάποιος ἔρχεται. Ὁ Θήρωνας, μ' ἄλλους τέσσερις, πῆγε στὸν τάφο. Καὶ τοὺς ὑπόλοιπους, — γιὰτὶ δεκάξῃ ἦσαν ἔλοι, — τοὺς πρόσταξε νὰ μείνουν στὸ καὶ καὶ νὰ κρατοῦν σηκωμένα τὰ κουπιά, γιὰ νὰ εἶναι ἔτοιμοι, ἂν συνέβαινε κανένα ξα-

φνικό, νὰ μποῦν γρήγορα καὶ οἱ ἄλλοι ἀπ' τὴ στερεὰ καὶ νὰ τὸ σπρίψουν.

Ἀρχισαν τότε μὲ τοὺς λαστούς νὰ χτυποῦν, καὶ ὁλοένα πῶς δυνατά, γιὰ νὰ νοῖξουν τὸν τάφο. Καὶ ἡ Καλλιρρόη, ἀκούγοντας τοὺς χτύπους, αἰστάνθηκε μαζί· φόβος, χαρὰ, λύπη καὶ ἀπορία.

«— Ἀπὸ ποῦ νὰρχονται αὐτοὶ οἱ κρότοι; ἄρχισε νὰ συλλογιέται. Μὴ θὰ μοῦ παρουσιάστῃ τώρα κανέναν θεὸς, κανέναν δαίμονα, κατὰ νόμο κοινὸ σ' ὅλους τοὺς νεκρούς;... Ἡ μὴ δὲν εἶναι κρότοι αὐτὰ ποῦ ἀκούω, παρὰ φωνὲς ἀπὸ τὰ τάρταρα ποῦ μὲ καλοῦν καὶ μέν' κοντά τους;... Ὁχι, τώρα μοῦ φαίνεται πῶς θάναί ταφογδύτες. Ναί! κλέφτες, κακοῦργοι, ἔρχονται νὰ ρπάξουν τὸ χρυσάφι ποῦ ἔθιψαν μαζί μου. Ἀλλοίμονο! Ἀνάμεσα στὶς ἄλλες συμφορὲς μοῦ ἔλαχε καὶ αὕτῃ! Ἀχ, τί ἀχρησίμευτο πρᾶγμα ποῦ εἶναι ὁ πλοῦτος γιὰ τὸν πεθαμένο!»

Αὐτὰ συλλογιζόταν ἀκόμα, ὅταν ἕνας ἀπ' τοὺς ληστὲς πρόβαλε τὸ κεφάλι του καὶ σιγὰ-σιγὰ εἰσχωροῦσε. Ἡ Καλλιρρόη ἔπεσε στὰ πόδια του, γιὰ νὰ τὸν παρακαλέσῃ νὰ τὴ λυπηθῇ. Ἐκεῖνος ὅμως φοβήθηκε, πετάχτην' ἔξω καί, τρέμοντας ὅλος, φώναξε στοὺς ἄλλους:

— Πάμε γρήγορ' ἀπὸ δω! Κάποιος δαίμονας φυλάει μέσα στὸν τάφο καὶ δὲν ἀφί-νει κανένα νὰ μπῇ!

Ὁ Θήρωνας τὸν καταγέλασε.

— Νὰ χαθῇς, τοῦ εἶπε, φοβητσιάρη, φοφίμι, πῶς νεκρὸ καὶ ἀπ' τὴ νεκρῇ!

Ἐπειτα πρόσταξε νὰ μπῇ ἄλλος. Καὶ ἐπειδὴ κανέναν δὲν τολμοῦσε, μπῆν' ἐπιτέ-λους ὁ ἴδιος, προτείνοντας τὸ σπαθί του.

(*) Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο, σελ. 88.

Ἡ Καλλιρρόη, καθὼς ἔλαμψε μπροστά της τὸ σίδερο, φοβήθηκε μὴν πληγωθῇ, τριβήχτηκε στὴν ἀκρὴ κι' ἀπὸ καὶ παρακάλεσε μ' ἀδύνατη φωνή:

— "Ὅποιος κι' ἂν εἶσαι, λυπήσου μιά γυναῖκα ποὺ δὲν τὴ λυπήθηκε οὔτε ὁ ἀντρας της οὔτε οἱ γονεῖς της. Μὴ μὲ σκοτώσης, μιά φορά ποὺ μ' ἔσωσες ἀπὸ τὸ θάνατο!

Πῆρε θάρρος ὁ Θήρωνας καὶ, σὺν ἔξοπνος ἀνθρώπος, μάντεψε ἀμέσως τί εἶχε γίνει. Φυσικά, τὸ πρῶτο ποὺ συλλογίσθηκε, ἦταν νὰ σκοτώσῃ τὴν γυναῖκα ἐκείνη, νὰ βγάλῃ ἀπ' τὴ μέση ἓνα ἐμπόδιο στὴν πράξη ποὺ μελετοῦσε. Γρήγορα ὅμως τὸ μετάνοισε.

«— Ἀς εἶναι κι' αὐτὴ, εἶπε μέσα του, ἓνα μέρος ἀπὸ τὸ θησαυρὸ ποὺ θὰ πάρω. Γιατί ὅσο χρυσάφι, ὅσο ἀσήμι κι' ἂν ὑπάρχῃ ἐδῶ-μέσα, πάντα πιὸ πολύτιμη θάναί μιά τέτοια ὁμορφιά!»

Τὴν ἔπιασε λοιπὸν ἀπὸ τὸ χέρι, τὴν τράβηξε ἔξω καί, δείχνοντάς τὴν στὸ ληστή ποὺ πρωτομπήκε:

— Νά, φώναξε μὲ γέλια, ὁ δαίμονας ποὺ φύλαγε τὸν τάφο! Καλὸς καὶ σὺ, μὰ τὴν ἀλήθεια, νὰ φοβήθῃς μιά γυναῖκα! Τώρα φύλαγέ τὴν. Θὰ τὴν δώσω πίσω στὰ γονικά της. Ὡστόσο ἐμεῖς ὡς ἀδειάσουμε τὸν τάφο, ἀφοῦ δὲν μᾶς ἐμποδίζει πιά οὔτε ὁ φόβος τῆς νεκρῆς.

Κι' ἀφοῦ γέμισαν τὸ πλοῖο μὲ τὰ πλού-

σια λάφυρα, ὁ Θήρωνας πρόσταξε τὸν φύλακα νὰ ποτραδῇ λίγο μὲ τὴ γυναικα, κι' ἔκαμε μὲ τοὺς ἄλλους συμβούλιο γιὰ τὴν τύχη τους.

Οἱ γνώμες διαιρέθησαν· γιατί ὁ πρῶτος ποὺ μίλησε, εἶπε:

— Γι' ἄλλα ἤρθαμε, σύντροφοι, κι' ἄλλο, πολὺ καλύτερο, μᾶς ἔστειλε ἡ τύχη. Ἀς τὸ δεχθοῦμε μὲ χαρὰ, ἀφοῦ μάλιστα δὲν ἔχει καὶ κανένα κίνδυνο. Γιατί ἐγὼ λέω νὰ φήσουμε τὰ ἐντάφια ἐκεῖ ποὺ τὰ βρήκαμε καὶ νὰ δώσουμε τὴν Καλλιρρόη στὸν ἀντρα της καὶ στὸν πατέρα της. Θὰ ποῦμε πὼς ἀράξαμε τάχα δῶ-πέρα γιὰ νὰ ψαρέψουμε κι' ἀκούγοντας ἀπὸ τὸν τάφο φωνές, τὸν ἀνοίξουμε ἀπὸ φιλάνθρωπισ, γιὰ νὰ γλυτώσουμε τὴν γυναῖκα ποὺ εἶχε θαφτεῖ ζωντανή. Θὰ τὴν ὀρκίσουμε ὅμως νὰ μὴ μᾶς μαρτυρήσῃ καὶ βέβαια θὰ τὸ κάμῃ πρόθυμα, γιὰ νὰ ξεπληρώσῃ τὴ χάρη ποὺ μᾶς χρωστᾷ. Φαντάζεσθε τώρα τί ἀγαλλίαση θὰ προξενήσουμε μ' αὐτὸ τὸν τρόπο σ' ὅλη τὴ Σικελία καὶ πόσα δῶρα θὰ λάβουμε; Ἔτσι, ἀντὶ γιὰ κακούργημα, κάνουμε μιά καλὴ πράξη, ποὺ κι' οἱ ἀνθρώποι θὰ μᾶς τὴν ἀνταμείψουν κι' οἱ θεοὶ θὰ μᾶς τὴ θυμηθοῦν.

Μιλοῦσε ἀκόμα αὐτός, ὅταν δευτέρως ἀρχισε νὰντιλέγῃ:

— Τί μᾶς ψάλλεις ἐκεῖ, ἀστόχαστε; Ἐμᾶς τώρα συμβουλευεῖς νὰ λυπηθοῦμε αὐτὴ, ποὺ οὔτε ὁ ἀντρας της δὲν τὴ λυπήθηκε παρὰ τὴ σκότωση μὲ μιά κλωτσιά; Κι' ἀπὸ πότε γίναμε καλοὶ; ἀπὸ τὴ στιγμή ποὺ ἀρχίσαμε νὰ νοίγουμε καὶ τάφους; Τέτοιες φιλοσοφίες δὲν τίς σκαμπάζω! Ἀλήθεια, ἡ γυναῖκα δὲν μᾶς ἔκαμε κανένα κακό· μπορεί ὅμως νὰ μᾶς κάμῃ τὸ μεγαλύτερο. Καὶ πρῶτα-πρῶτα, ἂν τὴ δώσουμε πίσω στοὺς δικούς της, ἔξει κανεὶς ἂν θὰ πιστέψουν τὸ παραμῦθι μᾶς κι' ἂν δὲν θὰ ὑποπτευθοῦν γιὰ ποιά αἰτία ζυγώσαμε δῶ-πέρα; Ἀλλὰ ἔστω· οἱ συγγενεῖς, γι' ἀγάπη της, μπορεί νὰ μᾶς χαρίσουν τὴν τιμωρία· οἱ ἀρχόντες ὅμως κι' ὁ λαὸς τῆς Συρακούσας θὰ φήσουν ποτὲ ἀτιμώρητους ἀνθρώπους ποὺ ἔσπασαν νόχτα ἓναν τάφο; Κάποιος θὰ λέγῃ τώρα πὼς μᾶς συμφέρει καλύτερα νὰ πουλήσουμε τὴν γυναῖκα, ποὺ γιὰ τὴν ὁμορφιά της θὰ βρῇ μεγάλη τιμὴ. Ναι, μὰ κι' αὐτὸ δὲν εἶναι ἀκίνδυνο. Γιατί οὔτε τὸ χρυσάφι ἔχει

φωνή, οὔτε τὸ ἀσήμι μπορεί νὰ μαρτυρήσῃ ἀπὸ ποῦ τὸ πήραμε. Κι' εὐκολα θὰ μπορούσαμε νὰ πλάσουμε γι' αὐτὰ μὴν ἱστορία. Λάφυρο ὅμως ποὺ ἔχει μάτια, αὐτὰ καὶ γλώσσα, πὼς μπορούμε νὰ τὸ κρύψουμε; Ἐπειτα, ἡ ὁμορφιά τῆς Καλλιρρόης δὲν εἶναι ὁμορφιά συνηθισμένης γυναίκας, γιὰ νὰ γελάσουμε κανένα πὼς τὴν ἀγοράσαμε σκλάβη. Ποιὸς θὰ τὴν ἰδῇ καὶ θὰ τὸ πιστέψῃ; Ἐγὼ λοιπὸν λέω νὰ τὴ σκοτώσουμε καὶ νὰ τὴν ἀφήσουμε δῶ-χάμω. Δὲν εἶναι φρόνιμο νὰ σέρνουμε μαζί μας ἓνα λάφυρο ποὺ κι' ἡ θέα του μονάχη θὰ μᾶς κατηγορή!

Πολλοὶ συμφώνησαν μὲ τὸν πρῶτο· ἄλλοι μὲ τὸν δεύτερο· ὁ Θήρωνας ὅμως οὔτε τὸν ἓνα ἐπιδοκίμασε οὔτε τὸν ἄλλον.

— Ἐσὺ, εἶπε, συμβουλευεῖς ἐπικίνδυνα, κι' ἐσὺ θέλεις νὰ χάσουμε ἓνα μεγάλο κέρδος. Ἐγὼ ὅμως θὰ προτιμοῦσα νὰ δώσω πίσω τὴν γυναῖκα παρὰ νὰ τὴ σκοτώσω. Λοιπὸν, οὔτε αὐτὸ θὰ κάμω, οὔτ' ἐκεῖνο· παρὰ θὰ τὴν πᾶω νὰ τὴν πουλήσω στὴν ξενιτιά. Ὅσο θὰ τὴν παζαρεύουμε, θάμαστε καὶ μεῖς μπροστά καὶ θὰ φοβᾶται νὰ μιλήσῃ· ὕστερα, ἅμα τὴν πουλήσουμε καὶ φύγουμε, ὡς μᾶς κατηγορήσῃ πίσω μας ὅσο θέλει. Καὶ τώρα ἔμπρός! Στὸ καὶ καὶ δρόμο. Κοντεύει νὰ ξημερώσῃ.

Περίσθησαν ὅλοι στὰ λόγια τοῦ ἀρχηγοῦ καί, ἀφοῦ ἔβαλαν στὸ πλοῖο καὶ τὴν Καλλιρρόη, ξεκίνησαν.

Τὸ ταξίδι τους στάθηκε λαμπρό· γιατί, ἀφοῦ δὲν πήγαιναν σὲ ὠρισμένο μέρος παρὰ ὅπου τοὺς ἔσπρωχνε τὸ κῶμα κι' ὁ ἄνεμος, κάθε καιρὸ τὸν εἶχαν πρίμο. Ἐπειτα δὲν ἀπάντησαν πουθενὰ καμμιά μεγάλη τρικυμία. Κι' ἀπορούσαν κι' οἱ ἴδιοι γιὰ τὴν τύχη τους.

Ὁ Θήρωνας παρηγοροῦσε μὲ λόγια τὴν Καλλιρρόη καὶ μὲ διάφορα ψέμματα προσπαθοῦσε νὰ τὴν ξεγελά. Ἐκείνη ὅμως καταλάβαινε πολὺ καλὰ τί λογὴς ἦταν οἱ σὺντηρες της καὶ καμινώταν πὼς τὰ πιστεύει ὅλα, ἀπὸ φόβο μὴ τὴ σκότωναν κιόλας, ἂν τὴν ἔβλεπαν νὰ γριεῖ καὶ νὰντιστέκεται. Καὶ μὲ τὴν πρόφαση πὼς τὴν πειράζει ἡ θάλασσα, σκεπάσθηκε ὅλη καί, κλαίγοντας, ἔλεγε μέσα της:

«— Σ' αὐτὴ τὴ θάλασσα, ἐσὺ, πατέρα, νίκησες μιά φορά τρακόσια ἀθηναῖκα καραβία· καὶ τώρα σοῦ ἀρπάζει τὴ θυγατέρα ἓνα καὶ μὲν μικρὸ καὶ δὲν μπορείς νὰ τῆς κάμῃς τίποτα! Μὲ σέρνουν στὴν ξενιτιά νὰ μὲ πουλήσουν σκλάβη ἑμένα, τὴν ἀρχοντοπούλα· καὶ ποιὸς ξέρει μὴν ἀγοράσῃ τὴν κόρη τοῦ Ἑρμοκράτη, τοῦ νικητῆ του, κανέναν πλούσιον Ἀθηναῖον;... Ἀχ, καλύτερα νάμηναι στὸν τάφο πεθαμένη! Μιά μέρα θὰ πέθαινε βέβαια καὶ θὰ θαδότην κοντά μου κι' ὁ Χαιρέας. Τώρα ὅμως, καὶ ζωντανὸι καὶ νεκροί, θάμαστε χωρισμένοι!»

Τέτοια συλλογιζόταν, κλαίγοντας πικρὰ ἡ Καλλιρρόη. Τὰ πλοῖα ὥστόσο περνοῦσε νησάκια καὶ πολιτεῖες μικρές· δὲν ἐξύγωνε ὅμως, γιατί οἱ κάτοικοι ἦταν φτωχοὶ καὶ τὸ φορτίο τοῦ ἤθελε πλούσιους. Τέλος ὁ-

ραξε κατάντικρυ στὴν Ἀττική, κοντὰ σ' ἓνα μικρὸ ἀκρωτήριο, ὅπου ἦταν πηγὴ μ' ἀφθονο καὶ καθαρὸ νερό, καὶ καταπράσινο λειβάδι. Ἐκεῖ ἔβαλαν τὴν Καλλιρρόη, νὰ ξανασάνῃ λίγο ἀπ' τὸ ταξίδι καὶ νὰ συνέλθῃ, γιατί πρῶτα-πρῶτα ἤθελαν νὰ κρατιέται ἡ ὁμορφιά της· κι' ὕστερα, μονάχοι, ἔκαμαν πάλι συμβούλιο γιὰ νὰ ἰδοῦν ποῦ ἔπρεπε νὰ πάνε.

— Ἐδῶ κοντὰ εἶναι ἡ Ἀθήνα, εἶπε κάποιος, μεγάλη πολιτεία κι' εὐτυχισμένη. Θὰ βροῦμ' ἐκεῖ πληθὸς ἐμπόρους καὶ πλούσιους, ἀπ' ὅλα τὰ μέρη τῆς γῆς. Κι' ὅπως, λένε, στὴν Ἀγορὰ βλέπει κανεὶς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ἔτσι καὶ στὴν Ἀ-

θήνα μπορεί κανείς να ιδῇ ὅλες τις πολιτείες μαζί.

Οἱ ἄλλοι συμπύνησαν πὺς ἔπρεπε νὰ πάνε στὴν Ἀθήνα· τοῦ Θήρωνα ὅμως αὐτὸ δὲν τοῦ ἄρεσε.

— Ἐσεῖς μόνο, τοὺς εἶπε, δὲν ἔτυχε νὰκούσατε ποτὲ γιὰ τὴν περιέρχεια τῶν Ἀθηναίων; Οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖ-πέρα εἶναι φλύαροι κι' ἀνγκατοσοῦριδες. Χίλιοι καταδότες θὰ μᾶς περικυκλώσουν στὸ λιμάνι, ρωτώντας νὰ μάθουν ποιοὶ εἴμαστε κι' ἀπὸ ποῦ φέρνουμε τὸ θησαυρὸ. Κακὲς ὑποψίες θὰ πάρουν γιὰ μᾶς οἱ κκοκομημένοι αὐτοί. Ἐπειτα ὑπάρχει ἐκεῖ ἓνας Ἀρείος Πάγος ποὺ δὲ χωρατεύει, κι' ἄρχοντες πιδ αὐστηροὶ ἀπὸ τύραννους. Περισσότερο κι' ἀπὸ τοὺς Συρακούσιους, πρέπει νὰ φοβόμαστε τοὺς Ἀθηναίους. Ἐγὼ λοιπὸν λέω πὺς ὁ καταλληλότερος τόπος γιὰ μᾶς εἶναι ἡ Ἰωνία. Γιατὶ καὶ πλοῦτος ὑπάρχει ἐκεῖ βασιλικός, ποὺ εἰσρέει ὁλοένα ἀπὸ τὴ μεγάλη Ἀσία, κι' ἄνθρωποι ποὺ γλεντοῦν καὶ χαίρουνται τὴ ζωὴ τους, χωρὶς νὰ ρωτοῦν γιὰ τίποτα. Ἐλπίζω μάλιστα νὰ βροῦμε στὴ Μίλητο καὶ μερικοὺς γνωστούς μου.

Ὅπως πᾶντα, ἡ γνώμη τοῦ Θήρωνα ἐνίκησε. Κι' ἀφοῦ πήραν νερὸ ἀπ' τὴν πηγὴ καὶ τροφίμα ἀπὸ κάποια πλοιάρια ποὺ βρῆκαν ἐκεῖ, ξεκίνησαν ἴσια γιὰ τὴ Μίλητο. Ἐφθασαν σὲ τρεῖς ἡμέρες κι' ἄραξαν σ' ἓναν ὄρμο ἐξοχικό, πολὺ κατάλληλο γιὰ τὸ σκοπὸ τους, ὡς ὀγδόντα στάδια ἀπὸ τὴν πόλη.

Ἐκεῖ ὁ Θήρωνας πρόσταξε νὰ βγάξουν ἔξω τὴν Καλλιρρόη, νὰ τὴ διασκεδάξουν καὶ νὰ τὴν περιποιοῦνται (ὄχι βέβαια ἀπὸ φιλανθρωπία παρ' ἀπὸ φιλοκέρδεια τῶκα-νε, σὰν ἔμπορος-περισσότερο παρὰ σὰ ληστής,) κι' αὐτὸς, πλίνοντας μαζί καὶ δυὸ συντρόφους, τοὺς πιδ ἱκανούς, ἔφυγε γιὰ τὴν πόλη.

Ἦθελε νὰ βρῇ ἐκεῖ ἄνθρωπο νὰ τοῦ πουλήσῃ τὴν Καλλιρρόη. Ἀλλ' αὐτὸ δὲν ἦταν τόσο εὐκολο, οὔτε μποροῦσε νὰ γίνῃ φανερὰ καὶ ἡσυχά, παρὰ κρυφὰ καὶ βιαστικά. Γιατὶ οὔτε σὲ πολλοὺς ἦταν δυνατό νὰ μιλήσῃ γιὰ τὴν ὁμορφὴ κοπέλλα, οὔτε σ' ἓνα, τὸν πρῶτο τυχόντα. Ἐπρεπε νὰ πετύχῃ κάποιον πλούσιο, ἄρχοντα, βασιλιά· κι' αὐτοὺς φοβόταν νὰ τοὺς πλησιάσῃ. Ἔτσι πέρασε ἡ μέρα χωρὶς νὰ κάμῃ τί-

ποτα. Κι' ἄρχισε νὰνυπαμονῇ καὶ νὰνησυχῇ. Τὴ νύχτα δὲν εἶχε ὑπνο, μόνον καθόταν ἄγρυπνος καὶ συλλογιόταν:

«— Ἀνόητος εἶσαι, Θήρωνα, ἔλεγε στὸν ἑαυτὸ του, νὰφῆνῃς τόσες ὥρες χρυσάφι κι' ἀσῆμι στὴν ἐρημιᾷ, σὰ νᾶσουν ἐσὺ ὁ μόνος ληστής. Δὲν ξέρεις πὺς κι' ἄλλοι γυρίζουν στὴ θάλασσα;... Ἐπειτα καὶ τοὺς δικούς σου πρέπει νὰ φοβάσαι, μὴ σ' ἀφῆσουν ἐδῶ καὶ τὸ σκάσουν μὲ τὸ θησαυρὸ. Γιατὶ δὲν πήρες βέβαια γιὰ βοηθοὺς καλοὺς ἄνθρώπους, ὥστε νὰ σοῦ εἶναι καὶ πιστοί, ἀλλὰ τοὺς χειρότερους ποὺ ἤξερες, ἴωρα κοιμήσου· μόλις ξημερώσῃ ὅμως, τρέξε στὸ καῖκι, ρίξε στὴ θάλασσα τὴν περιττὴ αὐτὴ γυναῖκα, καὶ μάθε στὸ ἔξῃς νὰ μὴν κρυβόχλῃς πράγματα ποὺ τόσο δύσκολα πουλιοῦνται!»

Μ' αὐτὴ τὴν ἀπόφαση κοιμήθηκε. Εἶδε ὅμως κάποιο ὄνειρο, ποὺ τὸ ἐξήγησε πὺς ἔπρεπε νὰ τὴν ἀναβάλλῃ. Καὶ μὲ ταραγμένη ψυχὴ, σηκώθηκε τὸ πρωῒ κι' ἄρχισε πάλι νὰ τριγυρίζῃ τὴν πόλη. Ὅταν κουράσθηκε, πρὸς τὸ βράδυ, κάθησε νὰναπκυθῇ ἀπέξω ἀπὸ ἓνα ἐργαστήρι. Ἐκεῖ εἶδε νὰ περνοῦν πληθος ἄνθρωποι, ἐλεύθεροι καὶ δοῦλοι, κι' ἀνάμεσα σ' αὐτούς, ἓνας ὥριμος ἄντρας μὲ πένθιμα φορέματα καὶ πρόσωπο σκυθρωπό. Ὁ Θήρωνας σηκώθηκε, — πάντα περίεργος ὁ ἄνθρωπος, — καὶ ρώτησε ἓναν ἀκόλουθο ποῖος ἦταν ὁ μυροφόρος ἐκεῖνος.

— Ἐνός θὰ εἶσαι βέβαια, τοῦ ἀποκρίθηκε ὁ ἀκόλουθος, ἡ θάρχεσαι ἀπὸ πολὺ μακριὰ, γιὰ νὰ μὴ γνωρίζῃς τὸν Διονύσιο, τὸ φίλο τοῦ Μεγάλου Βασιλιά, ποὺ εἶναι ὁ πιδ εὐγενής, ὁ πιδ πλούσιος κι' ὁ πιδ σοφὸς ἀπ' ὅλους τοὺς Ἴωνες.

— Καὶ γιατί φορεῖ μαύρα;

— Γιατὶ τοῦ πέθανε ἡ γυναῖκα του ποὺ τὴν ὁπεραγαποῦσε.

«Νὰ ποῖος θὰ μποροῦσε νὰ πάρῃ τὴν Καλλιρρόη; ἀφοῦ εἶναι πλούσιος κι' ἀγαπᾷ τόσο τις γυναῖκες!» συλλογίσθηκε ἀμέσως ὁ Θήρωνας. Καὶ ρώτησε τὸν ἀκόλουθο:

— Ἀμὴ σένα τί σ' ἔχει;

— Ἐμένα μ' ἔχει διευθυντὴ τῶν κτημάτων του, τῆς περιουσίας του ὅλης· τοῦ ἀντρέφω μάλιστα καὶ τὴ θυγατέρα, ποὺ ἡ δυστυχισμένη μάννα τῆς τὴν ἄφησε ὄρφανη ἀπὸ τόσο μικρούλα.

— Πὺς ὀνομάζεσαι;

— Λεωνᾶς.

— Καλὴ τύχη τόπερε, Λεωνᾶ μου, νὰ συναντηθοῦμε! Ἐγὼ εἶμαι ἔμπορος καὶ τώρα μόλις ἦρθα ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν· γι' αὐτὸ δὲν ξέρω τίποτ' ἀπὸ τὰ πράγματα τοῦ τόπου σας... Μιὰ Συθαρίτισσα, ἡ πιδ πλούσια κει-πέρα, εἶχε μιὰ ὁμορφότατη σκλάβαν, ποὺ τὴν πούλησε ἀπὸ ζήλεια καὶ τὴν ἀγόρασα ἐγὼ. Σοῦ προτείνω λοιπὸν νὰ τὴν πάρῃς ἐσὺ, εἴτε γιὰ νὰ τὴν κρατήσῃς στὸ σπίτι σου νὰ σοῦ ἀναβρέψῃ τὴ μικρή, — γιατί ἔχει κι' ἀρκετὴ παιδεία, — εἴτε, ἂν τὴ θεωρήσῃς ὄξιν, γιὰ νὰ τὴ χαρίσῃς

στὸν κύριό σου. Στοχάζομαι πὺς σὲ συμφέρει καλύτερα νὰχῇ ὁ Διονύσιος μιὰ ἐρωμένη δούλ' ἀγοραστὴ, παρὰ νὰ ξαναπαντρευθῇ καὶ νὰ δώσῃ τῆς ἀνθρωρεφτῆς σου μιὰ μητροιά.

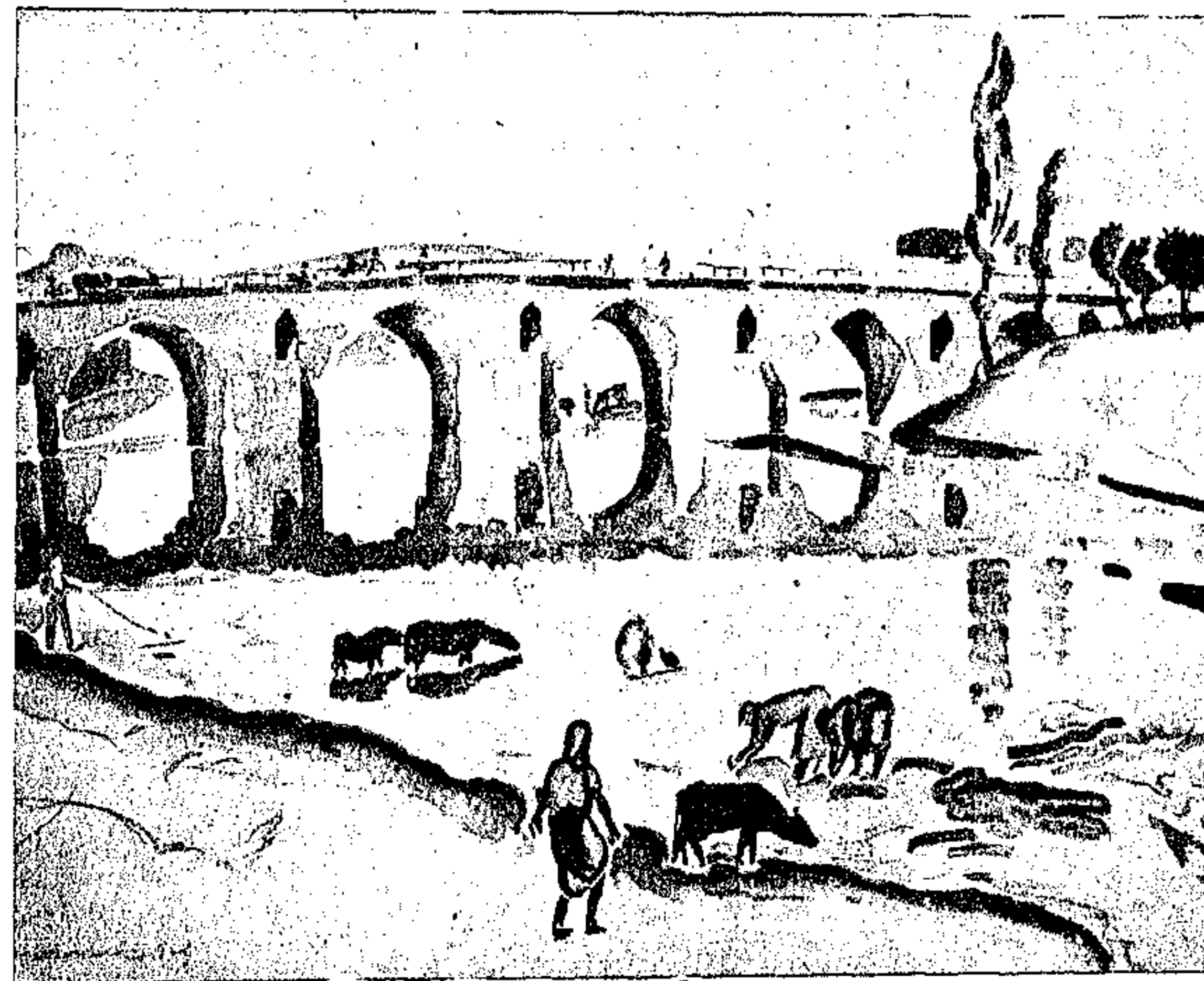
Μὲ χαρὰ τᾶκουσε ὁ Λεωνᾶς.

— Κάποιος θεός, εἶπε, σὲ στέλνει σὲ μένα γιὰ νὰ μ' εὐεργετήσῃς. Γιατὶ αὐτὸ ἴσα-ἴσα ποὺ ὀνειρεύομαι, μοῦ τὸ πραγματοποιεῖς. Ἐλα στὸ σπίτι νὰ σὲ φιλέψω καὶ νὰ τὰ πεῶμε. Ὅσο γιὰ τὴ γυναῖκα ποὺ λές, θὰ τὴν ιδῶ ἐγὼ καὶ θὰ κρίνω ἂν εἶναι νὰ τὴ χαρίσω στὸν κύριό μου ἢ νὰ τὴν κρατήσω γιὰ μένα.

(Ἀκολουθεῖ)

Μετὰρ. Χ.

ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΕΧΝΗ

Α. ΑΣΤΕΡΙΑΔΗ

ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΛΟΓΙΚΟΝ ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ ΤΟΥ ΒΕΛΙΓΡΑΔΙΟΥ

Ὅταν πρό τινων δεκαετηρίδων ὁ ἀείδιμος Krumbacher ἐξεδήλωσε τὴν ἐπιθυμίαν ν' ἀφιερῶσιν τὴν ζωὴν του εἰς τὴν ἔρευναν τοῦ περιφρονουμένου τότε Βυζαντινοῦ κόσμου, πάντες οἱ περὶ τὴν κλασσικὴν φιλογίαν ἀσχολούμενοι προσεπάθησαν πάσῃ δυνάμει νὰ τὸν ἀποστρέψωσι, λέγοντες ὅτι ματαιοπονεῖ ὁ ἐπιχειρῶν νὰ ἐρευνήσῃ περίοδον, ἣτις οὐδενὸς τὸ ἐνδιαφέρον προώρῃσται νὰ προκαλέσῃ.

Πόσον ἡ ἐκ προκαταλήψεως γνώμη αὕτη ἦτο ἐσφαλμένη ἀπέδειξεν ἡ γοργὴ ἔκτοτε διάδοσις τῶν Βυζαντινῶν σπουδῶν, ὡς ἄριστα δὲ ἐπεβεβαίωσε καὶ τὸ ἀπὸ τῆς 11ης μέχρι τῆς 16ης Ἀπριλίου ἐ. ἔ. ἐν Βελιγραδίῳ συνελθόν δεύτερον Βυζαντινολογικὸν συνέδριον.

Τριακόσιοι περίπου ἐκλεκτοὶ ἀντιπρόσωποι ὄλων σχεδὸν τῶν κρατῶν τῆς Ἑυρώπης, Γάλλοι, Γερμανοί, Ἀγγλοὶ, Ἰταλοὶ, Ἕλληνες, Ρῶσοι, Ἰσπανοὶ, Βούλγαροι, Πολωνοὶ, Αὐστριακοὶ, Γιουγκοσλαῖοι, Ρουμῖνοι, Τσεχοσλοβάκοι, Δανοὶ, Βέλγοι καὶ Οὐγγροὶ προσῆλθον εἰς Βελιγράδιον, διὰ ν' ἀποδείξουν ὅτι εἰς τὰς χώρας των σχεδὸν οὐδεὶς κλάδος τῆς Βυζαντινολογίας μένει ἀνεξερευνήτος. Καὶ ἦσαν ἀληθῶς ποικιλώτατα τὰ θέματα, ἅτινα ἀνεκοινώθησαν εἰς τὰ διάφορα τμήματα τοῦ συνεδρίου, ἦτοι τὸ τῆς Βυζαντινῆς γλώσσης καὶ φιλολογίας, τῆς Βυζαντινῆς ἱστορίας καὶ ἀρχαιολογίας τῆς Βυζαντινῆς ἐκκλησίας, τῶν σχέσεων τοῦ Βυζαντίου πρὸς τοὺς Σλαβούς καὶ τῶν σχέσεων τῆς Δύσεως πρὸς τὸ Βυζαντινὸν κράτος. Θὰ ὑπερέβαινε τὰ ὅρια τοῦ χώρου ὃν μοὶ πρέχει ἡ «Νέκ. Ἑστία», καὶ ἡ ἀπλὴ ἀπαρίθμησις πάντων τῶν θεμάτων, ἅτινα συνεζητήθησαν εἰς τὰ ἀνωτέρω τμήματα· τοῦτο μόνον ἀρκεῖ νὰ λεχθῇ, ὅτι ταῦτα ἦσαν τόσον πολλά, ὥστε οὐδὲ ἐν σχεδὸν κεφάλαιον τῆς ἱστορίας, ἀρχαιολογίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ ἢ τῶν σχέσεων τοῦ Βυζαντίου πρὸς τοὺς γείτονάς ἢ δυτικούς λαοὺς ἔμειναν ἀνεξέταστον.

Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ ἄς μοὶ ἐπιτραπῇ νὰ παρατηρήσω τὰ ἑξῆς. Σκοπὸς τῶν τοιούτων συνεδρίων εἶναι, φρονῶ, ἡ συζήτησις γενικῶν θεμάτων καὶ ἡ λήψις ὀρι-

σμένων περὶ αὐτῶν ἀποφάσεων, οὕτως ὥστε γενικὴ ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς αὐτῶν νὰ προέρχεται ὠφέλεια. Εἰς τὸ συνέδριον ἐν τούτοις τοῦ Βελιγραδίου, ὡς καὶ εἰς τὸ προηγούμενον τοῦ Βουκουρεστίου, ἀνεκοινώθησαν καὶ συνεζητήθησαν λεπτομερικὰ κυρίως θέματα, τῶν ὁποίων γινώσκω ὅτι ἠδύναντο νὰ λάβωσιν οἱ κύριοι σύεδροι τὰ εἰδικὰ Βυζαντινολογικὰ περιοδικὰ ἀναγινώσκοντες. Καὶ πρέπει πρὸς τιμὴν τῆς Ἑλλάδος νὰ ἐξαρθῇ, ὅτι ἐκ τῶν ὀλίγων συζητηθέντων γενικῆς φύσεως θεμάτων, τὰ περισσότερα προήρχοντο ἀπὸ εἰσηγήσεις Ἑλλήνων.

Τοὺς Ἕλληνας ἀναγνώστας βεβαίως θὰ ἐνδιαφέρῃ ἰδιαιτέρως νὰ μάθωσιν, ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἀνεπροσωπεύθη εἰς τὴν διεθνή αὐτὴν ἐπιστημονικὴν συγκέντρωσιν ἄριστα διὰ τῶν ἀνακοινώσεων τῶν Ἑλλήνων ἀντιπροσώπων κ. κ. Δ. Παπούλια, Φ. Κουκουλέ, Κ. Ἀμάντου, Γ. Σωτηρίου, Ι. Βογιατζίδου, Α. Ὁρλάνδου, Ι. Παπαδοπούλου, Δ. Κεραμοπούλου, Α. Κούζη, Ξεν. Σιδερλίδου, Θ. Βολίδου, Π. Φουρίκη, Α. Σιγάλα καὶ Μ. Λάσκαρη, ὧν τινες ἔλαβον ἰδιαιτέρως μέρος καὶ εἰς τὰς ἐπὶ διαφόρων θεμάτων ἐπιστημονικὰς συζητήσεις, συντελέσαντες εἰς τὴν διαλεύκανσιν αὐτῶν διὰ τῶν παρατηρήσεων των.

Μετ' εὐχαριστήσεως ἐπ' ἰσῆς θὰ πληροφορηθῶσιν οἱ ἡμέτεροι, ὅτι ἐν τῷ συνεδρίῳ, παρὰ τὴν Γαλλικὴν, Γερμανικὴν, Ἰταλικὴν καὶ Ρωσικὴν, ἠκούσθη καὶ ἡ γλῶσσα ἡμῶν, τῇ εἰσηγήσει τοῦ ἔχοντος τὴν τιμὴν νὰ χαράσῃ τὰς γραμμὰς ταύτας, ὅστις ὁπεσστήρην ὅτι ἐν συνεδρίῳ, οὗτινος τὰ μέλη κατ' ἐξοχὴν μὲ τὰ μεσαιωνικὰ Ἑλληνικὰ κείμενα ἀσχολοῦνται, θὰ ἔπρεπε ν' ἀκουσθῇ καὶ ἡ Ἑλληνικὴ.

Ἄς σημειωθῇ δ' ἐνταῦθα ὅτι οἱ σύεδροι παρέσχον εἰς τοὺς Ἕλληνας συναδέλφους των δείγματα ἰδιαιτέρας ἐκτιμήσεως, ἐκλέξαντες τινὰς ἐξ αὐτῶν καὶ προέδρους ὀρισμένων τμημάτων, ὡς λ. χ. τοῦ τῆς Βυζαντινῆς φιλολογίας τὸν κ. Φ. Κουκουλέν, τῆς Βυζαντινῆς ἱστορίας τὸν κ. Δ. Παπού-

λιαν, τῆς ἱστορίας τῆς Βυζαντινῆς ἐκκλησίας τὸν κ. Α. Ὁρλάνδον καὶ τοῦ τῆς Βυζαντινῆς ἀρχαιολογίας τὸν κ. Γ. Σωτηρίου.

Ἐν τῶν σπουδαιότατων ἀποτελεσμάτων τοῦ συνεδρίου ἦσαν καὶ αἱ ὑπὸ τῆς ὀλομέλειας τῶν συνέδρων κατὰ τὴν τελευταίαν γενικὴν συνέλευσιν ἐγκριθεῖσαι προτάσεις, ὧν αἱ πλεῖστοι ἐνδιαφέρουσιν ἰδιαιτέρως ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας. Οὕτω, κατ' εἰσήγησιν τοῦ γνωστοτάτου γλωσσολόγου κυρίου Ρ. Kretschmer, ἀπεφασίσθη ἡ ἐκδοσις Βυζαντινοῦ λεξικοῦ, τῇ ὕλικῇ βοηθεῖα τῶν διὰ τὸ Βυζάντιον ἐνδιαφερομένων κρατῶν καὶ τῇ πνευματικῇ συμβολῇ κυρίως τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Αὐστρίας, ἐπὶ τῇ βάζει σχεδίου τὸ ὅποιον θὰ ἐπεξεργασθῇ πενταμελὴς ἐπιτροπὴ ἀποτελεσθεῖσα ἀπὸ τοὺς κυρίους Ρ. Kretschmer, H. Pernot, A. Heisemberg, Φ. Κουκουλέν καὶ E. Darko.

Ἄς ἀντακινωθῇ δ' ἐνταῦθα παρεμπιπτόντως, ὅτι ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς περὶ τοῦ Βυζαντινοῦ λεξικοῦ ἀνακοινώσεως τοῦ κυρίου Kretschmer, εὐρὺς ὑπὸ τοῦ κυρίου Κουκουλέ ἐγένετο λόγος περὶ τοῦ ἐν Ἀθήναις ἐκδιδομένου Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ, τοῦ ὁποίου δείγματα δένειμεν οὗτος εἰς τοὺς συνέδρους, οἵτινες διαφόρους περὶ τοῦ ἔργου ἐζήτησαν πληροφορίας, ἐκφράσαντες τὴν χαρὰν των ἐπὶ τῇ προσεχεῖ ἐνάρξει τῆς ἐκτυπώσεώς του.

Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐπ' ἰσῆς συνεδρίαν, κατ' εἰσήγησιν τοῦ κυρίου Γ. Σωτηρίου, ἀπεφασίσθη νὰ ληφθῇ πρόνοια περὶ τοῦ ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Λάμπρου συγκροτηθέντος λευκώματος τῶν Ἑλλήνων αὐτοκρατόρων, ἡ δημοσίευσίς τοῦ ὁποίου πρόκειται νὰ προσφέρῃ πολυτίμους ὑπηρεσίας εἰς τοὺς Βυζαντινολόγους. Τρίτον, κατ' εἰσήγησιν τοῦ κυρίου Δ. Παπούλια, ἐνεκρίθη ἵνα συγκεντρωθῶσιν αἱ διάφοροι νομικαὶ πληροφορίες αἱ ὑπὸ τῶν ἐγγράφων καὶ τῶν Βυζαντινῶν συγγραφέων παραδιδόμεναι, ἵνα γίνῃ ἡ κατάλληλος ἀπὸ νομικῆς ἀπόψεως χρησιμοποίησις αὐτῶν καὶ τέταρτον, μετὰ πρότασιν τοῦ κυρίου Κουκουλέ, ἡ ὀλομέλεια τοῦ συνεδρίου ἀπεφάσισε ν' ἀπευθύνῃ θερμὴν παράκλησιν πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν, ὅπως ἐπεκτείνουσα αὕτη τὸ ὑπὲρ τῆς Νεοελληνικῆς λαογραφίας ἐπιδεικνυόμενον ἐνδιαφέρον, φροντίσῃ καὶ περὶ τῆς συστηματικῆς προαγωγῆς τῶν Βυζαντινῶν

λαογραφικῶν ἐρευνῶν, ὧν τὴν σπουδαιότητα οἱ σύεδροι ἀναγνωρίζουσιν.

Ἡ Ἑλληνικὴ ἀντιπροσωπεῖα εἶχε νὰ ὑπερникῇ καὶ τινὰς δυσκολίας. Ὡς ἔδραν δὴλα δὴ τοῦ τρίτου διεθνoῦς Βυζαντινολογικοῦ συνεδρίου ἐπεζητήτων πολλοὶ τῶν συνέδρων, ἀνεπισήμως, τὰς πρωτευούσας τῶν κρατῶν των κατόπιν ὅμως καταλλήλου ἐνεργείας τῶν Ἑλλήνων καὶ εὐμενεῶς πολλῶν συνέδρων ὑποστηρίξεως, γενικὴ ἐσχηματίσθη γνώμη ὅτι ὡς ἔδρα ἔπρεπε νὰ προτιμηθῇ ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν. Διὰ τοῦτο, εἰς τὴν κατὰ τὴν γενικὴν συνεδρίαν τὴν γενομένην ἐπὶ τῇ λήξει τῶν ἐργασιῶν τοῦ συνεδρίου, ὁ πρόεδρος τῆς Ἑλληνικῆς ἀντιπροσωπεῖας κύριος Δ. Παπούλιας εἶπεν εἰς μίαν στιγμὴν τῆς προσαγορεύσεώς του, ὅτι περιμένομεν τοὺς συνέδρους κατὰ τὸ προσεχές Βυζαντινολογικὸν συνέδριον τοῦ 1930 εἰς τὰς Ἀθήνας, γενικὴ ἐπηκολούθησεν ἐπιδοκιμασία, δι' ἀτελευτήτων χειροκροτημάτων ἐκδηλωθεῖσα.

Ὡς ἔδραν τοῦ τετάρτου συνεδρίου ἐζήτησεν ἔπειτα τὴν Σόφιαν ὁ Βούλγαρος ἀντιπρόσωπος, καθηγητῆς κύριος Ἰβάνωφ.

Τὸ κέρδος τὸ ὅποιον ἀπεκομίσαμεν πάντες ἐκ τῶν ἐπιστημονικῶν ἀνακοινώσεων ὑπῆρξε μέγα· ἀκόμη ὅμως μεγαλύτερον δέον νὰ θεωρηθῇ ἡ προσωπικὴ γνωριμία ἡμῶν μετὰ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν ἑθνῶν καὶ μάλιστα τῶν Ρουμάνων, Γιουγκοσλαβῶν καὶ Βουλγάρων, μεθ' ὧν ἐπανειλημμένως συνητηθήμεν καὶ πολλάκις ἀντηλλάξαμεν τὰς σκέψεις μας περὶ τῆς πνευματικῆς ἐπικοινωνίας τῶν ἑθνῶν μας.

Τὴν πόλιν τοῦ Βελιγραδίου, ἡ ὁποία μετὰ τὸν διεθνή πόλεμον σημαντικῶς ἐξελίσσει, δὲν ἔλαβον εὐκαιρίαν νὰ ἴδωμεν μεθ' ὅσων ἐπεθυμοῦμεν ἀνελθῶν τὸσον μεγάλη ἦτο ἡ ἀπασχόλησίς μας μετὰ τὰς ἐπισήμους δεξιώσεις καὶ τὰ ἐπίσημα δείπνα, τὰ ὅποια, χάριν τῶν συνέδρων, διοργάνωσεν ἡ φιλοφροσύνη τῶν Σέρβων.

Πρῶτος ἡ Α. Μεγαλειότης, ὁ βασιλεὺς τῶν Σέρβων, Κροατῶν καὶ Σλοβένων, ὅστις ἐτίμησε διὰ τῆς παρουσίας του τὴν ἐνάρξιν τῶν ἐργασιῶν τοῦ συνεδρίου, εὐηρεστήθη νὰ δώσῃ ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ τῶν ἀνακτόρων τοῦ συναυλίου, χάριν τῶν συνέ-

δρων, εἰς οὓς παρέβηκε καὶ πλεουσιώτατον τέτον. Ἡ ὁμιλία τοῦ ἀνακτοῦ μετὰ τῶν διαφόρων ἀντιπροσωπειῶν ἤτο ἐγκάρδιος, ἰδιαιτέρως δὲ ἡ μετὰ τῶν Ἑλλήνων ἀντιπροσώπων, μετ' ὧν ἐπὶ μακρὴν συνδιελέχθη, δειξας θαυμαστὴν γνῶσιν τῶν ἐν Ἑλλάδι Βυζαντινῶν ἀρχαιοτήτων. Τέτον ἐπ' ἰσῆς παρέβηκεν ἡ Σερβικὴ Ἀκαδημία τῶν Ἐπιστημῶν καὶ ἡ Ἑθνικὴ Ἑνωσις τῶν Σερβιδῶν κυριῶν, εἶδος τοῦ παρ' ἡμῖν Λυκείου τῶν Ἑλληνίδων, ἔπου αἱ κυρίαι ἐχόρευσαν ἔθνικοὺς χοροὺς καὶ ἐπέδειξαν διάφορα ἔργα τῆς Σερβικῆς ὕφαντικῆς καὶ κεντητικῆς. Δείπνα παρέβηκαν ἡ ὀργανωτικὴ ἐπιτροπὴ τοῦ συνεδρίου, ὁ Δήμαρχος Βελιγραδίου καὶ ὁ Ὑπουργὸς τῆς Παιδείας.

Εἰς ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας, πάντας σχεδὸν μαθητὰς τοῦ Βυζαντινοῦ φροντιστηρίου τοῦ Μονάχου, ἰδιαιτέραν εὐχαρίστησιν παρέσχε τὸ κοινὸν γεῦμα, εἰς ὃ, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ καθηγητοῦ κυρίου Α. Heisenberg, παρεκαθήσαμεν τριάκοντα σύνοδοι ἐκ διαφόρων πατρίδων, Ἕλληνες, Σέρβοι, Ρουμάνοι, Βούλγαροι, Γερμανοί, Ἰταλοὶ καὶ Οὐγγροί. Ἐνεθυμήθημεν ἐκεῖ πάντες παρελθούσας κοινὰς σπουδὰς καὶ μετ' εὐγνωμοσύνης ἐμνημονεύσαμεν τοῦ ἀοιδίμου κοινοῦ διδασκάλου Καρόλου Krumbacher, ὅστις τὸν σπέρειν αὐτοῦ, ὡς τὰ ἀποτελέσματα ἐδειξαν, ἐσπείρειν εἰς γῆν ἀγαθὴν.

Περὶ τῶν συγκεντρώσεων τούτων ὁμιλῶν, δὲν πρέπει νὰ παραλίπω καὶ τὴν ἐσπερίδα τῆς Ἑλληνικῆς ἐν Βελιγραδίᾳ πρεσβείας, εἰς τὰς αἰθούσας τῆς ὁποίας ὁ φιλοφρονέστατος πρεσβευτὴς μας κύριος Πελοχρονιάδης μᾶς ἔκαμε νὰ διέλθωμεν εὐχαρίστους ὥρας ἐν μέσῳ τῆς μικρᾶς ἐν Βελιγραδίᾳ Ἑλληνικῆς παροικίας, ὡς καὶ τὸ μεγαλοπρεπὲς τέτον, τὸ ὁποῖον παρέβηκεν ἐν ὀνόματι τῆς ἐν Ἀθήναις Ἑταιρείας τῶν Βυζαντινῶν Σπουδῶν ὁ σύμβουλος αὐτῆς κύριος Βασίλειος Λαμπίρης. Πάντα τὰ ἐν Βελιγραδίᾳ παρόντα ἐπίτιμα μέλη τῆς Ἑταιρείας, πάντες οἱ Ἕλληνες καὶ ἐκλεκτοὶ Βυζαντινολόγοι ξένοι, περίπου ἑκατόν, ἐτίμησαν τὸ εἰς τὰς αἰθούσας τοῦ Palace Hôtel δοθὲν τέτον, τὸ ὁποῖον παρέσχεν εἰς τοὺς Ἕλληνας εὐκαιρίαν νὰ ἐπικοινωνήσωσιν ἀπαξ ἔτι μετὰ ἐκλεκτῶν φίλων τῆς Βυζαντινολογίας καὶ τῆς Ἑλλάδος.

Αἱ ἐργασίαι τοῦ συνεδρίου ἔληξαν τὸ Σάββατον 16ην Ἀπριλίου, τὴν δ' ἐπομένην πρωΐ, κατὰ τὰς 6 καὶ 6 1/2, δύο πολυτελέστατοι συρμοὶ ἀνεχώρουν ἐκ τοῦ κεντρικοῦ σταθμοῦ τοῦ Βελιγραδίου, διὰ νὰ μεταφέρωσι τοὺς συνέδρους εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς νατοῦ Σερβίας, πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν διαφόρων Βυζαντινῶν μνημῶν αὐτῆς. Κατὰ τὸ ταξίδιον, τὸ ὁποῖον διήρκεσεν ἐπὶ πενθήμερον, καὶ κατὰ τὸ ὁποῖον διετρέξαμεν ἐδάφη εὐφροσύνης καὶ καλῶς καλλιεργημένα, ἐπεσκέψθημεν, συντόμως ἐξηγούντων τῶν Σέρβων, τὴν ἱστορημένην μανὴν τῆς Ραβάνιτσας, κτίσμα τοῦ 15 αἰῶνος· τὴν ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Κουμανόδου μνημὸν τοῦ Ναγκορίτσιν, τοῦ 14 αἰῶνος, τὴν ἀρίστην πικρὴν ἀπὸ ἀπόψεως ἀρχιτεκτονικῆς καὶ τέχνης τῶν τοιχογραφιῶν, αἱ ὁποῖαι φέρουσιν Ἑλληνικὰς ἐπιγραφάς· τὸ πεδῖον τῆς μάχης τοῦ Κουμανόδου, ὅπου κατὰ τὸ 1912 ἐγένετο ἡ γνωστὴ τριήμερος μάχη μεταξὺ Τούρκων καὶ Σέρβων· τὴν κατὰ τὴν Πρίστιναν μνημὸν τῆς Γκρατσάνιτσα, τοῦ 14 ἐπ' ἰσῆς αἰῶνος, ἱστορημένην, φέρουσιν αὐτὴν καὶ μνημὸν, ἐν τῇ προῖσει, τὴν εἰκόνα τοῦ κατὰ τὸν 18 μ. Χ. αἰῶνα ἀκμάζοντος μητροπολίτου Θεσσαλονίκης Εὐσταθίου, τοῦ ἀγίου μετὰ θάνατον ἀνακηρυχθέντος· τοὺς ἀρχαίους Στόβους, ἐνθα ἀπεκαλύφθη τμήμα τοῦ ἐπὶ τῶν Ρωμαϊκῶν χρόνων κτισθέντος, θεάτρου καὶ ἐρείπια Χριστιανικῶν βασιλικῶν, ἐκ μίαις τῶν ὁποίων ἀφίζονται ἀξιολογώτατα ἀρχιτεκτονικὰ τμήματα εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἀναγόμενα, καὶ τέλος τὴν πόλιν τῶν Σκοπίων, ἡ ὁποία ἔχει καὶ Σερβικὸν Πανεπιστήμιον.

Ὁφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ἡ διοργάνωσις τοῦ συνεδρίου ὑπῆρξεν ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἀψογος, μεγάλα δ' αἱ περιποιήσεις, ὡς ἐπεδαφίλευσαν οἱ Σέρβοι, ἐπίσημοι καὶ μὴ, πρὸς πάντας τοὺς συνέδρους, ὧν τὴν ἐν Σερβίᾳ διαμονὴν κατέστησαν λίαν εὐχάριστον. Διὰ τοῦτο δίκαιοι ἦσαν οἱ ἔπαινοι καὶ ἐγκάρδιοι αἱ εὐχαριστίαι αἱ ἀπευθυνθεῖσαι ὑπὸ τῶν διαφόρων ἀντιπροσωπειῶν κατὰ τὰ δείπνα πρὸς τε τὸν βασιλέα, τὴν Κυβέρνησιν καὶ τὴν διοργανωτικὴν τοῦ συνεδρίου ἐπιτροπὴν, ἧς ψυχὴ ὑπῆρξεν ὁ γενικὸς γραμματεὺς τοῦ συνεδρίου καὶ καθηγητὴς τῆς Βυζαντινῆς φιλο-

λογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Βελιγραδίου κύριος Δραγουτίν Ἀναστασεβίτς.

Ἐννοεῖται ὅτι ἡ ἐπιτυχία τοῦ ἐν Βελιγραδίᾳ Βυζαντινολογικοῦ συνεδρίου ἐπιβάλλει μεγάλας ὑποχρεώσεις εἰς ἡμᾶς, οἵτινες ἐρχόμεθα μετὰ τοὺς Σέρβους. Πρέπει ἀπὸ τοῦδε νὰ κατανοήσωμεν ὅτι δὲν ἀρκοῦσιν οἱ λόγοι πρὸς ἐπιτυχίαν ἐνὸς συνεδρίου, τὸ ὁποῖον προῶρισται νὰ συγκεντρώσῃ πλείστους ἀντιπροσώπους ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τοῦ κόσμου, οὐδὲ μᾶς σήζει ἡ πολυπλοκότης τῆς χώρας ὑπαρξίς μνημείων καὶ πηρὰδόσεων, δι' ὧν τόσον στενῶς συνδεθῶμεθα μετὰ τὸ ἄμεσον παρελθὸν μας. Εἶναι

ἀνάγκη ἀπὸ τοῦδε νὰ ληφθῇ πρόνοια περὶ διευκολύνσεως τῶν μέσων συγκοινωνίας μετὰ τοὺς τόπους ἐνθα ὑπάρχουσιν Βυζαντινὰ μνημεῖα· νὰ τοποθετηθῇ εἰς χῶρον κατάλληλον τὸ Βυζαντινὸν ἡμῶν μουσεῖον· νὰ συζητηθῇ τίνες συλλογαὶ εἰκόνων θὰ ἐπιδειχθῶσιν εἰς τοὺς ξένους· ν' ἀρχίσῃ νὰ γίνεταί σκέψις περὶ τοῦ λευκώματος, ἐν τῷ ὁποίῳ θὰ δίδεται δι' εἰκόνων ἰδέα τῶν ἐκλεπτοτέρων ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα Βυζαντινῶν μνημείων· νὰ ὁρισθῇ εἰς τίνες ἀκριβῶς τόποι καὶ πῶς θὰ γίνουσι ἐκδρομαὶ μετὰ τὴν λήξιν τοῦ συνεδρίου· τίνες παραστάσεις καὶ θεήματα θὰ δοθῶσιν ἐπ' εὐκαιρίᾳ τοῦ συνεδρίου, καὶ πολλὰ ἄλλα, εἰς τὰ ὁποῖα ἐν καιρῷ θὰ ἐπανέλθωμεν.

ΦΑΙΔΩΝ ΚΟΥΚΟΥΛΕΣ

ΜΙΑ ΟΜΙΛΙΑ ΣΤΟ ΛΥΚΕΙΟ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΔΩΝ

Ο ΣΟΛΩΜΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΓΥΝΑΙΚΕΣ (*)

Ὁ Σολωμὸς αἰσθάνθηκε τότε δύο μεγάλες λύπες μαζί: Μία γιὰ τὸν θάνατον τῆς καλῆς τοῦ φίλης, καὶ μία γιὰ τὸν ἄλλο θάνατον τοῦ προσπαθοῦσε νὰ δώσῃ στήν ὑπόληψίν της, στήν τιμὴ της, ἡ συκοφαντία τοῦ κόσμου. Γιατί ὁ κόσμος ἐξηγοῦσε ὅπως ᾔθελε τὴν αὐτοκτονίαν. Δὲν μπορούσε νὰ πιστέψῃ πῶς τὴν προκάλεσε ἕνας πόθος ἀγνός καὶ ἀπραγματοποίητος. Τὸν πόθον αὐτὸν τὸν θεωροῦσε παράνομον πραγματοποιημένο. Τοῦ κάκου οἱ γιατροὶ, ποὺ ἔκχμαν τὴν νεκροφίαν, πιστοποιοῦσαν τὴν ἀνέγχιτην ἀρετὴν τῆς κόρης. Ὁ κόσμος ἐξακολουθοῦσε νὰ δυσπιστῇ. Ἡ Φαρμακωμένη εἶχε βέβαια καὶ ὑπερκασιπῆς ποὺ ἀγωνίζονταν νὰ πείσουν τοὺς κατηγοροῦς. Ἀλλὰ ἡ ἀρετὴ της ἐσυζητεῖτο στὴ ζωνή, τὴν εὐαίσθητον, τὴν εὐκόλῃ παθαινομένην ἐκείνην κοινωνίαν· καὶ ὅσοι ἦσαν πῶς ξένοι στὴν ὑπόθεσιν, δὲν ᾔθεσαν μὲ ποῖο μέρος νὰ συνταχθοῦν. Στὴν ψυχολογικὴ αὐτὴ στιγμή, στιγμή δισταγμοῦ, ἀμφιβολίας, ἀστραψε σὺν κεραυνῷ ἀπὸ θυμωμένο οὐρανὸν, τὸ μεγαλόπνευστο ἔλεγετο τοῦ Σολωμοῦ. Ὁ ποιητὴς ἐδῶκεν ὅχι ἀπλῶς νὰ θρηνησῇ, ἀλλὰ νὰ

ὑπερασπισθῇ τὴν συκοφαντημένην τοῦ φίλη. Τὸ τραγοῦδι τῆς Φαρμακωμένης τυπώθηκε σὲ ἡμίφυλλον καὶ μοιράσθηκε, ὅπως καὶ σήμερ' ἀκόμη συνειθίζεται στὴ Ζάκυνθο νὰ βγαλῇ ἕνα παμπλὲ, ὅταν κάποιος ἐκτακτο γεγονός συγκινήσῃ τὴν δημοσίαν γνώμην; Ἡ ἐκφυλοφύρησε ἀπλῶς σὲ λίγα ἀντίγραφα καὶ διαδόθηκε ἀπὸ στόμα σὲ στόμα, ὅπως ἦταν συνηθέστερον ἐκεῖνο τὸν καιρὸν; Δὲν τὸ ξέρομε. Ξέρομε μόνον ὅτι ἡ ἐντύπωσις ἦταν καταπληκτικὴ. Ἀμέσως, τὴν ἰδίαν μέραν, τὸ ρεῦμα ὅλο ἐγύρισε ὑπὲρ τῆς Φαρμακωμένης. Τὰ στόματα τῶν κατηγορῶν ἐγείναν στόματα θρυμνωτῶν. Ὁ ποιητὴς ἀπαθεώθηκε γιὰ δευτέρην φορά, — ἡ πρώτη ἦταν ὅταν ἐδῶκεν τὸν Ὑμνον στὴν Ἐλευθερίαν, — καὶ ὁ τῆς κόρης πολυδάκρυτος ἡρώϊδας, ποὺ πέθανε ἀγνή γιὰ νὰ διατηρήσῃ τὴν ἀγνότητά της, ἦταν γιὰ μέρες προσκύνημα σκεπασμένο μὲ βουνὰ ἀπὸ λουλούδια.

Ἡ Μαριέττα Παπαγεωργοπούλου ἦταν, καθὼς εἶδαμε, φίλη τοῦ Σολωμοῦ στὰ νιάτα του. Ἡ Φραγκίσκα Φρατζερ, ἐκείνη ποὺ τοῦ ἐνέπνευσε τὸ περίφημον ἐπίγραμμα ποὺ εἶπαμε στὴν ἀρχή, ἦταν ὁ θαυμασμός, τὸ

(*) Συνέχεια καὶ τέλος, βλ. σελ. 77.

ἀνατρίχιασμα λέγει ὁ Παλαμᾶς, τῶν γηραιῶν του. Κόρη τοῦ Ἀγγλου φίλου τοῦ Ἰωάννου Φραιζερ, γενικοῦ γραμματέως τῆς Ἀρμοστείας, τὴν ἐδλεπε στὴν Κέρκυρα νὰ περνᾷ σὺν ὀπτασία στὸ ἀνοικτό της ἀμάξι, λεπτὴ, ξανθὴ, γαλανή, κίθερόπλαστη, λευκοφόρα, μὲ σωρὸ λουλούδια στὴν ἀγκυλιά. Ἦν τῷ μεταξύ εἶχε γνωρίσει, θαυμάσει ἢ καὶ ἀγαπήσει ἔτσι ἀπὸ μακριὰ μερικές ἐκτακτὲς γυναῖκες. Ἀναφέρεται, παραδείγματος χάρι, ἡ κυρία Γρασσέτη, ζακυνθινή, κόρη Καρδελά, δευτέρα σύζυγος τοῦ σοφοῦ αὐτοῦ Ἰταλοῦ, ποὺ ὁ Σολωμὸς τὴν ἐλάτρευε χρόνια πολλά. Ἰσως μάλιστα νὰ ἦταν ὁ δυνατότερος, ὁ βαθύτερος ἔρως του ἴσως νὰ ἦταν αὐτὴ «ἡ Γυναίκα μὲ τὸ Μαγνάδι» ποὺ θὰ ἴδουμε στὸ τέλος. Ἐπειτα ἡ Ἀλίκη Οὐάρδ, Ἀγγλίδα καὶ αὐτὴ στὴν Κέρκυρα, καθὼς καὶ μιὰ κόρη Δομενεγλίνη, στὴ Ζάκυνθο, ἐκτάκτου ὠμορφιάς, ποὺ ὁ θαυμασμός της ἐστοίχισε στὸ νεαρὸ κόντε ἓνα μπάτσο ἀπὸ τὴ βάργιά της· μολοντί τὸ ἀνέκδοτο, ὅπως τὸ διηγείται ὁ Δε-Βιάζης, δὲν μοῦ φαίνεται καὶ τόσο αὐθεντικό. Ὁ Σολωμὸς, λέγει, ἦταν οἰκεῖος τῆς εὐγενοῦς οἰκογενείας Δομενεγλίνη. Ἡ κόρη της, ὅπως καὶ ὅλη αὐτὴ ἡ οἰκογένεια, ἐφημιζέτο γιὰ τὴν ὠμορφιά της· ὁ ποιητὴς ὅμως δὲν τὴν εἶχε ἰδῇ ποτέ, γιατί τὸν καιρὸ ἐκεῖνο δὲν συνηθίζετο πολὺ νὰ παρουσιάζωνται στοὺς νέους τὰ κορίτσια. Μιὰ μέρα, ποὺ ἐπῆγε ὁ Σολωμὸς νὰ ἐπισκεφθῇ τὸν φίλο του καὶ ἐπερίμενε μόνος σ' ἓνα σαλόνι, ἀκουσε ἀπὸ τὸ διπλανὸ δωμάτιο νὰ παίζουν πιάνο. Ἀνοίγει τότε σιγὰ-σιγὰ τὴν πόρτα, κρυφοκυττάζει καὶ μένει ἐκστατικὸς μπροστὰ στὸ πρωτόφαντο θαῦμα ποὺ τοῦ παρουσιάσθηκε. Ἐξαφνα, στὴν ἐκτασή του, τοῦ ἔρχεται ὁ μπάτσος. Ἦταν ἡ βάργιά ποὺ τοῦ ἔλεγε θυμωμένη:

— Τί εἶναι ἐφτοῦνα, κόντε; Δὲ ντρέπεται νὰ παραμονεύῃς τὴν ἀρχοντοπούλα; Ὁ Σολωμὸς χαμήλωσε τὰ μάτια χωρὶς λέξη, καὶ κατόπι διηγῆθη στὸ φίλο του Δομενεγλίνη τὸ ἐπεισόδιο, γιὰ νὰ ἐπαινέσῃ τὴν διαγωγή τῆς πιστῆς βάργας.

Ἀλλ' ἀπ' ὅλες αὐτὲς τίς γυναῖκες, καὶ τίς ἄλλες ποὺ γνώρισε στὴ ζωὴ του ὁ Σολωμὸς, μὲ καμμιὰ δὲν ἐδέθηκε στενότερα, ὀλιώτερα; Ὑπάρχουν δυὸ μαρτυρίες ἀντίθετες. Ἡ μιὰ τοῦ Κερκυραίου λογιῶν Πέ-

τρου Κουαρτάνου, ποὺ τὴν παραδέχεται, ὡς φαίνεται, καὶ ὁ Γεώργιος Καλοσγοῦρος, — ὁ σχολιαστὴς καὶ μεταφραστὴς τῶν Ἰταλικῶν ποιημάτων τοῦ Σολωμοῦ, — εἶναι ὅτι ὁ ποιητὴς μας ὄχι μόνον τυπικῶς ἀγάμος πέρασε ὅλη του τὴ ζωὴ, ἀλλὰ καὶ ἄγνός, παρθενικὸς κατέβηκε στὸν τάφο. Ἡ δευτέρα, τοῦ Σπυρίδωνος Δε-Βιάζη, εἶναι ὅτι ὁ Σολωμὸς εἶχε κάποτε καὶ μιὰ ἐρωμένη, στὴν πατρίδα του, καὶ ὅτι ἀπέκτησε μάλιστα ἀπ' αὐτὴ μιὰ κόρη ποὺ τοῦ ἐμοιάζε πολὺ. Ἐτυχε κάποτε ν' ἀκούσω, στὴ Ζάκυνθο, τὸ μακαρίτη Δημήτριο Μάτεσι, γυιὸ τοῦ ποιητοῦ Ἀντωνίου Μάτεσι, ἐκείνου ποὺ ἔγραφε τὸν «Βασιλικὸ» καὶ ἦταν φίλος τοῦ Σολωμοῦ, νὰ ἐπιβεβαιώνει αὐτὴ τὴ φήμη. Τὴν ἐπιβεβαιώνει ἀκόμη καὶ κάποιον ποίημα τοῦ Σολωμοῦ, νεανικὸ, τὸ γνωστὸ «Κάκιωμα», ποὺ τὸ ἔγραψε, καθὼς φαίνεται, ὅταν τὰ χάλασε μ' αὐτὴ τὴν ἐρωμένη καὶ τὴν ἐγκατέλειψε μὲ τὸ παιδί της, τὸ παιδί τους, ποὺ γι' ἀγάπη αὐτοῦ τοῦλάχιστο θὰ τοῦ μνηνοῦσε ἢ δυστυχισμένη ἐκείνη νὰ γυρίσῃ:

Πλέον δὲν ἔρχομαι στὸ βρέφος
ὁραιότητες γεμάτο
Σὺν τριαντάφυλλο δροσῖτο
Ὅπου ἀνοίγει ἀγερνὸ.

*Ὁχι, πλέον δὲν θέλω νὰρθῶ
Ὅτε ἂν ἔξαφνα ἀρχινῶ
Λυπηρὰ νὰ τραγουδῶ
Τὴ Βοσκούλα στὸ βουνό. (*)

Ὅτε ἂν ψάλλοντας τὸ ἴδουνε
Τὸν πατέρα του νὰ δέξῃ
Καὶ τὰ δάκρυα νὰ σπρουγγίξῃ
Μὲ τὸ χέρι τὸ μικρό.

Μόνον ἂν τὸ πάρῃ ἡ μοῖρα
Καὶ στενέψῃ ἐμὲ νὰ κλίνω,
Τότες ἔρχομαι καὶ δίνω
Ἐνα φίλημα καὶ ἐγώ.

Ἀλλὰ καὶ ἡ φήμη μπορεῖ νὰναι ψεύτικη, καὶ τὸ σκληρὸ αὐτὸ ποίημα γραμμένο γιὰ λογαριασμὸ κάποιου φίλου, ἢ ἔτσι μιὰ ἀπλὴ φαντασία. Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι καὶ ἀληθινὴ ἂν ὑποτεθῇ ἡ νεανικὴ αὐτὴ σχέση τοῦ μεγάλου Ἰδανιστοῦ, πρέπει νὰ τὴν παραδεχθῶμε ὡς τὴ μόνη τῆς ζωῆς του. Ὁ Σολωμὸς ἀγαποῦσε τίς ὥραιες του καὶ

(*) Ἐνὰ ποίημα τοῦ ἴδιου: «ὁ θάνατος τοῦ Βοσκού».

τίς καλὲς του πλατωνικά καὶ ἔζησε ὡς τὸ τέλος σὺν ἀσκητῇ. Ἀντίθετα πρὸς τὸν ἀδελφὸ του, ποὺ ἐφημιζέτο γιὰ φιλήδονος, ὁ ποιητὴς μας, ἀπορροφημένος ἀπὸ τὰ μεγάλα του τὰ ἰδανικά, βυθισμένος στοὺς πνευματικούς του κόσμους, εἶχε ἀποκοιμῆσαι μέσα του τὸν πόθο τῆς ὕλης, ὅπως, — τὸ θυμίζει ὁ κ. Μαρῖνος Σιγοῦρος στὸ ἀρθρο του «ὁ Σολωμὸς στὴν Κέρκυρα», — καὶ πολλοὶ ἄλλοι διανοητικοί, ὁ Νεύτων, ὁ Κάντιος, ὁ Πασχάλ καὶ, σὲ μεγάλο μέρος τῆς ζωῆς του, ὁ Μολιέρος. Αὐτὸς ποὺ περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον ποιητὴ ἐξύψωσε καὶ ἐξιδανίκευσε τὴ Γυναίκα, τὴν ἐγνώρισε καὶ τὴ χάρηκε λιγώτερο. Ὁ Παλαμᾶς, σὺν πρόλογο τῶν Ἀπάντων, λέγει: «Ἡ ἀντικειμενικὴ φαντασία τοῦ Σολωμοῦ καθαρὰ δείχνεται στὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο παρουσιάζει τὴ γυναῖκα στὸ ἔργον του. Ἀπὸ τὰ πειὸ νεανικά του τραγουδιὰ, ὡς τὰ πειὸ καλοδεμένα του μεταφυσικά κομμάτια, ἂν ἐξαιρέσουμε ἓνα-δυὸ, ἀσήμαντα σχεδόν, ἡ Γυναίκα δὲν φανερώνεται μέσα του μὲ λυρισμὸ καθάριο· πάντα μὲ κάποιον ἐπικὸ ἢ δραματικὸ τόνο, ξεχωρισμένο ἀπὸ τὸ ἐγὼ του. Τίποτα ποὺ νὰ μοιάζῃ προσωπικὴ ἐξομολόγησις. Ὅμως καὶ ἔτσι, ὕμνος αἰσθηματικὸς καὶ συγκινητικὸς ἀναδίδεται πρὸς τὴν ὠμορφίαν καὶ τὴν ἰδέαν τῆς Γυναίκης, ἀπὸ τοὺς ἀπλούστερους καὶ παθητικώτερους στίχους τῆς «Ἀγνώστης» καὶ τῆς «Φαρμακωμένης», ὡς τὰ σημαντικὰ ποιήματα τῆς δευτέρας ἐποχῆς του, τὰ μυστικά καὶ μουσικά...» Καὶ ὁ Γεώργιος Καλοσγοῦρος, σὺν πρόλογο τῆς μεταφράσεώς του τῶν Ἰταλικῶν ποιημάτων του: «Ὁ Σολωμὸς, ποὺ ἀγάπησε τόσο τὸν Σίλλερ, τὸν ἀκολούθησε καὶ στὴν ἐξαιρετικὴ τάση ποὺ αὐτὸς ἔδειξε, νὰ κλείσῃ τάχιώτερα νοήματα καὶ αἰσθημάτων τῆς ψυχῆς του στὴ γυναῖκα καὶ τοῦτο ἐπειδὴ στὸ χαρακτήρα της, ὅπως λέγει ὁ Ἑγελος, ξανόλεται καὶ παρουσιάζεται τὸ συμπέρασμα τοῦ σωματικοῦ καὶ τοῦ ὕψους... Ἄν εἶχαμε ὅλο τὸν «Πόρφυρα», ἂν εἶχαμε τὰ ἐλεγεία τῆς «Ροδόσταμο» καὶ τῆς «Πέρση» τελειωμένα καὶ αὐτά, ἂν εἶχαμε καὶ τῶν «Ἐλεύθερων Πολιορκημένων» τὸ μέρος τῆς Μάρθας, θὰ μπορούσε νὰ καυχῆθῃ καὶ τὸ ἔθνος μας πῶς ἔχει τὸν Σίλλερ του.»

Γιὰ νὰ ἐπικυρωθοῦν ὅλ' αὐτά, ἂς ρίξω-

με μιὰ ματιὰ στὰ ἐρωτικά πρωτα-πρωτα καὶ τὰ ὀπρωδῆποτε σχετιζόμενα μὲ τὴν Γυναίκα ποιήματα τοῦ Σολωμοῦ. Ἀλήθεια, τίποτα, ἢ σχεδὸν τίποτα, ποὺ νὰ μοιάζῃ μὲ καθαρὴ, προσωπικὴ ἐξομολόγησις. Δὲν ἔχουμε, σὺν ἐξαιρέσεις, παρὰ τὸ ἀφελές-στον καὶ πασίγνωστο ἐκεῖνο στὴν Ἀνθοῦλα:

Ἀγάπησέ με, Ἀνθοῦλα μου, γλυκεῖά χορσὴ μου
[ἐλπίδα,
Καθὼς καὶ ἐγὼ σ' ἀγάπησα τὴν ὥρα ποὺ σέ εἶδα.]

καὶ τὸ «Ἐῖς κόρην ποὺ ἀναίρεφετο μέσα στὸ Μοναστήρι», ἐμπνευσμένο βέβαιον ἀπὸ τὸν περίφημο ζακυνθινὸ Παρθενώνα, — τὸ μεσαιωνικὸ Μοναστήρι, ὅπου ἄλλη φορὰ περιώριζαν τὰ προστάτεια ἢ ἐπικινδύνως ἐρωτευμένα κορίτσια, καὶ ποὺ κάθε νέος Ζακυνθινὸς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὅταν περνοῦσε κ' ἐδλεπε τοὺς πανύψηλους ζοφεροὺς, τυφλοὺς καὶ μυστηριώδεις ἐκείνους τοίχους του, ἐπλαττε ὄνειρα ἀνάλογα μὲ τὴν ιδιοσυγκρασία του. Ἀλλ' ἀκούστε τί εὐγενικό, ἀγνὸ καὶ ἀθῶον εἶναι τὸ ἐρωτικὸ ὄνειρον τοῦ Σολωμοῦ, ἀπέξω ἀπὸ τὸ Μοναστήρι:

Μοναστηρήσια μου ὁμοιορρη, ἐδῶ εἰμαι καὶ κυτ-
[τάω,
Πρόβαλε καὶ στὰ κάγκελα νὰ ἴδῃς ποὺ τραγου-
[δάω.
Βγαίνει γιὰ σὲ γλυκύτατος ἀπ' τὴν καρδιά μου
(ὁ στίχος,
"Ὅς τὸν ἀφίνη νὰ περᾷ καὶ ὡς μὴ ζηλεύῃ ὁ
[τοῖχος!
Πᾶμε νὰ φύγωμ ἂν μπορῇς· ἔλα νὰ σὲ φιλήσω,
Μὲ τὸ φίλικον μοναχὰ τὴ φλόγα μου θὰ σβύσῃ.

Ὅσο γιὰ τ' «Ὀνείρον»:

(Ἄκου ἔν ὄνειρον, ψυχὴ μου
Καὶ τῆς ὁμορφιάς θεά:
Μοῦ ἐφαινόταν ὅπως ἦμουν
Μετ' ἑσένα μιὰ νυχτιά.)

καθὼς καὶ γιὰ τὸν «Πόθο» τῆς ζακυνθινῆς ἐκδόσεως τοῦ Δε-Βιάζη:

(Ἄχ, νᾶσουνα μαζί μου.
Ἀγάπη μου Μεροῦλα,
Σὲ τούτῃ τὴ βαρκούλα
Μὲ τᾶσπρον τὸ πανί.)

καθὼς καὶ γιὰ μερικὰ ἄλλα ἀπὸ τὰ λεγόμενα «Διάφορα», μὴ σὰς φανῇ παράξενο, ἀλλὰ ἔχω τὴν ἰδέαν ὅτι δὲν εἶναι γνήσια.

Μοῦ φαίνονται ἀρκετὰ πρόστυχα καὶ ἀρκετὰ ἀτεχνά γιὰ τὸ Σολωμό. Ἄλλως τε, καθὼς ξέρετε, αὐτὰ δὲν τὰ τύπωσε ὁ ποιητής, οὔτε βρέθηκαν γραμμένα μὲ τὸ χέρι του. Ἀντιγράφηκαν ἀπὸ διάφορα τετράδια φιλομούσων Ζακυνθινῶν, ὅπου ἦταν ἀνακτευμένα καὶ ἄλλα ξένα ποιήματα, ἢ ὑπαγορεύθηκαν στὸν ἐκδότη ἀπὸ μνήμης. Μποροῦμε λοιπὸν, ὅσο δὲν μᾶς φαίνονται ταιριαστά, νὰ λέμε ὅτι ἔγινε κάποιος λάθος. Ἀλλὰ καὶ σὲ γνήσια ποιήματα τοῦ Σολωμοῦ, κάποτε, ὑπάρχουν προσθήκες ἀπὸ ξένο χέρι. Ἐξάφνα τὰ δυὸ τελευταῖα τετράστιχα τῆς «Ξανθοῦλας»:

Δὲν κλαίγω τὴ βαρκούλα
Δὲν κλαίγω τὰ πανιά, κ.τ.λ.

εἶναι νόθα. Ἀλλὰ ἡ «Ξανθοῦλα» δὲν εἶναι καθ'αυτὸ ἐρωτικὸ ποίημα. Εἶναι φιλικὸς τρυφερὸς ἀποχαιρετισμὸς πρὸς μιὰ ὁμορφὴ ξένη, ποὺ ἔμεινε λίγο καιρὸ στὴ Ζάκυνθο καὶ ξετρέλλανε τοὺς Ζακυνθινούς, τῶν ὁποίων καὶ διερμηνεύει τὴ μεγάλη λύπη γιὰ τὴν ἀναχώρησή της, ἢ ἂν θέλετε, εἰρωνεύεται λιγάκι αὐτὴ τὴν ὑπερευαίσθησία. Ἄλλοι λέγουν ὅτι ἡ «Ξανθοῦλα» ἦταν μιὰ κυρία τοῦ ἐλαφροῦ κόσμου. Ἄλλοι πάλι ὅτι ἦταν κορίτσι ἀριστοκρατικῆς οἰκογενείας, καὶ ἀναφέρουν μιὰ χιωτικὴ οἰκογένεια ποὺ εἶχε προσφύγει τότε, μὲ τίς σφαγές τῆς Χίου, στὴ Ζάκυνθο. Τὸ μόνο ποὺ ξέρουμε θετικὰ εἶναι ὅτι ἡ ὥραία αὐτή, ὅπου καὶ ἂν ἦταν, ἐνέπνευσε ἕνα ἐλαφρὸ τραγουδάκι χαριτωμένο:

Τὴν εἶδα τὴν Ξανθοῦλα,
τὴν εἶδα χθὲς ἀργά
ποὺ μπήκε στὴ βαρκούλα
νὰ πάει στὴν ξενιτειά.

Ἐφ'ὅσον τὰ ἐρεῖ
Λευκότερα πανιά
ὥσ' ἂν τὸ περιστέρι
ποὺ ἀπλόινει τὰ φτερά.

Ἡ «Ἀγνώριστη» ὅμως... ποῖα νὰ εἶναι; Ποῖα νὰ εἶναι τούτη ποὺ κατεβαίνει ἀσπροντυμένη ἀπ' τὸ βουνό; Ὁ Παλαμῆς, καθὼς εἶδαμε, θεωρεῖ καὶ τὸ ποίημα τοῦτο ἐρωτικόν. Ἕνα παθητικὸ ὕμνο στὴν ὁμορφιά μιᾶς γυναίκας. Ἀλλὰ δὲν μοῦ φαίνεται... Ἡ Γυναίκα αὐτὴ δὲν εἶναι γυναίκα. Εἶναι

μιὰ ὀπτασία τοῦ ποιητοῦ στὴν ἀνοιξιὰτικὴ ἐξοχή, μιὰ προσωποποίησης τῆς καλῆς ἐποχῆς, ὅταν ὁ οὐρανὸς λάμπει γαλανὸς καὶ τὸ χόρτο ἀναδίνει λουλούδι. Διαβάστε το καὶ θὰ ἴδῃτε, ὅτι ἡ μεταφορὰ κρατιέται ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος:

Ποῖα εἶναι τούτη
ποὺ κατεβαίνει
Ἀσπροντυμένη
Ἀπ' τὸ βουνό.

Κ' ἔχουν τὰ μάτια τῆς
Ὅπου γελοῦνε
Τὸ χρῶμα ποῦναι
Στὸν οὐρανόν.

Ποῖα εἶναι τούτη
Ποὺ κατεβαίνει
Ἀσπροντυμένη
Ἀπ' τὸ βουνό;

Ὡ, τώρα τὴν γνωρίζετε καλά. Ἀν ἴδῃτε μάλιστα, στὴν ἐκδοσὴ τοῦ Μαρασλή, τὴν εἰκόνα ποὺ ἐνεπνεύσθη ἀπ' αὐτὸ τὸ ποίημα ὁ Ἰακωβίδης, θὰ ὁμολογήσετε ὅτι ὁ ζωγράφος μας μποροῦσε κάλλιστα νὰ τὴν ἐπιγράψῃ: «Ἡ ἀνοιξη».

* *

Ἐπειδὴ εἶπαμε πρωτότερα γιὰ κάποια νόθα ποιήματα τοῦ Σολωμοῦ, ὅς ἴδωμε τώρα καὶ ἕνα γνήσιο καὶ κάπως σχετικόν, γιὰτ' εἶναι γραμμένο στὸ θάνατο μιᾶς κόρης ποὺ τὴν ἀγαποῦσε πολὺ, —τῆς κόρης τοῦ ἀδελφοῦ του. Γιὰ τὴ γνησιότητά του, ἂν καὶ πρωτοδημοσιεῦθηκε τριάντα χρόνια μετὰ τὸ θάνατό του, μποροῦμε νὰ μᾶςτε ὑπερδέδαιοι, γιὰτὶ βρέθηκε γραμμένο μὲ τὸ χέρι τοῦ ποιητοῦ πίσω ἀπὸ μιὰν εἰκόνα τῆς πεθαμένης. Ἀλλὰ ἴδῃτε πῶς φωνάζει τὸ γνήσιο καὶ πῶς διαφέρει ἀπ' ὅλα ἐκεῖνα τὰ ὑποπτα, ἂν καὶ τῆς ἴδιας πάνω-κάτω ἐποχῆς:

Καθὼς μένεις εἰς τὸ νοῦ μου
Ὅσο ζῶ, καὶ εἰς τὴν καρδιά,
Μεῖνε, τέκνο τοῦ ἀδελφοῦ μου,
Καὶ στὰ μάτια μου μπροστά.

Μεῖνε! — Ἐπάλευε τὸ σῶμα
Ἡ ψυχὴ σου γιὰ νὰ βγῇ,
Καὶ συχνάνοιγες τὸ στόμα
Καὶ δὲν ἤξερες γιὰτί.

Λίγο χάριζες τὸ φῶς σου
Ὡς πού πέραιες γλυκὰ
Ἀπ' τὰ σπλάχνα τῆς μητρός σου
Στοῦ πατρὸς τὴν ἀγκαλιά.

Γλυκοὶ ἐστάθησαν μὰ πλάνοι
Τῶν γονιῶν σου οἱ στοχασμοί:
Γάμου σοῦ ἔβλεπαν στεφάνι
Κι' ἄλλο φόρεσες ἐσύ.

Ἀλλὰ σιγά-σιγά, ὅπως ὑψώνεται ἡ τέχνη τοῦ ποιητοῦ, ὑψώνεται καὶ ἡ ἰδέα ποὺ ἔχει σχηματισμένη γιὰ τὴν Γυναίκα καὶ ἀπὸ βαθεῖα, ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ ἄδυτο ποὺ τῷ ἔλεγε ὁ ἴδιος «Ἄγιο Βῆμα τῆς ψυχῆς», ἀναβλύζουν οἱ λαμπρότεροι ὕμνοι στὴν ὁμορφιά, στὴν ἀρετὴ, στὴ καλωσύνη της. Ἡ Γυναίκα τοῦ Σολωμοῦ ἐξιδανικεύεται ὁλοένα περισσότερο, ἐξαυλώνεται, εἰναι πιά ὁ ἀληθινὸς ἐπίγειος ἄγγελος, ποὺ οἱ Ἄγγελοι τοῦ οὐρανοῦ, τὰ Πνεύματα, τὴ γνωρίζουν γι' ἀδελφὴ τους. Προσέξτε στὸ δυστυχῶς ἀτέλειωτο ἐκεῖνο Ἐλεγίον, ποὺ ὁ Παλαμᾶς τὸνομάζει «Ὑπέρτοχο γονάτισμα στὸν τάφο τῆς Αἰμιλίας Ροδόσταμο»:

Στὴ θύρα τὴν ὀλόχρυσή τῆς παντοδυναμίας
Πνεύματα μύρια παλαιά, πνεύματα μύρια νέα
Σ' ἀκατεροῦν γιὰ νὰ σοῦ ποῦν πῶς ἄγνητες
[νὰ φθάσῃς!..]

Ἡ τὸ «Εἰς Μοναχὴν», ἕνα θρυμᾶσιο ποιήματος ποὺ ἔγραψε ὁ Σολωμός, ὅταν ντύθηκε τὸ ἀγγελικὸ σχῆμα μιᾶς ὁμορφῆς καὶ ἐνάρετης Κερκυραίας. Ἀπὸ τὸ θρόνο τοῦ Ἀπλάστου κατεβαίνουν οἱ Ἄγγελοι. Κι' ἕνας τὴν προσφωνεῖ:

Χαῖρε ἀδελφὴ! Μάρεσσαν
Τῆς ὁμιλίας σου ἡ γλωσσὴ
Εἰς τὰ περίσσια ἀνάμειξε
Κερὶ καὶ τίς λαμπάδες,
Κάλλιο ἀπὸ ρόδα πλάνουνε
Τῆς νύφης τοῦ Χριστοῦ.

Ἕνας ἄλλος Ἄγγελος τῆς θυμίζει τοὺς κοσμικοὺς τῆς θριάμβους, ποὺ εἶχε ὅμως τὴ δύναμη νὰ τοὺς ἀπαρνηθῇ:

Ὁ κόσμος ἐρωτεύθηκε
Στὰ μάτια, στὴ φωνὴ σου,
Τὰ μελετᾷ συχνότατα.
Μὰ ἡ ἀγγελικὴ ψυχὴ σου
Φωνὴ καὶ μάτια γύρισε
Κατὰ τὸν οὐρανόν!

Τὸ ἐπίγραμμα στὴ Φραγκίσκα Φρατζερ τὰκούσχη. Ἡ ὥρα δυστυχῶς δὲν ἐπιτρέ-

πει νὰκούσωμε καὶ ἄλλα. Θὰ σὰς συγιστοῦσα ὅμως, κυρίες μου, ἂν τυχὸν θὰ ἠθέλατε νὰ ξαναδιαβάσετε τὸν Σολωμό σὺν ὁμνητῇ τῆς Γυναίκας, νὰ σταματήσετε σὲ κάποια ἀποσπάσματα τῶν «Ἐλευθέρων Πολιορκημένων», ὅπου ὑπάρχει καὶ αὐτὸς ὁ διαφωτιστικὸς στοχασμὸς τοῦ ποιητοῦ: «Σκέψου τὴν ἰσοζυγίαν τῶν δυνάμεων μεταξὺ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν. Ἐκεῖνοι ὅς αἰσθάνονται ὅλα καὶ ὅς νικᾶνε ὅλα τοῦτοι, ὅς νικᾶνε καὶ αὐτές, ἀλλὰ ὥσ' ἂν γυναῖκες.» Κι' ἄλλο: «Αὐτὲς οἱ γυναῖκες φέρονται θαυμαστά (στὴν πολιαρχία, ἐννοεῖται, τοῦ Μεσολογγίου καὶ αὐτὸ τὸ λέει ἕνας πολεμιστής). Αὐτὲς εἶναι μεγάλου ψυχῆς καὶ λένε ὅτι μαθαίνουν ἀπὸ μᾶς. Δὲν δειλιάζουν, μολονότι τοὺς ἐπάρθηκε ἡ ἐλπίδα. Ἐμεῖς λοιπὸν μποροῦμε νὰ μάθουμε (νὰ διδαχθοῦμε) ἀπ' αὐτὲς καὶ νὰ τῆς λατρεύομε ὡς τὴν ὑστερὴ ὥρα.» Ἀπὸ τὸ «Ἀμίτρο», νὰ προσέξτε καλὰ στὴν ψυχόγραφία τῆς δυστυχῆς Μαρίας. Νὰ κυττάξετε πῶς προσεύχεται ἡ κόρη τοῦ Μπαῖρον στὴν Ὁδὴ γιὰ τὸ θάνατό του. Νὰ σταματήσετε ἀκόμη στὴ «Φαρμακωμένη στὸν Ἄδην» καὶ, ἀπὸ τὰ Ἱταλικά του, στὴ «Σαπφώ», στὸ ἐκπληκτικὸ ἐπίγραμμα τῆς Ἀλίκης Οὐάρδ καὶ στὴν ἀκόμη ὠραιοτέρη «Ἑλληνίδα Μητέρα», ἐν' ἀπὸ τὰ τιμητικώτερα, τὰ εὐκλειδικώτερα τοῦ Σολωμοῦ, γιὰ τὸ ὅποιο ὁ μεταφραστὴς του, ὁ Καλοσοῦρος λέγει, ὅτι «ὁ ἀθάνατος ποιητὴς στήνει ἀληθινὰ τὸ θεμέλιο τῆς ἐθνικῆς ἀγωγῆς» καὶ ὅτι εἶναι «δυστύχημα» ποὺ δὲν ἐπρόφθασε νὰ τὸ κάμῃ ὁ ἴδιος καὶ ἑλλητικά, γιὰ νὰ εἶναι τὸ «ἄσμα ἀσμάτων τῶν σχολείων μας καὶ κάθε ἐθνικοῦ Παρθενάγωγείου». Ἀλλ' ἂν δὲν ἔχουμε ἑλληνικά αὐτὴ τὴν ἀποθέωση, ἔχομε μιὰν ἄλλη, τῆς Ἑλληνίδος γενικά, ποὺ εἶναι τὸ κομμάτι ἐκεῖνο ἀπὸ τὸν «Ἕμνο στὴν Ἐλευθερίαν» ὅπου ὁ Σολωμός ἀπαντᾷ στὸν Μπαῖρον. Ὁ Ἄγγελος ποιητῆς, στὴ Ἰ' ὀδὴ τοῦ «Δὸν Ζουάν», παρουσιάζει ἕνα ποιητὴ Ἕλληνα, ποὺ ἀπελπισμένος γιὰ τὴ σκλαδιὰ τῆς πατρίδος του, ἔχει μπροστά του ἕνα ποτήρι, πίνει γιὰ νὰ ξεχνᾷ τὴν πίκρα, καὶ ἐνῶ βλέπει μπροστά του τίς Ἑλληνοπούλες νὰ χορεύουν, παραπονεῖται:

«Οἱ γυναῖκες μας χορεύουν στὴ σκιά. Βλέπω τὰ θέληγερὰ τῶν ματιῶν τους. Ἀλλὰ

«Όταν συλλογίζομαι πώς θα γεννήσουν σκλάβους, τὰ μάτια μου γεμίζουν δάκρυα.» Αλλά ή σκλαβιά πέρασε, ή Έλευθεριά ήλθε. Ο Έλληνας ποιητής δέν έχει πιά ανάγκη νά πνίγει πίκρες στο μεθυστικό κρασί. Δέν κρατεί τὸ ποτήρι τῆς λήθης, ἀλλὰ μόνο τὴ λύρα ποὺ ἀντηχεί τώρα θριαμβευτικά. Καί βλέποντας πάλι τίς ὥρες Ἑλληνοπούλες νά χορεύουν, συλλογίζεται μέ ἀγαλλίαση καί περηφάνεια, ὅτι αὐτὲς θὰ γεννήσουν καί ὁ ἀναστήσουν ἐλεύθερα πατρίδα:

Ἴδου τὸ σχετικὸ γιὰ τίς ὥρες Ἑλληνοπούλες κομμάτι τοῦ «Ὑμνου τῆς Ἑλευθερίας»:

Στὴ σκιά χειροποιισμένες
στὴ σκιά βλέπω κι' ἐγὼ
κρινόδαχτυλες παρθένες
ὅπου κάνουνε χορό.

Στὸ χορὸ γλυκοκυρρίζουν
ὄρατα μάτια ἐρωτικά
κι' εἰς τὴν αὖρα κυματίζουν
μαῦρα, ὀλόχρυσαι μαλλιά.

Κι' ἡ ψυχὴ μου ἀναγαλλιάζει
πῶς ὁ κόρπος κάθε μιᾶς
γλυκοβύζαστο ἐτοιμάζει
γάλα ἀνδρείας καί λευτεριῆς.

Μέσ' τὰ χόρτα, στὰ λουλούδια,
τὸ ποτήρι δέν βαστώ,
φιλελεύθερα τραγούδια
σάν τὸν Πίνδαρο ἐκφωνῶ.

Ἀπ' τὰ κόκαλα βγαλμένη
τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά
καί σάν πρῶτα ἀνδρειωμένη
χαίρε, ὦ χαίρε, Ἑλευθεριά!

Ἡ ἐπιρρῶς αὐτῇ, ποὺ ἐπαναλαμβάνεται στὸ μεγάλον ὕμνο πέντε φορές, αὐτὴ τῇ φερά, θάλεγε εἶναι ὅλη πρὸς τιμὴ τῆς Ἑλληνίδος γυναικός, τῆς ἀντρειωμένης τοῦ 21, ποὺ ἰσοδύναμη μέ τὸν ἄνδρα στὸν ἥρωισμό, στὴν αὐταπάρνηση καί στὴ φιλοπικρία, τὸν ἐδοῦθησε, ὅπως ὁ ἴδιος ὁ ποιητὴς θέλησε νὰ τὸ παραστήσει στοὺς «Πολιορκημένους», ν' ἀναστήσει τὴν πατρίδα τοῦ μέ τὴν ἐλευθερία.

Θὰ μοῦ ἐπιτρέψετε νὰ σὰς διαβάσω ἀκόμη ἓνα σονέτο, ὁδρότατο ἐπιθαλάμιο. Ἐνὰ γάμο» ἐπιγράφεται, Ἰταλικὸ κι' αὐτό, μεταφρασμένο ἀπὸ τὸν Καλοσγοῦρο. Κι' ἐνῷ θὰ ἀκούτε, θὰ σὰς παρακαλέσω νὰ μοῦ

φαντασθῆτε αὐτὴ τὴ γυναῖκα, αὐτὴ τὴ νύφη, ὅπως τὴ φαντάζεται ὁ ποιητὴς, γιὰ νὰ συλλάβετε τὴν τελειότητα τῆς σωματικῆς καί ψυχικῆς ὁμορφίας, γιὰ νὰ ἰδῆτε πραγματικῶς τὴν Ἰδέα ποὺ γίνεται Μορφή:

Δίνει τὸν ὄρκο ἡ κόρη κι' ἔμειναν κρυμμένα
τὰ κοῖνα τῆς θοριᾶς σὲ πύρινη πορφύρα.
Ἀῖρα ποὺ τὸν ἀκούς, στὰ ὀλόχαρ' ἀπλωμένα
Γοργὰ φτερά σου, φέρ' τον στὴ θεῖα Κυθήρα.

Στοχαζόμενη αὐτὰ τὰ γνῶ, χαριτωμένα
Χειλάκια, ποὺ τοῦ ὄρατου ἔγιναν ὄρκου ἡ θύρα,
Θὰ ρίξη βλέμματα σπιθόβολα σὲ σένα
Τοῦ ἀθανάτου ματιοῦ, ποῦ νὰ τοῦ κόσμου ἡ πύρα.

Ξαναγύρε κατάπι, ἀκτινοβολισμένη,
τὰ Ζερυράκια σου νὰ βοῆς καί μὲ καμάρι
Πῆς τους γιὰτὶ γυρίζεις ἔτσι στολισμένη!

Καί θὰ ἰδῆς ἄλλο δρόμο καί τὴν αὖρ' ἀκόμη,
Καλότυχη μινύτρα, μὲ θυμὸ νὰ πάρη,
Ποῦφερε τὴ χρυσὴ τῆς Βερνίκης κόρη.

Καί θὰ τελειώσω μέ τὴν ὑψηλότερη ἀποθέωση τῆς Γυναίκας μέ τὸ ποίημα ἐκεῖνο ποὺ ἐπιγράφεται «Ἡ γυναῖκα μέ τὸ μαγνάδι» (μέ τὸν πέπλο, μέ τὴ σκέπη). Εἶν' ἓνα ἀπὸ τὰ ἐξαισιώτερα ἐρωτικά ποιήματα ποὺ γράφηκαν ποτέ, καί ὁ Καλοσγοῦρος τὸ ἔχει τόσο ὥραια μεταφρασμένο ἀπὸ τὸ Ἰταλικό, ἀπομιμείται τόσο τέλεια τὸ σολωμικὸ δεκαπεντασύλλαδο, ποὺ θὰ ἔλεγε ὅτι ὁ ἴδιος ὁ ποιητὴς τὸ ἔκαμε ἐλληνικά στὴν τελευταία τοῦ ἐξέλιξη.

Ἡ ὑπέροχη γυναῖκα ποὺ ἐλάτρευσε, εἶναι τώρα πεθωμένη. Ὁ ποιητὴς βλέπει μπροστά του, ὅχι στὸν ὕπνο τοῦ ἀλλὰ «σὲ ὄνειρο ζωντανῆς ζωῆς», μιὰ ὀπτασία, μιὰ μορφή ἀτάραχη, λαμπρὴ καί σκεπασμένη μέ πέπλο. Τὴν παίρνει γι' ἄγγελο, γιὰ ἀπεσταλμένο τοῦ ἄλλου κόσμου, καί τὴ ρωτᾷ μέ ἀγωνία γιὰ τὴν καλὴ τοῦ ποῦ εἶχε πεθάνει; Ἐχει σωθεῖ; Ποῦ βρίσκεται τώρα; Στὸν Παράδεισο βέβαια! Ὁ ἔρωσ τῆς δέν μπορεῖ νὰ ἐθεωρήτῃ γι' ἁμάρτημα στὸν οὐρανὸ... Ἐνὰ πλάσμα σάν αὐτὴ, δέν μπορεῖ νὰ πῆγε ἄλλοῦ... Καί πλέκει τὸ ἐγκώμιό τῆς ὑπέροχο καί τὴν ὕμνολογε, ζωγραφίζοντας συγχρόνως ὅλη ἐκεῖνη τὴ λατρεία, τὴ μυστικὴ καί μεγάλῃ, ποὺ τῆς εἶχε ὅταν ζοῦσε, καί τῆς ἔχει ἀκόμα μετὰ θάνατο. «Τὸ πάθος λέγει ὁ μεταφραστής, φθάνει ἐδῶ ὡς τὸ παραλάλημα· ἀλλὰ καί

μέσα σ' αὐτό, πόσο δυνατὰ, πόσο θαυμαστὰ εἶναι σκρηνωμένος ὁ πόθος, ὅχι ποτὲ τῶν γηϊνῶν ἀλλὰ τῶν ἐπουρανίων». Ὁ ὕμνος εἶναι ἀντάξιος τῆς ἀρετῆς τῆς. Κ' ἐνῷ τὸν ἀκούει, ἡ ἀγνώριστη Μορφή ἀφαιρεῖ ἑξάφνα τὸν πέπλο, ξεσκεπάζεται, καί ὁ ποιητὴς τὴν ἀναγνωρίζει. Εἶναι Ἐκεῖνη, ἡ Ἰδέα!... Ἀκούστε τὸ τέλος:

Γνωρίσαν τὴν ἀγνότητα τοῦ πόθου μας ἡμέρες,
Ἡμέρες ἡλιοφρότιστες, νύχτες μακρὺς ἀγάπης.
Κανείς ποτὲ δέν τόμαθε, κανείς δέν θὰ τὸ μάθῃ,
Πηγὴ τ' αὐτοῦ ποῦ τρεχε κρυφά, δίχως κανέναν ἤχα.
Ἔργα καί λόγια, στοχασμοὶ τρισεύγενοι κι' ὦ-

Μελοδίκως ἦταν ἀχὸς καί τῆς μορφῆς συνόμοιος.
Καί μέσ' στὸ πλοῦτος ξάστερο ἀγνάντευες τὸ

Ὅπως μέσ' τὰ βαθειὰ νερά τοῦ καθαροῦ πε-

Τὴν πέτρα ἀκίνητη θορεῖς μέ χλωροσιὰ ντυ-

Ἀνάβρουζε ἀπ' αὐτὴν Ζωὴ κι' ἐκάλωνε μέ μ'

Δύναμι τώρα ζώνει αὐτὴν τὸ χέρι τοῦ θανάτου.

Ἐχτόπα μέσα μου ὁ οὐρανὸς μ' ὅσες φωνὲς κι' [ἀν εἶχε!]

Ἀλλὰ στὸ γαῖμα τῆς ναὸς ἡ γῆ τοῦ τάρου [ἐγέννη]

Κι' ὁ θάνατος, ὁ θάνατος, καθημερινὸς τοῦ ἀν- [θρώπου,

Θαῦμα στὸν κόσμῳ ἐφάνηκε ἀπίστευτο καί νέο: [ἐλπιμέν' ἀχνίσαν γιὰ καιροῦς τῶν γυναικῶν

Κ' ἔκλαψε ὁ ἄνδρας κι' ἀχαμνὸς πᾶν τῇ γυ- [ναίκα ἐφάνη.

Ἴσως τ' ἀγνωστα κόκκαλα τριγύρω τῆς θ' ἀγιά- [σουν,

Ἴσως σκουλήκια δέν θὰ βγοῦν, κι' αὐτὴ ἴσως [δέν θὰ λυόσῃ.

Ἴσως καί μέσ' στὸν τάφο τῆς ὁμορφῆς θάνε [πάντα,

Ἴσως—ποῖός ξερεῖ—καί αὖρ' αὖθ' ἐν ἄβυσσῳ ἀνα- [στημένη

Ἀλλὰ γιὰτὶ τέτοια λαλῶ; Γιὰτὶ κι' ἂν ἔξαφνα [ὄλου

Στὰ πόδια μου κατέβαιναν τῆς γῆς τὰ μεγαλεῖα,
Τὴν εὐτυχία στὰ μάτια τῆς μονάχα θὰ ἐξήτοῦσα.

Ξάφνου ἡ Μορφή ξεσκεπάσε τὸ πρόσωπο κι' ἐφάνη
Ἡ ποθητὴ, γελοῖη καί πολυδοξαμένη!

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΚΕΙΝΟΣ ΠΟΥ ΠΕΡΙΜΕΝΕΙ

Ἦταν ἡ δευτέρη φορὰ ποὺ περνοῦσε βράδι ἀπὸ τὴ μικρὴ πλατεία. Ἀκόμα δέν εἶχε κλείσει ἐβδομάδα ἀπὸ τὴν ἡμέρα ποὺ μετακόμισε κεῖ, καί προσπαθοῦσε νὰ γνωρίσῃ τοὺς δρόμους, τὰ σπίτια, τοὺς ἀνθρώπους. Καί κοίταζε, κοίταζε μέ προσοχὴ καί περιέργεια.

Ἦταν ἀπὸ τίς μικρὲς συνοικιακὲς πλατείες ποὺ δέν τίς προσέχει κανεὶς κι' ἐρημώνονται σιγά-σιγά. Ἐδῶ-ἐκεῖ ψηλὲς καί μαραιμένες πιπεριές, τέσσερις-πέντε τηλεγραφικοὶ στύλοι καί στὴ μέση τὰ συρματοπίεγματα ἀπὸ τρία περιβολάκια ποὺ ἀνθοῦσαν ἄλλοτε. Καί φῶτα πουθενά. Στὴν εἴσοδο μόνο κάθε παρόδου κρεμόταν κι' ἀπὸ ἓνα λαμπιόνι κι' ἔτσι ἔφταναν ὡς τὴ μικρὴ πλατεία μερικὲς ἀχτίνες φωτός.

Κοίταζε δεξιὰ, ἀριστερά. Πέρναγαν πολλοί, ἄντρες, γυναῖκες, παιδιὰ. Ἦταν ἡ ὥρα ποὺ μαζεύονται οἱ ἀνθρωποὶ στὰ σπίτια τους. Ἡ νύχτα δέν εἶχε προχωρήσει πολὺ, ἦταν ὥρα χειμῶνας καί φαινόταν περασμένη ἡ ὥρα.

Προχωροῦσε καί κοίταζε. Λίγο παρακάτω, εἶδε ἓνα νέο, τυλιγμένο σὲ χοντρὸ παλτό, νὰ περπατᾷ ἀργὰ κι' ἀθόρυβο καί νὰ κοιτάζῃ πίσω κάθε τόσο. Ἄν καί δέν ἤξερε ἀκόμα τοὺς δρόμους ἐκεῖνους, ὁ νέος μέ τὸ χοντρὸ παλτό δέν τοῦ φάνηκε ἄνθρωπος τῆς γειτονιάς.

Στὴν ἄλλη ἀκρὴ τῆς πλατείας, δυὸ ἄντρες περπατοῦσαν, χωριστὰ ὁ καθένας, μέ βήματα μικρὰ κι' ἀργὰ. Στάθηκε καί τοὺς παρακολούθησε. Σὲ λίγο, ὁ ἓνας, μόλις ἔφτασε στὸ φῶς ποὺ ἔριχνε τὸ λαμπιόνι τοῦ ἀντικρυνοῦ δρόμου, ἔβγαλε τὸ ρολόι τοῦ καί τὸ κοίταξε. Σὲ λίγο τὸ ξανακοίταξε. Κι' αὐτὸς κι' οἱ ἄλλοι δυὸ ἦταν φανερό πῶς περίμεναν.

Ἐκανε νὰ προχωρήσῃ, ἀλλὰ κοντοστάθηκε. Πολλές, ἀμέτρητες ἀνκμνήσεις τοῦ ξόπνησαν, τὸν ἔξωσαν καί δέν τὸν ἀφίναν νὰ βγῇ ἀπὸ τὴ μικρὴ πλατεία. Θυμήθηκε, θυμήθηκε, ἀνακατεμένα κι' ἀσχετα μεταξὺ τους, πληθὺς πράγματα. Ἐβλεπε γύρω τοῦ τοὺς ἀνθρώπους καί καταλάβαινε, καταλά-

δκινε πολύ καλά τι περίμεναν μεσ' στο προστατευτικό σκοτάδι της πλατείας. Και θυμόταν φίλους, γυναίκες, σπίτια, δρόμους. Πότε στο Κολωνάκι, πότε στην Πλάκα και πότε στη Νεάπολη. Έδλεπε τη ζωή του να περνά γρήγορα και μπερδεμένη. Κ' έμεινε ώρα πολλή σκεπτικός κι' όνειροπόλος, μέσ' τ' όρωτικό σκοτάδι της μικρής πλατείας.

"Όταν συνήλθε, είδε πώς γύρω του είχαν γίνει πολλοί οί άνθρωποι που περίμεναν. "Ο νέος που έδλεπε κάθε τόσο την ώρα, περίμενε ακόμα. "Ο άλλος που περπατάγε κοντά του, είχε χαθεί. Γύρισε, κοίταξε και τόν είδε στο βάθος της πλατείας πλάι σε μία γυναίκα. Παρακάτω, περίμενε μόνη κι' άνυπόμονη μια νέα. Έδω - εκεί περπαταγαν λίγα ζευγάρια, σφιχτά ένωμένα, δειλά, άθόρυβα. Και στο μέρος που έβγαζε τ' ρολόι του ό νέος εκείνος, κοίταζε την ώρα κάποιος άλλος και περίμενε.

Τ'ό βράδι εκείνο γύρισε στο σπίτι του άργά. Στή μικρή πλατεία δέν έμεινε πολύ, αλλά δέν μπόρεσε να γυρίση άμέσως στο δωμάτιό του. Θυμήθηκε κι' άλλα, πολλά. Θυμήθηκε κι' άλλες γειτονίες της Αθήνας. Καμιά όμως δέν θυμόταν να ήτταν διαφορετική. "Ολες σκληρές, άφιλόξενες. Σε καμιά δέν άρεσε, σε καμιά δέν έπιασε σχέσεις, σε καμιά δέν βρέθηκε κάποιο παράθυρο αντί-

κρυ στο δικό του που ν' άνοίγη και να τ'ό χαμογελάη. Και σε καμιά πλατεία δέν θυμάται να περίμενε ποτέ...

Τήν άλλη βραδιά, ξαναπέρασε από τη μικρή πλατεία. Ψιχάλιζε. Αλλά μέσ' στο σκοτάδι, σάλευαν πάλι σκιές παντού και περίμεναν. Μιά στιγμή τ'ό φάνηκε πώς κάτι τ'ό ψιθύριζαν από πίσω. Γύρισε και είδε. Δέν ήτταν κανείς. Είχε σηκωθεί άέρας και περνούσε μέσ' από τ'ά φύλλα τών δέντρων σφυρίζοντας.

Σε λίγο ό άέρας έπεσε κ' ή ψιχάλα δυνάμωσε. Δέν έφρευε όμως κανείς. Περίμεναν παντού, σε όλες τις γωνίες της μικρής πλατείας, κάτω από κάθε πυκνό δέντρο. Περίμεναν.

Και στάθηκε να περιμένη κι' αυτός.

Πέρασαν δέκα λεπτά, ένα τέταρτο. Προχώρησε στο μέρος που είχε λίγο φως, έδγαλε τ'ό ρολόι του και κοίταξε. Έπειτα χάθηκε.

Τήν άλλη βραδιά πέρασε πάλι από τη μικρή πλατεία και περίμενε. Περίμενε περίμενε περισσότερο από ένα τέταρτο. Έπειτα πήγε στο φως, κοίταξε την ώρα κ' έφυγε.

Τ'ό άλλο βράδι τ'ό ίδιο. Κ' έπειτα δέν πέρασε βράδι που να μή σταθ'ή στή μικρή πλατεία, να περιμένη λίγο, να ίδει τ'ό ρολόι του στο φως κ' έπειτα να φύγη.

Και όμως ήξερε πώς δέν τόν περίμενε κανείς...

ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΥ

ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ

ΤΡΙΠΡΑΚΤΟ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟ ΔΡΑΜΑ(*)

ΠΡΑΞΗ ΔΕΥΤΕΡΗ

Τ'ό ίδιο γραφείο. Αναμμένο πάλι τ'ό τζάκι, μα τ'ά λουλούδια λιγότερα και κάποια άκαταστασία στο τραπέζι. "Όταν άνοίγει ή άδλαιο, ή Θεία μπαίνει βιαστικά, άνήσυχη, από την πόρτα τ'ό βάθους και διευθύνεται στο παράθυρο, λέγοντας μονάχη της:

Η Θεία.—Μά περίεργα να μή φαν'ή ως αυτή την ώρα!.. (Κοιτάζει από τ'ό παράθυρο, μακριά:) Τίποτα!

Εύτυχία, μπαίνει σε λίγο, από τ'ό βάθος κι' αυτή, με περισσότερη άνησυχία:— Δέ φαίνεται;

Η Θεία.—"Οχι!

Εύτυχία.—Με κάνεις τώρα ν' άνησυχώ κι' εγώ... Δέν έπρεπε να τόν άφήσης να βγ'η μονάχος του...

Η Θεία.—Μ' άκούει κανένα:.. Έπειτα, με τάμάξι θά πήγαινε, με τάμάξι θά γύριζε.

Εύτυχία.—Αυτό έλειπε, να τόν έστελνες και πεζό. (Κάθεται στενοχωρημένη).

Η Θεία.—Μά εγώ τόν έστειλα; Περιεργη είσαι! Έπέμενε να πάη να ίδη κάποιον, που ήταν άνάγκη... (Κάθεται).

Εύτυχία.—Και σου είπα πώς δέν θάκανε ούτε μισή ώρα, έν'ή τώρα πάνε δυό. Νά, (κοιτάζει τ'ό ρολόι της:) Έντεκα παρά τέταρτο...

Η Θεία.—Μήν έπαθε τίποτα:..

Εύτυχία.—Μά ξέρω κι' εγώ!.. Στήν κατάσταση που βρίσκεται... μονάχος του έξω...

Η Θεία, χωρίς πεποίθηση:—Δέν τ'ό πιστεύω... τι νάπαθε;..

Εύτυχία, χωρίς πεποίθηση:—"Ας ελ-
ναι, κάποια άπόθεση θά τόν κράτησε...

Άφ'ου πρόκειται σήμερα να πάη στήν Κλεινική και να μείνη ποιός ξέρει πόσον καιρό...

Η Θεία.—Μή φοδ'αι;.. Κι' από την άπελπισία του, πήρε τών ματιών του;..

Εύτυχία.—Σώπα, θεία, να ζ'ης!..

Η Θεία.—"Αχ, δέν έπρεπε να μάθη ποτέ!..

Εύτυχία.—Καλό θάταν, μα νά, βλέπεις, που τ'όμαθε!..

Η Θεία.—"Αχ, ως έφεται κείνος ό Γιάγκος!..

Εύτυχία.—Τι φταίει κι' αυτός ό δύστυχος, άμα καταφέραμε όλοι μας να τόν υποψιάσουμε; Δέ θυμάσαι πώς τ'ά χάσαμε κείνη τη στιγμή; Μά όποιος νάταν, θά τ'ό καταλάβαινε.

Η Θεία.—Αλήθεια... δέν προφτάσαμε να συνέλθουμε από τόν κεραυνό. (Σηκώνεται και πάει πάλι στο παράθυρο).

Εύτυχία, π'ά να μιλά μόνη της:—"Όταν συλλογιέμαι τη θέση αυτού τ'ό ανθρώπου, μο'ρχεται τρέλλα!.. Να ξέρη πώς είναι καταδικασμένος τελειωτικά και να πηγαί-
νη σήμερα να κ'άνη μια τέτοια φοδερή έγ-
χείρηση, για να παρατείνη ίσως τη ζωή του λίγους μήνες. (Κλαίει).

Η Θεία, μόνη της:—"Τίποτα! (Ξανα-
γυρίζοντας και, άκούγοντας τ'ά τελευταία λόγια της Εύτυχίας:) Πώς τάπαράσισε κι' αυτό!.. Θαύμα είναι.

Γιάγκος, μπαίνει, άπελπισμένος και φο-
βισμένος, από την πόρτα τ'ό βάθους, με τ'ό καπέλλο:—Πουθενά!.. Ούτε στού Μανώ-
λη πήγε, ούτε στού Λουκίδη... Μά τι έ-
γινε;

Εύτυχία.—Πές μου και μένα!..

(*) Συνέχεια, βλ. σελ. 101.

Ἡ Θεία.—Περίεργο!.. Μὰ ποῦ πῆγε λοιπόν;

Γιάγκος.—Οὔτε δὲ. Κώστας ξέρεi. Τώρα δὲ ἦρθε ἀπὸ τὸ Δηκαστήριον καὶ ἀνεβαίνοντας τὸν ρώτησα. Δὲν τὸν εἶδε.

Εὐτυχία, στὸ Γιάγκο, ζωηρά:—Ἀλήθεια, μὴ σοῦ φύγῃ κανένας λόγος μπροστὰ στὸν κ. Κώστα; Εἴπαμε νὰ μὴ μάθῃ καὶ αὐτὸς τὴν κατάστασιν τοῦ Χρήστου, ἐξ αἰτίας τοῦ δὲν πρέπει νὰ τὴ μάθῃ καὶ ἡ Φλώρα. Ἀκούς;

Γιάγκος, ζωηρά:—Μὰ τὸ ξέρω, τὸ ξέρω!.. Γιὰ τί μ' ἐχετε πιά μένα;..

Ἡ Θεία.—Μὰ ὅπως τόπες καὶ τοῦ ἱδίου.

Γιάγκος.—Τῶπα καὶ τοῦ ἱδίου! Νόστιμον καὶ αὐτό!.. Γιὰ, νὰ σὲ εἶχα στὴ θέση μου, θεῖκ-ἑδδαλῖα, — καὶ σένα, καὶ σένα, ἀδερφή, — καὶ νὰ σὰς ἐδλεπα!.. Μπορεῖ κανεὶς νάντιστάθῃ στὸ μάτι αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου;.. Ναί, ναί, στὸ μάτι!.. Μὲ μαγνήτισε, μὲ παράλυσε, μ' ἔκανε ἕνα νευρόσπαστο. Καὶ χωρὶς νὰ θέλω, χωρὶς νὰ τὸ καταλάβω, — ἂν τὸ πιστεύῃ χριστιανός! — ἐβγαλα τὸ χαρτί ἀπὸ τὴν τσέπη μου καὶ τοῦ τῶδωσα. "Ε, λοιπόν, τὸ ἴδιο θὰ κάνατε καὶ σεῖς! Τὸ ἴδιο! Καὶ πῶς γρήγορα ἀπὸ μένα. (Ἀκούει βήματ' ἀπέξω:) Σιωπὴ!

Κώστας, μπαίνει ἀπὸ τὴ θύρα τοῦ βιβλίου:—Καλημέρα σας! Καλέ, χάσατε τὸν κύριο Καστάνη;

Εὐτυχία.—Λεῖπει δυὸ ὥρες...

Κώστας.—Κι' ἀνησυχεῖτε, ἀλήθεια;.. Ἀ, μὰ σὰς παρακαλῶ! Δὲν ὑπάρχει κανένας λόγος. Ὁ ἀνθρώπος πῆγε νὰ συναντήσῃ μερικὰ πρόσωπα, ποὺ ἔπρεπε νὰ τὰ ἴδῃ ὁ ἴδιος πρὶν μπεῖ στὴν Κλινική. Νά!

Εὐτυχία.—Μὰ σὰς τὸ εἶπε;

Κώστας.—Ὅχι, ἀλλὰ τὸ ὑποθέτω. Εἰμαι βέβαιος... Μὰ τί φοβάστε, τί; Μὴν ἔπαθε τίποτα στὸ δρόμο; Θὰ τὸν γύριζε πίσω ὁ ἀμαξάς. Μὴν πῆγε νὰ κάνῃ κανένα κακὸ στὸν ἑαυτὸ του, γιὰ... νὰποφύγῃ τὴν ἐγχείρησιν; Ἀ, μὰ εἶναι ἀστείον καὶ νὰ τὸ συλλογίζεσθαι κανεὶς!

Ἡ Θεία.—Ξέρω καὶ ἐγὼ, Κώστα μου;.. Ὁ Χρηστάκης κάνει καμμιὰ φορὰ σὰν παιδί...

Κώστας.—Ποτέ!.. Κάτι μικρο-παραξενιὲς ποὺ ἔχει, κάτι χαϊδέματα ποὺ θέ-

λει, εἶναι ὁλωσδιόλου ἀσχετὰ μ' αὐτό. Μὴν ἔχετε τὴν περαμικρὴ ἀνησυχία. Ὅπου καὶ νάναι, θὰ γυρίσῃ γιὰ νὰ ἐτοιμασθῇ.

Εἰρήνη, ἀπὸ τὴ θύρα τοῦ βιβλίου, μὲ κάποια χαρὰ:—Ὁ κύριος μὲ τὴν κυρία Φλώρα!

Κώστας.—Ὅρῃστε!..

Ἡ Θεία.—Δόξα σοι ὁ Θεός! (Γρέχει, στὸ βιβλίο, φωνάζοντας:) Μὰ τί ἔγινες τόσες ὥρες;

Γιάγκος.—Ἀρχίσουμε νάνησυχουμε...

(Μπαίνει ὁ Χρήστος ἀπὸ τὸ βιβλίο, μαζί μὲ τὴ Φλώρα, καταχαρούμενη, καὶ τοὺς κοιτάζει μὲ φαιδρὴ ἀπορία.)

Εὐτυχία.—Ἀ, ὄχι ἐγὼ... ἐγὼ δὲν ἀνησυχῶ καθόλου.

Χρήστος, σιγὰ:—Περίεργο.

Ἡ Θεία.—Δηλαδὴ οὔτε καὶ ἐγὼ, μὰ... τί ἔγινες;

Χρήστος, στὸν Κώστα:—Μὴν ἀνησυχῆσες καὶ σὺ;

Κώστας, χαμογελώντας:—Ὅχι δά!

Ἡ Θεία.—Μὰ ποῦ πῆγε τόσες ὥρες; Οὔτε στοῦ Μανώλη σὲ βρῆκε ὁ Γιάγκος, οὔτε...

Χρήστος.—Ἀλήθεια; Στείλατε κατόπι μου τὸ Γιάγκο, νὰ μὲ γυρεύῃ; Σὲ καλὸ σας!

Ἡ Θεία.—Μὰ ποῦ ἦσαν;

Χρήστος.—Ποῦ ἦσαν!.. (Βγάζει τὸ ἐπανωφόρι του.) Μὰ τόσο δύσκολο εἶναι νὰ τὸ καταλάβετε, τώρα μάλιστα ποὺ βλέπετε μαζί μου καὶ τὴ Φλώρα;

Φλώρα.—Πήγαμε περίπατο. Ἦρθε στὸ σπίτι καὶ μὲ πῆρε μὲ τὰ μάξι.

Χρήστος.—Ἀπλούστατα. Εἶδα τόσ' ὥραλο τὸν καιρὸ καὶ, ἀφοῦ τελείωσα τὴ δουλειά μου, πῆγα μὲ τὴν ἀνιψιά μου νὰ χαρῶ λίγο ἥλιο... Ποιὸς ξέρει τώρα πότε θὰ τὸν ξαναχαρῶ! Μπορεῖ νάταν καὶ ἕνας ἀποχαιρετισμός.

Κώστας.—ὦ! ἀποχαιρετισμός! Σὰ νάταν ἡ πρώτη φορὰ ποὺ κάνετε αὐτὴ τὴν ἐγχείρησιν...

Χρήστος, φαιδρὰ, τάχα στὰστεῖα:—Ποῦ τὸ ξέρεις!.. Καμμιὰ φορὰ, ἀπὸ τὸ χλωροφόρμιον δὲν ξαναξυπνοῦν... "Ενα μικρὸ λάθος στὴ δόση καὶ τελειώνει... "Επειτα μαχαίρι εἰν' αὐτό... σὲ χέρι γιὰτροῦ!

Κώστας.—ὦ, τί λέτε τώρα!.. Ὅταν ἔχουν νὰ κάμουν μὲ σὰς, καὶ οἱ πῶς ἀπρόσεκτοι προσέχουν.

Ἡ Θεία.—Κάθησε, παιδί μου, πιά... ὅλα κουράστηκες...

Χρήστος.—Καθόλου. Τὰ μάξι πῆγαινε σιγὰ. Νὰ ξαλλάξω μόνο θέλω. "Ελα λιγάκι νὰ μὲ βῇθῃς... Κώστα, μὴ φύγῃς, σὲ θέλω. (Κινᾷ νὰ βγῇ ἀριστερὰ. Κι' ὅταν εἶναι πιά στὴν πόρτα:) Εὐτυχία, ἔλα καὶ σὺ μέσα, θέλω κάτι νὰ σοῦ πῶ.

(Φεύγουν ἀριστερὰ ὁ Χρήστος, ἡ Θεία καὶ ἡ Εὐτυχία. Στὸ σαλόνι τοῦ γραφείου, ὁ Γιάγκος κάθεται κουρασμένος καὶ σκεπτικὸς σὲ μιὰ πολυθρόνα. Ἡ Φλώρα στέκεται ἀκόμη ὀρθή. Ὁ Κώστας ἔχει πλησιάσει τὸ τραπέζι καὶ ἔξετάζει βιβλία καὶ χαρτιά.)

Φλώρα, ἀνησυχῇ:—Ἀλήθεια, ἀπὸ τὸ χλωροφόρμιον δὲν ξαναξυπνοῦν καμμιὰ φορὰ;

Κώστας, ἀπὸ μακριὰ:—Ποτέ!

Γιάγκος.—Ἀστευόταν παιδί μου.

Φλώρα.—Κι' ἂν γίνῃ λάθος;

Κώστας.—Δὲν γίνονται τέτοια λάθη.

Φλώρα.—Φοβάμμι...

Κώστας.—Νὰ μὴ φοβάστε καθόλου!

Γιάγκος.—Δὲν εἶναι κανένας φόβος... (Κλείνει τὰ μάτια του σὰ νυσταγμένος.)

Φλώρα.—Μακάρι! (Πλησιάζει σιγὰ-σιγὰ στὸ τραπέζι καὶ στέκεται δίπλα στὸν Κώστα.)

Κώστας, σιγὰ, ἐνῶ ἔξετάζει τὰ βιβλία:—Ἐξακολουθοῦν οἱ ὑπαιτιγμοὶ τοῦ θεοῦ σου;

Φλώρα.—Ὅ! καὶ μόνο ὑπαιτιγμοί!.. Νὰ ξέρατε τί μοῦ εἶπε πρωτότερα στὰ μάξι!..

Κώστας.—Τί;

Φλώρα, σιγὰ:—Δὲν μπορῶ νὰ σὰς πῶ τώρα. (Τοῦ δείχνει κρυφὰ τὸ Γιάγκο.)

Κώστας.—Κοιμάται...

Φλώρα.—Ἀκούει... εἶναι πονηρός...

Κώστας.—Περίεργο ὅμως πῶς ἐμένα δὲν μοῦ εἶπε τίποτα.

Φλώρα.—Μπᾶ! προχθὲς δὲ σὰς εἶπε μπροστὰ μου;

Κώστας.—Ναί, μόνο ἐκεῖνο τὸ προχθεσινόν...

Φλώρα.—Θὰ σὰς πῇ ἴσως τώρα... Γι' αὐτὸ σὰς εἶπε νὰ μὴ φύγετε.

Κώστας.—Ἀ, ὄχι... μὲ θέλει γι' αὐτά. (Δείχνει τὰ χαρτιά.)

Φλώρα.—Καὶ γι' αὐτά... (Λυπημένα:)

"Εχω τὴν ιδέα πῶς ἀπὸ μέσα του φοβάται μὴν πάθῃ τίποτα καὶ θέλει νὰ μὰς ἐνώσῃ πρὶν...

Κώστας.—Δὲν τὸ πιστεύω. Ὁ θεὸς σου

ξέρει πῶς δὲν θὰ πάθῃ τίποτα. Εἶναι βέβαιος πῶς ἡ ἀρρώστεια του δὲν ἔχει κανένα κίνδυνον.

Φλώρα.—Μὰ τὸ χλωροφόρμιον;

Κώστας, μὲ χαμόγελο:—Πάλι τὰ ἴδια!.. Σοῦ εἶπα. Εἶναι ἀπὸ κεῖνα ποὺ λέει κανεὶς ἔτσι, γιὰ κάθε ἐνδεχόμενο...

Φλώρα, ζωηρά:—Ὡστε ἐνδέχεται!..

Γιάγκος, πεινᾷται ὀρθῶς ξαφνικά:—Ἀ! νὰ πάω καὶ ἐγὼ στὴ δουλειά μου.

Φλώρα.—Γρόμαξα!

Γιάγκος.—Ἐχω κάτι φώνια, γιὰ τὸ Χρήστο... Θὰ γυρίσω... (ἐνῶ ἐτοιμάζεται νὰ φύγῃ.) Ἀλήθεια, τί ὥρα ἀκριβῶς θὰ πάῃ στὴν Κλινική;

Φλώρα.—Στις δύο, μοῦ εἶπε.

Γιάγκος.—Δὲ θὰ τοῦ κάμουν ὅμως ἀπόψε τὴν ἐγχείρησιν;

Φλώρα.—Τί λέτε; Θὰ τὸν ἀφήσουν, μὲ βία, τοῦλάχιστο μιὰ ἐβδομάδα. Καὶ κατόπι...

Γιάγκος.—Τί βάζουν!.. Ἀχ, τ' εἶναι στὸν ἀνθρώπο αὐτὸ ποὺ λέμε «καλὴ ὑγεία»! Νὰ τὴ φυλάτε παιδιὰ μου, ὅσο μπορεῖτε. Καὶ νάκοστε, νάκοστε. Γιὰ νὰ μὴν ἀκούῃ κανένα, ὁ Χρηστάκης (μὲ προφύλαξη, σιγὰ:) τὰ παθαίνει σήμερον δὲ αὐτό. Θὰ μοῦ πῇ: Δὲν ἔχει τίποτα σπουδαῖο. Ναί, μὰ εὐχάριστο εἶναι νὰ κάνῃ κανένας τέτοιες ἐγχειρήσεις;.. Καθιστικὴ ζωὴ, βωδινὰ κρέατα καὶ ταιγάρο ἀκατάπαυτο. Εἰκοσιπέντε χρόνια τώρα. "Ε! νὰ τάποτελέσματα!.. (Φεύγει ἀπότομα.)

(Ὁ Κώστας καὶ ἡ Φλώρα, μόνοι, κοιτάζονται μὲ χαμόγελο γι' αὐτὰ ποὺ εἶπε ὁ Γιάγκος.)

Κώστας.—Ἐοὐ συλλογίστηκες ποτὲ τὴν ὑγεία σου, Φλώρα;

Φλώρα.—Ποτέ!

Κώστας.—Οὐτ' ἐγὼ. Καὶ κάνω πάντα τὸ ἀντίθετο ἀπ' ὅ, τι μοῦ λένε.

Φλώρα.—Κι' ἐγὼ. Καυγάδες ποὺ γίνονται μὲ τὴ μαμμά, πότε γιὰ τὴ φανέλλα καὶ πότε γιὰ τὸ ἐπανωφόρι!.. Ἀλλὰ νὰ πάω μέσα, γιατί, ἂν βγῇ τώρα καὶ μὰς ἴδῃ τοὺς δύο μας, θὰ μὰς πῇ πάλι πῶς μαντεύει τί λέμε...

Κώστας.—Κι' αὐτὴ τὴ φορὰ δὲ θὰ μαντεύῃ καθόλου! Δὲ θὰ μοῦ πῇ ὅμως... τί σοῦ εἶπε στὰ μάξι;

Φλώρα.—Ὅχι τώρα. Ὁρεβουάρ. Θὰ

ξαντζιδαθούμε. Ἐμεῖς, ξέρετε, θὰ φάμε σήμερα ἐδῶ.

Κώστας.—Μὰ ἴσως κι' ἐγώ.

[Σφίγγουν καὶ τὰ δύο τους χέρια καὶ κοιτάζονται τρυφερά. Ἡ Φλώρα φεύγει τρέχοντας ἀπὸ τὸ βάθος. Σὲ λίγο, ἀπὸ τὴν ἀριστερὰ πόρτα, βγαίνουν ἡ **Εὐτυχία**, ὁ **Χρῆστος** καὶ κατόπι ἡ **Θεά**. Ὁ **Χρῆστος** ἔχει βάλει χρωματιστὸ σακκάκι τοῦ σπιτιοῦ.]

Εὐτυχία, βγαίνοντας, στὸ **Χρῆστο**:—
"Ἔννοια σου, **Χρῆστο** μου, θὰ πάω νὰ σοῦ ἀγοράσω μόνη μου... Ἐξή κομπινοῖζ' ὃν εἶναι ἀρκετά.

Κώστας.—Ναι, γιὰ νὰ τὰ πάρω μαζί μου. Μεροῖ, **Εὐτυχία** μου.

[Ἡ **Εὐτυχία** φεύγει ἀπὸ τὸ βάθος. Ἡ **Θεά** τὴν ἀκολουθεῖ. Ὁ **Χρῆστος** διευθύνεται ἴσια στὸ τραπέζι.]

Ἡ Θεά, βγαίνοντας, στὴν **Εὐτυχία**:—
Στάσου, ποῦ πᾶς; Νὰ σοῦ δώσω λεπτὰ. (Τὴν πιάνει καὶ τῆς ψιθυρίζει:) Τρία μόνο νὰ τοῦ πάρης. Τοῦ φτάνουν.

Χρῆστος, στὸν **Κώστα**:—Πῶς; σάφησαν μόνο;

Κώστας.—Μὰ δὲν εἶμαι ξένος...

Χρῆστος.—Ἰσα-ἴσα γι' αὐτό. Ἡ Φλώρα μποροῦσε νὰ σοῦ κάνη συντροφιά.

Κώστας.—Πῆγε μέσα.

Χρῆστος.—Ἐπροτίμησε, ἔ;... Ἀφῆσέ τη τώρα... Πρέπει νὰ μιλήσουμε οἱ δύο μας... Θὰ σὲ παρακαλέσω κάτι τί...

Κώστας.—Ὅ,τι θέλετε.

Χρῆστος, παίρνει ἓνα μίτσο χαρτιά τυπωμένα καὶ τοῦ δείχνει:—Ἀπὸ τὸ βιβλίο μου, καθὼς βλέπεις ἐδῶ, δὲν λείπει παρὰ τὸ τελευταῖο τυπογραφικὸ φύλλο... Ἐκαμα προσεκτικὰ καὶ τῇ δεύτερῃ διόρθωσιν. Θὰ σὲ παρακαλέσω, ἂν δὲν εἶμαι σὲ κατάσταση ὅταν θὰ τὴ φέρουν, νὰ κάμης ἐσὺ τὴν τρίτη, γιὰ νὰ βγῇ ἐπιτέλους ὁ **Α'** τόμος...

Κώστας.—Μάλιστα, ἡσυχάστε.

Χρῆστος.—Θὰ προσέξῃς νὰ μὴ μείνῃ οὐτ' ἓνα λάθος. Θὰ παραβάλῃς μὲ τις δικές μου διορθώσεις... ναι;

Κώστας.—Ἔννοια σας... Θὰ προσέξω πολύ.

Χρῆστος.—Ἐδῶ εἶναι ὁ **Β'** τόμος κι' ὁ τελευταῖος. Τὸν τελείωσα χθές... Ἔτσι-

μος!... Θὰ μοῦ κάνης τὴ χάρη νὰ πάρης τὸ χειρόγραφο, νὰ τὸ κρύψῃς καὶ... ἂν συμβῇ τίποτα, —ἀνθρωποὶ εἴμαστε, ἔ;— νὰ τὸ τυπώσῃς ἐσὺ.

Κώστας.—Κύριε **Καστάνη**;... Θάλεγε κανεὶς πῶς φοβάστε ἀληθινὰ τὸ χλωροφόρο...

Χρῆστος, γελώντας:—Ἡ τὴ φάλτσα! μαχαιριά, ἔ;... Ἄς εἶναι, ἀνθρωποὶ εἴμαστε, σοῦ εἶπα. Πάρ' το τώρα σύ, γιὰ κάθε ἐνδεχόμενο, καὶ... ἂν βγῶ σῶος ἀπὸ τὴν **Κλινική**, μὲ τὸ ξαναδίνεις.

Κώστας.—Τὸ παίρνω... καὶ σὰς τὸ ξαναδίνω.

Χρῆστος.—Ἐλπίζω πῶς αὐτὸ τὸ σύγγραμμά θὰ κριθῇ εὐνοϊκά.

Κώστας.—Μὰ δὲν ὑπάρχει ἀμφισβολία! Ὅσο ξέρω, εἶναι μὴ σημαντικὴ συμβολὴ στὴν ἐπιστήμη. Θὰ κάμῃ ἐντύπωση.

Χρῆστος.—Ἐδῶ εἶναι διάφορες σημειώσεις γιὰ μελέτες, καὶ μερικές μελέτες ἀτελείωτες. Θὰ σὲ παρακαλέσω νὰ φορτωθῇς κι' αὐτὸ τὸ χαρτί. Κι' ἂν λείψω, θὰ μπορέσης ἴσως νὰ τὸ χρησιμοποιήσης.

Κώστας.—Μ' αὐτὸ εἶναι ὑπερβολικό!... Φυλάξτε τις σημειώσεις σας, κύριε **Καστάνη**! Θὰ τις χρησιμοποιήσετε σεῖς ὁ ἴδιος.

Χρῆστος.—Κι' ὅμως ἀπ' αὐτὲς μπορεῖ νὰ βγῇ κάτι τί. Ἄν λείψω, εἶναι δικές σου. Ἕνα εἶδος πνευματικοῦ κληροδοτήματος...

Κώστας.—Μὰ, κύριε **Καστάνη**...

Χρῆστος.—Πῶς; δὲν θὰ μοῦ ἔκανες τὴν εὐχαρίστησιν νὰ τὸ δεχθῇς;...

Κώστας.—Ἐγώ; νὰ οἰκαιοποιηθῶ... νὰ παρουσιάσω δική σας ἐργασία γιὰ δική μου;

Χρῆστος.—Μὰ δὲν εἶναι τίποτα τελειωμένο... Ἐσὺ θὰ τελειώσῃς ὅ,τι σοῦ ἀρέσει καὶ... πιστεύω πῶς δὲν ἐμποδίζει τίποτα νὰναφέρῃς, ὅπου πρέπει, καὶ τὸνομά μου. Εἶναι κρίμα νὰ πάνε χαμένοι τόσοι κόποι...

Κώστας.—Μὰ δὲν θὰ πάνε χαμένοι, κύριε **Καστάνη**! Πῶς μπορεῖτε σεῖς νὰ χετέ τέτοιους φόβους;...

Χρῆστος.—Ἀδιάφορο... Φύλαξέ μου σὺ κι' αὐτὰ τὰ χαρτιά, καὶ βλέπουμε, τὰ ξαναλέμε.

Κώστας.—Ἀ, μάλιστα! νὰ σὰς τὰ φυλάξω, πολὺ εὐχαρίστως. Ἄν καὶ τὸ βρῶσκω τόσο περιττό. (Ἀκολουθεῖ.)

Τὸ δεκαπενθήμερον

ΤΟ ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΗΜΑ

ΤΟΥ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΥ

... Καὶ ἔπειτα λένε, ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶνε τὸ τελειότερον τῶν ζῴων. Ἡ περιπέτεια τοῦ κ. **Ρουμπινστάιν** μᾶς ἀπέδειξεν, ἄλλην μίαν φοράν, τὴν τελειότητα αὐτήν. Ἐνῶ κάθε ἄλλο ζῷον, εἰς τὴν θέσιν του, θὰ ἐξακολουθοῦσε λαμπρότατα τὰ ταξίδια του, αὐτός, μὲ τὸ νὰ ἐσχάσῃ τὰς ἀποσκευάς του εἰς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν, ὑπεχρεώθη νὰ σταματήσῃ εἰς τὰς Θήβας, νὰ περιμένῃ ἐκεῖ δύο ἡμέρας ἀκόμη τὸ πέρασμα ἄλλης ἀμαξοστοιχίας, καὶ νὰ πληρώσῃ δύο χιλιάδας δραχμὰς διὰ τὰ ἐξοδα τοῦ αὐτοκινήτου, μὲ τὸ ὅποιον τὸν κυνηγοῦσε ὁ Ἀθηναῖος συναδέλφος του καὶ κομιστὴς τῶν μπαούλων του μέχρι Θηβῶν, χωρὶς νὰ τὸν προφθάνῃ. Αὐτὸ εἶνε τὸ τελειότερον τῶν ζῴων! Δὲν φθάνει μόνον γυμνὸν εἰς τὸν κόσμον αὐτόν, ἔχον ἀνάγκην νὰ ντυθῇ γιὰ νὰ ζήσῃ, χωρὶς ὁ Δημιουργὸς νὰ τοῦ πληρώνῃ τὸ ὕφασμα καὶ τὰ ραπτικά, ἀλλὰ καὶ δὲν μπορεῖ νὰ μετακινήθῃ χωρὶς ἀποσκευάς.

Αἱ ἀποσκευαὶ! Ἰδοὺ τὸ μέγα βάσανον τοῦ ἀνθρώπου. Γιὰ νὰ κάμῃ πέντε βήματα ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι του, ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ μπαούλα, βαλίτζες, βαλιτζόνια. Χωρὶς αὐτὰ εἶνε μισὸς ἄνθρωπος. Ἀδύνατον νὰ ζήσῃ μὲ ὅ,τι τοῦ ἔδωκεν ὁ Θεός. Τὰ περισσότερα καὶ τὰ σπουδαιότερα στοιχεῖα τῆς ὑπάρξεώς του εὐρίσκονται μέσα στὶς βαλίτζες του. Μὲ ἓνα πόδι, μὲ ἓνα χέρι, μὲ μισὸ σῶμα, μπορεῖ νὰ ταξιδεύῃ στὰ πέρατα τοῦ κόσμου, καὶ νὰ μὴναθανθῇ καμμίαν ἑλλειψιν. Χωρὶς ἀποσκευὰς εἶνε ἀδύνατον νὰ τὸ κουνήσῃ. Γιὰ νὰ πεταχθῇ ἀπ' ἐδῶ ὡς τὴν Ἀγγίνα, πρέπει νὰ κρατῇ στὸ χέρι του ἓνα βαλιτζάκι, τοῦλάχιστον, μὲ ἓνα δεύτερο πονκάμισο, ἓνα ζευγάρι κάλτσες, μὴ πετσέτα τοῦ προσώπου καὶ τὰ εἶδη τῆς ἀτομικῆς τουαλέττας, ἐφ' ὅσον, ὡς γνωστόν, στὰ βαπόρια δὲν βρῖσκει κανεὶς οὔτε μίαν βούρτσαν... τῶν δοντιῶν κοινῆς χρήσεως. Καὶ ναὶ μὲν οἱ γνωρίζοντες νὰ ταξιδεύουν συμβουλευθῶν: «Ὅσο μπορεῖτε, κύριοι, ὀλιγωτέρας ἀποσκευὰς». Κανεὶς δὲν ἐσυμβούλευσε ποτέ: «Ταξιδεύετε χωρὶς ἀποσκευὰς». Θὰ ἦτο ὡς νὰ ἐσυμβούλευε τὰ ἀδύνατα. Ὑπάρχουν ἄνθρωποι ποὺ ταξιδεύοντες ἀφίνουν πίσω τους καὶ τὸν ἑαυτὸν τους ἀκόμη, γνωρίζοντας ὅτι, προκειμένου νὰ κάμῃ κανεὶς τὸν **Μαλέαν**, εἶνε μεγάλη ἐνόχλησις νὰ κουβαλῇ μαζί του τὰς φροντίδας του καὶ τοὺς ἑρωτάς του. Κανένας ὅμως δὲν ἐταξίδευσεν ποτὲ χωρὶς ἀποσκευὰς.

Ὑπάρχουν τόσα κοσμογυρισμένα μπαούλα,

ὅσοι καὶ κοσμογυρισμένοι ἄνθρωποι. Ἐρωτοῦσαν κάποτε ἓνα παλαιὸν Ἀθηναῖον, ποῦ εἶχε κάμει τὸν γυρὸν τοῦ κόσμου, χωρὶς τίποτε νὰ πάθῃ, τίποτα νὰ λησμονήσῃ:

— Παναγιωτάκη μου, εἶχες πάρει μαζί σου καὶ τὸ μπαούλο σου;

— Βέβαια τὸ εἶχα πάρει, ἀπάντησεν ὁ Παναγιωτάκης. Μποροῦσα νὰ ταξιδεύω χωρὶς μπαούλο;

Καὶ ὁ ἀπευθύνων τὴν—ἔχι καὶ τόσον περιττήν, ὅπως ἀπεδείχθη, ἐκ τῶν ὑστέρων,—ἐρώτησιν, συνεπέρανεν:

— Μὰ τότε, Παναγιωτάκη μου, καὶ τὸ μπαούλο σου ἔκανε τὸ γυρὸ τοῦ κόσμου. Καὶ ὅμως δὲν ὑπερηφανεύεται σὰν καὶ σένα!...

Εἶδαμεν τί ἐκόστισε, σχετικῶς, εἰς τὸν κ. **Ρουμπινστάιν** ἡ ἀφηρημάδα του. Ἐλησιάνησε τὰς ἀποσκευὰς του καὶ αἱ ἀποσκευαὶ του, μὲ τὴν βοήθειάν ἐνός ὑποχρεωτικοῦ συναδέλφου, τὸν κυνηγοῦσαν μέχρι Θηβῶν μὲ τὸ αὐτοκίνητον. Ἕνας ἄλλος, Ἀθηναῖος, κυνηγοῦσε, ἀντιθέτως αὐτός, τὰς ἀποσκευὰς του.

— Πῶς τὰ καταφέρνει καὶ ταξιδεύει στὴν Εὐρώπῃ—εἶχαμεν ἐρωτήσῃ—χωρὶς νὰ ξέρῃ οὔτε λέξι ἀπὸ ξένη γλῶσσα;

— Ἀπλούστατα—μᾶς ἐξήγησαν—ἀκολοθεῖ τὰς ἀποσκευὰς του. Σὲ κάθε σιδηροδρομικὸ σταθμὸ, βγαίνει καὶ κυττάζει. Ὅταν ἴδῃ νὰ μεταφέρουν τὰς ἀποσκευὰς του σὲ ἄλλο τραῖνο, πᾶει κι' αὐτὸς ἀπὸ πίσω...

Τέλος πάντων, εἴτε κυνηγᾷ κανεὶς τὰς ἀποσκευὰς του, εἴτε τὸν κυνηγοῦν, τὸ συμπεέρασα εἶνε, ὅτι ὁ ἄνθρωπος δύο ταξίδια μόνον πραγματοποιεῖ χωρὶς ἀποσκευὰς: Ἐκεῖνο μὲ τὸ ὅποιον φθάνει στὸν κόσμον καὶ ἐκεῖνο μὲ τὸ ὅποιον ἀναχωρεῖ ἀπ' αὐτόν. Γιὰ ὅλα τὰ ἄλλα αἱ ἀποσκευαὶ εἶνε ὁ μέγας τύραννος τῆς ζωῆς.

[* Ἔστια Ἀθηνῶν]

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

ΠΕΡΙ ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

ΚΑΙ ΤΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

Ὁ λογοτεχνικὸς Δημοτικισμὸς

Περὶ τοῦ νέου βιβλίου τοῦ ἀκαμάτου καὶ ἀνεξαντλήτου κ. **Κορδάτου** «Δημοτικισμὸς καὶ Λογητατισμὸς», θὰ γράψῃ βέβαια ὁ εἰδικὸς συνεργάτης μας κ. **Ρ.** Ἡμεῖς θὰ κάμωμεν ἐδῶ μίαν ἀπλὴν παρατήρησιν:

Κατὰ τὸν συγγραφέα, σήμερον ὑπάρχουν δύο εἰδῶν **δημοτικισμοί**: ὁ οὐτοπιστικὸς καὶ ὁ ἐπαναστατικὸς. Ὁ πρῶτος εἶναι ὁ δημοτικισμὸς τῶν ψυχαρασιῶν, τῶν μικτῶν, τῶν ὀμιλι-

κῶν, (ἐκπαιδευτικῶν), οἱ ὅποιοι τὸν θεωροῦν ζήτημα προπαγάνδας καὶ καλῆς θελήσεως, καὶ ἐπομένως τὸν καταντοῦν ζήτημα ἄλυτον, χίμαιραν καὶ οὐτοπλίαν. Ὁ δεύτερος εἶναι ὁ δημοτικισμὸς τῶν κομμουνιστῶν, οἱ ὅποιοι πιστεύουν ὅτι ὁ τελικὸς θρίαμβος τῆς δημοτικῆς ἔχει ἀμεσὸν σχέσιν μετὰ τὴν πολιτικὴν ἐπιβράτησιν τοῦ προλεταριάτου καὶ τῶν ἄλλων «καταπιεζομένων μαζῶν», καὶ διὰ τοῦτο σχετίζονται τὴν ριζικὴν λύσιν τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος μετὰ τὴν «κοινωνικὴν ἐπανόρθωσιν».

Ἡ διάκρισις εἶναι σαφωτάτη καὶ σαφεινότερη. Ὑποθέτομεν δὲ ὅτι ὁ ἀνακουφιστὴς τὰ μέγιστα ἄλλους τοὺς δημοτικιστὰς ὅσοι δὲν εἶναι καὶ κομμουνισταί, — προπάντων τοὺς «ἐκπαιδευτικούς», οἱ ὅποιοι, ὑπερμαχοῦντες τῆς ζωντανῆς γλώσσας, δὲν ἀποβλέπουν παρὰ ἀπλῶς εἰς τὸν φωτισμὸν τοῦ λαοῦ, χωρὶς πολιτικὴν ἰδιοτέλειαν. Ἐν τούτοις ὑπάρχει καὶ τρίτος δημοτικισμὸς, τὸν ὁποῖον ὁ κ. Κορδάτος λησιμονεῖ τελείως ἢ τὸν συγχωνεῖ ἀτόπως: εἶναι ὁ **λογοτεχνικός** ἢ **αἰσθητικός**.

Κομμουνιστικός; Ὁχι βέβαια! Οὐτοπιστικός; Κάθε ἄλλο! Δι' αὐτὸν τὸ «ζήτημα» ἔχει λυθῆναι πρὸ πολλοῦ. Ἐκπαιδευτικός; Οὐτε αὐτό. Ὁ φωτισμὸς τοῦ λαοῦ δὲν εἶναι, οὔτε ἦτο ποτέ, ὁ σκοπὸς του. Δι' αὐτὸ τὸν χωρίζομεν ἀπ' ὅλους. Ὁ **λογοτεχνικός δημοτικισμὸς** δὲν ἔχει σχέσιν μετὰ ἄλλον κανένα.

Εἶναι τώρα ἀλήθεια, ὅτι οἱ λογοτέχναι πού τὸν ἐκλήρυσαν πρῶτον ἢ τὸν ἠσπιάσθησαν καὶ τὸν ὑπερήρισαν κατόκι, μετεχειρίσθησαν πολλάκις, ὡς ἓνα ἐπιχειρήματα μέσα στ' ἄλλα, καὶ τὸν περιέφημον «φωτισμὸν τοῦ λαοῦ». Ἀλλὰ χωρὶς νὰ τὸ πιστεύουν καὶ οἱ ἴδιοι. Ὁ κύριος τουλάχιστον λόγος πού τοὺς ἔκαμε κάποτε ν' ἀφήσουν τὴν καθαρεύουσαν καὶ νὰ δοκιμάσουν εἰς τὰ λογοτεχνήματα τὴν δημοτικὴν, ἦτο καὶ μένει ὁ **αἰσθητικός**. Εἶδαν δηλαδὴ ὅτι μόνον μετὰ τὴν ζωντανὴν γλῶσσαν μποροῦσαν νὰ δημιουργοῦν. Καὶ τὴν ἔγραψαν, ἀδιαφοροῦντες ἂν θὰ ἐγένοντο μετὰ τὴν περὶ τὸν ὅλον ἢ ὀλιγώτερον καταληπτοὶ εἰς τὸν λαόν: τοὺς ἔφθανε ὅτι συνεννοοῦντο καλύτερα μετὰ τοὺς ὀλίγους ἐκλεκτοὺς πρὸς τοὺς ὁποίους ἀπηυθύνοντο.

Αὐτὸ ὅς μὴ φανῇ τόσο παράξενον, ἐπειδὴ λέγεται ἴσως πρῶτην φοράν. Εἶναι ὅμως ἀναπόφευκτον: πολὺ εὐκολότερα διαβάζει καὶ ἐννοεῖ ὁ «λαός», ἢ ὁ αἰσθητικὸς καὶ λογοτεχνικὸς ἀπαιδευτὸς ἄνθρωπος, μὲν ἀπλῶς ἢ ἐπιστήμων, παλαιότερα λογοτεχνήματα γραμμένα εἰς μίαν ἀπλὴν καθαρεύουσαν, — ποιήματα, διηγήματα, ρομάντσα, μεταφράσεις, — παρὰ τὰ σημερινὰ τῶν ἐκλεκτοτέρων δημοτικιστῶν λογοτεχνῶν. Δὲν εἶναι, βλέπετε, μόνον ἡ γλῶσσα; εἶναι καὶ τὸ ἦθος, καὶ ὁ τρόπος, καὶ ἡ σκέψις. Ὁ μακαρίτης ὁ Χατζόπουλος δὲν ἦτο καὶ σοσιαλιστής; Ἀλλ' ὅς δοκιμάσῃ ὁ «λαός» τοῦ κ. Κορδάτου νὰ διαβάσῃ τὸ «Φθινόπωρό» του!..

Τί τὰ θέλετε! Ἡ Τέχνη ἀποτελεῖ μίαν ἄλλαν, ἄλλου εἶδους ἀριστοκρατίαν. Εἶναι διὰ τοὺς ὀλίγους. Οἷτ' ἐσκέφθη ποτὲ κανεὶς λογοτέχνης ὅτι θὰ ἐγένετο καὶ διὰ τοὺς πολλούς, μετὰ μίαν οἰανδήποτε ἀλλαγὴν τοῦ γλωσσικοῦ τύ-

που. Αὐτὸς τουλάχιστον πού ἔχουν παραδεχθῆναι οἱ Ἕλληνες λογοτέχναι, τὴν κάμνει καὶ ἀκόμη ἀπροσιτοτέραν.

Ἡ Ἀριστοκρατία ὅμως τῆς Τέχνης δὲν εἶναι **κοινωνικὴ τάξις**, οὔτε ἔχει νὰ κάμῃ μετὰ τὴν «πάλιν τὸν τάξιν». Ὑπῆρχεν ἀνεκὰθεν καὶ θὰ ὑπάρχῃ αἰωνίως. Ὑπὸ οἰονδήποτε κοινωνικὸν καθεστὸς, οἱ ἐκλεκτοί, οἱ ἀνώτεροι λογοτέχναι καὶ καλλιτέχναι θάποτελοῦν τὴν ἀριστοκρατίαν των. Ἐπομένως καὶ ὁ δημοτικισμὸς τῶν σημερινῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα οὔτε κομμουνιστικὸς εἶναι οὔτε οὐτοπιστικὸς. Εἶναι αἰσθητικὸς καὶ λογοτεχνικός. Καὶ κατὰ βάθος ἀδιαφορεῖ διὰ τὸ εἶδος ἐκείνου τῆς «τελικῆς λύσεως» τὴν ὁποῖαν μόνον διὰ κοινωνικῆς ἐπαναστάσεως θεωρεῖ δυνατὴν ὁ κ. Κορδάτος.

Ξ.

Δυὸ ὥραιες χειρνομίαι

Ἀπὸ φυλλάδιον ἐκδοθὲν εἰς τὴν Ζάκυνθον καὶ περιέχον τὴν διαθήκην τοῦ Σπυρίδωνος Δε-Βιάζης, μίαν ἐπιστολὴν τοῦ ἰδίου καὶ τὸν λαμπρὸν λόγον, τὸν ὁποῖον ἐξεφώνησεν ὁ κ. Δημ. Ἀμπελοράβδης κατὰ τὸ ἐκεῖ πολιτικὸν μνημόσυνον τοῦ ἐπιφανοῦς λογίου, μανθάνομεν καὶ τὸ ἑξῆς:

Τὰ τελευταῖα ἔτη, ὅταν ὁ Σπυρίδων Δε-Βιάζης, γέρον πλεόν, μετὰ κόπου ἠμποροῦσε νὰ παραδίδῃ μαθήματα καὶ νὰ πορίζεται τὰ πρὸς τὸ ζῆν, — διότι ἀπὸ τὰ φιλολογικὰ του ἔργα δὲν ἀπελάμβανε τίποτε, — ὁ πλούσιος κ. Ἀμπελοράβδης, παλαιὸς μαθητὴς του καὶ φίλος του, ἄνθρωπος μετὰ μεγάλην φιλομουσίαν καὶ ζωηρότατον κοινωνικὸν αἰσθητισμὸν, τοῦ ἐπρότεινε νὰ παύσῃ πλέον ἐργαζόμενος καὶ αὐτὸς ἀνελάμβανε: νὰ τὸν τρέφῃ («νὰ τρώμε καθεμερὶν μαζί», τοῦ εἶπε), νὰ τὸν ἐνδύῃ («δυὸ φορεσιὲς τὸν χρόνον σιτοῦ ἐμποροράφει κ. Μπετίνης») καὶ νὰ τοῦ δίδῃ καὶ 400 δραχμὰς τὸν μῆνα χαρτζιλίκι. — Ἀρκετὰ, ἔ; Ἀλλὰ ὁ Δε-Βιάζης ἀπέρριψε τὴν προσφορὰν. Καὶ ἰδοὺ τί ἔγραψε πρὸς τὸν «Μαικήναν» του τὴν 22 Νομβρίου (καὶ χειμῶνα καιρὸ, διάβολε!) τοῦ 1923: «Σὰς εὐγνωμονῶ ἐκ μέσης καρδίας, Μαικήνα μου, ἀλλὰ τὴν γενναίω πρὸς τὴν προσφορὰν δὲν ἀποδέχομαι, διότι ἐπιθυμῶ νὰ πορίζωμαι τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἐργαζόμενος καὶ ἐν λιτότητι ζῶν, χωρὶς νὰ ἐνοχλῶ τοὺς φίλους μου»...

Ἰὼς εἶπατε;

Ξ.

Νέος διηγηματογράφος

Ὀνομάζεται **Νίκος Δ. Λουκόπουλος**. Κρατήστε τὸνομα καλὰ: πολὺς λόγος θὰ γίνῃ μίαν ἡμέραν περὶ αὐτό. Σήμερ' ἀκόμη εἶναι τελείως ἄγνωστος. Ὁ νέος, — καὶ εἶναι πολὺ νέος, — γράφει πρὸ πολλοῦ, ἀλλὰ ὡς τώρα δὲν ἐδημοσίευσεν τίποτε. (Ἄν εἶδατε τίποτε λαογραφικὰ μετὰ τὴν ὑπογραφήν Λουκόπουλος, εἶναι τοῦ πατέρα του, πού ἐργάζεται στὸ Λαογραφικὸν Ἀρχεῖον.) Κυρίως τὸν ἔτρωγεν ἡ ἀμφιβολία ἂν τὰ διηγήματά του ἀξίζαν κάτι τί. Οἱ γύρω του, ὁ πατέρας του ὁ ἴδιος, δὲν ἤξεραν νὰ τοῦ ποῦν μετὰ βεβαιότητα, νὰ τὸν ἐνθαρρύν-

ουν. Καὶ ὅταν ἐδιάβασε εἰς τὴν ἀγγελίαν τῆς «Νέας Ἑστίας» ὅτι δεχόμεθα ἔργα καὶ ἀπὸ τὸν πλέον ἄγνωστον, ἀναλαμβάνοντες νὰ τὸν κάμωμεν γνωστὸν ἂν τὸ ἀξίζῃ, ἀπεράσισε, ἂν καὶ μετὰ χίλιους ἀκόμη δισταγμούς, νὰ δοκιμάσῃ. Καὶ μᾶς ἔφερε τρία μεγάλα του διηγήματα, **τρεῖς νοβέλλες**...

Ἐ, δὲν ἐχρειάσθη καὶ πολὺ διὰ νὰ ἐννοήσωμεν ὅτι «ἢ ἔχομεν λάθος, ἢ αὐτὴν τὴν φορὰν εὗρισκόμεθα ἐνώπιον ἀληθινοῦ διηγηματογράφου», ὅπως ἔγραψεν ὁ Μητσάκης ὅταν ὁ Καρκαβίτσας ἐξέδωκε τὸν «Ἀφορεσμένο» του. Κι' εἴμεθα βέβαιοι ὅτι θὰ συμφωνήσῃ καὶ μετὰ ὅλοι οἱ ὅσοι θὰ διαβάσουν προσεχῶς αὐτὰ τὰ διηγήματα τοῦ κ. Νίκου Λουκοπούλου. Διότι θὰ τὰ δημοσιεύσωμε καὶ τὰ τρία. Τὸ πρῶτον, πού ἐπιγράφεται «**Καθένας ὅπως νοιώθει**» εὐθὺς ἅμα τελειώσει τὸ «**Στὴ σκαμιά ἀπὸ κάτω**» καὶ τὰ ἄλλα δύο, «**Δενοχτῶ μέρες βροχῆ**» καὶ «**Ὅταν πέθανε ἡ Ἀγγέλα**», ἀργότερα.

Μοντέρνο γράψιμο, — γλυκύτατον καὶ σεμνότατον προσωπικὸν ἦθος, — γλῶσσα στρωτὴ, ἀνετη, ὁμοιόμορφη, τελείως ὑποταγμένη, — ψυχολογία ἀληθινή, — λεπτομέρεια θαυμαστή, — πρωτοτυπία ἐμπνεύσεως, — ἀρχιτεκτονικὴ ἀφογή, — αὐτὰ εἶναι τὰ προτερήματα τοῦ νεοῦ διηγηματογράφου. Δὲν μοιάζει καθόλου μετὰ μερικοὺς πού γράφουν «ἀριστουργήματα» χωρὶς νὰ ξέρουν νὰ γράψουν... τὸνομά τους. Ὅσο αὐθόρμητος εἶναι, τόσο καὶ καλλιεργημένος: ὅσο πηγαῖος, τόσο καὶ συνειδητός: ὅσο ἐμπνευσμένος, τόσο καὶ μετρημένος. Σπανίως συνηγνήσαμεν τέτοιαν ἰσορροπίαν ἀπὸ τέτοιαν μάλιστα ἡλικίαν. Ὁ κ. Λουκόπουλος μᾶς φαίνεται τόσο καλὸς διηγηματογράφος, ὥστε δύσκολα φανταζόμεθα ὅτι θὰ γίνῃ καὶ καλὺτερος. Εἶναι ἤδη.

Ξ.

Ἡ «Ροδόπις» τοῦ Ἐπισκοποπούλου

Μία εἰδησις, ἡ ὁποία θὰ συγκινήσῃ τοὺς παλαιμάχους: Ὁ κ. Ν. Ἐπισκοποπούλος, ὁ Nicolas Ségur τῆς «Revue Mondiale» τοῦ Παρισιῦ, ὁ τόσον ἐκτιμώμενος σήμερ' εἰς τὴν Γαλλίαν κριτικὸς καὶ μυθιστοριογράφος, θὰ δημοσιεύσῃ προσεχῶς εἰς τὴν «Νέαν Ἑστίαν» τὸ τελευταῖον ἔργον πού ἔχει γράψῃ ἐλληνικά.

Εἶναι μίαν μονόπρακτον τραγωδίαν μετὰ τὸν τίτλον «**Ροδόπις**». Ἐνθυμεῖται ὁ ἐγκαλλισθεὶς πλέον συγγραφεὺς ὅτι «δὲν τοῦ ἀπῆρεσε τότε πού τὴν ἔγραψε», καὶ χάριν τῆς «Νέας Ἑστίας» πού τοῦ ἐξήτησε συνεργασίαν, θὰ τὴν ξανακοιτάξῃ τώρα καὶ θὰ τὴν στείλῃ, μ' ἓνα μικρὸν πρόλογον ὁ ὁποῖος θὰ τὴν «τοποθετῇ». Μᾶς ἔδωσε τὸ δικαίωμα νὰ τὴν ἀναγγεῖλωμεν. Καὶ τὸ κάμνομεν μετὰ ὅλην τὴν χαρὰν καὶ τὴν υπερφάνειαν πού μᾶς προξενεῖ ἡ ἰδέα, ὅτι τὸ περιοδικὸν μας θὰ παρουσιάσῃ ἐν' ἀκόμῃ ἑλληνικὸν ἔργον τοῦ ἀληθινοῦ συγγραφέως τῶν «Παραδόξων διηγημάτων» καὶ τοῦ «Ἀσματος Ἀσμάτων», — ἐνὸς πραγματικῶς ἐκλεκτοῦ λογοτέχνου, ὁ ὁποῖος, κατὰ τὰ ὀλίγα ἔτη τῆς ἐδῶ δράσεώς του, (1893—1905), νεώτατος, προσέθεσεν εἰς τὴν λογοτεχνίαν μας μίαν ἐντελὴς ἰδικὴν του νότον καὶ ἐγένεεν ὁ εἰσηγητὴς ἐνός

ὥραίου **μοντερνισμοῦ**, τὸν ὁποῖον τόσοι ἐμμήθησαν κατόπιν...

Τὴν «Ροδόπιν» τοῦ Ἐπισκοποπούλου ὅλοι βέβαια θὰ τὴν διαβάσουν μετὰ ἀπόλαυσιν. Ἀλλὰ πόσα θὰ θυμίσῃ εἰς τοὺς παλαιμάχους, τοὺς τότε συναγωνιστὰς τοῦ ἐπιφανοῦς σήμερον Ἑλληνογάλλου συγγραφέως, τοὺς συναδέλφους του εἰς τὸ «Ἄστυ» τοῦ Κακλαμάνου, τὴν «Εἰκονογραφημένην Ἑστίαν» τοῦ Δροσίνη, τὰ «Παναθήναια» τοῦ Μιχαηλίδη καὶ τὸ «Ἡμερολόγιον» τοῦ Σκόκου...

Ξ.

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟΝ

Ἐναρξίς τῆς θερινῆς περιόδου. — Θέατρον Μαρίας Κοτοπούλη: «Ἡ μοῖρα γυναικῶν». — Διονύσια: «Ἡ Μεγάλῃ Δούκισσα καὶ τὸ γκαρσόνι», «Ὁ Καμπούρης». — Ἀλάμπρα: «Ὁ ὑπερφυσικὸς πτερυγός».

Ἡ παρακμὴ καὶ ὁ μαρμαρὸς τοῦ Νεοελληνικοῦ Θεάτρου ἐκδηλώθηκε φέτος ὀλοφάνερα μετὰ τὴν ἑναρξί τῆς θερινῆς περιόδου. Ἀλλὰ χρόνια, κάθε τέτοια ἑναρξί ἔδινε τουλάχιστον ὑποσχέσεις: οἱ περισσότερες βέβαια ἀπ' αὐτὰς δὲν κρατοῦνται, ὅπως δὴποτε ὅμως κάτι μποροῦσε κανένας νὰ ἐλπίζῃ. Φέτος οὔτε αὐτό!

Οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς παλαιούς θιάσους ἔχουν διαλυθῆναι. Οἱ ἄλλοι ἐμφανίζονται γυμνωμένοι ἀπὸ τὰ καλύτερὰ τους στοιχεῖα. Οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς ἡθοποιούς πού συγκατατοῦσαν τὸ θέατρο ἀπὸ τὴν ἐκμηδένισή του καὶ τοῦ ἔδιναν μιὰ ἀξία, ἀποσύρθηκαν ἢ δὲν φαίνεται πῶς θὰ παίξουν φέτος.

Οἱ σπασμωδικὰ καταρτισμένοι θιάσοι ἀναγγέλλουν ἓνα ρεπερτόριο σχηματισμένο σχεδὸν ἀποκλειστικὰ ἀπὸ γαλλικὰς ἐλαφρὰς κωμωδίας τοῦ Boulevard. Ἀλλὰ ἡ Τέχνη εἶναι καιρὸς πού ἔχει ἀποσυρθῆναι στὰ θεάτρα d'avant-garde. Στὰ Boulevards δὲν παίζονται πιά παρὰ ἔργα χωρὶς κανένα καλλιτεχνικὸ ἐνδιαφέρον, βιομηχανικά, χυμένα ὅλα στὸ ἴδιο καλούπι καὶ πού μοιάζουν ὅλα ἀπελπιστικά. Τὸ μόνον τοῦς προτέρημα εἶναι πῶς γύρω ἀπὸ μιὰ ὑπόθεσιν τυχαία, κοινότατη καὶ ἀσήμαντη, ἀκουεῖται ἓνας διάλογος λεπτός, γεμάτος ἀπὸ γαλλικὸ πνεῦμα. Ἀλλὰ καὶ τὸ πνεῦμα αὐτὸ χάνεται ἐντελὸς στὶς προχειρεῖς, ἀδούλευτες κάποτε καὶ ἀσυνάρτητες μεταφράσεις πού παρουσιάζουν τὰ θεάτρα μας. Στὸ Συνέδριον τῶν Δραματικῶν Συγγραφέων, πέρσι στὸ Παρίσι, εἶχε ἐκφρασθῆναι ἡ εὐχὴ ν' ἀναλαμβάνουν οἱ ἑταίρειοι τῶν Δραματικῶν Συγγραφέων κάθε τόπου τὴν εὐθύνη τῶν μεταφράσεων, καὶ νὰ μὴν ἐπιτρέπουν νὰ παίζεται μιὰ μετάφρασις πού ἀδικεῖ καὶ ἠθικὰ καὶ ὀλικὰ τὸν συγγραφέα. Νομίζω πῶς τὸ πρόβλημα αὐτὸ τῆς προστασίας τῆς ξένης πνευματικῆς ἰδιοκτησίας ἀπὸ τις ἀθλίες μεταφράσεις θὰ ἔπρεπε ν' ἀρχίσαι ν' ἀπασχολεῖ καὶ τὴ δική μας ἑταιρεία τῶν Θεατρικῶν Συγγραφέων. Ἀλλοστε συμφέρει καὶ στὰ μέλη τῆς ἂν, ὅπως τὸ ζήτησε τὸ Διεθνὲς Συνέδριον, δινόνταν μόνον σ' αὐτὰ ἢ ἄδεια τῆς μεταφράσεως ξένων θεατρικῶν ἔργων.

Οἱ Θεατρικοὶ Συγγραφεῖς, μὴν ἔχοντες πᾶν τὸ φρονηθὲν τὸν συναγωνισμὸν τοῦ πρώτου τυχαίου, θὰ μπορούσαν νὰ παιτήσουν νὰ πληρωθῇ μὴ καλὴ μετάφραση ὅσο τῆς ἀξιῇ.

Οἱ γαλλικαὶ κομωδίες τοῦ Boulevard ἔχουν ἀπόλυτη ἀνάγκη νὰ διατηροῦν ὅλη τὴ ζωηρότητα τοῦ διαλόγου τῶν ἐπιτυχίαν τους ὅμως τὴ στηρίζουν κυρίως στὸ πολὺ ἐπιμελημένον τοῦ ἀνέβασμας μέσα σὲ σκηνικὰ πολὺ καλὰ στήναι, καὶ προπάντων στὸ παίξιμον τῶν ἡθοποιῶν. Ἐπιβάλλεται οἱ κομωδίες αὐτὰς νὰ παιχθῶν πολὺ λεπτὰ, πολὺ φυσικὰ, καὶ προπάντων γοργά. Ἐπειὶ ὁ θεατὴς δὲν προφθάνει νὰ σκεφθῇ παρὰ ὕστερα ἀπὸ τὴν παράστασιν, πόσο εἶναι κοίρια ὅλα ἐκεῖνα ποὺ παρακολουθῇ. Στὴν Ἑλλάδα καὶ οἱ καλύτεροί ἡθοποιοὶ παίζουν σιγὰ καὶ βαριά. Καὶ ἡ πᾶν ἀσήμενη κοινοτυρία τὸνίζει σὺν τῇ πρόκειται ν' ἀποκαλύψει τὸ μυστικὸν τοῦ κόσμου. Ὁ θεατὴς ἀνιά, καὶ ἡ ἀνία του μεταβάλλεται σὲ ἀπελπισία ὅταν παίζουν μέτριοι ἡθοποιοί.

**

Ἡ *Μοιραία Γυναίκα* τοῦ Bérabean εἶναι μὴ κομωδία οὔτε καλύτερη οὔτε χειρότερη ἀπὸ τίς ἀνάλογές της. Ἐνῶς ἀντρας, γιὰ νὰ μὴν ἐκθέσῃ τὴ γυναῖκα γιὰ τὴν ὁποία πραγματικὰ αὐτοκτονεῖ, κάνει νὰ πιστευθῇ ὅτι αὐτοκτονεῖ γιὰ μὴ ἀλλή. Δὲν πιστεύεται· δὲν τὸ εἶχε ἄλλωστε σκοπὸν. Ἡ ἀπόπειρά του ἀπέβλεπε μόνον σ' ἓνα ἐκβιασμὸν τοῦ πατέρα του· ἀλλ' ἡ γυναῖκα γιὰ τὴν ὁποία δὴθεν αὐτοκτόνησε, γίνεται ἀμέσως περίφημη. Οἱ ἐφημερίδες μιλοῦν γι' αὐτήν· παρουσιάζεται ὡς ἡ *μοιραία γυναίκα*. Ἐνῶ κανένας δὲν τὴν πρόσεχε ἴσαμε τότε, ἀρχίζουν ὅλοι νὰ τὴν ἐρωτεύονται. Ἡ κομωδία ἐξεκρίσεται μὴ σιγὴν πρὸς μὴ βαθέστερη ἀνθρωπίνη σάτυρα, μὰ ξαναπέφτει γρήγορα στὴν κοινοτυρία. Στὸ τέλος ὅλα γίνονται γλυκανάλατα, εὐχάριστα. Ὁ διάλογος εἶναι ἔξυπνος, καὶ ἂν ἡ κομωδία αὐτὴ εἶχε παιχθῇ ζωηρά, ὁ θεατὴς θὰ μπορούσε νὰ εἶχε περᾶσει μὴ βραδίαν περίπου τερπνῇ. Ἀλλ' ὁ θίασος τοῦ κ. Μυράτ, ἂν ἐξαιρέσωμε τὸν ἴδιον τοῦ, παρ' ὅλη τὴ μοιρονομία του, εἶναι πάντα κάτοχος τῆς σκηνῆς, καὶ τὸν κ. Λεπενιώτη, ἀπαρτίζεται ὅλο ἀπὸ ἡθοποιούς ποὺ δὲν ξέρουν οὔτε νὰ σταθοῦν, οὔτε νὰ κουνηθοῦν, οὔτε νὰ μιλήσουν. Εἶναι ἡ ἐντελὴς παγωμένη, ἡ φαντάζονται πῶς παίξιμον σημαίνει σπασμοδικές, βιασμένες, νευρικές κινήσεις. Τὸ μόνον φωτεινὸ σημεῖον τῆς ὅλης παράστασης ἦταν ὁ κ. Λεπενιώτης, ὁ ὁποῖος καὶ ὅταν εἶναι ὑπερβολικός, καὶ ἴσως ξεφεύγει καὶ ἀπὸ τὸ ρόλο του, διατηρεῖ μὴ κυριαρχία ἐπάνω στὶς ὑπερβολές του. Εἶναι ἓνας κομικός fantaisiste μὲ ἀδιάκοπα καὶ ἐξαιρετικὰ ὁρμονικὴ δημιουργικότητα.

Ἡ κομωδία ἀνεβάσθηκε ἀπαίσια. Ἐνῶ φαίνεται καθαρὰ ἀπὸ τὸ κείμενον πῶς τὸ σκηνικὸ ἀλλάζει, παίχθηκαν καὶ οἱ τρεῖς πράξεις μέσα στὸ ἴδιον ἀκαλαίσθητο salon fermé. Ἀλλάχθηκαν μόνον τὰ ἐπιπλά· αὐτὸ φυσικὰ δὲν ἀρκεῖ γιὰ νὰ ἔχει ὁ θεατὴς ἀμέσως τὴν ἐντύπωσιν πῶς μεταφέρθηκε σὲ ἄλλο περιβάλλον. Ἀκόμα

δὲν καταλάβαμε στὴν Ἑλλάδα πῶς ἡ παράστασις ἔχει σκοπὸν νὰ ζωντανεύει καὶ νὰ διαφωτίζει τὸ ἔργον· ἂν πρόκειται ὁ θεατὴς, βλέποντας τὸ ἔργον, νὰ ἀναγκάζεται νὰ τὸ φαντάζεται ὅπως θὰ τὸ ἔκανε ἂν τὸ διάβαζε, εἶναι προτιμώτερον νὰ τὸ διαβάσῃ— ἄς σημειωθῇ καὶ τοῦτο· στὴ *Μοιραία Γυναίκα*, κάθε φορὰ ποὺ ἓνας ἡθοποιὸς γυρνοῦσε τὸ ἡλεκτρικὸ κουμπὶ γιὰ νὰ ἀνάψει ἢ νὰ σβύσει τὸ φῶς, αὐτὸ δὲν τὸν ὑπάκουε καὶ ἐπακολουθοῦσαν χάσματα καὶ σύγχυσις.

**

Τὰ σκηνικὰ ποὺ παρουσίασε ὁ θίασος Ἀμην-ῶ ἦσαν ἀσύνκριτα πρὸς ἐπιμελημένα. Μποροῦμε μάλιστα νὰ ποῦμε πῶς τὰ Salons fermés του εἶναι ἀπὸ τὰ ὀραιότερα ποὺ εἶδαμε σὲ ἀθηναϊκὸ θέατρο. Οἱ λεπτομέρειες εἶναι φροντισμένες, τὰ χρώματα ἁρμονικὰ ἀναμεταξύ τους, οἱ τοῖχοι καὶ τὰ ἐπιπλά ἔχουν style. Ἀναπαρastaίνονται τὸ περιβάλλον τοῦ ἔργου καὶ μᾶς μεταφέρουν σὲ μὴ ἀντιόφαιρα σχεδὸν παρισινή. Ὁ θίασος Ἀμην-ῶ συγκέντρωσε γύρω του καὶ ἀρκετὰς ἀπὸ τίς ἐκλεκτότερες δυνάμεις τοῦ νεοελληνικοῦ θεάτρου· τὴν κυρία Ἀλκαίου, τὸν κ. Παπαγεωργίου, τὸν κ. Λούη, τὸν κ. Γιαννίδη ποὺ ὡς ἡθοποιὸς χαρακτηριστὴς δημιουργεῖ μὲ ἐντονη παραστατικὴ μερικὸς τύπους. Δυστυχῶς ὁ κ. καὶ ἡ κ. Ἀμην-ῶ, πρὶν νὰ ὑποστοῦν τὴ δοκιμασίαν τοῦ κοινοῦ καὶ νὰ ἀντιληφθῶν ἂν ἔχουν τὴν ἱκανότητα νὰ κρατήσουν τοὺς πρώτους ρόλους, αὐτοδιορίστηκαν πρωταγωνισταί. Ὑστεροῦν ἀπελπιστικά. Ἡ κ. Ἀμην-ῶ εἶναι ὁμορφὴ, ἀλλ' ἐντελὴς ἀλύγιστη, παγωμένη καὶ ἄψυχη· καὶ ὁ κ. Ἀμην-ῶς, ἀδικημένος καὶ ἀπὸ τὴν προφορά του, δὲν κάνει τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ κουνιέται σὰ νευρόσπαστο ἀπάνω στὴ σκηνή. Δὲν ἔχουν οὔτε ὁ ἓνας οὔτε ὁ ἄλλος κανένα προσὸν ἡθοποιῶν. Κατέστρεψαν ὅλη τὴν εὐχάριστη ἐντύπωσιν ἀπὸ τὸ ἐπιμελημένον ἀνέβασμα καὶ ἀπὸ τίς ἐμφανίσεις τῶν ἄλλων ἡθοποιῶν. Ἄν θέλουν νὰ διατηρηθῇ ὁ θίασός τους, πρέπει νὰ ἔχουν τὴ δύναμιν νὰ ὑποχρῶνουν σὲ ρόλους πρὸς ἀφανείας, καὶ ἀκόμα νὰ διαλέξουν καὶ ἄλλα ἔργα. Οἱ κομωδίες ποὺ ἐπαίξαν δὲν στεροῦνται ἀπὸ πνεῦμα καὶ ζωηρότητα· εἶναι ἀπὸ τίς καλύτερες comédies τοῦ Boulevard· ἀλλὰ τί σημαίνει; Τὸ ἀθηναϊκὸ κοινὸν βαρέθηκε νὰ παρακολουθεῖ ἀδιάκοπα παραλλαγὰς μονάχα γύρω ἀπὸ τὸ ἴδιον ἀσήμενον θέμα· ζητεῖ καὶ Κάτι ἄλλο...

**

Ὁ θίασος Ἀργυροπούλου παίζει στὴν Ἀλάμπρα φέτος, ὅπως καὶ ἕως τὸν χρόνον, γερμανικὰς φάρσας. Ἡ γερμανικὴ φάρσα δὲν ἔχει οὔτε κλιντὴν λεπτότητα καὶ τὸ πνεῦμα τῆς γαλλικῆς κομωδίας. Ὅλη ἡ κομικότης της στηρίζεται στὴν χοντροκομμένη ἐξωφρενικότητα ὁρισμένων καταστάσεων (situations). Ἀποβλέπει νὰ προκαλέσει τὸ πρὸς χυδαίον γέλιο τοῦ κοινοῦ. Ὁ κ. Ἀργυρόπουλος (ποὺ ἄλλοτε εἶχε ταλέντο,) καὶ ὁ θίασός του, βουτηγμένοι μέσα σ' αὐτὴ τὴ χυ-

δαϊότητα, ἔχασαν κάθε, ἀκόμα καὶ τὴν πρὸς ἀντι-δρῆ, ἐπαρὴν μὲ τὴν Τέχνην.

**

Τὸ κοινὸ ἀπογοητεύθηκε νὰ πηγαίνει στὸ θέατρο γιὰ νὰ μὴν ἔχει καμμιὰ αἰσθητικὴ ἱκανοποίησιν. Αὐτὸ δὲν τὸ ἀνέχεται πᾶν. Ἀκόμα καὶ στὶς πρεμιέρας, φέτος, τὰ θεάτρα μένουν ἄδεια. Εἶναι πιθανὸν ὅτι σὲ λίγο καὶ αὐτὰ τὰ δὴθεν θεάτρα ποὺ ὑπάρχουν σήμερον, θ' ἀναγκασθοῦν νὰ κλείσουν. Πλησιάζομε στὸ τελευταῖον σκαλὶ τοῦ ξεπεσμοῦ. Εἶναι ἀπαραίτητη ἀνάγκη τὸ Νεοελληνικὸν θέατρο ν' ἀνανεωθῇ βασικά.

Α. Θ.

ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΝ ΘΕΑΤΡΟΝ

«Καταιγὶς στὴν Γκότλαντ».—«Τὸ κυνήγι τῆς σκυῖας».

Τὸ πρὸ ἀξιοσημείωτο γεγονός, ὃχι μόνον τοῦ τελευταίου δεκαπενθήμερου, ἀλλὰ καὶ ὁλόκληρης τῆς θεατρικῆς περιόδου στὴν Γερμανία, ἦταν τὸ σκάνδαλον ποὺ προκάλεσε ἡ παράστασις τοῦ δράματος «Καταιγὶς στὴν Γκότλαντ», στὴν «Αἰατικὴ Σκηνή» τοῦ Βερολίνου. Ὁ συγγραφεὺς τοῦ ἔργου, Ἐρ. Βέλκ, ἦταν ἐντελὴς ἀγνώστος καὶ πρώτη φορὰ ἀνέβασε ἔργον του στὴ σκηνή. Πρὶν ἀκόμη παιχθῇ τὸ δράμα, διεδίδετο ὅτι θὰ ἦταν κατὰ τὴν πρωτοφανὲς καὶ ἐξαιρετικὴν καὶ ὡς πρὸς τὴν σκηνοθεσίαν καὶ ὡς πρὸς τὴν ὑπόθεσιν. Ἐνῶς συνδυασμοῦ θεάτρου καὶ κινηματογράφου, ποὺ θὰ ἐνεργεῖν τὸ δράμα ὑπὸ μὴ ἐντελὴς νέαν μορφήν, τὴν μορφήν τοῦ μέλλοντος.

Πραγματικῶς, τὸ βράδυ τῆς πρεμιέρας ἡ σκηνὴ παρουσιάσθη ἐπηυξημένη δεξιὰ καὶ ἀριστερά μὲ ἓνα εἶδος φτεροῦγες ἀπὸ λευκὸ πανί, ὅπου ἐπροβάλλοντο κατὰ τὸ διάστημα τῆς παραστάσεως διάφορες ἱστορικαὶ σκηνές τῆς ἐποχῆς τοῦ ἔργου, καθὼς καὶ σκηνές ἀπὸ τὴν Γαλλικὴν καὶ τὴν Ρωσικὴν ἐπανάστασιν, διακοπτόμενες ἀπὸ διάφορα ἀποφθέγματα ἐπαναστατικῶν ἀρχηγῶν, τοῦ Τρότσκι καὶ τοῦ Λενίν.

Ἀλλὰ καὶ στὴ σκηνή ἀκόμη εἶχαν γίνει νεοτερισμοί. Ἡ αὐλαία δηλαδὴ ποὺ ἔπεφτε κατὰ τὰ διαλείμματα, δὲν ἦταν σὺν τίς συνηθισμένες. Ἦταν ἀπὸ διάφανον ὕφασμα καὶ παρίσταγε σκιαγραφήματα τῶν διαφόρων πρωταγωνιστῶν τοῦ ἔργου σὲ ὑπερφυσικὸ μέγεθος.

Ἡ ὑπόθεσις τοῦ δράματος στηρίζεται στὴν ἱστορίαν τῶν διασήμων ληστοπειρατῶν τοῦ 18 αἰῶνος Likendeeler, οἱ ὁποῖοι ὑπὸ τὸ ἔμβλημα «Φίλοι τοῦ Θεοῦ, ἐχθροὶ ὅλου τοῦ κόσμου» ἀναστάτωναν τὰ Σουηδικὰ, Γερμανικὰ καὶ Δανικὰ παράλια, κατέλαβαν τὴν Σουηδικὴν νήσον Γκότλαντ, ἐσκότωναν, κατέστρεψαν καὶ λεηλατοῦσαν παντοῦ, ἕως ὅτου νικήθηκαν στὴν Ἐλιγολάνδη ἀπὸ τὸν στόλον τοῦ Ἀμβούργου καὶ καταδικάσθηκαν σὲ θάνατον. Ὁ Ἐρ. Βέλκ ὅμως μᾶς τοὺς παρουσιάζει στὸ δράμα τοῦ ἐντελὴς διαφορετικοῦ, ἥρωος καὶ σωτῆρος τάχα τῆς ἀνθρωπότητος, ποὺ ἐμπνέονται ἀπὸ ἀνώτερον ἰδανικὸν καὶ θυσιάζονται χάριν τῆς ιδέας των.

Οἱ κριτικοὶ τῶν γερμανικῶν ἐφημερίδων ἐκφράζονται δυσμενέστατα ἐναντίον αὐτοῦ τοῦ ἔργου. Τὸ χαρακτηρίζουν ὡς κομμουνιστικόν, ἐπαναστατικόν καὶ ἀντιθερηστικόν, καὶ ἐκφράζουν τὴν γνώμην ὅτι ἂν πρόκειται νὰ ἐξακολουθήσουν νὰ παίζονται τέτοιον εἶδους ἔργα στὴν Γερμανικὴ σκηνή, καλύτερα θὰ ἦταν νὰ ἐκπνέχτο στὴν ἐνέργειαν ἢ λογοκρισίαν.

**

Ἐν ἄλλο ἐπίσης ἀξιοσημείωτο θεατρικὸν γεγονός εἶναι ἡ παράστασις τοῦ δράματος «Τὸ κυνήγι τῆς σκυῖας» τοῦ γνωστοῦ δραματικοῦ συγγραφέως Βίλελμ φὸν Σάλτε μὲ τὸν ἴδιον τὸν συγγραφέα ὡς πρωταγωνιστή. Τὸ ἔργον εἶχε ξαναπαιχθῇ πρὸ ἐτῶν μὲ μεγάλη ἐπιτυχία· τὸ τὸλμημα ὅμως τοῦ συγγραφέως τοῦ μᾶλλον τὸ ἔβλαψε παρὰ τὸ ὠφέλησε. Ὁ Βίλελμ φὸν Σάλτε ἐπαίξε τὸν ρόλον τοῦ συγγραφέως Μαρτίν χωρίς ζωὴν καὶ χωρίς πάθος, ἐντελὴς ψυχρὰ καὶ δασκαλιστικά. Ἰσως ἐστωρικῶς νὰ αἰσθανόταν τὸν ρόλον του, δὲν μετεβίβαζε ὅμως τὴν συγκίνησίν του στὸ κοινόν.

Τὸ πείραμα αὐτὸ ἔδωσε ἀφορμὴν στὰ γερμανικὰ φύλλα ν' ἀνανεώσουν τὸ ζήτημα τῆς διαφορᾶς μεταξὺ τοῦ νὰ γράφῃ κανεὶς ἓνα ρόλον καὶ τοῦ νὰ τὸν παίξῃ, καὶ συνιστοῦν στοὺς ἐξ ἐπαγγέλματος ἡθοποιούς νὰ μὴν ἐπιτρέψουν νὰ ξαναγίνῃ ἓνα τέτοιο πείραμα εἰς βάρος τους.

Τ.

Η ΜΟΥΣΙΚΗ

Ἐνῶς Ἑλλήν καλλιτέχνης τοῦ βιολιού.—Σλαβικὴ μουσικὴ ἀποικία στὰς Ἀθήνας.—Συμφωνικαὶ συναυλίας.

Ἐνῶς πολὺ γνωστὸς καὶ ἀγαπημένος στὰς Ἀθήνας καλλιτέχνης τοῦ βιολιού, ὁ κ. Γ. Λυκούδης, μᾶς ἦλθε τώρα τελευταῖα ὕστερον ἀπὸ ἀπουσίαν πέντε ἐτῶν, τὰ ὅποια χρησιμοποίησε στὰς Βρυξέλλας γιὰ ἀνωτέρας μουσικὰς σπουδᾶς. Καὶ διεπίστωσαν ὅλοι ὅσοι τὸν ἀκουσαν στὰ δύο ρεσιτάλ του στὸ *Κεντρικόν*, ὅτι στὰ χρόνια αὐτὰ ὁ λαμπρὸς καλλιτέχνης κατόρθωσε ν' ἀποκτήσῃ ὅ,τι τοῦ ἔλειπε,—ὃχι εἰς φυσικὰ δῶρα, ἀφοῦ ὁ Λυκούδης εἶν' ἓνας μουσικὸς πλούσιος ἀπὸ τὴν φύσιν προικισμένος, ἀλλὰ εἰς μουσικὸν «ἀταβισμόν» καὶ εἰς εὐγένειαν ἤχου καὶ μουσικῆς ἀποδόσεως.

Ὁ μουσικὸς ἀταβισμὸς εἶναι πραγματικῶς κατὰ ποῦ μᾶς λείπει καταφανῶς ἐδῶ στὴν Ἑλλάδα. Ἄν χρειάζονται τέσσαρες γενεαὶ γιὰ νὰ γίνῃ κανεὶς τέχνητα,—ὅπως λέγουσιν τόσον πρᾶσιν οἱ Ἀγγλοὶ,—πόσαι γενεαὶ ἀραγε χρειάζονται γιὰ νὰ γίνῃ ἓνας μουσικὸς; Καὶ εἴκοσι ἀκόμη τὴν πρώτην μουσικὴν γενεάν τῆς Ἑλλάδος. Ἀπὸ τὸν Λυκούδην ἔλειπε ὡς τώρα ἡ εὐγένεια τῆς μουσικῆς καταγωγῆς, ἡ εὐγένεια τοῦ ἤχου. Τώρα ὁ ἤχος τοῦ μᾶς φαίνεται σὺν περασμένον ἀπὸ τὸ διτλιστήριον τῆς ἀνώτερης μουσικῆς τέχνης. Διατηρεῖ πάντα τὸ θεμιτὸν τοῦ χρώματος, χωρίς ὅμως τὸ κοινότοπον «βιμπράτο» καὶ τὸν χαρακτηριστικὸν «ανσούλισμόν» ποὺ τὸν διέκρινεν ἄλλοτε. Ἐπίσης ἡ με-

γάλη διάρκεια γραμμή της μουσικής αποδόσεως κυριαρχεί τώρα ανάγλυφη στάς έκτελέσεις του Αυκούδη.

Η Σαδόν του Μπάχ που είχε η λυδία λίθος και μαζί η Ταρτηνία πέτρα για κάθε νέο βιο-λιστή, σημείωσε για τον Έλληνα καλλιτέχνη τη μεγαλύτερη επιτυχία του προγράμματός του. Στην πολυδαίδαλη αυτή σύνθεσι που πραγματοποιεί επάνω στο μικροσκοπικό έγχρο-δο τους δυσκολότερους πολυφωνικούς συνδυα-σμούς, ο Αυκούδης κράτησε ακλόνητη και α-στηρή τη γραμμή του μεγάλου στέλ και στην τεχνική απόδοσι ανέδειξε ένα ξηλαυτός νέος μαίτρο, που ασφαλώς ακολουθεί μια προδιαγε-γραμμένη κατεύθυνσι στο ρυθμικό βάδισμα και στο ήθος. Το κονσέρτο του Ναρδίνι μας πα-ρουσιάζει σαν ένα όρατο υπόδειγμα του εί-δους, γεμάτο δροσιά και αυθορμητισμό, χωρίς ούτε στιγμή να βγαίνει από το παλαίτιό του. Η μουσική ακριβολογία, που είχε μαζί από τις κυριότερες αρετές του παιξίματος του Αυκούδη, είχε ευ-τυχώς απηλλαγμένη από κάθε ξηρότητα της κλασικής παραδόσεως, από κάθε σχολαστικι-σμό του μουσικού γραμμικού που προκαλεί μια φορτική ανία στον ακροατή, ιδίως στα κομμά-τια του βιολιού. Ο Έλλην καλλιτέχνης κα-τορθώνει να κρατήσει την όραία ερυθμία, την όραία συμμετρία του μουσικού αντικειμενισμού του Μπάχ, του Γκαούτ, του Ταρτίνι, συγκερα-σμένη με την υποκειμενική απόδοσι ενός συνει-δητού και απολύτως ισορροπημένου μουσικού οργανισμού. Έτσι ο Αυκούδης μας φανερώνε-ται ως μια όρασι μουσική φύσις και μαζί μια όρασι μουσική συνειδήσις.

Από καθαρώς τεχνικής απόψεως, νομίζω ότι μπορεί πλέον εφεξής νικηφόρος ν' αντιμετωπί-ση κάθε έφικτη και ανέφικτη δυσκολία του βιολιού του σταδίου. Το παξίμο του αντι-κατοπτρίζει πιστά όλες τις αρετές της μεγά-λης σχολής του βιολιού την οποίαν έχει περά-σει σ' όλη της την έντεια. Μια ώριμότης τεχ-νική και καλλιτεχνική, εξίσου με την μουσικήν ώριμότητα με την οποίαν αρμονικά συμβαδί-ζουν, παρουσιάζουν τώρα τον Έλληνα Αυκού-δη ως ένα συμπληρωμένον σολιστ του έργά-νου του, προσωρισμένον ασφαλώς να εκτιμηθί και να διαπρέψη.

Μια μικρή μουσική αποικία από ξένους καλ-λιτέχνας του πιάνου, — Σλαβική κατά το πλεί-στον, — έχει σχηματισθί τα τελευταία χρόνια στας Αθήνας για το μεγαλύτερο μουσικόν κα-λόν του τόπου μας. Ο Φρήμαν, ο Μπαράζ, ο Πλότνικωφ, ο Μπούνικωφ, ο Μποσκώφ και ο Πέτιρεκ, όλα αυτά τα Σκυθικά ονόματα πολι-τογραφημένα κάτω από τον Άττικόν οὐρανόν, συνδέονται αναπόσπαστα σιγά-σιγά με την μου-σικήν μας εξέλιξιν, αποκτούν τίτλους και δι-καιώματα μουσικής εγγνωμοσύνης, όπως τόσοι άλλοι ξένοι που έρχονται να ζήσουν εδώ την καλ-λιτεχνική ζωή τους. Την τωρινή μουσική αποι-κία των ξένων στας Αθήνας διακρίνει μια έ-

ξαιρετική μουσική ευσυνειδησία. Λίγα λόγια θα πώ σήμερα για τον Ίβαν Μπούνικωφ, τον καθ' όλα άξιον διευθυντήν της Έλληνικής όρ-χήστρας που εργάζεται επί πέντε χρόνια με πα-ραδειγματικήν άφοσίωσιν και μ' ένα φλογερόν ζήλον για τον καταρτισμό ενός μουσικού όργα-νισμού άνταξίου της Έλληνικής πρωτευού-σης. Αν ό συμφωνικός αυτός όργανισμός δέν κατορθώνεται ακόμη όριστικά ν' αποκρυσταλ-λωθί, αυτό όφείλεται εις άλλα έξωτερικά αί-τια, που συντελούν ακόμη εις το ν' αυξάνουν την έκτίμησί μας προς τον Ρώσον μαέστρον για την έντατική του εργασία που επιτυγχάνει τόσο μεγάλα άποτελέσματα με τα πενιχρότερα μέσα. Στην τελευταία συμφωνική Συναντία, ό Μπούνικωφ μάς παρουσίασε μίαν αξιόλογον σύνθεσιν του, την «*Σουίταν της Ραλινίας*», γεμάτην από πλούσιον επιτόπιον χρώμα και ιδιούτους ρυθμούς. Η σειρά αυτή, έξό-πως ενδιαφέρουσα ως μουσική ήθογραφία και ψυχογραφία ενός μακρινού λαού, μάς έκανε να αισθανθούμε πολύ βαρεία τη νοσταλγία της Έλληνικής άτμοσφαιρας ενός Έλληνικού μου-σικού έργου. Δέν είχε περίσργον αλήθεια, ότι την στιγμήν που η Έλληνική μουσική σχολή έχει αναγνωρισθί πλέον επισήμως στην Εύ-ρώπη, εδώ όλοι οι μουσικοί συντελεσται νομίζει κανείς πως αγωνίζονται να την κάμουν με κάθε τρόπον να λησιμονηθί, να εκμηδενισθί ακόμη; Διαπιστώνω άπλως το αποκαρδιωτικόν αυτό γεγονός χωρίς να ζητήσω να το σχολιάσω επί του παρόντος.

Και επανέρχομαι στην Σλαβική μουσική πα-ροικία των Αθηνών, για να έξάρω το ρεσιτάλ του πιανίστα κ. Άλεξάνδρου Πλότνικωφ (κα-θηγητού του Ωδείου Αθηνών.) Στο όρατο από πάσης απόψεως πρόγραμμά του, ό δυνατός αβ-τός δεξιότηχης μάς παρουσίασε τέσσαρες με-γαλειώδεις συνθέσεις του Μπάχ με τις κυρίαρ-χες γραμμές της μουσικής άρχιτεκτονικής που τις άνύψωσαν σαν φρούρια αλήθινά και άκα-τάβλητα από τους αιώνας. Στα έργα αυτά δο-κιμάζεται όριστικώς ό καλλιτέχνης. Στη Σονά-τα του Σοπέν, και ιδίως στο πονεμένο νοσταλ-γικό της Largo, ό κ. Πλότνικωφ υπελείφθη κά-πως στην ύποβλητική δύναμη της αποδόσεως. Και στας Ισπανικές συνθέσεις του Άλμκενίξ δέν επέτυχε τη δημιουργία της ειδικής άτμο-σφαιρας, την οποίαν άλλοι καλλιτέχναι κατορ-θώνουν να δημιουργήσουν εύθως εξ άρχης με το πρώτο άκκόρντο. Εξ άντιθέτου ό «*Αδόν Ζουάν*» του Μόζαρτ-Λίστ, με την πρόσθετη τε-χνικώτατη έπεξεργασία του Μπούνιξ, απέδοθη από τον νέον Ρώσον πιανίσταν με όλη την εκ-θαμβωτικήν λαμπρότητα και τη δύναμη που απαιτεί ή δυσκολωτάτη αυτή σύνθεσις. Το ίδιο και ή περίφημη Σπουδή του Σοπέν εις λα έλασσον.

Στο δεκαπενθήμερον αυτό μάς έπασχέφθη ό Άρθούρ Ρουμπινστάιν, καλλιτέχνης παγκο-σμίου φήμης, ένας από τους έξ έφόδου μουσι-κούς κατακτητάς της εποχής μας. Ο μουσικός

αυτός του άσθματικού λίγγων και του παρα-βόλου συγχρονισμού άποτελεί μίαν «*ειδικήν περίπτωσιν*» για την οποίαν άξίζει τον κόπον να μιλήσω ιδιαιτέρως στο προσεχές μου άρθρον. Σ. Κ. Σ.

Η ΖΩΗ Κ' ΟΙ ΙΔΕΕΣ ΣΤΟ ΠΑΡΙΣΙ

Το Παρίσι έχει μια ιδιαίτερη άνοιξη, δική του, που την τύχη της δέν τη δένει με την άστική ποιητικότητα της άμυγδαλιάς. Όσο για τις τορμάμενες φυλλωσιές της άλεις, και τη διακριτική ζέστη που σέρνεται δόθα κείθε, και τα καμώματα του ήλιου που θέλει να μιμηθί προπολεμικά νομίσματα, — αυτά όλα εδώ δέν έχουν πέραση. Είναι πάρα πολύ «*φυσικά φαινό-μενα*». Στο Παρίσι θα το νιώσης πως ήρθε ή άνοιξη, όταν κάθεται στην ταράτσα ενός καφε-νείου κι άρχίσουν άξαφνα να προβάλλουν από κάθε δρόμο και δρομάκο στρατός κορίτσια, ή στρατός γυναίκες που έγιναν όλες τους κορί-τσια... Μια μυριοκέφαλη παρέλασι δημο-φιλής, ματιές και χαμόγελα σαν άγκαλιάσματα, και το μάτι σου να μη βρίσκει ούτε μια που νάκλεισε τα είκοσιπέντε! Όταν ένα τέτοιο πέλαγο σέ πνίξει, ε, τότε κ' έδωπέρα ήρθε στ' αλήθεια ή άνοιξη. Σημαίνει, όπως κι ό,τι άλλο γίνεται στο Παρίσι από τον καιρό του Μολιέρου και του κάθε Λουδοβίκου, την παν-τοκρατορία της Κοκέττας, που θάταν έπληροψή, άν δέν κυκλοφορούσε σε τόσες χιλιάδες άντί-τυπα... Μια ξαφνική συρροή νιότης, που χω-ρίς αυτήν ό κόσμος θάτανε φρικτά μονάχος και που ξέρει να ξεκοκκαλίζει περιουσίες, — «*μιά πρέπει να ξεκοκκαλίζονται, γιατί είναι πράγμα πολύ πολύ παλιό οι περιουσίες!*...» έλεγε μια άπ' αυτές τις μικρούλες, — και να φτιάγνη άσάλευτους πολιτισμούς πάντα με το χαμόγελο.

Τέτοια άνοιξη με είχε κυκλώσει στο δρόμο και τέτοια συλλογίζομουν, παρ' όλο που χτυ-πούσα στην πόρτα του Mario Menier, του διασήμου έλληνιστού, που κατεβαίνει τώρα στην Ελλάδα για τις Δελφικές Έορτές, ως άνταπο-κριτής του «*Journal des Débats*», των «*Nouvelles Littéraires*» και των «*Annales*».

Πήγαίνα να μιλήσω λιγάκι μαζί του για την Ελλάδα, — την άρχαία που την αναστήνει μέσα στα ήλιόχαρα έργα του, τη σημερινή μας που με ίερή λαχτάρα προσμένει να τη γνωρίση.

«*Είμαι σαν παιδί από τη χαρά μου που σε λίγες μέρες θα βρώσκουμαι στην πατρίδα σας*». Αυτά τα πρώτα του λόγια μόλις περάσα-με στο γραφείο του. «*Α! πόσο είμαι χαρούμε-νος! Νά πατήσω στα ίδια εκείνα χώματα όπου πνέει ή άθανασία... αλήθινά άθάνατη*».

«*Ένα μικρό κομμάτι γής... ό μόνος τό-πος που μπορεί να τον ζήλέψη κανένας και που κάθε πολιτισμένος δέ μπορεί να μη γονα-τίξη έμπρός του*». Έτσι ήσο θα ήπάρχη κι ό πλανήτης μας!

— ...

— «*Α! Οι Σικελιανοί είχαν μια μεγάλό-πνοη ιδέα. Οι Δελφικές Έορτές θα δείξουν χειροπιαστά σ' όσους θέλουν να το ξεχάσουν, τί αλάνοι κρίζοι ενόνοουν την κλασσική Έλ-λάδα με τη σύγχρονη*».

«*Νά το ξέρετε; ό,τι γίνεται για τη βαθεία κατανόηση της άρχαιότητας, μάς άναγκάζει μοι-ραία να γνωρίσουμε και τη φυσική της συνέχεια, αυτήν που ζει σήμερα — κι ως πέρασαν από πά-νω της οι πιο αήματηρές περιπέτειες!*»

Σ' αυτόν τον τόπο κυλά ή συνομιλία, αλλά-ζει μια στιγμή για να μου διαβάση τον θάνατο του Σωκράτη, και γυρνά στη Γελλία.

«*Υπάρχει σήμερα*», ρωτώ, «*άπό μέρους του μεγάλου γαλλικού κοινού ή όρεξη να γνω-ρίση τα λογοτεχνικά άριστουργήματα της άρ-χιότητος;*»

«*Ίσως όχι τόσο το μεγάλο κοινό, αλλά οι λίγοι έχουν τώρα, περισσότερα από κάθε άλλη φορά, την άνάγκη να γνωρίσουν κατά τον πλάιύτερο τρόπο την άρχαία παιδεία*. Αυτή μάς τα μαθαίνει όλα. Και την όμορφιά, και τη σκέψη, και την κυρίαρχη έννοια του Θεού, και το γιατί ό άνθρωπος είναι «*μέτρον παντός*». Άδύνατον να δλοκληρωθούμε, αδύνατον να γνωρίσουμε τις άπόμακρες ρίζες και τις κορυ-φές του είναι μας, χωρίς το προγονικό σας τό φως».

«*Έκείνοι οι άνθρωποι της Άττικής μάς τα έδωσαν όλα. Κι αυτά που τα νομίζουμε σαν ξε-χωριστά σημερινά προβλήματα, εκείνοι τα είχαν λύσει. Κοιτάξτε... Άγωνίζομαστε όλοι οι δια-νοούμενοι της Εύρώπης για να δημιουργήσουμε ένα κοινό έθνος-παίδ πνεύμα. Μά οι δικοί σας το είχαν επιτύχει; κατορθώσαν να στερεώσουν ένα κοινό πνεύμα έλληνισμού πέρα ως πέρα στην πολιτισμένη Μεσόγειο. Και τόσο δυνατό, ώστε ούτε τα ρωμαϊκά σπαθιά φοβήθηκαν. Το έναντίο: χρησιμοποίησε την άρετή της Ρώμης, την άρετή της κρατικής ένότητος, που ποτέ τους οι Έλληνες δέν την είχαν, για να μπορέ-ση να κυριαρχήση από το έλληνικό πνεύμα πιο σίγουρα μέσα στο πλάισιό της. Κάτι ήξεραν οι Έλληνες της παλαιάς που κολάκευαν τους Ρωμαίους; ήταν άριστοι πολιτικοί, ξίνοιγαν όρίζοντες άπίστευτα μεγάλους: με τις ρωμαϊ-κές διοικητικές ικανότητες, άπλώσανε την έλ-ληνική παιδεία ως άπάνω εκεί στον Πόντο και τη Θερμέλιωσαν έτσι γερά, που βίσταζε ως προ-χθές... ως την καταιστροφή της Σμύρνης*».

«*Ας πάρουμε κι ένα δεύτερο ζήτημα της μόδας: τη «*φρωνή*», τα διδάγματα της Άσίας που, όπως ξέρετε, γοητεύουν όρισμένους κύ-κλους έδωπέρα. Μά οι Άλεξανδρινοί σοφοί πή-ραν κι άφομοίωσαν ό,τι μπορούσε ν' άφομοιω-θί από την γνώση της Άπω Άνατολής... Δέ μπορούμε να πάρουμε περισσότερα!*»

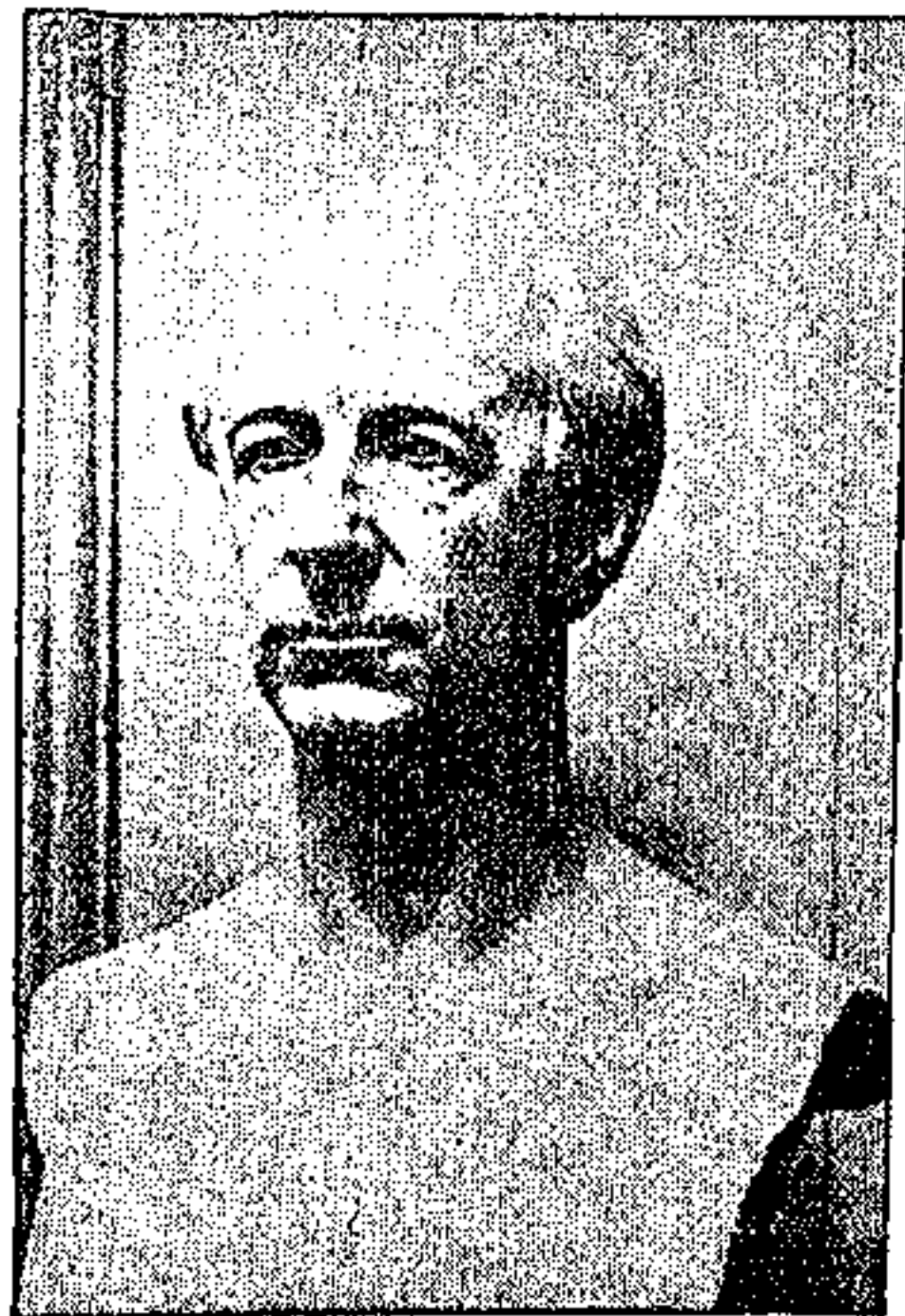
«*Αντίθετα, τόχω για βέβαιο πως από την έλληνική άρχαιότητα έχουμε να πάρουμε πολλές ακόμη οδηγίες για τον πολιτισμό μας. Δέν την έξαντλήσαμε*».

«*Ό μεταπόλεμος έχει κυπρήσει την ευ-ρωπαϊκή ζωή, την τσάκισε. Τη σέρνει σ' ένα*

δράμα τρομακτικό. Γι' αυτό οι διανοούμενοί μας στρέφονται σήμερα με τέτοια δίψα στους κλασσικούς σας. Δεν ζητούν παρηγοριά, αλλά την ανθρωπιστική εκείνη ήθική που θα μās ξαναδείξει το δρόμο προς το μέλλον.

«Πρέπει να συστηματοποιηθώ ή μεταφραστική εργασία, να πλατύνω όσο πιο πολύ μπορώ. Κι όχι με τη φιλολογική αποκλειστικότητα, αλλά με τη ζωντανία του λογοτέχνη που γεφυρώνει το Χρόνο.»

«Μια μετάφραση πρέπει ν' αποδίδει: το πνεύμα του πρωτοτύπου, το ρυθμό του και πάνω απ' όλα την κίνησή του. Κ' έχουν τ' άρ-

MARIO MEUNIER. Προτομή Κώστα Δημητριάδη.

χαλα κείμενα μιά κίνηση υπερέντονη! Αυτό δεν πρέπει να το ξεχνά ο μεταφραστής. "Η δημιουργός θα είναι ή «δασκαλός». "Άλλο δεν χωρεί.»

«Έχετε δίκιο. Στο σημερινό θέατρο δεν υπάρχει επίδραση του αρχαίου. Κι αν γίνει καμιά προσπάθεια για την επαναφορά του, πρέπει να συλλογισθούμε πως θάβει απόλυτα αναγκαία μιά ριζική μετάθεση. Μιά μετάθεση της ανθρωπιστικής του συνείδησης μέσα στο Σήμερα, οδηγημένη όμως από μιά παρόμοια βαθειά συνείδηση του Χρόνου. Έκείνοι που δεν καταλαβαίνουν τα όσα μεσολάβησαν από τον καιρό του Αισχύλου λ. χ. ως την εποχή μας, ούτε τον Αισχύλο είναι σε θέση να καταλάβουν.»

«Εδώ μου διαβάσει τη μετάφραση της «Αντιγόνης» που χρησίμευσε για τη διασκευή του Ζαν Κοκτώ, —την περίφημη, που παίζεται στο Θέατρο του «Ατελιό» και που θα την εξετάσουμε σε κανένα άλλο μας άρθρο, — και τον

παίρνει ο αρχαιοπαθής οίστρος τόσο δικός του που νομίζεις πως αυτός του έχει χαράξει την κάθε γραμμή του προσώπου. Απαγγέλλει συνεπαρμένος με μιά αγέρωχη γαλήνη, μ' ένα θεϊκό φτέρωμα λυρισμού, κ' έτσι που τον ακούω και τον νιώθω, βλέπω όλη τη δύναμη κι όλο το ισορροπία της τέχνης που έβαλε ο Κώστας Δημητριάδης στην όπερική προτομή που τοίχωνε τελευταία και που στέλνω τη φωτογραφία της.

— «Αί είναι έργο έξοχο», μου λέει. «Δείχνει τη μεγάλη καλλιτεχνική αντίληψη του Δημητριάδη, την πλούσια ωριμότητα όπου έφτασε, και μās βεβαιώνει πως δε θάργηση να ξεπεράσει το έργο που μās έδωσε ως σήμερα. Πάντα γυρεύει για μορφή πιο τέλεια και ξέρει να μην κουράζεται ποτέ. Νά, αυτός ποτίστηκε το δημιουργικό νόημα της κλασσικής σας παράδοσης.»

— «Από το ταξίδι μου στην Ελλάδα έχω να μάθω πάρα πολλά πράγματα. "Υστερα από τις εορτές, θά πάω στην Ελευσίνα. Έκει θ' αφήσω τη γή να μου μιλήσει... Κ' ίσως, όταν γυρίσω πάλι έδωπέρα, νάχω καταλάβει πως πρέπει να γράψω το έργο μου για τη «Θρησκευτική Ελλάδα».

«Οι αρχαίοι είχαν πλουτισμένο το θρησκευτικό τους αίσθημα απ' όλη την δρμή και την ελευθερία της σχέσης τους. Γι' αυτό του έδωσαν την υψηλότερη έκφραση που πήρε ποτέ. Πίστευαν ίσα ίσα επειδή έρευνούσαν.

»Μά θα τα ξαναπούμε άμα θάβει έτοιμο το βιβλίο μου.»

Μου μιλάει για τα νεανικά του χρόνια, για τους Ίησους που του έμαθαν πρώτοι τ' αρχαία, για το Λωρυσέν, τον Πικασσό, για το Ροντέν τέλος.

«—Υστερα από τον Ρίλκε, έμένα πήρε για γραμματικό του. Έμεινα έτσι κοντά του κάμποσο καιρό, και μου έμαθε πολλά πάρα πολλά... Μ' έμαθε να κοιτάζω τη ζωή καταπρόσωπα, μ' έμαθε και την ομορφιά του ένθουςισμού και μ' έσωσε από τα βιβλία. Πόσα του χρωστώ! Μά είτανε φοβερά ανάποδος άνθρωπος και στο τέλος αναγκάστηκα κι' εγώ να τον αφήσω, όπως οι προκατόχοί μου.»

Κι' αρχίζουν άλλα ανέκδοτα, άλλες ιστορίες που ο κάθε ήρωάς τους είναι σήμερα και μιά δόξα, —μά περνά ή ώρα και πρέπει να φύγω. Μου δίνει το λόγο του ότι στο γυρισμό θά μου πη πως του φάνηκε ή νέα Ελλάδα, θά μου πη ακόμη κ' εκείνα που δεν γράφονται.

Στο δρόμο, να την πάλι ή άνοιξη που πλημυρεί, κι άνεβαίνει πάνω στα πεζοδρόμια, και τρέχει με τα κοντά μαλλιά, με τα τσακίσματα και με τα γυαλισμένα γοβάκια.

Συλλογιέμαι. Πώς θάβει ή ώρα αυτή εκεί κάτω στον τόπο μας... Τα βουνά... Τα βουνά που κάτω από τον ήλιο μαζεύονται και στρογγυλεύουν τ' άγιο τοπίο της σιγαλιάς και της νυσταλγίας... Πώς θάβει το μονο-

πάτι, κ' ή κατηφοριά, και παρακέρα εκείνο το κερνεδάκι χωρίς καθίσματα, και μιά διανοήλα που ή σκόνη την έχει φάει μιά που για πάντα σου δένει την ψυχή. Κ' εκείνο το άλλο, το ξεροπόταμο...

Παρίσι, 22 Απριλίου

Θ. Κ.

ΑΙ ΕΙΚΟΝΕΣ ΜΑΣ

Το Ποτάμι.—Ο κ. Αγγέλος Αστεριάδης είναι ένας από τους πλέον έλπιδοφόρους νέους καλλιτέχνες. Φύσις λεπτή και πνευματική, καλλιεργεί βαθμύδην τα έκφραστικά του μέσα εις τρόπον ώστε να συμφωνούν ολοένα και περισσότερο με την ιδιοσυγκρασία του. Χωρίς να παρασυρθή μοιρολατρικά από τη συνειδημένη έλλειψη αντίληψη, κατά την οποία ή τέχνη είναι κάποια άοριστη και άκριτη αίσθηματολογία, εργάστηκε πρώτα πρώτα για να λυτρωθώ από τις σχολαστικές και στείρες συντάγες της ακαδημαϊκής ζωγραφικής. Γι' αυτό μπορεί να περιμένει κανείς απ' αυτόν ότι τελικά θά νικήσει. Ήδη ή έρευνή του εκθείσει έδειξε ότι ο νέος αυτός Θεσσαλός μέσα σε λίγο χρονικό διάστημα έχει προσδεύσει καταπληκτικά. Μία και μόνη μεγάλη απόδειξις αυτής της προόδου είναι ή βαθμιαία απλοποίησις του και στη γραμμή και στο χρώμα: μπορεί να πη κανείς ότι άρχισε να τα μεταχειρίζεται με δικό του τρόπο, πράγμα που μαρτυρεί έσωτερικόν εργασία. Στα έργα του φαίνεται πειά ή λεπτή του αίσθησις, ή τάσις του προς τη διακοσμητική, που σημαίνει απομάκρυνση από την άρρυθμη μίμηση της φύσεως, ή προσπάθεια να συνθέσει, και γενικά ή σχέσις μεταξύ του τρόπου με τον όποιον εργάζεται και της φύσεως μέσα στην όποιαν ζή, δηλαδή ή αλήθεια στην τέχνη.

Αν εις μερικά του έργα υπάρχει κάποιος υπολογισμός υπερβολικά ένγκεφαλικός στη σύνθεση, αυτό δεν είναι θανάσιμο μειονέκτημα, αφού άπαντά και σε μεγάλους σημερινούς τεχνίτες ή εποχή μας είναι τέτοια που ζητεί από τον καλλιτέχνη να είναι αρκετά σοφός ώστε να μπορέσει να ξεφύγει από τις έσφαλμένες αντιλήψεις που επικράτησαν στην παρασμένη γενιά όσον άφορά τα ζητήματα της τέχνης, ενώ σε άλλες εποχές με σωστή και γερή παράδοση, ο τεχνίτης υπηρετούσε σαν από ένστικτο στις αισθητικές ανάγκες του καιρού του άπαξ ήταν σωστές, χωρίς να του χρειάζεται καμιά κριτική αντίγνωση για να χωρίση το αληθινόν από το ψεύτικο.

Μ' ένα λόγο, ο κ. Αστεριάδης έδειξε ότι δεν είναι από εκείνους τους μοιραίους που δέχονται άνεξέλεγκτα ώρισμένες αντιλήψεις, μόνον και μόνον γιατί τις καθιέρωσαν ή συνήθεια.

Μέσα στα λουλούδια.—Αυτό το έργο του μεγάλου Έλβετου ζωγράφου Φερδινάνδου Χόδλερ που δημοσιεύθηκε στο προηγούμενο τεύχος, ανήκει εις την μεταβατικήν περίοδόν του (1894) από την έμπρεσιονιστικήν αντίληψιν εις την διακοσμητικήν, ή όποια είναι και ή αντι-

προσωπευτική του. Όλόκληρον το στάδιον του Χόδλερ ύπήρξεν ένα αδιάκοπο και σταθερό βάδισμα προς το καλύτερο, ως που έφθασε σε μοναδική απλότητα, καρπόν τόσο δυσκολοεπώκτητον για τον τεχνίτη. Εις τα τελευταία του έργα, ή γραμμή του απέκτησε έπιγραμματική περιεπαικτικότητα, το χρώμα του έγινε λιτό και έλαφρό, ή σύνθεσις του έφθασε εις απάναν άριστότητα, και γενικά αι συλλήψεις του πήσαν έναν τόνο βαθόν και συμβολικόν. Έργα σημαντικά της ώριμης αυτής περιόδου του είναι ό «Χορός», ή «Έρη Όρα», «Στο άπειρό», πολλά τοπεία παρμένα από τις «Άλπεις και τις Έλβετικές λίμνες, και ή περίφημη σειρά ή έμπνευσμένη από την Έλβετικήν έποποιία, όποις ό «Γουλιέλμος Τέλλος», ή «Υποχώρησις του Μαρινιάνο», ή θαυμαστή τοιχογραφία του Πανεπιστημίου της Ένας, και ή άφθαστη «Μάχη του Μορά» που βρίσκεται στο Ιστορικό Μουσείο της Γενεύης.

Η έπικρασίς του Χόδλερ μέσα στη σύγχρονη τέχνη στάθηκε πολύ μεγάλη.

Κ.

Αθηνά.—Η κεφαλή της Αθηνάς που δημοσιεύομεν εκτός κειμένου εις το τεύχος τουτο, είναι από τα τελευταία εκείνα προπλάσματα του Χαλεπά, τα όποια είχε φέρει έδώ ο κ. Θωμόπουλος. Στο σημερινό του άρθρο ο κ. Παπαντωνίου τα χαρακτηρίζει τόσο καλά, ώστε δεν είναι ανάγκη να προσθέσωμε τίποτα. Θά έπιστήσωμε μόνο την προσοχή στην έκφραση αυτής της

Αθηνάς, τόσο διαφορετική από εκείνη που βλέπομε στα κλασσικά αγάλματά της. Η Αθηνά του Χαλεπά δεν είναι παρά μιά Έθνιακή χωριατοπούλα: αλλά συγχρόνως είναι

μιά θεά, και μάλιστα ή θεά της φρονήσεως και της σοφίας!

Από τα προπλάσματα του Χαλεπά είναι κι αυτές που δημοσιεύονται διασπέν, φωτογραφημένες στην αλήθεια του σπιτιού του, όπως τα βρήκε ο κ. Θωμάπουλος όταν πήγε στον Πύργο της Τήνου. Ο κ. Παπαντωνίου, στο άρθρο του, περιγράφει και το καλόκαιρο αυτό σπίτι των «μαρμαράδων».

Ενα τυπογραφικό λάθος.—Στο σημείωμα του πρώτου τεύχους για την Κυριακή του Εφθήβου του Μιχαηλαγγέλου, οι λέξεις *σοφός και σοφή* πρέπει να διαβασθούν *σωστός και σωστή*.

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Ι. Κ. Κορδάτου: Αρχαίες θρησκείες και Χριστιανισμός.

Ός συγγραφέας ο κ. Κορδάτος είναι γνωστός κι από άλλα έργα του με τους βαρυμέντους τίτλους: «Η Κοινωνική σημασία της Ελληνικής Επαναστάσεως του 1821» και «Νεοελληνική Πολιτική ιστορία». Μά ή πίστη του κ. Κ. στις κομμουνιστικές αρχές και ή παράδοξη τόλμη του, που του επέτρεψαν να γράψει τα δυο πρώτα του βιβλία, νομίζω πως έφτασαν τον δημιοτο βιβλιό της έντασης για να γράφει το νέο έργο «Αρχαίες θρησκείες και Χριστιανισμός». Γιατί σέ τοῦτο πλέον δέν έπρόκειτο να παρεξηγηθούσαν γεγονότα γνωστά της Ελληνικής Επαναστάσεως και της Νεοελληνικής Πολιτικής Ιστορίας, ώστε να θριαμβεύσει στο τέλος ή απλοποιημένη έννοια του ιστορικού υλισμού, μά ήταν απαραίτητο άσυμπλήρωτες επισημειώσεις ή προϊστορία, ή εθνολογία, ή συγκριτική μυθολογία, ή ιστορία των θρησκευμάτων κλπ.—κι άλλες πιο καλλισχημένες, όπως ή ιστορία της φιλοσοφίας και ή ιστορία των αρχών του χριστιανισμού, να συμπληρωθούν ώστε να μη παρουσιάζουν κανένα χάσμα και να μην αφήνουν την παραμικρή αμφιβολία. Και πραγματικά, όλα τα πολύπλοκα προβλήματα, που μόλις τολμούν να τα θέτουν οι βοηθητικές αυτές επιστήμες της ιστορίας, κατόρθωσε ο κ. Κ. να τα βρούμε στο πληθωρικό από βεβαιώσεις έργο του λυμένα και ξεδιαλυμένα με τον πιο μονότονο κι απλό τρόπο.

Βέβαια κινεί την συμπάθεια, αν όχι το θαυμασμό, του κ. Κ. ή όρεξη και ή κάποια δύναμη να μαζέψει σε λιγοστό χρόνο παντοδύο όλη με μορφή επιστημονική και να το διαφέρει σε κεφάλαια, τα οποία παρουσιάζουν και κάποιον έξωτετικό είρημό, για να υποστηρίξει μια γνώμη του από πριν σχηματισμένη. Τή μέθοδό του όμως—το λέμε μ' όλη την ειλικρίνεια—δέν τή σώζει πραγματικά από τον αύστηρο χαρακτηρισμό που της ταιριάζει, παρά το γεγονός, ότι δουλεύει όχι σαν επιστήμονας, αλλά σαν προπαγανδιστής μιας μόνιμης ιδέας του. Μά για να μη κινδυνεύσει να φανεί κι ή δική του γνώμη για το κρινόμενο έργο αὐθαίρετη, είμαι υποχρεωμένος να φέρω τουλάχιστο ένα παράδειγμα για νή τή δικαιολογήσω.

Ο μονοθεϊσμός, λοιπόν, κατά τον κ. Κ. ήρθε μαζί με το μονοκρατισμό στο Ρωμαϊκό Κράτος, γιατί «όλη ή Μεσόγειο έγινε ένα ενιαίο, έμπορικό Κράτος, μια κοσμοκρατορία». Άρα έπρεπε να γίνει κι ένας θεός. Το μονοθεϊσμό μ' αυτή την έννοια τον είχαν προετοιμάσει «οι στωϊκοί με τους πλατωνικούς». Άς πούμε κι έμεις πάει καλά. Έπειδή, για ν' αποδειχθή το σωστό ή το σόλοικο μιας τέτοιας βεβαιώσεως, θά έπρεπε να γράφει από ειδικό σοφόν δόξολογο σύγγραμμα. Η μονοκρατορία, λοιπόν, έφερε τή μονοθεΐα. Ένας κοσμοκράτορας στη γή, κατ' αναλογία ένας στον ούρανό. Μά στους Έβραίους, που δέν ήταν κοσμοκράτορες κι ούτε είχαν μεταβάλει τή Μεσόγειο, ή την Έρυθρά, σ' ενιαίο έμπορικό Κράτος, γιατί τάχα φανερώθηκε ο μονοθεϊσμός, λίγους αιώνας προηγουμένως; Ο κ. Κ., προβλέποντας την άπορία, διασκεύασε μια εξήγηση της περιστασεως και λέει:

«Ο μωσαϊκός νόμος που «ταίριαζε στις παλιές νομαδικές συνήθες των πολυθεϊστών» Ισραηλιτών, που σέ δώδεκα φυλές χωρισμένοι, κατοικούσαν στη γή της Χαναάν, διοικούμενοι από 12 κριτές (φυλάρχους), «δέν ανταποκρινόταν» πιά «στα συμπερόντα των πλουσιοχωρικών» τον 10° αιώνα, εποχή που «ή γεωργική παραγωγή στη Χαναάν άρχίζει» και «μια άριστοκρατία μέσα από τή γεωργική τάξη σχηματίσθηκε». «Χρειαζόταν» λοιπόν «ένα νέο σύστημα διοικητικό». Και «από τις νέες υλιστικές συνήθες βγήκε ή ιδέα της βασιλείας».

Έτσι οι πολυθεΐσται Ισραηλίτες, οι γεωργοκτηματίες της γής της Χαναάν, ζήτησαν να πέσει ο Μωσαϊκός νόμος και να τους δώσει ο κριτής Σαμουήλ βασιλέα. Ο Σαμουήλ αντίσταθηκε, μά «οι γεωργοί ήταν οργανωμένοι και μπόρεσαν να τον πιάσουν», κι ο γέρο Σαμουήλ κρίνει τον Σαουλ βασιλέα.

Έπειδή όμως ή γεωργική όλιγαρχία βρήκε αντίσταση... κατέργησε τις πολλές θεότητες, όπως είχε κατεργήσει μαζί με το Μωσαϊκό νόμο και τις φυλές και τους κριτές. Κι έτσι «ή ένοποίηση των δώδεκα φυλών γέννησε την ιδέα του μονοθεϊσμού».

Και ρωτούμε: ποιά τάχα μυστική δύναμη του τ' αποκάλυψε αυτό το κ. Κ; Πώς και γιατί ο «Μωσαϊκός νόμος», που δόθηκε στην Έξοδο από το μόνο Θεό, προτού δηλαδή φτάσουν οι δώδεκα φυλές στη γή της Χαναάν, κατέστησε διοικητικό δικαιο των πολυθεϊστών και γεωργών Ισραηλιτών των κατοίκων της Χαναάν, οι οποίοι, κι αν υπήρξαν ποτέ στο παρελθόν πολυθεΐσται, είχαν γίνει μονοθεΐσται όταν ακόμα ήταν νομάδες, προτού φτάσουν στη Χαναάν; Πώς τέλος έφερε τή μονοθεΐα ή κατέργηση του Μωσαϊκού νόμου, του νόμου που ισχύει ακόμα για τους Έβραίους ως τή σήμερα, και ποῦδωσε ο μόνος θεός στον οδηγό των δώδεκα φυλών Μωϋσή σαν έκανε τή μονοθεΐα;

Στά έρωτήματά μας δέν περιμένομα βέβαια άπάντηση. Μά δέν μπορεί να νιώσει ποιά προνόμιο διαισθητικό δικαιολογεί παρόμοιες άνατροπές των πηγών, όσο κι αν υποθεθούν πως

είναι άμυρσιβητήριες. Και γιατί επιτέλους οι πηγές από την ίδια μεριά πρέπει νάναι άμφίβολες, ενώ από την άντίποδη μπορούν να επιτρέψουν μια τόσο ζωηρή, μ' όλες τις λεπτομέρειες, περιγραφή της μεταπολιτεσεως των Χαναανίων κατά τον δέκατο αιώνα, σά να έπρόκειτο να περιγραφεί από σύγχρονο δημοσιογράφο ή κατάληψη της Έξουσίας από τον Πάγκαλο;

Άλλά κι αν το παραμυθάκι, που γράφτηκε για τήν περίσταση, ήταν αληθινό, κι αν υποθεθεί δηλαδή, ότι έτσι έγινε τω καιρῷ εκείνω ή μεταπολίτευση,—γιατί ή ένοποίηση των δώδεκα φυλών γέννησε στους Ισραηλίτες την ιδέα του μόνου Θεού; Και γιατί σέ τέσους άλλους λαούς ένοποιήσεις, ένώσεις, συγχωνεύσεις φυλών, κρατών και εθνών δέν γέννησε ποτέ καμιά όμοια ιδέα; Γιατί π. χ. έξη χιλιάδες χρόνια ή Αίγυπτος, κάτω από ένα παντοκράτορα Φαραώ, έζησε συνεχώς με πολυθεΐα;

Τά φιλολογήματα, όμως, αυτά φαίνεται πως δέν ενδιαφέρουν τον κ. Κ. που σαν πιστός μιας νέας θρησκείας αποτελείται σέ κοινό από μισομορφωμένους και άμόρφωτους, τους οποίους πρέπει να τροφοδοτεί με κατηγορηματικές βεβαιώσεις για να τους πείθει.

Και φοβούμαι μάλιστα, ότι με τή επιστημονοφανή βιβλία του, αυτό που επιζητεί το κατορθώνει με το παραπάνω. Στους επιστήμονες και στην κοινωνία απομένει να βροδν τον τρόπο να διασωθούν τὰ φτωχά θύματά του,—ή Έπιστήμη κι ή Ελληνική νεολαία,—διαρωπίζοντας τή δεύτερη κατάλληλα με το τί λέει ή πρώτη.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΚΙ' ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

Βραδυνή.—Ο σκηνοθέτης κ. Μ. Κουνελάκης δημοσιεύει ενδιαφέρουσας σειράν έπιφυλλίδων «Τί είναι σκηνοθεσία».

Πολιτεία.—Έξακολουθεί το μυθιστόρημα του κ. Μιλτιάδη Λιδωρίδη «25 Χρόνια Αθήνας». Και «Τά μεγάλα διεθνή προβλήματα» του κ. Κ. Σφουρή.

Ελευθερία (Λαρίσης).—Είς τους δρόμους της Ανθρωπότητας, διάλεξις του κ. Δημ. Χατζηγιάννη, έν συνεχείς. Πορτραίτα νέων λογοτεχνών υπό του κ. Φράγγου. Η σειρά αρχίζει με τον κ. Νίκον Τσιουνητζάκη, έναν αληθινά έλκεκτον νέον ποιητήν.

Ελληνικόν Θέατρον (1 Μαΐου).—Τά χειροκροτήματα εις το θέατρον, ιστορική ανασκόπησις του Αγγούστου Κρούμ.—Μίμος και Μιμάδες εις το Βυζάντιον.—Ο Εδριπίδης σ' ένα χωριόν του Edward Elert.—Αγνή Σόρμα, άρθρον του κ. Η. Καλογερίδου περί της αποθανούσης επάγωγς μεγάλης γεμανίδος ήθοποιου, ή όποία έδωσε κάποτε παραστάσεις και εις τας Αθήνας.

Μπουκέτο (5 Μαΐου).—«Σπαραγμός», διήγημα του κ. Χάρη Σταματίου.—«Η τελευταία επιστολή του Ιακώβου Όρτις», μυθιστόρημα του Ούγου Φωσχόλου.—«Ο καπετάν Δεκάκης»,

έλληνική ζωή του Σταμ. Σταμ. με σκίτσα του ίδιου.

Η Διάπλασις των Παιδών (δωδεκαετήλιον της 7 Μαΐου).—Η «31η Κυριακή», με σκίτσα του κ. Βώττη. Άνάμικτα εις αυτά, δημοσιεύονται και μερικά όραύματα νεαρών κατωγράφων τά όποια συνώδευσαν τας άπαντήσεις των.

Μαθητική Ένωσις (δεκαπενθήμερον περιοδικόν εκδιδόμενον υπό του Συλλόγου Τμηματικής Λεγών του Λεοντείου Λυκείου). Γράφεται κυρίως από μαθητάς ή άποφοίτους. Είς το τεύχος της 15' Απριλίου διακρίνεται ένα χαριτωμένο πραγματικῶς σκίτσα, βραβευθέν εις τον Καλλιτεχνικόν Διαγωνισμὸν του μαθητικού περιοδικού.

Νεοελληνικά Γράμματα (Πρακλείου Κρήτης).—Είς το τεύχος του Απριλίου: διηγήματα των κκ. Ι. Μουρέλλου και Η. Φρόνη συνέττα των κκ. Μιχ. Αναστασίαν και Ι. Οίζονομίδου, και άνοικτή έπιστολή του ποιητού κ. Α. Αλεξίου προς τήν κ. Ελένην Νεγρεπόντη, παραπονομένην ότι εις το περιοδικόν «Αναγέννηση» άνεδημοσίευσε ποιήματά του με τυπογραφικά λάθη, τά όποια δέν ήθέλησε να διορθώση. Δέν εγγράφητε ποιήμα—λέγει—και δέν ξεράτε τί θά πη νά βλέπετε στίχους που σάς έπαίδεψαν για να τους δώσετε μια μορφή να τυπώνονται παραμορφωμένοι και κακομοιρασμένοι.

Ερμής (Αλεξανδρείας).—Είς το τεύχος της 1 Μαΐου: «Οι λυμεῶνες της Λογοτεχνίας» υπό Μ. (Υπευθύνους διά τους «λυμεῶνας» αυτούς, ο άρθρογράφος θεωρεί κυρίως τους άνεγνωρισμένους λογογράφους και ποιητάς που τους ενδιαφερόνουν και τους χρίουν. «Ο Παλαμάς λ. χ. βάπτισε τέσους και τέσους σπουδαίους και τρανούς» ο Καβάφης κι ο μακαρίτης ο Σκληρός όποιάλπανε έδώ άλλες άναξίότητες» ο Ξενόπουλος προλογίζει διθυραμβικά κάποια ήλίθια σονέτα. Πιθανόν να έχη δίκιο ο άρθρογράφος, κατά ταῦτα μόνον έχει άδίκον: ότι ποτέ δέν ενεθάρρυναν «λυμεῶνας» ο Παλαμάς και ο Ξενόπουλος! «Τό πρόβλημα του Έθνισμού», άρθρον του κ. Κ. Μπαστιά. «Αλή-Ιμν-ελ-Ρουμ, ο έλληνοάραβας ποιητής», άρθρον του κ. Πάνου Πατριζίου «Τό εκπαιδευτικόν ζήτημα στα σχολεία της Αιγύπτου», άρθρον του κ. Α. Μαρσέλλου.

Αλεξανδρινή Τέχνη (τεύχος Μαΐου).—«Δελφικές Έορτές», γνώμαι των Αθηναίων λογίων κ κ. Αλεξ. Φιλαδελφείας, Αγγέλου Σημηριώτη, Μυρτιώτισσας, Ίσαντρον Άρι, Σ. Παναγιωτοπούλου κά. («Όλοι σχεδόν αυτόι κηρύτουν ότι ο κ. Αγγελοσ Σικελιανός είναι μεγάλος ποιητής και ότι κάμνει τώρα τ' όρμότερόν του έργον. Η Μυρτιώτισσα μάλιστα βεβαιώνει ότι είναι «ο άγαπημένος των θεών». Ποιήματα Πέτρου Μάγνη Σιλβίου Α. Ραζέλου, Αθηνάς Ταρσούλη κτλ.

Ιόνιος Ανθολογία (Ζακύνθου).—Είς το 1ον τεύχος, του Απριλίου, «Πρόσωπα και τοπεία του 1826» υπό του κ. Ζ. Παπαντωνίου «Ο Δάσκαλός μου», νεκρολογία του Δε-Βιάζη υπό της κ. Μαριέττας Μινώτου. Οι όρμότερες έπιστολές του Φωσχόλου υπό του κ. Σπύρου Μινώτου κτλ.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΚΘΕΣΙΝ ΤΩΝ ΧΙΟΥΜΟΡΙΣΤΩΝ

Μετά τὸν συγχρονισμόν τοῦ Ὁδέλλου, καὶ ὁ Ἑρως . . .
(Σκίτσο τοῦ κ. Πρωτοπάτη)

Γερωντοκόρη.
(Σκίτσο τοῦ κ. Ἀλῆ Ντίνου)

— Ἀγγέλλεται ἡ ἐκδοσις ἐβδομαδιαίας ἐπιθεωρήσεως «*Ἠλύσια*». Φιλολογικὴ διεύθυνσις: Παῦλος Νιρβάνας—Λιλίκα Βολίδη. Διευθυντής: Εὐρ. Τσουτρέλης.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Δήλωσις:—Μᾶς κατέκλυσαν γράμματα, ποὺ τὰ περισσότερα, ἂν ὅχι ὅλα, περιέχουν λογοτεχνήματα πρὸς κρίσιν, ποιήματα καὶ διηγήματα κυρίως, καὶ ζητοῦν ἀπάντησιν εἰς τὴν στήλην αὐτήν. Μᾶς εἶναι ὀλίγως ἀδύνατον νὰ ντυποκριθῶμεν! Θὰ ἠθέλαμεν ἐβδομάδας, μήνας, διὰ νὰ διαβάσωμεν τὰ βουνα αὐτὰ τῶν χειρογράφων, καὶ σελίδας ὀλοκλήρους διὰ νὰ ποῦμε ἀπὸ ὀλίγας ἔστω λέξεις εἰς τὸν καθένα. Διὰ τοῦτο εἴμεθα ἀναγκασμένοι νὰ θέσωμεν περιορισμόν: *Μόνον συνδρομηταὶ τῆς «Νέας Ἑστίας» ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ στέλλουν ἢ λην ἢ νὰ πευθύνουν ἐρωτήσεις καὶ νὰ λαμβάνουν ἐδῶ ἀπάντησιν.* Πρὸς τοῦτο πρέπει νὰ σημειώσῃτε εἰς τὸ γράμμα τῶν τὸν ἀριθμὸν τῆς ἀποδείξεώς τῶν. Βεβαίως καὶ κάθε ἄλλος εἴ-μφορεὶ νὰ μᾶς στέλλῃ καὶ νὰ μᾶς ἐρωτᾷ. Δὲν εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ παντῶμεν ἐδῶ παρὰ μόνον πρὸς συνδρομητάς. Πρὸς τοὺς ἄλλους, ὅταν τὸ ἐπιτρέπῃ ὁ χρόνος καὶ ὁ χώρος.

Κυρίαν *Κ. Κέρκυραν*. Τὸ βιβλίον τοῦ κ. *Κ. «Ἀνέκδοτα Ποιήματα Σολωμοῦ»*, πολυτελὲς ἐκδοσις, τιμᾶται δρ. 150. Ἄλλὰ ἐτοιμάζεται καὶ δευτέρα, κοινὴ, τοῦ ἰδίου πρώτου τόμου, ὃ ὁποῖος θὰ συνοδεύεται καὶ ἀπὸ δεύτερον.—κ. *Ε. Θ.* Ἐνταῦθα. Ἀπορεῖτε πῶς ἡ θαυμασιὰ «*Καλλιρόη*», ἐνῷ διατηρεῖ ὅλον τὸν κλασσικὸν χαρακτήρα, φαίνεται ὡς μυθιστόρημα σημερινόν, καὶ ἐρωτᾶτε ἂν εἶναι διασκευὴ. Ὁχι, διασκευὴ καθόλου. Εἶναι μετάφρασις, καὶ πιστὴ μάλιστα ὅσον γίνεται. Μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ὁ μεταφραστὴς, μυθιστοριογράφος καὶ αὐτός, ξέρει νὰ μεταφράσῃ μυθιστορήματα. . . —κκ. *Α. Ν., Νάτην, Ζ. Ε., Στ. Α., Στρατολάτην, Μ. Α., Θεριστήν.* Τὰ σταλέτα ἀκατάλληλα.—κ. *Δ. Σ.* Ἐνταῦθα. Εὐχαριστοῦμεν διὰ τὰ καλὰ λόγια καὶ διὰ τὴν ὀφειστοτάτην μετάφρασιν. Ἐλπίζομεν νὰ μᾶς θυμᾶσθε. Θὰ σᾶς ἐγγράψωμεν ἰδιαίτερος, ἀλλὰ δὲν εἶχατε διεύθυνσιν στὸ γράμμα σας.—*Βιλαρδ., Ναύπλιον.* Εἴπαμεν τί εἶδους χρονογραφήματα θέλομεν. Αὐτὰ ποὺ μᾶς ἐστείλατε, εἶναι μᾶλλον σοβαρὰ ἄρθρα. Ἐν τοῦτοις σᾶς εὐχαριστοῦμεν καὶ σᾶς παρακαλοῦμεν νὰ μᾶς στείλετε. Καὶ κάθε ἄλλος ἀναγνώστης μας θὰ μᾶς ὑποχρεώσῃ ἂν μᾶς στέλλῃ τὰ ὀφαιότερα χρονογραφήματα ποὺ συναντᾷ, εἰς ἐπαρχιακὰς προπάντων ἐφημερίδας.

Η ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΠΡΟΝΟΜΙΟΝ ΤΩΝ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΩΝ

Οἱ συνδρομηταὶ τῆς «*ΝΕΑΣ ΕΣΤΙΑΣ*», εἴτε ἐτήσιοι, εἴτε ἐξάμηνοι, ἔχουν τὸ προνόμιον ν' ἀγοράζουν τὰ βιβλία τοῦ Ἐκδοτικού μας Οἴκου,—λογοτεχνικά, ἐπιστημονικά, παιδαγωγικά κτλ. ἐκτὸς τῶν σχολικῶν,—μὲ ἔκπτωσιν

20%

ἐπὶ τῶν τιμῶν τοῦ καταλόγου. Εἰδικὸν κατάλογον τῶν ἐκδόσεών μας θὰ στείλωμεν ἐντὸς ὀλίγου πρὸς ὅλους. Ἐν τῷ μεταξύ οἱ βουλόμενοι δύνανται νὰ ζητήσουν τὸν Γενικὸν κατάλογον τοῦ Βιβλιοπωλείου μας καὶ ἐξ αὐτοῦ νὰ ἐκλέξουν μόνον βιβλία ἐκδομένα ἀπὸ ἡμᾶς.

Σημειωτέον ὅτι ὁ Οἶκος μας ἔχει ἐκδώσει μέχρι τοῦδε ἔργα τῶν διαπρεπεστέρων Ἑλλήνων λογοτεχνῶν καὶ ἐπιστημόνων, Παλαμᾶ, Καρκαβίτσα, Νιρβάνα, Ξενοπούλου, Πολίτη, Κουρτίδου, Στρατήγη, Λυκούδη, Λάμψα, Γεωργακάκι κ.τ.λ.

Οἱ ἐγγράφοντες πέντε ἐτησίους συνδρομητὰς εἰς τὴν «*ΝΕΑΝ ΕΣΤΙΑΝ*» καὶ ἐμβάζοντες τὸ ἀντίτιμον, δικαιοῦνται νὰ λάβουν

ΒΙΒΛΙΑ ΔΩΡΕΑΝ

κατ' ἐκλογὴν τῶν ἀπὸ τὰς ἐκδόσεις μας, [ἀξίας 100] ΔΡΑΧΜΩΝ. (Οἱ ἐγγράφοντες πέντε ἐξαμήνους συνδρομητὰς 50 δραχμῶν βιβλία, δέκα ἐτησίους 200 δραχμῶν βιβλία, καὶ καθεξῆς).

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & ΣΙΑ

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΥ

ΑΠΑΝΤΑ

Μυθιστορήματα και Διηγήματα. — Θεατρικά Έργα. — Κριτικά κι' αισθη-
τικά μελέται. — Φιλολογικά Χρονογραφήματα. — Διαλέξεις κτλ.

ΤΕΛΕΥΤΑΙΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ:

“ΜΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΤΡΙΛΟΓΙΑ,,

Τρία έξοχα μυθιστορήματα, αυτότελῃ ἀλλὰ καὶ συσχετιζόμενα, ποὺ
ἀποτελοῦν τὸ ἀνώτερον ὡς τώρα ἔργον τοῦ συγγραφέως :

1. — ΠΛΟΥΣΙΟΙ ΚΑΙ ΦΤΩΧΟΙ

Τόμος ἀπὸ 320 σελίδες, μ' ἐξώφυλλο τοῦ κ. Στ. Ξενοπούλου. — Σ' αὐτὸ τὸ μυθι-
στόρημα, ὃ συγγραφεὺς, μὲ μεγάλη πρωτοτυπία πραγματεύεται τὸ πρόβλημα τῶν Πλου-
σίων καὶ τῶν Φτωχῶν, ἀν' διηλαδὴ ὑπάρχουν, ὅπως ἰσχυρίζονται μερικοὶ, δυὸ ράτσες
χωριστές, ἀν' οἱ ἄνθρωποι γεννῶνται προωρισμένοι ἀπὸ τὴ φύσιν ἄλλοι νὰ μείνουν φτω-
χοὶ κι' ἄλλοι νὰ γίνουν πλούσιοι. — Ὁ Πόππος Δαγιάτορας, ὁ παράξενος ἥρωας τοῦ μυ-
θιστορήματος, πείθεται ὅτι ἡ θεωρία αὐτὴ εἶναι ἀληθινή κι' ὅτι ὁ ἴδιος ἀνήκει στὴ
ράτσα τῶν Φτωχῶν. Ἔτσι γίνεται σοσιαλιστὴς, γιατί, ὅπως τὸν πείθει ὁ φιλόσοφος
Λέων Χαρίσης, μόνο ὁ Σοσιαλισμὸς θὰ ἐπανορθώσῃ κατὰ τὸ δυνατό τὴν τεράστια αὐτὴ
ἀδικία τῆς Φύσεως. Ἀπ' αὐτὸ ὁ συγγραφεὺς παίρνει ἀφορμὴ νὰ παρουσιάσῃ τοὺς πρῶ-
τους-πρώτους σοσιαλιστὰς ποὺ φάνηκαν στὴν Ἑλλάδα πρὸ 35—40 ἐτῶν. Κάνει οὕτως
εἰπεῖν λίγη ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Σοσιαλισμοῦ, διατηρεῖ ὁμῶς κι' ἡλὴ του τὴν ἀνε-
ξαρτησία. Τὸ μυθιστόρημα αὐτό, — ἡ δραματικὴ ψυχογραφία τοῦ Πόππου Δαγιάτορα κι'
ἡ ἡθοιογραφία τῆς ἐποχῆς του καὶ τοῦ κόσμου του στὰς Ἀθήνας, — ὡς ἔργο κοινωνικὸ,
εἶναι ἀντικειμενικὸ καὶ ἀμερόληπτο. — Δρ. 30.

2. — ΤΙΜΙΟΙ ΚΑΙ ΑΤΙΜΟΙ

Τόμος τοῦ ἰδίου ὅγκου μὲ τὸν προηγούμενον, μ' ἐξώφυλλο τοῦ κ. Κ. Δημητριάδη. —
Σ' αὐτὸ τὸ μυθιστόρημα δείχνεται, ὅτι ἀπὸ ὅλα τὰνθρώπινα κτήματα, τὸ πιὸ λεπτὸ
κι' ἀκαθόριστο εἶναι ἡ Τιμὴ. Ὑπάρχουν Τίμιοι καὶ Ἀτίμιοι κατὰ συνθήκη, ὅπως
ὑπάρχουν Τίμιοι καὶ Ἀτίμιοι ἀληθινά. Ἐνῶς ἄνθρωπος τίμιος κατὰ συνθήκη, μπορεῖ
νὰ εἶναι ἀτίμος, καὶ πάλι ἓνας ἀτίμος κατὰ συνθήκη μπορεῖ νὰ εἶναι ὁ τιμότερος τῶν
ἀνθρώπων. Τέτοιος εἶναι κι' ὁ Δῆμος Σπάθης, ὁ ἥρωας τοῦ μυθιστορήματος, ὁ ἀγα-
θός, ὁ ἐνάρετος, ὁ εὐθύς, ὁ τίμιος, ἀλλὰ διαρκῶς γιὰ τὴν κοινωνία ἀτιμασμένος. Τίπο-
τε πιὸ ἀληθινὸ καὶ πιὸ δραματικὸ, ἀπὸ τὴν ἱστορία τῆς ζωῆς του ποὺ τὴν διηγεῖται
ὁ ἴδιος. — Δρ. 30.

3. — ΤΥΧΕΡΟΙ ΚΑΙ ΑΤΥΧΟΙ

[Ἐξεδόθη πρὸ ὀλίγου]

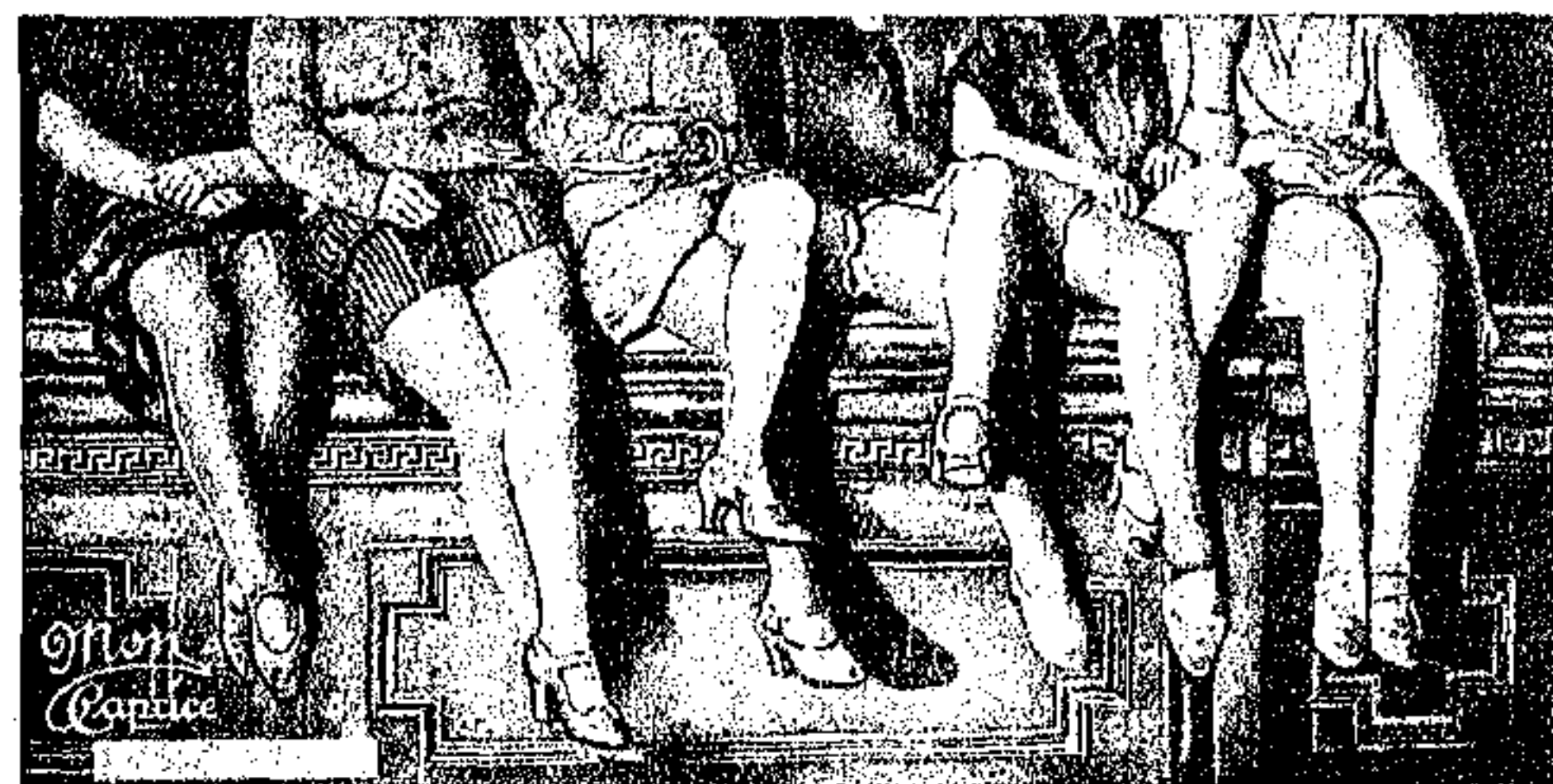
Τόμος ὁμοῖος σχεδὸν μὲ τοὺς ἄλλους δυό, μ' ἐξώφυλλο τοῦ κ. Φ. Κόντογλου. —
Στὸ μυθιστόρημα αὐτὸ ἐξετάζεται τὸ πρόβλημα τῆς Τύχης. Τί εἶναι καθ'αυτὸ καλοτυ-
χία καὶ τί κακοτυχία; Ὑπάρχουν Τυχεροὶ καὶ Ἀτυχοὶ ἐκ γενετῆς; Ὅλα τὰ παράξενα,
τὰνεξήγητα καὶ τὰ μυστηριώδη ποὺ παρουσιάζει ὁ αὐτὸ τὸ κεφάλαιο ἡ Ζοὴ, συγκεν-
τρώνονται στὴ βιογραφία τῶν δυὸ ἀντιθέτων ἡρώων τοῦ μυθιστορήματος, δυὸ στενῶν
φίλων, τοῦ τυχεροῦ Στέλιου καὶ τοῦ ἀτυχικοῦ Ρίτσαν. Στὸ τέλος ὁμῶς δείχνεται πῶς,
χωρὶς νὰ τὸ ξέρουν οὔτε αὐτοὶ οὔτε ὁ κόσμος, ὁ πρῶτος ἦταν ὁ καθ'αυτὸ ἀτυχὸς κι' ὁ
δεύτερος ὁ καθ'αυτὸ τυχερός. — Δρ. 30.

Α. ΣΑΡΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ & Α. ΚΑΣΔΟΝΗΣ

ΣΤΑΔΙΟΥ, 33

ΑΝΔΡΙΚΑ ΕΙΔΗ

ΕΚΛΕΚΤΑ

Mon Caprice

Ἡ Στερεωτέρα ΚΑΛΤΣΑ τοῦ κόσμου. — Ἀποφεύγετε τὰς ἀπομιμήσεις
Ἡ γνησία Mon Caprice ἔχει καθε ζεύγος τὸ μοντάρισμα τῆς καὶ τὴν λέξιν :

MARQUE DÉPOSÉE

μὲ κόνκινα γράμματα

Πωλεῖται εἰς τὰ ἐκλεκτότερα καταστήματα. Γενικὸς ἀντιπρόσωπος δι' ἅλην τὴν Ἑλλάδα.

διὰ τὴν χονδρικὴν πώλησιν : Θ. Π. ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ

Ὁδὸς Ἑρμοῦ, 21 καὶ Βουλῆς γωνία.

ΙΩΑΝΝΟΥ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΥ ΚΑΙ ΣΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ", - ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ, 44 - ΑΘΗΝΑΙ

ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΜΕΤΑΞΑ ©

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΑΤΛΑΣ

Συνταχθεῖσα ἐπὶ τῇ βάσει τῶν τελευταίων εἰρηνευτικῶν συνθηκῶν

Περιέχει :

72 ὁλοσελίδους πολυχρώμους γεωγραφικοὺς χάρτας

καὶ 210 καλλιτεχνικὰς εἰκόνας

Ἑκδοσις καλλιτεχνικὴ ἐπὶ ἀρίστου χάρτου δεδεμένη

Τιμᾶται ἐν Ἀθήναις . . . Δρχ. 175

Διὰ τὰς ἐπαρχίας . . . » 190

Διὰ τὸ Ἐξωτερικόν . . . » 200